Sabahattin Ali

Bütün Öyküleri I

Değirmen, Kağnı, Ses

YKY

25T

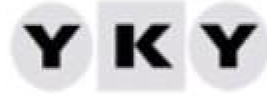
SABAHATTİN ALİ

Bütün Öyküleri I

DEĞİRMEN

KAĞNI

SES

İçindekiler

DEĞİRMEN

Önsöz

Şiir ve hikayelerim arasında, yazmış olmaktan utanacağım kadar kötüleri olduğunu biliyorum. Bunların bir kısmının çocuk denecek bir yaşta yazılmış olmaları bence bir mazeret değildir; çünkü bu çeşit bir yazıyı bugün herhangi bir imzanın üstünde görsem, sahibini ıslah olmaz bir zevksizlik ve tam istidatsızlıkla suçlandırmakta tereddüt etmem. Bunların, benim san'at hayatımın gelişmesini göstermesi bakımından, sadece kendim için bir ehemmiyeti vardır ki, bu da onları başkalarına okutmak için bir sebep olamaz.

Buna rağmen bu yeni baskıdan onları çıkaramadım. Çünkü, bir kere okuyucu önüne sermiş olduğum taraflarımı sonradan örtbas etmeye hakkım olmadığı kanaatindeyim; ama böylece belki de eski bir hatayı devam ettirmekten başka bir şey yapmıyorum.

İyiyi kötüden ayırmak külfetini okuyucuya bıraktığım için özür dilerim.

Sabahattin Ali

Sabahattin Ali'nin Değirmen'in 1935'teki baskısının sonuna koyduğu not:

-İkinci ve üçüncü kısımdaki Bir Orman, Kazlar, Bir Firar, Candarma Bekir, Bir Siyah Fanila İçin, Komik-i Şehir adlı hikayelerin Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki Anadolu'yu anlattığı okunduğu zaman anlaşılmakta ise de, bunu burda ayrıca tavzihe lüzum gördüm.-

Sabahattin Ali

Birinci Kısım

Değirmen

Hiç sen bir su değirmeninin içini dolaştın mı adaşım?.. Görülecek şeydir o... Yamulmuş duvarlar, tavana yakın ufacık pencereler ve kalın kalasların üstünde simsiyah bir çatı... Sonra bir sürü çarklar, kocaman taşlar, miller, sıçraya sıçraya dönen tozlu kayışlar... Ve bir köşede birbiri üstüne yığılmış buğday, mısır, çavdar, her çeşitten ekin çuvalları. Karşıda beyaz torbalara doldurulmuş unlar...

Taşların yanında, duman halinde, sıcak ve ince zerreler uçuşur. Halbuki döşemedeki küçük kapağı kaldırınca aşağıdan doğru sis halinde soğuk su damlaları insanın yüzüne yayılır...

Ya o seslere ne dersin adaşım, her köşeden ayrı ayrı makamlarda çıkıp da kulağa hep birlikte kocaman bir dalga halinde dolan seslere?.. Yukarıdaki tahta oluktan inen sular, kavak ağaçlarında esen kış rüzgarı gibi uğuldar, taşların kah yükselen, kah alçalan ağlamaklı sesleri kayışların tokat gibi şaklayışına karışır... Ve mütemadiyen dönen tahtadan çarklar gıcırdar, gıcırdar.

Ben çok eskiden böyle bir değirmen görmüştüm adaşım, ama bir daha görmek istemem.

Sen aşkın ne olduğunu bilir misin adaşım, sen hiç sevdin mi?

Çoook desene! Sevgilin güzel miydi bari? Belki de seni seviyordu... Ve onu herhalde çok kucakladın... Geceleri buluşur ve öperdin değil mi? Bir kadını öpmek hoş şeydir, hele adam genç olursa..

Yahut sevgilin seni sevmiyordu... O zaman ne yaptın? Geceleri ağladın mı?.. Ona sararmış yüzünü göstermek için geçeceği yolda bekledin, ona uzun ve acındırıcı mektuplar yazdın değil mi?..

Fakat herhalde ikinci bir aşka atlamak, senin için o kadar güç olmamıştır. İnsan evvela kendi kendisinden utanır gibi olur ama, bilir misin, bizim en büyük maharetimiz nefsimizden beraat kararı almaktır. Vicdan

azabı dedikleri şey, ancak bir hafta sürer. Ondan sonra en aşağılık katil bile yaptığı iş için kafi mazeretler tedarik etmiştir.

Ha, sonra bir üçüncü, bir dördüncüyü sevdin ve bu böyle gidiyor.

Peki ama, bu sevmek midir be adaşım, bir kadını öpmek, onu istemek sevmek midir?..

Çırçıplak soyunarak şehrin sokaklarında koşabiliyor musun?

Bir bıçak alarak kolundaki ve bacağındaki adalelere saplamak ve böylece bir nehre atılarak yüzmek elinden geliyor mu?

Bir şehrin adamlarını öldürmek cesareti sende var mı? Bir minareye çıkarak bütün dünyaya işittirecek kadar kuvvetle bağırabilir misin?

Aşk sana bunları yaptırabilir mi? İşte o zaman sana seviyorsun derim...

Sen sevgiline ne verebilirsin sanki? Kalbini mi? Pekala, ikincisine? Gene mi o? Üçüncü ve dördüncüye de mi o?.. Atma be adaşım, kaç tane kalbin var senin?.. Hem biliyor musun, bu aptalca bir laftır. Kalbin olduğu yerde duruyor ve sen onu filana veya falana veriyorsun... Göğsünü yararak o eti oradan çıkarır ve sevgilinin önüne atarsan o zaman kalbini vermiş olursun...

Siz sevemezsiniz adaşım, siz şehirde yaşayanlar ve köyde yaşayanlar; siz, birisine itaat eden ve birisine emredenler; siz, birisinden korkan ve birisini tehdit edenler... Siz sevemezsiniz.

Sevmeyi yalnız bizler biliriz... Bizler: Batı rüzgarı kadar serbest dolaşan ve kendimizden başka Allah tanımayan biz Çingene'ler.

Dinle adaşım, sana bir Çingene'nin aşkını anlatayım...

Bir gün -karların erimeye başladığı mevsimdeydi- bütün çergi, -otuza yakın kadın, erkek ve çocuk, dört beygir ve iki defa o kadar da eşek- Edremit tarafına doğru göçüyorduk.

Can sıkan ve bize hiç uymayan bir kıştan sonra ısıtıcı güneş ve yeni belirmeye başlayan yeşillikler hepimize tuhaf bir oynaklık vermişti. Sırtlarında beyaz ve kısa bir gömlekten başka bir şeyleri olmayan küçük çocuklar hiç durmadan koşuyorlar, bağırıyorlar ve şose yolunun kenarındaki hendeklerde yuvarlanıyorlardı.

Delikanlılar keman ve klarnet çalarak yürüyorlar, genç kızlar parlak sesleriyle su gibi türküler söylüyorlardı.

Ben de etrafı gözden geçirerek bir köy, bir çiftlik, yanında kalabileceğimiz bir yer araştırıyordum.

İkindiye doğru siyah zeytin ağaçlarının arasında yükselen açık renkli çınar ve kavaklar gözüme ilişti. Burası küçük bir değirmendi. Suyu bol bir çay küçük söğüt ağaçlarının arasından geçtikten sonra dar ve taş bir mecraya giriyor, oradan da dört tane tahta oluğa taksim oluyordu.

İhtiyar çınarlar çukura gömülen eski değirmenin siyah kiremitli çatısını örtüyorlar ve ön tarafındaki geniş meydanı gölgeliyorlardı.

Ağaçların hışırtısını bastıran bir gürültüyle değirmenin altından fıkırdayıp çıkan köpüklü sular iki sıra taze kavağın ortasından geçip ilerideki sazlıkta kayboluyordu.

Burada çergilemek hiç de fena değildi. Yüklü eşeklerle sık sık gelip giden köylülerden, değirmenin işlek olduğu anlaşılıyordu. Ve bir kurşun atımı ötede beyaz minaresiyle bir köy görünüyordu.

Daha çadırları kurmadan Atmaca, klarnetini alarak, kanatlarının biri açık duran kocaman kapıya yanaştı, çalmaya başladı.

İçeride sesi duyan köylüler, oraya birikerek dinliyorlardı. Değirmenci de bunların arasındaydı, beyaz sakalını karıştırarak lakayt gözlerle bakıyordu.

Bilir misin adaşım, bu köylüler tavuk ve oğlak çaldığımızı söyleyerek bizden şikayet ettikleri halde bizi gene severler.

Aralarında bir kileye yakın buğday toplayarak Atmaca'ya verdiler. Ve değirmenci buna iki çömlek de yoğurt ilave etti.

Biz bu güzel kabulden cesaret alarak, biraz ötedeki zeytin ağaçlarının arasında çadırlarımızı kurduk.

İşler iyi gidiyordu. Kadınlar taze söğütlerden yaptıkları sepetleri yakın köylerde satmakta güçlük çekmiyorlardı. Çalgıcılarımız yarım gün uzaktaki köylerden bile düğüne çağırılıyorlardı.

Atmaca tabii en baştaydı...

Sen bu Atmaca gibisine daha rastlamamışsındır.

Bir kere heybetli delikanlıydı: Yağız derisi, yüzüne delice dökülen simsiyah saçları ve koyu gözleri...

Sonra burnu... Uzun, sivri, ucu biraz aşağı kıvrık burnu... Bunun için biz ona Atmaca derdik...

Başı, geniş omuzlarının üstünde bir arapatındaki gibi dik dururdu ve bir arapatı ondan daha çevik değildi...

Bütün çergilerde onun cesareti, onun güzelliği, onun çalgısı söylenirdi.

Başka Çingene'ler gibi çalmazdı o, adaşım: Bir kere nota bilirdi. Şehir mektebini okumuş, bitirmişti; sonra içliydi... Sanırdın ki, klarneti çalarken, havayı ciğerlerinden değil, doğrudan doğruya yüreğinden veriyor.

Geceleri tek başına bir ağacın dibine çekilirdi. Biz de çadırların önüne çıkıp yüzükoyun yatar, çenemizi toprağa dayayarak onu dinlerdik.

Hiçbir sevgilisi yoktu. Ne geçtiğimiz Türkmen köylerindeki al yanaklı güzeller, ne de ince dudaklı Çingene kızları onun bakışlarını bir andan fazla üzerlerinde alıkoyabilirlerdi...

Halbuki çalgı çalarken büyük gözlerde -oradaki kıvılcımları söndürmek ister gibi- bir nem belirdiğini, esmer yanaklarında -bir ateşe

rastgelmiş gibi derhal kuruyan- birkaç ufak damlacığın yuvarlanmak istediğini görmüştük.

Çok konuşmaz, konuştuğu zaman da içindekilerden bize bir şey sezdirmezdi. Neler hisseder, neler düşünürdü? Onu bu dünyaya bağlayan şey neydi? Hiçbirimiz bilmezdik. Acaba birisini sevdiği için mi, yoksa hiç kimseyi sevemediği için mi, bu kadar yanık, bu kadar derinden çalıyordu?..

Ara sıra uzun müddet kaybolur, başka çergilerde dolaştığı, şehirlere inip büyük beylerin meclisine girdiği söylenirdi.

Kasabadaki efendiler ona akran muamelesi ederlerdi, fakat o davarlardan bizimle beraber koyun uğrular, düğünlerde bizimle beraber çalgı çalardı.

Hemen her akşam değirmenin önündeki meydanlıkta toplanıp ahenk yapıyorduk. Şimdilik bir şey anaforlamadığımız için değirmenci de memnundu. Kızıyla beraber büyük çınarın altına bir hasır atıyor, bağdaş kurup oturarak bizi dinliyordu.

Değirmencinin kızı tam bir köy güzeliydi.

Yuvarlak bir yüzü, kalın dudakları, kalçalarına kadar uzanan ince örgülü saçları vardı.

Ama yüzü hep soluktu. Etrafındaki şeylere, kendisiyle alışverişi yokmuş gibi, dümdüz bir bakışı ve dudaklarının kenarından dökülüyormuş gibi, isteksiz bir gülüşü vardı.

Bu kızcağız sakattı adaşım, küçükken sağ kolunu değirmenin çarklarından birine kaptırmıştı.

Şimdi onun yerinde şalvarının beline iliştirilen boş bir yen sallanıyordu.

Ve bu onu insanlardan ayırıyordu.

Düşünebilir misin, güzel bir kızın bir kolu olmazsa bu ne demektir? Derenin üst başında çıpıl çıpıl yıkanan genç kızlara karışamıyordu. Vücudunu ve ondaki ayıbı her zaman örtmeye mecburdu.

Geceleri birbirlerinin evinde toplanıp cümbüş yapan kızlarla da birleşemezdi, çünkü ne tef çalmak, ne de parmaklarının arasına tahta kaşıklar alarak oynamak elinden gelirdi...

Belli ki onun bütün çocukluğu bitmez tükenmez bir hasretle geçmiş; belli ki zeytin dallarına sincap gibi tırmanan, birbiriyle alt alta, üst üste güreşen, değirmenin önünde erkek çocuklarla su fışkırtmaca oynayan akranlarına bir duvara yaslanarak istek dolu gözlerle bakmıştı.

Şimdi bütün bunlara alışmış görünüyordu. Başka insanların yaptığı birçok şeyleri yapmak hakkının kendisinde olmadığını biliyor ve hiçbir şey istemiyordu.

Değirmenin kapısı yanındaki taş sedire saatlerce oturup meydanda eşelenen tavuklara, yahut kocaman çınarın kıpırdayan yapraklarına yarı yumuk gözlerle bir bakışı vardı ki, adamı ağlamaklı ederdi.

Geceleri babasıyla beraber gelir, onun yanında diz çöküp oturarak bize bakardı...

Sözü kısa keselim adaşım, bizim mağrur ve insafsız Atmacamız, değirmencinin bu sakat kızına vuruldu.

Tavuslara, sülünlere bakmaya tenezzül etmeyen yabani kuş, kanadı kırık bir çulluğun, şikarı (avı) oldu.

Eyvah bana ki meselenin çok geç farkına vardım. Ben anladığım zaman alev saçağı sarmıştı... Yoksa çoktan çergiyi toplar, başka yere göçerdim...

Atmaca hiç kimseyle konuşmuyor, düğünlere gitmiyor, zeytinlerin altında tek başına çalıyordu. Ama geceleri çınarın altında adamakıllı coşar, gözlerini kıza diker, üfler, üflerdi...

Ve biz titrediğimizi, bağırmak, konuşmak, yahut yerlere atılıp ağlamak istediğimizi hissederdik...

Onun çalışında, bir ateş yığını etrafında haykıran ateşe tapanların, yahut batmakta olan bir gemiye çarpan dalgaların feryadı ve inleyişi vardı.

Atmaca'nın kanatları düşmüştü adaşım. Sarardıkça sararıyordu. Değirmencinin köye indiği günler kapının yanındaki taş sedirde kızla beraber oturduğunu ve tırnaklarını, parçalamak ister gibi, iki tarafındaki sert kayada gezdirdiğini görünce, bu işin böyle gitmeyeceğini anladım...

Bir gece onu çağırdım, derenin alt başına gittik, kavak fidanlarının arasına oturduk.

Çakıllarda acele acele seken sulardan ve uzaklardan gelen bir kurbağa sesinden başka hiçbir şey duyulmuyordu.

Atmaca önüne bakıyor, niçin çağırdığımı, ne söyleyeceğimi sormuyordu.

Elimi omuzuna koydum, gözlerini bana kaldırdı:

-Seviyorsun!..- dedim.

-Öyle...- dedi.

-Ne yapacaksın?..-

Bu sualin cevabını bulmak ister gibi gözlerini yukarıya, yıldızlı göğe çevirdi; uzun uzun baktı, birdenbire:

-Sen bizim çeribaşımızsın- dedi, -gezdiğin yerler benden çok, tecrübelerin fazla, aklın, dirayetin bütün Çingene'lerden üstündür. Sana açılmalıyım...-

Gözlerini hiç indirmeden, sanki yıldızlara anlatıyormuş gibi, söylemeye başladı:

-Onu seviyorum, ne yapacağımı da hiç düşünmedim. Sen benim sevmemin nasıl olacağını bilirsin... Ben ki, arkamdan uşaklarını koşturan konak sahibi hanımlara başımı çevirmedim; yedi köye hükmeden eşraf bana gelip: 'Kızım senin için yataklara düştü, Çingene olduğunu unutup seni evlat gibi sineme basacağım, yalnız gel, gel de kızımızı kurtar!..' diye yalvardılar da, gene cevap vermeden yoluma gittim; işte şimdi bu bir kolu olmayan kızı seviyorum.

Onu alamam, onu kaçıramam... Halbuki o da beni seviyor. Bunu bana evvelisi gün ağlayarak söyledi. 'Gel; dedim, 'beraber kaçalım.' Acı acı güldü, 'Ağam,' dedi, 'ben senden noksanım, bana sadaka mı veriyorsun?..' Onu nasıl sevdiğimi anlattım: 'Bana kolunun yerine kalbini veriyorsun,' dedim, 'bir kalp bir koldan daha mı az değerlidir?'

-Tekrar gözyaşları boşandı: 'Olmaz' dedi, 'düşün ki, her karşına çıktığımda senden utanacağım, başım yerde olacak, beni böyle zelil etmek ister misin? Bırak beni, ne olduğumu bilerek ihtiyar babamın yanında kalayım, sen de bir daha buralara uğrama. Bana sakatlığımı unutturarak deli deli rüyalar gördürdün, seni ömrümün sonuna kadar unutamam, ama olmayacak şeylere beni inandırmaya kalkma, eğer sahiden beni seviyorsan hemen buralardan git!..-

Atmaca burada bir nefes aldı ve gözlerini yere indirdi:

-Düşünüyorum, birleşirsek bu ikimiz için de sahiden azap olacak. Aramızda anlaşılmaz, boğucu bir havanın dolaştığını hissedeceğiz. Eğer o bana açılamaz, bana naz edemez, bana içinden geldiği gibi sarılamazsa, gözleri her zaman: 'Ne diye gençliğini benim için nara yaktın, sana yazık değil mi?' demek isterse, ben ne yaparım? Her sözümden, her tavrımdan alınır; kızsam ona dokunur, sevsem ona acıyormuş gibi gelir, kucaklasam boş olan kolunun yerinde bir sızı duyar ve bunlar hep böyle sürüp gider...

Ne yapacağımı, bu halin beni nereye götüreceğini sorma, bende artık kuvvet yok, akıl yok, düşünce yok, yalnız aşk var. Mavzer kurşunu gibi çarptığını yere seren bir aşk... Senin Atmacan artık kanatlarını kımıldatacak halde değil!..-

Sustu, son sözler öyle acınacak bir tavırla ağzından dökülmüştü ki, fazla bir şey sormaya, hatta teselli etmeye kalkışmadım; ona bu halde ne söz söylenebilir, ne de o söyleneni duyardı.

Koluna girip çadıra kadar götürdüm.

İşler gittikçe sarpa sarmıştı adaşım, Atmaca'nın hali beni korkutuyordu. Fakat yapılacak hiçbir şey yoktu. Şimdilik işi oluruna bırakmaya karar vererek yattım. Bütün gece, büyük çınarın altında kollarını açarak sabırsızca bekleyen Atmaca'yı ve dudaklarının kenarında geniş bir sevinç, soluk yanaklarında görülmemiş bir pembelikle ona doğru koşan değirmencinin kızını gördüm. Fakat birbirinin kucağına atılacakları zaman şekli belli olmayan tuhaf bir cisim ikisinin arasına giriyor, bir çark gibi fırıl fırıl dönerek ve gittikçe büyüyerek onları ayırıyordu.

Günler, kuvvetli bir rüzgarın sürüklediği beyaz bulut kümecikleri gibi birbiri arkasına geçip gidiyorlardı. Ve biz, bunların sonunda muhakkak bir fırtına kopacağını seziyorduk. Herkes müthiş bir şeyden korkuyor gibiydi. Bütün çergiyi ağır bir durgunluk kaplamıştı.

İhtiyar ve tecrübeli Çingene karıları bildikleri afsunları okuyorlar, bütün iyi ve fena ruhları zavallı Atmaca'nın imdadına çağırıyorlardı. O, gittikçe çöken yanakları, nereye baktığı belli olmayan şaşkın gözleriyle geçerken delikanlılar başlarını yere eğiyorlar, genç kızlar ölü gibi sararan benizleri ve titreyen dudaklarıyla arkasından bakıyorlardı.

Kadın, erkek, genç, ihtiyar hiçbir şeye karar veremeyerek bekliyorduk. Sanki serseri bir rüzgar kafalarımızdan her düşünceyi silip süpürüyor, bizi şaşkın ve meyus buralarda bırakıyordu.

Bir gün Atmaca yanıma sokuldu.

-Bu akşam değirmende ahenk yapacağım, ben ihtiyarla konuştum!..- dedi.

Hafif yağmur çiseliyordu. Akşama kuvvetli bir yaz sağanağı gelmesi çok mümkündü. Bunu ona da söyledim.

-Değirmenin içinde çalacağım!- dedi.

-Değirmen geceleri de işliyor, o gürültüde mi?-

Tuhaf tuhaf güldü:

-Korkma!- dedi, -Klarneti o gürültüde de size duyururum. Nefesim daha o kadar kuvvetten düşmedi.-

Yağmur akşama doğru sahiden arttı. Karşı tepedeki palamut ormanına birbiri arkasına yıldırımlar düşüyor, iri damlalar zeytin ağaçlarının siyah yapraklarını garip tıpırtılarla oynatıyordu.

Hepimiz değirmenin içine dolduk. Tavlada sallanan iki tane gaz lambası etrafa yarım bir aydınlık serpiyordu ve çarklar, taşlar, tozlu kayışlar dönüyorlar, dönüyorlardı.

Hepsinin birden çıkardığı yırtıcı gürültü yağmurun alçak tavandaki kesik hıçkırığına karışıyor, birbirini kovalayan gök gürültüleri bu korkunç ahengi tamamlıyordu.

Değirmenci ve kızı duvarın dibindeki sedire oturmuşlardı. Sallanan lambalar genç kızın yüzünde acayip gölgeler oynatıyordu.

Bütün gürültüleri bastıran ince bir ses birdenbire yükseldi: Kendisini değirmenin karanlık bir köşesine çeken Atmaca çalmaya başlamıştı.

Adaşım, ben o gece dinlediğim şeyleri öldükten sonra bile unutamam.

Dışarıda fırtına gittikçe artıyor ve rüzgar ıslak kamçısını kerpiç duvarlarda gezdiriyordu. Yükselen sular tahta oluklardan taşıyor, haykıra haykıra yerlere dökülüyordu.

İçeride taşlar nihayetsiz bir coşkunlukla homurdanıyor; çılgın gibi dönen kayışlar şaklıyor; birbirine geçen tahta çarkların dişleri ağlar gibi gıcırdıyordu. Ve bunların hepsini bastıran deli bir ses kah yalvarıyor, kah hiddetle kıvranıyor, susacak gibi olduktan sonra tekrar yükseliyordu.

Alacakaranlıkta Atmaca'nın siyah ve parlak gözleri hiç kıpırdamadan genç kıza bakıyorlardı, genç kızın acınacak bir perişanlıkla çırpınan büyümüş gözlerine...

Ve öyle şeyler çalıyordu ki adaşım, onları anlatmaya bizim kullandığımız kelimelerin takati yoktur...

Bazan okşayan, ısıtan bir sabah güneşiydi... Fakat derhal yüzümüzü yırtan, gözümüzü kör eden, içindeki ateşleri kum tanesi gibi etrafa saçan bir çöl fırtınası oluyor, yahut bağrımıza işleyen bir bıçak haline geliyordu.

Son ve keskin bir çığlıktan sonra Atmaca'nın ayağa kalktığını gördüm. İki üç adım ilerledi ve klarneti bir köşeye fırlattı.

Herkes doğrulmuştu. Üzüntülü gözlerle ona bakıyorlardı. O, yüzüne büsbütün dökülen kara saçlarını eliyle geriye attı. Birdenbire çukura gitmiş gibi görünen gözlerle etrafını araştırdıktan sonra onları değirmencinin kızına dikti, uzun uzun baktı...

O dakikayı ömrümde unutamam adaşım; dışarıda fırtına arttıkça artmıştı, duvarlar sarsılıyor, tepemizdeki kiremitler uçuyordu. Ve değirmen, azgın bir hayvan gibi homurduyor ve dönüyordu. Ve o, lambanın sönük ışığında, olduğundan daha büyük, adeta bir gölge gibi duruyordu. Gözleri genç kızın üzerindeydi. Tahammül edilmez bir acı yüzünün şeklini tanınmayacak hallere sokmuştu. Kah esmer derisini şişiren bir kan gözlerinin kenarına kadar fırlıyor, kah dişlerinin arasında ezilen dudakları bile bembeyaz oluyordu. O dudaklar ki, bir şey söylemek ister gibi kıpırdıyorlardı ve kenarları ağlayacak gibi aşağıya çekiliyordu.

Bu bakış ancak bir an kadar sürdü. Sonra gözkapakları yavaşça düştüler ve o, yere yıkılacak gibi sallandı. Fakat hemen kendisini topladı. Bir kere daha etrafına bakındı. Sanki bir imdat bekliyor gibiydi: Kendisini bu kahredici; bu parçalayıcı ağrılardan kurtaracak bir imdat... Nihayet kafasına bir şey vurulmuş gibi inledi. Gerisingeriye dönerek değirmenin öbür başına, çarkların ve kayışların kudurmuşçasına döndükleri köşeye doğru atıldı.

Bir nefes alımı kadar hepimiz olduğumuz yerde kaldık, sonra delice bağırarak arkasından koştuk...

Heyhat adaşım, çok geçti. Atmaca yerinden fırlayan ve -iş işten geçti- demek isteyen gözlerle bize doğru geliyordu.

Sağ kolu yerinde değildi ve oradan oluk gibi kan fışkırıyordu. Birkaç adımdan sonra sendeledi, ayaklarımızın dibine yıkıldı.

İşte adaşım, sana seven bir Çingene'nin hikayesi.

Çiçeklerin açtığı mevsimde, senin kollarına yaslanan ve çiçekler kadar güzel kokan bir vücutla uzak su kenarlarında oturmak ve öpüşmek, yoruluncaya kadar öpüşmek hoş şeydir...

Seni gördüğü zaman zalimce başını çeviren mağrur bir dilberin kapısı önünde ve ay ışığı altında sabaha kadar dolaşmak, bunu candan arkadaşlara ağlayarak anlatmak, -söz aramızda- gene hoş şeydir.

Fakat sevgili bir vücutta bulunmayan bir şeyi kendisinde taşımaya tahammül etmeyerek onu koparıp atabilmek, işte adaşım, yalnız bu sevmektir.

1929

Kurtarılamayan Şaheser

Genç şair siyah meşin ciltli ufak kitabı havaya kaldırarak bağırdı:

-Bundan daha yükseğinin bulunduğunu söyleyemez, sevgilim benim eserimden daha güzelini okuduğunu iddia edemez ya.-

Gözlerinde, erimiş bir madenin oynak parlaklığı ve yanık yüzünde bir ekmek kabuğunun kırmızımtırak donukluğu vardı.

Yer ayaklarının altından itiyormuş, yahut gökyüzü kendisini çekiyormuş gibi yukarıya uzanıyor; vücudunu insanlıktan ayıran bir buğu, hareketlerine gökyüzündekilere mahsus sarhoşluğu veriyordu. Çimenler üzerinde uçuşan beyaz kağıtlar, ki bunlar elindeki şaheserin müsveddeleriydi, yüzüne sisten yaratılmış küçük kuşlar gibi dokunup geçiyorlar ve sonra bahçedeki beyaz güllerin, kan rengi karanfillerin, bıçak gibi keskin kokulu sardunyaların, yaşmaklı bir kadına benzeyen zambakların, ince sapları üzerinde alevli bir meşaleyi hatırlatan lalelerin ve renkli maskeleriyle eski Yunan aktörlerini andıran hercaimenekşelerin üstüne konuyorlardı.

Ve genç şair gülüyordu; yüzünün hiçbir çizgisini değiştirmeyen fakat bir nehir coşkunluğuyla dökülen bir gülüş esmer yanaklarına yayılıyordu.

Çünkü o bugün şaheserini bitirmişti.

Siyah meşin ciltli kitabın sahifelerine bakarak haykırdı: -Artık hiç kimse benden yüksek değildir; Homeros veya başkası! Ben bunlara da tepeden bakıyorum. Ve sevgilim benden daha iyi yazanları gösteremeyecek. Ancak herkesten yüksek şeyler yaratırsam beni seveceğini söylemişti. İşte, benden evvel gelenlerin ve benden sonra gelecek olanların yetişemeyecekleri yüksekliğe çıktım. Ve yalnız kendisi için yazdığım bu kitabı ona verdiğim zaman o da benim için sakladığı kalbini verecek...-

Kitabın sahifelerinden gözlerini ayırmayarak yürüdü. Islak çimenleri çiğneyerek ve ayağının altında ezilen menekşelere dikkat etmeyerek, iki

tarafı mermer direkli bir kapıdan evine girdi.

Ve şaheserini sevgilisine yolladı.

Tam sekiz sene evveldi ve o zaman genç şairin şakaklarında şimdiki gibi beyaz teller, gözlerinin kenarlarında yorgunluk çizgileri yoktu. Yüzünün derisi beyaz bir güle, dudakları kırmızı bir güle benzerdi. Ve memleketin kadınları onun şiirlerini sonsuz bir baygınlık ve şehvetle okurlardı. Bu esnada gözlerinin önüne mısraları gibi tatlı ve ince endamıyla genç şair gelirdi.

Fakat güzelliğinin derecesi insan güzelliği hudutlarını aşan bir genç kız vardı ki bunlara istihfafla (alay) dudaklarını bükmek acayipliğinde bulunuyordu.

Ve genç şair, yazıları karşısında kendinden geçmeyen bu fevkalade kızı seviyordu...

-Sevgilim- dedi, -mısralarım ki Hind'in ipeklileri kadar ince dokunmuş ve İran'ın kıymetli halıları gibi hünerli renklerle süslenmiştir, niçin senin kalbini heyecana getiremiyorlar? Geceyi terennüm eden şarkılarım sana kendi gözlerini; gün doğuşunu anlatan şarkılarım sana dudaklarının rengini hatırlatmıyor mu? Dalgalara ait şiirlerimde dağınık saçlarının tellerine rast gelmiyor musun?-

-Belki böyle olabilir...- diye genç kız cevap verirdi, -Belki böyle olabilir, genç şair, fakat benim seni sevmem için daha başka şeyler yazabilmen lazımdır. Bana tanımadığım şeylerden, saklı güzellikler ve hakikatlerden bahsedebilir misin? Ve bunları herkesten daha güzel olarak yazacak kudreti kendinde buluyor musun?

Güzel yazıyorsun ey şair, derin ve azametlisin, fakat Fuzuli daha derin, Goethe daha azametli değil miydi?

Söyle, ihtiras ve çılgınlıkta Shakespeare'i, istihza (üzüntü, umutsuzluk) ve ıstırapta Dante'yi geçebilir misin?-

Ve genç şair anlıyordu ki, bu büsbütün başka bir mahluktur. Kadınları hayran eden, çeken şeylerin buna tesiri yok. Çünkü bu kızın gözleri baktığı şeyleri görüyordu ve sinirlerinde hissetmek, kafasında düşünmek kabiliyeti vardı...

Ve genç şair cevap verirdi:

-İçimdeki ateş, herkesin ısınmak için bana sokulmasına kafiydi. Ben de onu üfleyip çoğaltmak, orada bir yangın yapmak ihtiyacını duymuyordum... Lakin, ey sevgilim, görüyorum ki bu, kıvılcımlarını senin kalbine sıçratamayacak kadar fersizmiş. Fakat bunu yanardağ yapacak kudret bile bende var. Sana söylediklerini aratmayacak eserleri getireceğim, sevgilim ve o zaman kalbini bana vereceksin...-

-Ve o zaman kalbimi sen alacaksın!..-

Ve genç şair bir ay şehrin etrafındaki ormanları dolaştı, ki orada yerlere kadar uzanan dalların pembe dudaklı çapkın gelinciklerden, sarışın ve hayalci papatyalardan aldığı gürültüsüz öpücüklere, yalnız sinsi sinsi yürüyen yabankedileriyle, daima koşan ürkek karacalar mani oluyorlardı.

Ve bir ay geniş nehirlerin üzerinde kayıkla dolaştı ki, orada, boyalı teknelerinde ağlarını temizleyen ihtiyarlar, tatlı sesli su perilerinin toy balıkçıları bataklık sazlarının içine nasıl çektiklerine dair acıklı türküler söylüyorlar; ve geceleri küçük balıklar, ayın nehre avuç avuç serptiği gümüş kırıntılarını toplamak için, suyun üstünde sıçrıyorlardı.

Ve bir ay, geceleri şehrin içinde gezerek, birbirinin göğsünde uyuyan çiftleri, sokaklarda bir tek gölge halinde dolaşan sevdalıları gördü. Korulardaki sık ağaçların altını ve alçak duvarlı bahçelerde ay ışığının giremediği karanlık köşeleri gözetleyerek sonsuz veda monologlarını veya kıskanç aşıkların yeis dolu şikayetlerini dinledi.

Ve üç ay sonra, gümüş bir kalemle gümüş ciltli bir deftere geçirdiği şiirleri sevgilisine yolladı.

Fakat bu defter, zehirli dikenlerle yazılmış gibi acı satırları taşıyan bir cevapla geri geldi. Genç kız:

-Heyhat, zavallı şairim- diyordu, -şiirlerin ihtiyar ve zengin çiftlik sahibinin kızını ağlatacak ve valinin mağrur yeğenine önünde diz çöktürecek kadar güzeldir. Sokaktan geçtiğin zaman kadınlar pencerelerden eskisinden daha çok sarkacaklar, ihtimal minimini ipek mendillerini de -tabii dalgınlıkla- ayaklarının dibine düşüreceklerdir. Fakat bütün bunlar beni sana yaklaştırmaya kafi değil..

Gerçi gördüğün ve yazdığın şeyler fevkaladedir. Lakin ben de seninle beraber olsaydım onları aynı şekilde görecek değil miydim? Hangi şey bana bilmediklerimden bahsetti? Belki şiirlerin bizzat hayat kadar tesirli ve tatlı yazılmıştı, saf ve iyilikle doluydular; fakat söyle, Horatius senden kat kat tesirli ve tatlı değil miydi? Vergilius, ilahi Vergilius kadar temiz ve hayır isteyici olmak elinden geliyor mu?-

Genç şair tükenmez hıçkırıklarla minderlerin üstüne atıldı. Yüzükoyun kapanarak ağlıyor, ağlıyordu. Hayatlarında hiç sevmemiş olanların tahayyül edemeyecekleri bir acı onu boğuyor; sanki gür alevli bir meşale göğsünün içerisinde dolaşarak kaburgalarını yalıyormuş gibi kıvranıyordu.

Kendisini tutmak isteyerek, beyaz dişlerini mor kadife yastıklara geçirdi... Göğsünü saran bir sesle kesik kesik: -Yazacağım sevgilim- dedi, -sana istediklerini yazacağım!..-

Ve genç şair altı ay memleketin bütün büyük filozoflarını, şairlerini dolaştı. Şehrin birinde, uzun siyah sakallı, tepeleri çıplak filozoflar, eskimiş cübbelerinin geniş kollarını sallayarak ona Aristoteles'ten, Epikür'den veya İbni Rüşt'ten bahsettiler.

Ve gözlerinde, başka bir aleme bakmaktan doğan, hürmete layık bir mahmurlukla -ki genç şair bunu evvela açlıktan zannetmişti- ruhun ölmezliğinden ve değişmelerinden; fani olan eşyanın ebedi olan hayata ve fani olan hayatın ebedi olan eşyaya karşı vaziyetlerinden ve -kendilerinin buldukları- ebedi hakikate varmak felsefesinden; ezeli ve felsefi hayatın lezzet ve feragatiyle dünya hayatının ve zevklerinin süfliliğinden -ta

belediye reisinin verdiği mükellef ziyafete geç kalmamak için bu asil konuşmayı kesinceye kadar- coşkunca bahsettiler.

Ve diğer bir şehirde, gür beyaz kaşlı, damarlı elli meşhur biyoloji alimleri genç şaire karıncaların öğleden sonraki yaşayışları hakkında yeni nazariye ve tahminleri ihtiva eden yirmi muazzam ciltlik kitaplarını hediye ettiler.

Ve çalımsız bir evde, şatafatsız bir masanın başında toplanan beyaz ve nazik elli, ince yüzlü, parlak ve uzun saçlı, sihirli sözlü şairler, -muhayyilenin genişlemesine pek ziyade yardım eden- bir kağıt oyunuyla meşgul olurlarken şiirden, sanattan ve bilhassa estetikten bahsettiler. Ve ona daha fazla alaka göstermek isteyerek önlerindeki küçük para kümesini bitiriveren bu kamil ölmezlerden bazıları, eve hülyalı bir loşluk veren sönük kandilin ışığında, derin ve binbir renkli şiirlerini okudular.

Ve keskin kokulu portakal bahçelerinde, erguvan renkli güller arasında, ay ışığının renklerini aksettiren firuze yüzükler, opal taşından küpelerle dolaşan va küçük bir kuşa benzeyen başlarını şairin ipek harmanisinin arasına saklayan sevgilileri veya büyük bir gece şenliğine Lahur şalından sarıkları, zebercet saplı asalarıyla, gümüş bilezikli zenci köleler arasında gelen ve Firdevsi'yi imrendirecek ilahi cenk kasidelerini gülümseyerek dinleyen uzun bıyıklı, heybetli sultanları onun taze muhayyilesinde yaşattılar.

Ve genç şair altı ay memleketin velut (Doğurgan, çok eser veren) ve bakir sanatkarları arasında seyahat etti. Köyün birinde, geniş yapraklı çınarların altında, rutubet kokan hasırlara oturarak, tepelerindeki saçları kazınmış buruşuk yüzlü ihtiyar saz şairlerini dinledi. Ve onlar buna öyle kahramanları terennüm ettiler ki, zürafalar gibi koşan beyaz atlarıyla bir akbaba sürüsü halinde şehre iniyorlar ve korkudan ovalara kaçan ahali arasından ince vücutlu, pembe topuklu kızları beygirlerinin üstüne alarak kaçırıyorlardı.

Ve öyle babayiğitlerden bahsettiler ki, ormanlarda bir kaplan gibi hüküm sürüyorlar ve kendilerine uykuda baskın veren yirmi tane düşmana,

hiçbir silahın işlemediği dev gibi vücutlarıyla saldırarak onları sansarın önündeki civcivler gibi dağıtıyorlardı.

Ve başka bir köyde, deniz kenarındaki isli bir kayıkçı kahvesinde küçük boylu, seyrek bıyıklı bir aşık, elindeki minimini kemençeyle binbir türlü korkunç ve hayret verici deniz maceralarını haykırıyordu.

Ve genç şairin gözünün önünde, tek yelkenli bir taka ile muazzam kalyonlara hücum eden, sahildeki kasabaları dehşet içinde bırakan iri palalı, çıplak kollu kabadayılar; veya alçak küpeşteli alamanalar (büyük kayık), aykırıseren cırnıklarla açık denizlere uzanarak mücevher ve esir yüklü tüccar gemilerini soyan gözü yılmaz korsanlar geçit resmi yapıyorlardı.

Ve o, bu basit çalgıların belki cırıltıdan fark edilemeyecek olan nağmelerinde herhalde derin bir şeyler bulunması lazım geldiğini hissediyordu.

Ve genç şair altı ay memleketin bütün şehirlerini dolaştı ve orada ağlayanları ve gülenleri gördü.

Büyük bir konağın geniş salonunda raks ve kahkahadan yorulup terleyenler serin şerbetlere, buzlu yemişlere koşarlarken, kristal pencerelerden dışarı süzülen ışıkta, soğuktan donan ayaklarını avuç avuç karla ovmaya çalışan ihtiyarları gördü.

Kucağında taşıdığı aç çocuğu yaşatmak için sarhoşların arkasından koşan kadınları; ve karnında taşıdığı günahsız çocuğu öldürmek için hekimlerin cebine beyaz alevli inci salkımları koyan kadınları gördü.

Kardan ve rüzgardan koruyan bir dükkan kepengi altında başını bir köpeğin sırtına dayayarak uyuyanları ve güzel ısınmış odalarda, Çin ipeği örtülü yataklarda, nakris (Nikris olmalı. Halk arasında damla hastalığı denir. Parmaklarda, topuklarda, eklem yerlerinde olur. Tıpta gut adıyla geçer.) ağrılarıyla kıvranarak uyuyamayanları gördü.

Aptalların tahakkümüne, günahsızların cezalanmasına; faziletin susmasına ve ihtirasların gürültüsüne, hikmet ehlinin tahrik edildiğine ve

nadanların alkışlandığına şahit oldu.

Ve tam bir buçuk sene sonra, altın bir kalemle altın ciltli bir deftere geçirdiği şiirleri sevgilisine yolladı.

Fakat bu defter, bir Arap hançeriyle yazılmış gibi keskin satırları taşıyan bir cevapla geri geldi.

-Hayret, ey genç şair!- diyordu, -Öyle güzel şeyler yazıyorsun ki, yüzyıllardan beri sahipsiz duran sanatkarlık tacı senin başını süslemek için herhalde acele edecektir. Ve hükümdarlar, sana bitip tükenmez şereflerin erguvan renkli maşlahını giydirmek için saraylarının geniş bahçelerinde muhteşem ziyafetler hazırlayacaklardır.

Halbuki ben gene senden uzak kalacağım...

Felsefelerini, ey şair, en ele avuca sığmaz kafaları bağlayacak kadar kuvvetli ve güzel laflarla dolu olan felsefelerini senden evvel Eflatun ve daha birçokları kandırıcı bir belagatle ve fazlasıyla tekrar etmediler mi?

Kabadayılık ve savaş destanların o kadar tesirlidir ki, Çin'in hiç durmadan uyuyan afyonkeşleriyle, Hind'in yıllardan beri kımıldamayan fakirlerini, Priyamus'un kahraman milleti veya Rüstem'in korkusuz arkadaşları gibi azgın dövüşlere, şanlı yiğitliklere sürükleyebilir.

Fakat bu yolda Homeros'un senden daha coşkun, Firdevsi'nin daha usta olduğunu inkar edebilir misin?

Gezdiğin yabancı yerlerin büyüleyici kokusunu ruhlarımıza benzersiz bir ustalıkla üflüyorsun, fakat şüphesiz Byron da seyahatlerini anlatırken güzellik ve ustalıkta senden daha aşağı değildi.-

Ve genç şair ipek minderlere ateş gibi gözyaşları dökerek düştü. O kadar çok seviyordu ve şimdiki ıstırabı o kadar büyüktü ki artık hiçbir şey onu yatıştıramaz sanılırdı. Evvela iki yumruğunu dişleriyle ısırarak ve ayaklarının ucuyla kadife sediri parçalayarak hıçkırıyordu. Fakat biraz sonra birdenbire fırladı; susmuştu. Gözlerinde yaş yerine alelacayip bir

parıltı vardı. Yavaş yavaş loş bir karanlığa dalan odaya alnından, gerilen ve birdenbire daha genişlemiş görünen alnından, beyazımtırak bir ışık yayılıyordu. Odanın aynı koyu lacivert tülle örtülmeye başlayan renkli eşyası ortasında fildişinden bir Buda heykeline benzeyen vücudu gittikçe büyüyor ve uzuyor gibiydi.

Geriye atılmış başından lülelerle saçlar çıplak omuzlarına dökülüyor, bir şeyi kucaklamak ister gibi yumuşak bir hareketle ileri ve biraz yukarı uzanan kolları bir mayıs gecesindeki hilali andırıyordu. Gökyüzünün en uzak yerindeki birer yıldız gibi kırpışan gözlerinin önünde kapkaranlık bir saha uzanıyordu: Siyah, gözleri kamaştıracak kadar siyah bir boşluk... Ve bunun ortasında ince bir yol vardı, kendi gözlerinden çıkan ve uzak, görünmez yerleri dolaştıktan sonra yine oraya dönen ince, adeta bir bıçakla çizilmiş gibi keskin ve beyaz bir yol, bir çizgi...

Ve anladı ki, ihtişam ve büyüklüğe, gizli hakikatlere ve ölmez güzelliğe giden yol bu...

Oraya koşmak ister gibi atılırken, üzerlerindeki gözyaşı hala kurumayan yastıklara düştü.

Ve genç şair tam iki sene hiçbir insanın giremediği hudutsuz kum çöllerinde dolaştı.

Ayrı, her şeyden, herkesten ayrı ve uzak kalmak, yalnız kendisini dinlemek, yalnız kendi düşünebileceği gibi düşünmek istiyordu. Sakız gibi çiğnenmiş güzelliklerden, bir dua kadar çok tekrar edilmiş yeni fikirlerden eser bulunmayan bu çölde hiçlik ve... güzellik hüküm sürüyordu: Ne canlı kumları güneşin ve ayın bakışlarından saklayan münasebetsiz bir ağaç, ne durmadan sızan bir yara gibi etrafını kirleten bir su, ne de üzerinde şairlerin zevzeklik edebilecekleri bir çiçek görülüyordu.

Ve işte burası güzeldi.

Çünkü burada yalnız güneş, ay ve kum vardı... Bir de rüzgar.

Ve bunlar büyük, güzel ve sarihtiler (açık, belli, belirgin).

Evet, büyüklüklerine rağmen sarih... Ne bir nebattaki karmakarışık, anlaşılmaz değişmeler, ne bir hayvandaki içinden çıkılmaz ve dehşetli yaşayış hareketleri, ne bir dimağdaki kökü bilinmez hisler ve düşünceler... Burada insan ruhunun en çok susadığı ve muhtaç olduğu bir vuzuh (açıklık) vardı ve bunu şairin vücudundan başka hiçbir şey bozamıyordu.

Bu vuzuh, korkunç bir karışıklığın görmek kudretinden mahrum olan gözlerimizdeki tecellisi de olabilirdi, buna rağmen herhangi çelimsiz bir mahlukun mütecessis (meraklı) kafalarımızda sıraladığı mızmız sorguları tekrar etmiyorlardı.

Ve o, zihni hiçbir sorgu çengeline takılmadan düşünebiliyordu. İşte böylece bu mutlak güzelliğin içinde yıkandı, yıkandı... Geceleri ayın ışığı altında insana kımıldıyormuş gibi gelen kumlara yüzükoyun yatarak başını bu minimini zerrelere gömüyor ve onlar, her nefes alışında ağzına, burnuna dolmak isterlerken, o gözlerini içine çevirerek kendine bakıyordu. Anlıyordu ki yazılacak şeyler, güzel ve hakiki şeyler yalnız orada var...

Fakat o burada maddi elemlerin en acılarını tattı. Çünkü gündüzün çöl bir maden eritme ocağına dönerdi. Birer kıvılcım olam kumlar, derisini yırtarlar, güneşten su halinde akan alevler sırtını yalar ve ensesini delerek beynine kadar dökülürlerdi.

Ara sıra bir hurma ağacı aramak ve su tulumunu doldurmak için çölün kimsesizliğinden ayrılırken -ki nihayet o da bir insandı ve yaşamaya mecburdu- ayaklarının altında kımıldayan, kayan ve çöken bir zemin hissederdi. Ve bazan dizleri dermansızlıktan kırılarak bu dikenli yatağa uzanır ve midesinin dimağına kalkıp ilerlemek, uzuvlarına böylece uzanıp kalmak için verdiği birbirine zıt emirlerin feci mücadelesine şahit olurdu.

Fakat o bunların bağırmalarını susturduktan sonra yine çöle büyüklük ve tenhalık ülkesine dönmekte acele ederdi.

Hiçbir zaman susmayı bilmeyen kalbi hemen her gün sevgilisini, evini, bütün bıraktığı yerleri yavaş fakat keskin bir sesle fısıldar ve o, göğsünün içinde birbirine muvazi (paralel) birçok bıçakların hep beraber hareket ettiklerini hissederdi.

Fakat iki sene sonra, sertleşen ve kararan bir deri, gözlerinin kenarında derinleşen çizgilerle burayı terk ettiği zaman, büyüklük ve güzelliği, acıyı ve hasreti yüz yüze tanıyordu.

Ve genç şair iki sene engin denizleri ve şimalin buz sahralarını dolaştı.

Deniz... İşte bu da muazzam ve nefis bir şeydi... Kendisini gezdiren geminin güvertesine uzanarak uzaklara, ta uzaklara bakar ve kesik kesik nefes alan sulardan başka hiçbir şey görmezdi.

Çöl ve deniz hemen hemen aynı şeylerdi: Her ikisinde de aynı büyüklük, aynı ağırbaşlı sessizlik veya aynı heybetli ve derin bağırmalar... Ve denizde de, küçük, minimini, sinirlendirici teferruat yoktu. İnsan orada yalnız renkten renge giren su damlaları ve devlere benzeyen bir mahlukun yavruları gibi birbirleriyle oynaşan hoyrat dalgalar görebilirdi... Sonra bitmez tükenmez bir genişlikle karanlık ve sıkı bir derinlik... Ve bütün bunlar onu manasız bir tecessüse değil, düşünmeye sevk ederlerdi.

Ve sonra buz sahraları...

Beyaz, temiz, günlerce uzanan bu yerlerde, gösterişsiz bir kibarlık ve incelik vardı. Sade, şatafatsız, fakat güzel ve tatlı olmanın sırrını ancak bu şekilsiz kar tepeleri keşfedebilmişlerdi.

Her şeyi hayattan uzaklaştıran, hiçbir zaman yenilmeyen dehşetli bir kudretleri olduğu halde, mütevazı ve kibardılar. Ne gururdan doğan bir süs, ne kendini beğenmeyi gösteren bir ses...

Ve işte genç şair fırtınalı denizlerden, soğuk buz sahralarından ayrılırken, dünya hudutlarını aşan bir genişlik ve derinliği, necip (temiz, soylu) kalplere mahsus olan bir kibarlığı ve esaslı kıymetlerin bir tek elbisesi olan tevazuu içinde taşıyordu...

Ve genç şair iki sene dünyayı rastgele dolaştı. Bu sefer gördüğü şeyler onu hayretten hayrete düşürüyordu. Halbuki değişen hiçbir şey değil, sadece kendi görüşüydü.

Evvelce fazilet diye baktığı şeylerin birer merasim ve gösterişten ibaret olduğunu ve asıl iyiliğe yalnız ahlak münakaşalarında veya akıllı nasihatlarda rastlanabildiğini, namuslu olabilmek için başkalarının namusuna dil uzatmanın, kirlenmeden yükselebilmek için temiz alınlara basarak çıkmanın yeter olduğunu ve daha buna benzer birçok şeyleri gördükçe şaşkınlığı büsbütün artıyordu. Fakat o, böylece ahmaklık ve aciz isimli mahluklarla, bunların çocukları, küstahlık ve riya adlı iki zavallıyı tanımış oldu.

Ve ayrılırken kalbinde yalnız ufuksuz bir merhamet, yeis veya hiddeti manasız bulan bir rikkat (yufkalık, incelik) hissetti...

İşte genç şair şaheserini bilinmeyen ve bulunmayan kumaşlardan dokumak için yaptığı bu seyahatten dönüşünde, içinde Allahla boy ölçüşen bir kuvvet kımıldıyordu. Çünkü şimdiye kadar yazanların ancak var olduğunu bildirdikleri şeye o bizzat erişmişti.

Üç ay uğraşarak derin manalı, renkli kelimelerden bir elbise giydirdiği şaheserinin her sahifesi onun çölde kavrulan ve kutuplarda gerilen muzdarip derisinin bir parçasıydı ve bir sevinci bağırmak, bir elemi ağlamak veya bulutlardan yüksek bir fikre ulaşmak için durmadan kımıldayan satırlar coşkun sinirlerinden örülmüştü. Ve o bu satırlardaki kelimeleri -vakit vakit bir sabah yıldızının belirsiz ışığı gibi ince, felaketin gözleri kadar keskin, yalanın dudakları kadar yumuşak ve bir çocuk rüyası kadar tatlı sesler veren kelimeleri- gözlerinin kenarındaki derin çizgilerden işledi.

Lazım gelen yüksek ve temiz asilliği eserine büsbütün verebilmek için de, onu yazdığı müddetçe insanların arasına karışmadı. Ve siyah bir kalemle, siyah meşin ciltli bir deftere yazdığı şiirleri sevgilisine yolladı...

Bu sefer genç kız, gözlerinde gurur ve hayretin parıltısı, hareketlerinde hasret ve isteğin acelesi olduğu halde bizzat geldi. Boynuna atılarak onu öptükten sonra böyle haykırdı:

-Genç şair, genç şair, ey benim sevgilim! Artık hiç... hiç kimse seni aşamayacak; sen peygamberleri gıptaya düşürecek şeyleri yarattın, sen insanları yaşamaya veya öldürmeye sürükleyebilecek şeyleri yazdın. Güneş

senden daha sıcak, gökyüzü daha geniş, ilkbahar rüzgarları daha canayakın değildir.

Ve sen bunları yalnız benim için yaptın.

Ey genç şair, ey benim sevgilim!

Artık hiçbir kadının benimle bir olmadığını hissediyorum. Artık Leyla benim yanımda minimini ve Jülyet pek zavallıdır, ben Beatrice'ye bile gururla bakıyorum ve bundan sonra Süleyman'ın sevgilileri de benimle boy ölçüşemeyeceklerdir. Ebediliğe senin kolların arasında süzüleceğim sevgilim ve yüksekte, en yüksekte uçacağız.

Ey sevgilim, yalnız benim sevgilim!

Şimdiye kadar hep sana koşmak için çırpındığı halde yenilmez bir gururun emirlerini dinlemeye mecbur olan kalbim bak, içindekileri anlatmak için acele ediyor. O gururum ki, fanilerden birine meyli olduğu için gönlümü bir ısırgan demeti gibi dalamıştı, şimdi sana bunları söylemekte bir haz buluyor.

-Mademki uzun senelerin hasreti içimizde yaramaz bir çocuk gibi tepinmektedir, gel, birbirimizin olalım ve sen bana aşkın da ebedilik kadar tatlı ve güzel olduğunu anlat... Gel, beni kollarının arasında sık...-

Fakat genç şair onu kollarının arasında sıkmadı.. Çünkü hiçbir şey işitmemişti.

Sevgilisinin, sedirlerden birinin üzerine bıraktığı şaheseri parmaklarıyla karıştırırken sihirli satırlar onun gözlerini, elinde olmayarak, çekmişler ve o, derin bir hayret içinde kendinden geçerek, bunları okumaya başlamıştı.

Yarattıkları o kadar güzeldi ve şairi o kadar kuvvetle çekiyorlardı ki, sevgilisinin: -Beni işitmedin mi şair!- diye bağırdığını bile duymadı. Ve ancak genç kız onu omuzlarından yakalayınca kendine geldi. Kızın gözleri,

kafasının içindeki herhangi bir ateşten kaçarak dışarı fırlamak isitiyormuş gibi yanıyordu. Dudakları titreyerek tekrar etti:

-Beni dinlemedin mi şair? Sana söylediklerimi işitmedin mi?- -Ne söyledin sevgilim?- diye cevap verdi, -Beni affet, biliyorum ki tamiri kabil olmayan bir şey yaptım. Ama bunun sebebi senin için yazdıklarımın yine sana benzeyen güzellikleriydi. Aşkın sesinden uzak kalan kalpleri hasretin ne hallere koyduğundan bahseden satırlarım, beni seslerin en canayakınını dinlemekten alıkoydu. Tekrar et sevgilim, söylediklerini benim için tekrar et...-

Genç kız biraz düşündü. Yüzü beyaz, bir kuğunun tüyleri kadar beyaz olmuştu. Başını ağır ağır kaldırarak sordu:

-Hiç, hiçbir şey duymadın mı?-

-Hiçbir şey sevgilim, fakat tekrar et-'

O zaman boğuk ve yeisini örtmek isteyen bir sesle tekrar başladı:

-Kitabını okudum genç şair, yalnız harikuladeliklerle, yalnız insanı saran güzelliklerle doluydu. Ve senin herkes gibi olmadığını haykırıyordu.

Senden daha fazla uzak kalmak istemem ey şair!..-

Burada dudaklarını yakıcı bir gülüşle ısırdı; gözleri, donuk ve karanlık, şaire dikildiler, dimdik baktılar. O bir kadın, baştan aşağı bir kadındı... Dişlerini sıktı, onların arasından, keskin, ağır bir sesle:

-Yalnız...- dedi, -Yalnız bu kitap dehanı ve kudretini bana gösterdikten sonra aramızda lüzumsuz olmaya başlıyor... Ve görüyorum ki o seni hemen hemen benim kadar alakadar edecek...

Hiç buna imkan var mı şair? Senin kafanda, ruhunda, hatta en ufak bir hüceyrende (hücrende) bile benden başkasının yer almasına tahammül edebilir miyim?

Şu halde büsbütün senin olmam için bu engelin ortadan kalkması lazım. Ve sen benim için yazdığın bu kitabı yine benim için yok etmekte eminim ki tereddüt etmeyeceksin, hatta bunu ben yapacağım.-

Ve genç şairin elinden çekip aldığı şaheseri, orada, mercan alevlerle yanan ocağa fırlattı.

Ve bir feryat, duvarları sarsan, havayı karıştıran, yüzyıllık ağaçların fırtınada devrildikleri zaman yaptıkları gürültüye, ormana bir yıldırım düştüğü zaman vahşi hayvanların kopardıkları çığlıklara, ateş saçan bir yanardağın geniş çatlaklarından fırlayan boğuk ve yırtıcı ıslıklara benzeyen bir feryat genç şairin göğsünden fırladı...

Ve o, kendisini oraya, minimini alevlerin kitabın meşin cildini ağlayışlı bir çıtırtıyla büktükleri ocağa doğru attı.

Fakat genç kız daha evvel koşarak ocağın önünü vücuduyla kapatmıştı. Vahşi bir gülüşle: -Çekil!- dedi.

Erkek, ki o zamana kadar gözlerinde sonsuz bir tatlılık ve ilahilikten başka bir şey bulunmazdı ve hareketleri devamlı bir çekingenliğin ağırlığını taşırdı, birdenbire buğulanan bakışlar, pençe haline giren kollarla oraya hücum etti ve her iki ağızdan birden fırladı: -Çekil!..- ve hiçbirisi çekilmedi...

O zaman aralarında öyle korkunç bir mücadele başladı ki, köpüren ağızlardan feci soluklar ve hırıltılar çıkıyor, duvarlara şiddetle çarpan kafalar orada kanlı saç demetleri bırakıyordu. Birdenbire erkek, genç kızı -gittikçe artan dermansızlığına ve erkeğin yüzünü parçalarken dökülen tırnaklarına rağmen vücudunu ocağın önünden ayırmayan genç kızı- boğazından yakaladı; kendininkilere korkunç bir sebatla bakan büyük ve kanlı gözler hareketsiz kalıncaya kadar sıktı.

Sonra, kollarının arasında yavaş yavaş gevşeyen, kanla bulaşık olmayan yerleri ezik bir sarılık alan vücudu yere bırakarak ocağa eğildi, gittikçe hafifleyen alevlerin arasından meşin kitabı aldı.

Kavrulan, şeklini kaybeden bu ateşten cildi açtığı zaman yere ancak bir avuç mavimtırak kül döküldü... Ve bunu gören şair oraya, boylu boyunca yatan ölünün üstüne -bir kadının elinden kurtaramadığı şaheseriyle beraber- cansız yıkılıverdi...

1929 (Atsız Mecmua, s. 17, 25.09.1932)

Kırlangıçlar

Şehrin kıyısında, ufacık bir derenin kenarında, dalları suya sarkan ihtiyar bir söğüt ağacı vardır. İlkbaharın başlangıçlarında bu söğüdün dallarına bir dişi kırlangıç gelip kondu; derenin bir başından bir başına yıldırım gibi uçan, beyaz göğüslerini suya dokundurarak şeffaf kanatlı küçük böcekleri yakalayan diğer kırlangıçlara bakmaya başladı. Başını hafif hafif sallıyordu. Derin düşüncelere daldığı belliydi.

Söğüdün dalları hışırdadı. Bir erkek kırlangıç geldi, dişinin karşısındaki dala kondu.

Kırlangıçlar arasında pek teklif yoktur. Uzun uzadıya takdim filan edilmeden konuşmaya başladılar ve pek az sonra da ahbap oldular.

Evvela havadan, sudan bahsedildi. (İki kişi birbirlerini yeni tanıdıkları zaman havadan sudan bahsetmek adettir.) Fakat biraz sonra erkek bir iki dal ileri geldi, dişi daha az çekingen bir hal aldı.

Muhabbeti kaynattılar.

-Olur ya!- demeyin, iki kırlangıcın ilkbaharda, herkes dört tarafa koşup çalışırken bir söğüt dalında oturup yarenlik etmeleri gündelik işlerden değildir.

Bizim kırlangıçların ikisi de antika mahluklardı, yani öteki kırlangıçlara benzemiyorlardı. (Başkalarına benzemeyenlere antika derler.) Evvela dişi kırlangıç lafı derin tarafından açtı:

-Siz hiç çalışmıyorsunuz?-

Başka bir kırlangıç olsaydı hemen: -Ya siz neden burada oturuyorsunuz?- diye ikinci bir sorguya kalkışırdı. Fakat bizimki derin derin içini çekti ve sustu.

Ve dişi onun söylediği şeyleri anlıyormuş gibi başını salladı ve gözlerini aşağıda şıpırtıyla akan suya dikti.

Bir müddet daha sustular. Erkek birdenbire gözlerini dişiye dikerek söze başladı:

-Bakınız şunlara...- Ve aşağıda birbirini çaprazlayarak uçan ve dokuma tezgahının mekiklerine benzeyen kırlangıçları gösterdi. -Bakınız şunlara... Sabah akşam demeden, yaz kış demeden çalışıyorlar. Ben bunlara çok kere sordum: Neden böyle durmadan uğraşıyorsunuz, dedim, cevap vermediler. Omuzlarını silkip yanımdan uzaklaştılar.-

Dişi:

-Birbirimize sen diye hitap etsek nasıl olur?- dedi. Erkek okkalı sözlerine cevap olmayan bu lafı beklememekle beraber, bu tekliften hoşlandı ve tekrar başladı:

-Adeta utanıyorum...- dedi, -Bütün kuşları sıraya dizseler biz herhalde sonuncu gelmeyiz. Kılığımız, kıyafetimiz düzgündür. Aklımız, şu sabahtan akşama kadar avaz avaz bağıran bülbülden herhalde üstündür. Kanadımızı bir vursak en hızlı güvercinden daha çok yol alırız. Halbuki bütün kuşların en zavallısı bizmişiz gibi hiç durmadan didiniyoruz. Şu budala serçe bile üç günlük ömrünü keyifle geçiriyor da, biz, arasından uçtuğumuz ağaçları bile fark etmiyoruz.

Biraz durdu, dişiye doğru yandan bir göz attı:

-Yarın öldüğümüz zaman birisi bize sorsa: 'Dünyada neler gördünüz?' dese herhalde verecek cevap bulamayız. Koşmaktan görmeye vaktimiz olmuyor ki...-

Dişi, gözlerinin içi buğulanarak:

-Ah- dedi, -tıpkı benim gibi düşünüyorsun.-

Erkek cevap verdi:

-Zaten seni burada tek başına görünce benim gibi düşündüğünü anlamıştım. Doğru değil mi ama? Şu dünyayı adamakıllı görmeden, dünyanın ne olduğunu adamakıllı anlamadan buradan gidecek olduktan sonra ne diye buraya geldik sanki? Yaşadığımızın farkına varmayacak olduktan sonra ne diye yaşıyoruz?-

Dişi tasdik eder gibi başını salladı:

-Etrafımıza göz gezdirince- dedi, -ben de senin gibi, dört tarafa koşan kırlangıçlardan başka bir şey görmüyorum. Ben de bunlardan mıyım, diyorum, sonra da bunlardan değilim galiba, diyorum. Onlar da beni pek istemiyorlar. Ne yapayım, burada oturup etrafa bakıyorum. Siz de, şey, sen de gelmesen böyle yapayalnız bu yazı geçirecektim.-

Akşama doğru lafları daha derinleştirdiler... Sonra ayrıldılar. Ve her gün buluşmaya başladılar.

Aman yarabbi, neler konuşmuyorlardı!.. Eğer kırlangıçlarda kitap yazmak adet olsaydı, bunların yazacakları kitaplar muhakkak ki üniversitelerde okutulurdu.

Gitgide birbirlerine daha çok alıştılar. Çok kere dişi daha evvel gelir, gözlerini suya dikerek erkeği beklerdi.

Bir gün çiçeklerden, bir gün yıldızlardan, bir gün öteki kırlangıçlardan bahsederlerdi. Hep düşünceleri birbirine uygundu. Yalnız her ikisinin de içinde gizliden gizliye büyüyen bir korku vardı: Bir gün gelip ayrılmak korkusu.

Hiçbirisi bu korkusunu ötekine söylemeye cesaret edemiyordu. Kim bilir, belki öbürünün yanlış anlayacağından çekiniyordu. (Çünkü içten duyulan şeyler hep yanlış anlaşılır.)

İçlerinde bu ayrılık korkusu büyüdükçe bunu münasip bir şekilde diğerine söylemek için düşünmeye başladılar.

Mesela:

-Hiç ayrılmayalım, olmaz mı?- demek vardı, fakat bu pek geniş manalı ve müphemdi. Nasıl ayrılmayalım?.

-Bir yuva kuralım!- deseler, bu da pek bayağı kaçacaktı. Hem o zaman başka kırlangıçlara benzeyeceklerini sanıyorlardı.

Dünyanın geçiciliğinden, gökyüzünün sonsuzluğundan, sulardan ve diğer kuşların yaşayışlarından bahsederlerken, gözleri birbirine hasretle bakar ve: -Birbirimizden nasıl ayrılacağız?- demek isterlerdi.

Tesadüfün pek merhametli olmadığını ve birbirine böyle yakın olanları bir ikinci defa karşı karşıya getirmediğini biliyorlardı. Fakat konuştukları dil, diğer kırlangıçların diliydi ve bu dilde, söylemek istedikleri şeyleri söylemekten utanıyorlardı. Bu dil, onların içindeki şeylere uygun değildi.

Yavaş yavaş gözlerine ve bakışlarına bir gamlılık çöktü. Dostluktan filan bahsederken, sesleri titriyor gibiydi; yahut onlar böyle zannediyorlardı. Fakat böyle zamanlarda hemen birinden biri, bir kahkaha atar ve işi alaya bozardı: İçi burkulduğu halde... Nihayet günün birinde ikisi de bunun böyle sürüp gidemeyeceğini anladılar. İkisi de birbirlerine açılmaya karar verdiler.

Sabahleyin karşı karşıya gelince dişi söylemek istediği şeyleri gözleriyle anlatmak istedi. Tam bu sırada, üzerinde oturdukları söğütten sarı bir yaprak koptu, iki tarafa sallanarak aralarından geçti ve dişinin en manalı baktığı zamanda gözlerinin önünü kapattı.

Erkek bu bakışı göremedi.

Fakat her ikisi de sarı yaprağı gördüler.

Erkek ağzını açtı:

-Senden hiç ayrılmak istemiyorum...- demek üzereydi ki, buvvv diye soğuk bir rüzgar esti...

Dişi, erkeğin sözlerini işitemedi.

Fakat her ikisi soğuk rüzgarın sesini duydular.

Birbirlerinin gözlerine baktılar; artık yuva kurmak zamanının geçtiğini, sonbaharın geldiğini, ayrılacaklarını anladılar. İkisi de içini çekti.

Tepelerinden birçok kırlangıçlar geçti: Sıcak yerlere dönüyorlardı.

Ayrıldılar... Ve bir daha birbirlerini görmediler.

Fakat ikisi de küçük derenin kenarındaki söğüdü ve orada geçirdikleri güzel ilkbaharı ve yazı unutmadılar.

Ve ikisi de, böyle bir yaz geçirmemiş olan diğer kırlangıçlara tepeden baktılar... (Çünkü azlıkta kalanlar çok olanlara nedense tepeden bakarlar.)

1933 (Varlık, s. 40, 01.03.1935)

Viyolonsel

Güneş, yüzüne yeşil yelpaze tutan mahçup bir kadın gibi iri yapraklı ağaçların arkasına saklanırken, muhtelif milletlere mensup bir seyyah kafilesi -sarı otlardan yapılmış evleri arı kovanına benzeyen- bir zenci köyüne girdiler.

Kabile reisi, yirmi seneden beri Afrika'nın bu sapa köşesine uğramayan beyazları güzel karşılayabilmek için bütün boncuklarını, fildişiriden yapılmış ziynetlerini taktı, eline, üzerine işlemeli büyük yayını alarak maiyetiyle beraber köyün ortasındaki meydanda bekledi.

Birtakım şatafatlı merasimden sonra seyyahlar, reisin kulübesinde istirahat etmekteydiler ki, köyü dolaşmaya çıkmış olan melez tercüman koşarak geldi, elli adım kadar ötede bir Avrupalı tarafından yapılmış olması pek muhtemel olan tahta bir kulübe gördüğünü söyledi.

Golf pantolonlarının altına çoraplarını tekrar giymeye vakit bulamayarak hep birden oraya koştular. Tercüman doğru söylüyordu. Bu, intizamsız kerestelerden yapılmış bir yerdi ve önünde vahşi orman çiçeklerinden vücuda getirilmiş bahçemsi bir meydanlık vardı.

Yanlarına gelen reis, binanın iki seneden beri aralarında yaşayan bir beyaza ait olduğunu söyledi.

Tercümana sordular:

-Neredeymiş kendisi?-

-Belli olmaz- dedi reis, -o, buradan çalgısını alır çıkar ve ne zaman isterse o zaman gelir!-

-Ne çalgısı?-

-Büyük... adeta bir timsah yavrusuna benzeyen bir çalgı..- Seyyahlar birbirlerine sordular:

-Belki bir harp?..-

Reis:

-Bir değneğe gerilen at kıllarıyla çalınıyor!- dedi.

-Öyleyse bir kontrbas...-

-Yahut bir viyolonsel...-

-Evet, evet... Herhalde bir viyolonsel.-

Seyyahlar, reise tekrar sordular:

-O, bu çalgıyı nerede çalıyor?-

Elini uzatarak gösterdi:

-Ormanda!-

-Peki, bizi oraya götürür müsünüz?-

-Olmaz, o çalgısını çalarken hiç kimseyi istemez...-

Seyyahlar:

-Biz uzakta dururuz, kendisinin haberi olmaz!- dediler ve ısrar ettiler.

Reis razı oldu. Alacakaranlıkta köyden çıkarak ormana doğru yürüdüler. Yaklaştıkları zaman, kulaklarına tok bir viyolonsel sesi geldi. Alman seyyah biraz dinledikten sonra:

-Sonbahar şarkısı!..- dedi.

Rus ilave etti:

-Çaykovski'nin.-

Ormana girince reis durdu ve on adım kadar ileride, geniş gövdeli baobap ağaçlarının altındaki karaltıyı gösterdi: -İşte!..-

Dikkatle baktılar ve dinlediler. Gölge hiç kımıldamadan, büyük bir maharetle aynı parçayı çalıyordu.

Sesler, birbirine giren yaprakları titreterek dağılırken İngiliz seyyah:

-Bu adamın ne olması mümkündür?- diye söylendi.

Fransız seyyah: -Bir sanatkar...- dedi, -Ümidi kırılmış bir sanatkar... Hakiki sanatın takdir edilmediğini görerek insanlardan kaçan bir talihsiz.-

Rus: -Hayır, bu belki cemiyetin haksızlıklarından kurtulmak için buraya gelen birisi ki, sanatı kendisine teselli vasıtası yapmış...- diye, mütalaasını yürüttü.

Alman: -Bana kalırsa- diye fikrini söyledi, -bu geniş arazide rahat ve dertsiz yaşamayı, bu basit refahı, medeniyet dünyasının didişmelerine tercih eden bir akıllı.-

-Zannediyorum ki- dedi İngiliz, -vahşilerin hükümdarlığını eline geçirmek için kendisine göre bir plan yapan onu sabırla tatbik eden bir açıkgözdür bu ve belki de tehlikelidir.-

Gece olmuş ve ay çıkmıştı. Ay ışığı ormanın içindeki ufak bir meydanlığı aydınlatınca, etrafına taşlar dizilen bir toprak yığınına dayadığı viyolonseli gözlerini kapayarak çalan adamı daha iyi gördüler... Siyah, kıvırcık sakallarının çerçevelediği yüzünde, nerede başlayıp nerede bittiği belli olmayan çizgiler vardı. Alnına doğru dökülen dağınık saçları soluk yanaklarını gölgeliyordu.

Seyyahlar sordular:

-Hep burada mı çalar?-

-Ve o toprak yığını nedir?-

-Burada çalar- dedi reis, -karısının başucunda...-

-Karısı da var mıydı?-

-Vardı ve öldü.-

Sustular. -Gidelim!- dediler. -Köye döndüğü zaman anlarız...- Fakat ertesi sabah geri dönen adam, onlara kendi hayatı hakkında hemen hemen hiçbir şey söylemedi.

-Bir vapur kazasından sonra buraya düştüm, karım da burada öldü... Ve ben başka yere gitmek istemem- dedi.

Seyyahlar yollarına devam etmek için bu garip münzeviyi terk ettiler. Her biri jurnalına başka başka şeyler yazdı, fakat hiçbirisi o adamın asıl hikayesine temas etmedi.

İşte o adamın hikayesi:

Akdeniz'in yalı şehirlerinden birinde öyle bir genç vardı ki kendisine rast geldikleri zaman, mahcubiyetle başlarını eğen kadınlar, onu çok kere rüyalarında görürlerdi.

Ve zerdeva (ağaç sansarı) tüyleri gibi yumuşak olan kumral bıyıkları genç kızların minimini kalplerini gıcıklamaktan geri kalmazdı. Fakat bu gencin, dalgalı saçlarından, lacivert gözlerinden ve bir şark kamçısı gibi kıvrılan vücudundan daha kıymetli bir şeyi vardı:

Güzel nişanlısı...

Bir zamanlar bütün şehir delikanlılarının hayalini dolduran bu genç kızın, daima düşünüyormuş gibi gergin duran alnı artık bir kardeş busesi için en münasip yerdi. Çünkü o delikanlılar biliyorlardı ki, doğunun donuk pembeliğini taşıyan dudaklar başkasına nasip olmuştur. Ve menevişlerindeki manayı kimsenin okuyamadığı kahverengi gözler yalnız bir kişinin önünde kıvılcımlanacaktır.

Bu kız aynı zamanda şehrin en iyi viyolonsel çalanıydı.

Oturduğu iskemlede bir ayağını geri uzatıp dolgun göğsünü çalgısına dayadığı zaman, öyle sesler çıkarırdı ki, memleketin ihtiyar ve üstat musikişinasları bile başlarını arkaya çevirerek gözlerini kurulamaya mecbur olurlardı.

Genç kız, nişanlısıyla beraber olmadığı zamanlar yalnız viyolonseliyle konuşurdu; ve ona, nişanlısından dinlemek istediği şeyleri söyletirdi.

Lakin gafil genç bunu bilmiyor, onun, çalgısını kendisi kadar çok sevmesini kıskanıyordu.

Ve bir gün:

-Ey sevgilim- dedi, -ey narin vücudunun, ipek saçlarının, donuk pembe dudaklarının değil, bütün ihtiras ve iptilalarının da bana ait olmasını istediğim sevgilim, artık viyolonseli bırak, yalnız beni dinle, yalnız benim kalbimin tellerinde nağmeler bulmaya çalış.-

-Aşk ne kadar hodbindir!-

Genç kız:

-Mademki sen istemiyorsun sevgilim- dedi, -ben artık viyolonsel çalmayacağım... Nağmelerimi yalnız senin sözlerinde arayacağım.-

Gözlerinde, sahibi için, yaşadığı ormanı bırakan bir ceylanın garip mahzunluğu vardı. Sanat, ilahi sanat aşka yenilmişti. -Ve aşk ne kadar kudretlidir!-

-Lakin sevgilim!- dedi genç kız ve bunu söylerken elleri delikanlının avuçlarındaydı. -Elbet bir gün ihtiyarlayacağız ve ölüm bizi alacak. Eğer o, bana senden evvel gelirse, bil ki tek isteğim, gözlerim hayata kapanırken başucumda bir viyolonsel dinlemektir; bunu bana vaat ediyor musun?-

-Evet- diye cevap verdi, -senden sonra yaşamak gibi bir ceza bana mukadderse, kahverengi gözlerinin üstüne yemin ederim ki, başucunda en yüksek sanatkara, en güzel besteyi çaldıracağım.-

Bunun üzerine başlar geriye doğru uzandı. Söylediklerini tekit etmek (pekiştirmek) isteyen dudaklar birleşti.

-Ve aşk ne kadar ateşlidir!-

Heyhat, saadet dedikleri el, insanları okşamakta pek hasistir. Yalnız gülümsemek ve sevişmek için yaratıldıklarını sanan bu gençler de o elin mukadder tokadını yemekte geç kalmadılar.

Evlenmişler; birbirlerinin olmuşlardı. Bahtiyardılar. Bahtiyarlıklarını bulundukları yerde hapsetmek istemediler. Onu her tarafa gösterebilmek için, bir gün, şehrin rıhtımında duran gemilerden birine binerek seyahate çıktılar.

Gezdikleri yerde her gördükleri şeyin kendilerini sevindirmek için yaratıldığını sanıyorlardı. Deniz onlara bir aşk masalı, ormanlar bir vefakarlık hikayesi anlatıyordu.

Bilhassa engini çok seviyorlardı. Bazı yerlerde erkeğin gözleri gibi lacivertleşen sular, bazı yerlerde her ikisinin kalpleri kadar berrak ve şeffaf oluyordu... Ve dalgaların kıvrımlarındaki köpükler, sulara sürünerek uçan beyaz kuşlar gibiydi.

Lakin bir gün, ufuklar karardı. Bir fırtına başladı. Öyle bir fırtına ki, tasvirini ancak herkesin kendi muhayyilesi yapabilir.

Geminin kaburgaları çatırdamaya başladığı zaman, birbirlerine sarıldılar. Gözlerini kapadılar...

Ancak ertesi gün -kendilerini sahilin kumlarına uzanmış bularak yabani otlarla tedaviye çalışan zencilerin arasında- gözlerini açtılar.

Ve uzak kayalarda parçalanan enkazdan başka canlı bir şey göremediler.

Zencilerin sahilden epey içeride olan köylerinde birkaç ay oturup, onların dillerini öğrenmeye başlayınca anladılar ki, burası Afrika'nın en kimsesiz yerlerindendir ve on sekiz seneden beri hiçbir beyaz adam uğramamıştır.

Ara sıra sahilde balık tutmaya giden kafileler tekrar söylediler ki, o denizde şimdiye kadar uzaktan geçen bir gemi bile gözlerine ilişmemiştir. Ve artık hissettiler ki -fırtına kendilerini baygın olarak kıyıya attığı zaman- vahşileri orada bulunduran tesadüfe minnettar olmaktan başka yapılacak şey yoktur.

Erkek: -Mademki beraberiz- dedi, -ve birbirimizi seviyoruz, yaşayışımızın herhangi bir yerde olması bizim saadetimizi bozmamalı!-

Fakat kadın hastaydı...

Evet, kadın hastaydı. Günden güne eriyor, sararıyordu. Nasıl bazı ağaçlar yerleri değiştirildiği zaman -usta bir bahçıvan elinde bile olsalar- yaşayamazlarsa, genç kadın da burada yaşayamayacaktı. Erkek bütün kudretiyle çalıştığı, vasıtasızlık içinde bütün çarelere başvurduğu halde, bunun önüne geçemeyeceğini anlıyordu.

Onu, sert kokular dağıtan ağaçlar arasında, berrak sulu nehirlerin kenarında gezdiriyor; geceleri, yalnız Afrika'ya mahsus olan parlak ay ışığı altında onun, mavimtırak damarlarıyla bir istiridye kabuğuna benzeyen kulaklarına, yaşamayı tatlı gösterecek, şarkılar söylüyordu. Fakat hepsi neticesizdi ve kadının bir sene daha ömrü olmadığı muhakkaktı.

O zaman, bu kısa müddette kadına saadet verebilmek için çareler düşündü, aklına viyolonsel geldi. Belki çalgısı olsaydı o, bu kadar üzülmeyecekti.

Ve bir gün, maun ağacından haftalarca uğraşarak yaptığı viyolonselle geldi. -Sevgilim- dedi, -hayatımız çok yalnız geçiyor. Bak, sana bir arkadaş

daha getirdim. Seni bir zamanlar bunu çalmaktan menettiğim için ne kadar bedbaht olduğumu bilsen...- Sonra sıkılarak ilave etti: -Hem bana da öğretmeni rica edeceğim.-

Genç kadının soluk yüzünde, batan güneşte görülen bir kırmızılık belirdi. Titreyen dudaklarıyla:

-Ben öleceğim- dedi, -ve sen, başucumda viyolonsel çalarak vaadini yerine getireceksin...-

Öğrenmeye başladıktan pek az sonra, ufak parçaları çalabiliyordu. Kadın, hayvan derileri üzerine yazdığı notaları buna meşk ettiriyor, bu da onları alarak yabani ormanda saatlerce çalışıyordu.

Öğrendiği parçayı akşam üzerleri latif üstadına tekrar ederken onun ağzından çıkacak bir takdir sayhası (haykırışı) kendisine en büyük iç genişliğini verirdi.

Kadın da ara sıra çalıyordu. Ve o zaman bu şekilsiz alet, bu at kıllarından yapılan yay, başka bir düyanın seslerini genç erkeğin kulaklarına, oradan ruhuna götürürdü. Bir gün kadın: -Bak, bu 'Sonbahar Şarkısı'dır- dedi.

Ve nağmeleri insanın içine görünmez mayiler halinde akan bir besteyi bitirdikten sonra:

-İşte- dedi, -ölürken senden bunu isteyeceğim.-

Erkek:

-Ver- dedi, -çalışayım...-

-Hayır, bunu son günümün yaklaştığını hissettiğim zaman vereceğim...-

Ve başka bir notayı uzattı.

Bazan üzüntülerin uzattığı, bazan yalancı bir sevincin kısalttığı günler çok çabuk geçti. Ve kadın artık ayakta duramayacak kadar eridi. Gözlerinin esmerleşen kenarlarında, beyaz dudaklarında ölümün tayf halinde dolaştığını genç erkek görüyordu.

Belki, evet, belki iki üç günlük ömrü vardı. Fakat hala -Sonbahar Şarkısı-nı vermemişti.

Birkaç defa, üzerlerinde nota yazılı olan derileri karıştırırken, eline geçen bu şarkıyı bir türlü öğretmiyordu. Ölümün bu kadar yakınında dolaştığından ihtimal ki haberi yoktu.

Genç adam onun son istediğini yerine getirememekten korkuyordu: Ya kadın birdenbire ölüverirse?

O zaman bu şarkıyı çalamayacaktı.

Ve göğsünün üst tarafında pürüzlü bir cismin ağır ağır gezindiğini hissediyordu.

Notayı istemek imkansızdı. Bu, hastaya ömrünün sonuna geldiğini belli etmek olacaktı.

Bir tek isteği, onun son günlerinin müsterih geçmesi olduğu halde, bu nasıl yapılabilirdi?

Nihayet bir gün, gene başka bir besteyi uzatırken, kadının başı kucağına sessizce düşüverdi: Bayılmıştı... Erkek etrafa koştu. Bir toprak çanaktan yüzüne sular serpti. O, gözlerini açar açmaz kuru otlardan ibaret olan yastığının altından -Sonbahar Şarkısı-nı çekerek:

-Al- dedi, -ve çabuk öğren. Korkuyorum ki, vakit az kaldı!-

Erkek yabani ormana koştu, deriyi bir baobap ağacının gövdesine iliştirerek çalışmaya başladı.

Saatler geçti. Akşam oldu. Elinde viyolonsel ve nota ile kulübeye koşan erkek, ağlıyordu. İçinde sönmez bir acı vardı. Ya öldüyse, diyordu, ya yetişemediysem!

Kulübeden içeri girince, yatakta, gözlerini kapıya dikerek kendisini bekleyen genç kadının yüzünde bir gülümseme dolaştı, elini uzattı...

Elini uzattı ve erkek o eli yakalayıp sakallarından süzülen yaşlara sürerek öperken, kadının gözleri tekrar kapandı. Kadın ölmüştü.

Ve erkek bunu hissetti.

O zaman deli gibi viyolonsele sarılarak çalmaya başladı. -Sonbahar Şarkısı-nı ona duyurmak istiyordu.

Dikkatle baktı, kadının gözleri açılacak mı diye baktı. Hayır, açılmıyordu.

Sevgilisinin son isteğini yerine getirememekten doğan bir yeisle yayına daha şiddetle bastı ve parmakları daha içten oynadı. Onun kulübenin civarından uzaklaşmadığını zannettiği ruhuna bu sesi yetiştirebilmek için hırsla çalıyordu.

Gözleri, yatakta gülümseyerek yatan ölüye dikilmişti. -İşitmiyor musun, bak, ne kadar aşkla çalıyorum, ne kadar güzel çalıyorum, işitmiyor musun?- demek istiyordu.

O zamana kadar bu kulübede çalınan viyolonsel, vahşileri alakadar etmezdi. Fakat şimdi bu şarkı, genç adamın kalbinden ıstırap ve hıçkırık halinde viyolonselin tellerine dökülen bu beste, onları da şaşırttı, donuk hassasiyetlerine kadar işledi ve hepsi koşarak kulübenin etrafına toplandılar.

Şimdi kapıda birbirinin üstüne çıkarak çalgıyı dinleyen zenciler, siyah bir üzüm salkımını andırıyordu. Annelerinin yapraktan eteklerine sarılan küçük çocuklar bile susmuşlardı. Ve kulübenin önü ağlayan zencilerle -evet bu bir mucizeydi ve hepsi birden ağlıyorlardı- bir arı kovanının ağzına benziyordu.

Genç adam, çalgısıyla beraber toprağın üstüne baygın yuvarlanıncaya kadar çaldı.

İki gün sonra ayılınca, vahşiler, kendisini ormana, her zaman viyolonsel çaldığı bir ağacın altına götürdüler.

Burada taze bir mezar vardı.

İşte bu genç adam, sağlığında dinletemediği parçayı karısının ruhuna duyurabilmek için, bu mezarın başında, senelerden beri viyolonselini çalar.

1928 (Meşale, s. 7, 01.10.1928)

Birdenbire Sönen Kandilin Hikayesi

Hasta sinirlerim için tavsiye ettikleri bu kimsesiz ve gürültüsüz yerlerde, uzun bir akşam gezintisinden dönüyordum.

Sıcak bir sonbahar gününün sonuydu. Gecenin yaklaştığını gören tabiat, serin bir nefes almak için kımıldanıyordu.

Biçilmiş tarlaların ortasında ıslak bir halat gibi parlayarak uzanan patikaya giderken, karşı tepelerin birinde yüksek bir taş bina gözüme ilişti.

Perdesiz pencerelerine vuran güneş, ona kırmızı gözlü bir canavar şekli veriyordu. Ve yıkık duvarlı bir bahçenin ortasında, harap bir kaleyi veya boş bırakılmış bir konağı andıran hazin bir ihtişamı vardı.

Vaktin daha erken olduğunu düşünerek bu binayı yakından görmek isteğine kapıldım.

Kurumuş tarlaların üzerinde yürüdükten, hafif bir sırtı tırmandıktan sonra, yarısına kadar açık duran paslı bir demir kapıyı geçtim, aralarından otlar fışkıran çakıl döşeli bir yoldan yürümeye başladım. İki tarafımda vahşileşmiş ağaçlar ve artık tümsek halini almış eski çiçek tarhları vardı... Kuru bir havuzun kenarında devrilmiş mermer saksılar duruyordu. Ve onların arasında nasılsa kalmış olan beyaz bir kasımpatı, buraları örten siyah perdenin üzerinde geçmişi görmek için bırakılmış bir delik gibiydi.

Yanına yaklaştıkça insana sebepsiz bir ürkeklik veren binanın hiçbir mimariye uymayan acayip bir tarzı vardı: Çapı on iki metreyi geçmeyen bir silindir şeklinde epeyce yükseldikten sonra birdenbire daralıyor ve böylece kule gibi bir parça daha uzanarak üzeri camekanlı bir kubbeyle bitiyordu. Alt tarafını kalın bir taş çember kuşak gibi sarmaktaydı ve bütün bina bu haliyle eski bir yağ kandilini andırıyordu. Tam kapının üstündeki odanın dışarıya doğru cumba şeklinde yaptığı bir çıkıntı da bu kandilin kulpuydu.

Binanın niçin bu şekilde yapıldığını ve sonra hangi cehennem nefesinin buralarda estiğini kestirmek imkansızdı. Keskin bir bıçakla

açılmış hissini veren ince uzun pencereler korkutucu bir karanlıktan başka hiçbir şeyi açığa vurmuyorlardı.

Taş çemberin üzerinde oyulmuş birkaç ayak merdiveni çıkarak paslı çivili, büyük kapıya geldim. Senelerden beri insan eli dokunmamış gibi duran, çürümeye yüz tutmuş tahtalara yaslandım. Yarı yerine kadar batan güneşin sararmış çayırlara, küçük bulut kümelerine, bir yılan dili gibi kıvırarak uzattığı son kırmızı ışıkları uzun uzun seyrettim.

Etrafımda hiçbir hareket yoktu. Kertenkeleler bile, yosunlu taşların üzerinde, akşamın alacakaranlığına bakarak, yavaşça ilerliyorlardı. Yalnız ıslak tahtaların güneşte çıkardıkları sese benzeyen bazı çıtırtılar vakit vakit duyulmaktaydı.

Gittikçe koyulaşan sessizliğin içinde, derin bir kuyuya muntazam aralıklarla taşlar atılıyormuş gibi boğuk sesler işittim. Evvela istikametini kestiremediğim bu gürültünün, biraz sonra, evin içinden geldiğini anladım. Sesler, aynı muntazam aralıklarla durmadan yaklaşmaktaydı. En sonra büsbütün açılarak taş merdivenlerden ağır ağır inen adımlar haline girdiler ve dayanmakta olduğum kapının arkasında durdular. Doğrulmuş, korku, merak ve hayretten ibaret bir halita (karışım) halinde kaskatı kesilmiştim. Başımı arkaya çeviremiyordum, fakat -ufak bir gıcırtı bile yapmadığı halde- kapının yavaşça açıldığını ve soğuk, buz gibi bir nefesin ensemi yalayarak dağıldığını hissettim.

Şiddetle döndüm; ve o zaman, akşamın çabucak artan karanlığı arasında, bu taş kulenin esrarlı adamıyla karşılaştım:

Bu, büyük bir baştan -iskelet halinde bir vücudun üstüne konmuş- büyük ve kırmızı bir kafadan ibaretti. Bir cehennem nebatının liflerine benzeyen kıpkızıl saç ve sakallarının arasında beyaz, fakat saçların renginde çillerle kaplı bir deri görünüyordu. Ve bunların hepsini, çürümüş bir meyvenin donuk rengi, bir toz tabakası halinde, örtmekteydi.

Ve sonra gözleri... Kırmızı çilli kapaklar arasında, bir granit yosununa benzeyen soluk yeşil gözleri vardı. Derin ve karanlık çukurların sonunda

birer mahzen kapağını hatırlatan bu gözler hiç, ama hiçbir şey ifade etmiyorlardı.

Sırtında siyah, harap olmuş bir elbise, ayağında eskimiş rugan potinler vardı. İnsan onu, bir cenaze dönüşünden sonra hiç soyunmayarak senelerce aynı halde kalmış sanabilirdi. Ve şimdi kuru vücuduna bol gelen bu siyah elbiseler ona bir korkuluk kılığı veriyorlardı.

Elini bana doğru uzattı. -Ah, bu, dünyada gördüğüm şeylerin belki en korkuncudur-. Bu da aynı kırmızı çilli, çürük beyaz deriyle kaplıydı ve bir insanınkinden ziyade ince bir eldiven giydirilmiş bir iskeletin eline benziyordu. O kadar zayıf, o kadar hayattan uzaktı. Ve gecenin karanlığından pek fark edilmeyen siyah bir ceketin kolundan fırladığı için, üzerime boşlukta asılıymış gibi geliyordu.

Omuzuma bir gece kuşu gibi konduğu zaman korkuyla bağırdım ve silkindim:

-Ah... Ne istiyorsunuz?-

Fakat bu el, bu kemik el oraya bir yengeç kıskacı gibi yapışmıştı. Ve o, sükunetle eğildi, göğsünden değil, yalnız ağzının içinden gelen hafif bir sesle bana sordu:

-Siz birdenbire sönen kandilin hikayesini biliyor musunuz?-

-Hayır!- dedim. -Oh... Hayır...-

-Öylese geliniz!-

Dediğini yapmamak mümkün değildi, parmaklarını omuzuma batırarak çekiyor ve acıtıyor, acıtıyordu...

Ayaklarımızın altından kayan bir zemini geçtik, minarelerin esrarlı merdivenlerini andıran dar ve taş bir merdivene tırmanmaya başladık. Korkuyu şimdiye kadar içimde böyle madde halinde hissetmemiştim. Karanlık, bir gecekuşu kanadı gibi yüzüme sürünen, kokusu beynime kadar

işleyen bir karanlık vardı. Etrafımdaki duvarlardan biz yürüdükçe dökülen sıvaların gürültüsü, adımlarımızın boğuk sesine karışıyordu.

Ve ben, bütün korkuma rağmen, nerede ve nasıl biteceğini bilmediğim bu merdiveni kıvrıla kıvrıla çıkıyordum. Sanki onun parmaklarından benim omuzuma geçen bir irade, beni yediyor, ayaklarımı daracık basamaklar üzerinde, ona yetiştirmek için, çabuk çabuk hareket ettiriyordu.

Her kata yaklaştığımızda, beni sürükleyen adamın, evvela karışık saçlı başı belli oluyor, sonra hafif bir aydınlık yavaş yavaş bütün vücuduna yayılıyordu. Eyvah... Gece bu merdivenlerden çok aydınlıktı...

Her katta, yarısına kadar açılmış oda kapıları vardı. Bomboş odalara açılan kapılar... Ve dar pencerelerden nur halinde giren gece bu kapılardan bize kadar uzanıyordu. Ve pencerelerin dışında siluet halinde ağaçlar, karışık şekilli dağlar, hayat ve ışık dünyası vardı... Ben bu yarım aydınlığın verdiği cesaretle ona soruyordum:

-Nereye gidiyoruz? Niçin gidiyoruz?-

Eğiliyor, buz gibi nefesi yüzümde dolaşarak yavaşça tekrar ediyordu:

-Siz, birdenbire sönen kandilin hikayesini okudunuz mu?-

-Hayır!-

-Pekala, yürüsenize!-

Parmaklar etlerime büsbütün geçiyordu; bir külçe halinde tekrar sürükleniyordum.

Bu sefer de merdivende evvela başı kayboluyor, önümde, siyah ve geniş pantolonun içinde kuru bir dal gibi duran ve basamakları çabuk çabuk atlayan iki ayak kalıyordu. Sonra gene o mayi halindeki karanlık, gene kopup düşen sıvaların haykırışı... Ayak seslerimiz ve hepsinin birden, toprak altından gelen bir bağırış halinde yaptıkları korkunç uğultu...

Sonra ikinci ve üçüncü bir kat geliyor, kapıları yarı açık boş odalar, bıçak yarası gibi ince uzun pencereleri ve artık tepelerindeki birkaç yaprağı fark edilen siyah ağaçları tekrar görüyordum. Her katta, daha kuvvetsiz olarak, dudaklarım kımıldardı:

-Nereye gidiyoruz, niçin gidiyoruz?-

Fakat cevap hep aynıydı:

-Siz, birdenbire sönen kandilin ne olduğunu biliyor musunuz? O halde yürüyünüz!-

Ve korkunç çıkış tekrar başlıyordu.

Nihayet, nerede olduğumu, ne kadar zamandır bu yükselişin sürdüğünü, hatta kendimi bile büsbütün unuttuğum bir zamanda birdenbire durduk. Önümdeki adam eliyle bir kapağı kaldırdı. Oradan girdik. Kapağı tekrar kapamak için omuzumu bıraktığı zaman, derin bir rüyadan uyanıyormuş gibi oldum ve etrafıma baktım.

Burası yuvarlak bir odaydı. Kulenin en tepesinde olduğunu tavandaki camekanlı, küçük kubbeden anlıyordum. Oda, ötekilerin büsbütün aksine olarak, çok güzel döşenmişti. Karanlık duvar kenarlarında muhteşem koltukların gölgeleri belli oluyordu.

Tam camekanlı kubbenin altında, yani odanın ortasında, yuvarlak bir masa üzerinde hareket etmeyen bir alevle hafif hafif yanan bir yağ kandili vardı: Aynen içinde bulunduğumuz binanın şeklinde bir kandil...

Uzaktaki köşede, içerisinde biri yatıyormuş gibi kabarık duran bir yatak vardı, bana nazaran eğri olduğu için, kimin yattığını göremiyordum. Dayanılmaz bir merakın dürtmesiyle yaklaştım ve orada yatanı gördüm. Gördüm... Ve boğazına şişler sokulan bir hayvan gibi acı bir çığlık kopardım: Orada bir iskelet yatıyordu. Kurumuş ve siyahlaşmış etleri yanak kemiklerine yapışmış ve sarı saçları çürük bir yastığı küme küme yığılmış bir kadın iskeleti..

Bu anda, kırılan bir camın şangırtısını andıran bir kahkaha kulaklarımın dibinde patladı, siyah elbiseli adam:

-Pek mi korktun?- diyordu. -Niçin, niçin korkuyorsun? Senden, yani hayattan büsbütün ayrı bir şey diye mi? Fakat bu aptallıktır. Onun bizden farkı, bizim ondan farkımız nedir ki? Hiç... Bak, eğil de bak... Bu dişler yok mu, bu muntazam dişler, onların arasından, şimdi bizim konuştuğumuz şeylere benzemeyen ne tatlı sözler çıkardı bilsen... Düşünüyor musun ki, bakmaya tiksindiğin bu dişleri görebilmek için onun tebessüm etmesi nasıl sabırsızlıkla beklenirdi!.. Tahmin edebilir misin ki, boğazına dolanarak seni boğacakmış gibi korktuğun bu saçların güneş altında ne hayat dolu parlayışları vardı.

Hem bu kadın benimdi. Şu ellerim, şu sana laf söyleyen ağzım nasıl benimse, o da öyle benimdi. Fakat biliyor musun, kollarımın arasından sıyrılıvermesi ne kolay oldu... Onunla aramızda hiçbir mesafe yoktur. Bizim onun haline geçivermemiz için bir sebep bile lazım değil; ve bu iskelet bize o kadar yakındır ki, ondan korkmak için ancak bir insan kadar kör ve düşüncesiz olmalıdır.-

Şimdi sesi pirinç bir havan gibi ötüyordu. Sanki bu adamın boğazında bir perde vardı ve bazan içinden gelen şiddetli sesler bunu kaldırarak kulakları çınlatıyor, sonra şiddet azalınca perde tekrar düşerek sesler, bir duvar arkasından söyleniyormuş gibi, kısılıyordu.

Verecek cevap bulamamaktan doğan bir ürkeklikle sordum:

-Sizi bu kadar sarsan, fakat hakikate yaklaştıran bu ölümün sebebi neydi?- dedim. -Nesi vardı?-

-Hiç!- diye cevap verdi. -Hiçbir şeyi yoktu. Senin kadar hayata bağlı, bu taş bina kadar sağlam -eliyle camekan kubbeyi işaret etti- ve şu yıldızlar kadar nurlu ve zarifti. Saadeti aramızda bir alev gibi hissediyor, bu alevden ısınıyor ve aydınlanıyorduk... Fakat...-

Ses yine uzaktan geliyormuş gibi yavaşladı:

-Fakat biliyor musun, o kuvvet ki, hiçbir şeyi eksik olmayan yağ kandillerinin alevini gelip alarak onları birdenbire karartır!-

Ne demek istediğini anlamayarak yüzüne baktım.

-Gel- dedi, -seninle birdenbire sönen kandilin hikayesini okuyalım. O zaman bu kadını hangi ölünün götürdüğünü anlayacaksın.-

Orta yerdeki masaya doğru yürüyerek orada, kandilin önünde açık duran siyah kadife kaplı ince bir kitabı aldı.

-Bunu, yanımızdaki kadının yüzlerce sene evvelki cetlerinden biri yazmış- dedi.

Geniş bir kanapeyi masanın kenarına sürükledi. Üzerine yan yana oturduk. Ve ben, kurumuş yapraklar rengindeki sarı ve kalın sahifelerde eski, fakat keskin bir el yazısını, gözlerimi ara sıra uzaktaki iskelete çevirerek ve yanımda, başına vuran kırmızı ışıkla, akşamı seyreden bir sfenks gibi duran adama bakarak merak ve sonra hayretle okudum:

-Yüzlerce eser yazdım. Her eserime kalbimin veya dimağımın bir parçasını koyuyordum. Ve bunlar, hakikate çok yakın şeylerdi. Fakat hiçbir yazımda bizzat hakikatin bulunmadığını biliyordum. Her güzel yazan gibiydim: Konuştuğum şeyler benden evvel yüzlerce defa tekrar edilen lafların değiştirilmiş şekliydi. Halbuki ben, kulaklara bilmedikleri şeyleri söylemek, göz hudutlarının arkasına geçmek istiyordum. Ve bunun için çenemi avuçlarıma ve kollarımı dizlerime dayar, gözümü yere veya ufka çevirerek gördüklerimin daha ötesindeki şeyleri de bilmek isterdim. Fakat toprağın alaycı bir susuşu, ufkun lakayt bir kaçışı vardı. Bana, 'Senin gözlerin,' diyorlardı, 'açık bıraktığımız şeyleri görmek için bile çok küçük ve zayıftırlar. Sakladığımız hakikatleri nasıl bir cesaretle anlatmak istiyorsun?..' Fakat ben arıyor, mütemadiyen arıyordum.

Yine bir gün odamda, masamın başında çenemi defterlerime dayamıştım, beyaz kağıdın üzerine yayılan sakallarımın kıvırcıklarına bakıyordum. İstiyordum ki, bu beyaz tellerin her biri ince bir kalem olup bu

yaprakları bütün bilmediğim şeylerle doldursunlar ve ben onları hiç durmadan okuyayım, okuyayım.

Fakat birdenbire kağıtlar ve sakallarım görünmez oldu. Odam ansızın kararıvermişti. Başımı kaldırınca, önümde senelerden beri aynı intizamla yanan kandilimin sönmüş olduğunu gördüm. Hiçbir rüzgar veya hareket olmadığına göre, yağının bitmiş olması lazımdı. Lakin elime alıp bakınca, yağının dolu, fitilinin kusursuz olduğunu gördüm; haznesinde bir delik, boğazında bir sakatlık yoktu.

Benim farkına varamadığım bir rüzgara hamlederek (yorarak) tekrar yakmak istedim... Fakat hayret: Yanmıyordu. Yaklaştırdığım ateşler yalnız fitili kızartıyor ve oradan hoş olmayan kokular çıkarıyordu. Alev, senelerden beri devam eden kırmızımtırak alev artık yoktu.

Hangi sebebin bu ihtiyar şamdanı karartığını düşünürken, kaybolan aleve benzeyen bir ışığın kafamın içinde parlamaya başladığını hissettim. Ve karşımdaki kandilin arkasında, ona benzeyen sayısı bellisiz kandiller sıralandığını gördüm. Kimisi benimki gibi sönmüştü ve kimisi hala kırmızı ve değişmez bir alevle parlıyordu. Fakat ara sıra bunlardan biri, hiçbir rüzgar, hiçbir üfleyen olmadığı halde, yavaşça kararıveriyordu. Ve bu sönük kandillerin bir daha aydınlanması da mümkün değildi. -Silkindim, bunu kendime bir ihtar telakki ettim. Artık bulmak istediğim hakikati burada arayacaktım:

Yağları çok, fitilleri kusursuz ve her şeyleri tamam olan kandillerin sebepsiz yere niçin söndüklerini ve kaybolan alevlerin nereye çekilip gittiklerini bulmalıydım.

Bunun için, aynen kandilimin şeklinde bir bina yaptırarak oraya yerleştim. Etrafımda dolaştığını hissettiğim büyük hakikate burada kavuşacağımı biliyordum. Şimdi, en yakınlarımı bile sokmadığım bu odada, gözlerimi tepedeki camlardan geçirerek yukarılara bakıyor, orada birdenbire sönen kandillerin alevlerini arıyorum...-

Kitabın intizamsız aralıklarla yazılan diğer kısımları, bir kazana hapsedilen buhar gibi kenarlarını sıkıştıran bir kafanın, görünmeyen,

işitilmeyen ve dokunulmayan bir hayaleti takip ediyormuş gibi etrafına nasıl hamleler yaptığını gösteriyordu.

Bataklık kenarlarındaki çürük sazların rutubetli ve ekşi kokusunu dağıtan kalın yapraklar parmaklarının altından bahtiyar bir günün saatleri gibi çabucak geçiyorlardı.

Ve sebepsiz yere sönen yağ kandillerinin hazin hikayelerini, bir İbrani peygamber gibi, içim sarsılarak okuyordum:

-Beraber yanmak için yapılmış iki tane kandil vardı. Alevlerini, birleşmek istiyor gibi, birbirlerine eğerlerdi ve birisinin yetişemediği yeri öteki aydınlatırdı..

Aralarında ipek kumaşlar gibi kıvrılan ve parlayan ışık huzmeleri gidip gelirdi... O kadar benzer ışıklarla yanarlardı ki, etrafa dağıttıkları aydınlığın ayrı yerlerden geldiğine ihtimal vermek mümkün değildi... Fakat bir gün, yağı çok, fitili yolunda, haznesi sağlam olan bu kandillerin biri, en beklenmedik zamanda, yavaşça kararıverdi. Titrek bir ışıkla yas tutmak isteyen diğeri ise, onun arkasında gitmekte gecikmedi.

Ve ben, dört beş tanesi bir arada birçok kandiller daha gördüm. İçlerinde savaştan çıkmış bir kılıç gibi parlayan yenileri olduğu gibi, mahzenlerdeki yosunlu küplere benzeyen eskileri de vardı. Ve büyük kandillerin yanında civciv gibi duran küçükler, oynak alevlerle kıpırdıyorlardı. Ve bunlar, adeta ses çıkaran bir şetaretle (sevinçle) beraberce yanarlarken aynı hissedilmeyen rüzgar, hiçbir benzerlik sırasına bakmayarak, hepsini birer birer söndürüverdi.

Yağları daha bitmemişti yarabbi, daha uzun müddet yanabilirlerdi. Ben, artık anlamak istiyorum, bu alevleri alıp götüren hangi sarsılmaz kudret, hangi dayanılmaz sebep, hangi yaradılış mantığıdır?..

Ve ben, altından yapılmış yeni ve çok güzel bir kandil gördüm. Usta bir kuyumcu elinden çıktığı, kenarlarını süsleyen göz alıcı ziynetlerden belliydi.

O kadar tatlı bir ışığı vardı ki, kandilin parlak madenine su halinde akan bu ışık, çıplak omuzlara dökülen kumral saçları andırıyordu.

Ve alevi o kadar beyaz, o kadar hayat doluydu ki, yanacağı müddeti sonsuzlukla ifade etmek, onun ömrünü kısaltmak olurdu.

Fakat bu da, gözkapakları açıldığı zaman kaybolan bir rüya gibi, kendisine iştiyakla (özlemle) bakanların önünden çekiliverdi.

Ah... Yanmak isteyen kandilleri sebepsiz yere ve birdenbire söndürülen kuvvetin, bu alevi saklayacak kadar güzel yerleri var mıydı acaba?..-

Artık sonlarına yaklaştığım kitabı avuçlarımın arasında sıkıyor, isyandan ve kızmaktan vazgeçerek bir iman ve tevekkül ifade etmeye başlayan satırları kandilin kızıl ışığına tutarak okuyordum:

-İsteklerime varabilmek için dış dünya ile bağlarımı azaltmak lazım geldiğini seziyordum. Vücudumdaki her yıkılış, kafamda yeni bir parlaklığa yol açıyor. Ellerimin titremesi arttı, fakat ben baktığım şeyleri daha sebatlı ve ihtizamlı görmeye başladım. Ah, ey peşinde koştuğum hakikat, nihayet seni yakalayacağım.-

Diğer sahifeler gittikçe karışan bir yazıyla şöyle devam ediyordu:

-Görüyorum... Parlak alevlerin üzerine uzanarak onları alıp götüren siyah eli artık fark etmeye başladım. Yazdığım yazıları seçmekte güçlük çeken gözlerim, bu alevleri çok uzaklara kadar kovalayabiliyor. Belki yakında onların nereye saklandıklarını söyleyebileceğim. Hiçbir şeyleri eksik olmadığı halde, birdenbire sönüveren kandilleri hangi kuvvetin kararttığını ve alevlerin nereye gittiklerini öğrenmek üzereyim. Ey her tarafımdan yavaş yavaş çekilen hayat, yalnız kafama ve gözlerime birik!-

Son sahifeye gelmiştim. Burada yazı artık okunmaz bir şekil alıyordu. Deliliğe yakın bir merakla gözlerimi büsbütün yaklaştırdım ve devam ettim:

-Gerçi ellerim kımıldamakta güçlük çekiyor ve gözlerim yazdıklarımı görmüyor, fakat ne ehemmiyeti var? Artık hakikatin pek yakınındayım.

Konacağı dalın etrafında uçan bir kuş gibi başımın üzerinde kanat çırpışlarını duyuyorum.

Önümde sıralanmış birçok kandiller var... Parlak ışıkları birdenbire yok olan zavallı kandiller...

Onların üstüne doğru uzanan siyah ve büyük bir hayalet görüyorum. Ve alevler titreşerek hep bu istikamete uçuyorlar. Fakat nereye gidiyorlar, Yarabbi: Ve o hayaletin aslı nedir? Bazan açılır gibi olduğu halde gözlerimin üzerine tekrar düşen bu perde ne zaman büsbütün kalkacak? .

Lakin artık bir hakikat dünyasını görmek üzere olduğum muhakkak. Gittikçe kuvveti artan bir ışık, bana yaklaşıyor, yaklaşıyor... Etrafım gittikçe daha aydınlandı... Ah...

İşte... İşte o kandilleri birdenbire söndüren kuvvet...-

Eyvah... Kitap burada bitmişti. Okuduğum müddetçe hiç ses çıkarmadan yanımda oturan adama çılgın gıbı sarıldım:

-Söyleyiniz- dedim, -kitap niçin burada bitiverdi? Söyleyiniz, kandilleri birdenbire söndüren hangi kuvvettir?.. Söyleyiniz, bu adam niçin yazmamış, niçin devam etmemiş?..-

Siyah elbiseli adam yavaşça ayağa kalktı, hafiften gelen sesiyle:

-Bir gün- dedi, -onu elinde kalemiyle bu masada ve bu kitabın başında ölü bulmuşlar...-

Birdenbire tepemizdeki camları sarsan bir kahkaha attı:

-Fakat- dedi, -yağları çok, fitilleri mükemmel, hazneleri kusursuz olan kandilleri birdenbire ve sebepsiz yere söndüren kuvvet, o adaletli ve şefkatli kuvvet, bu adamın emeklerine acıdı; ancak son dakikada bulduğu, fakat ifade edemediği büyük sırrın kaybolup gitmesini istemeyerek, bu hakikati onun çocuklarında hiç şaşmadan devam ettirdi!-

Kolumdan tutarak yatağa doğru yürüdü. Orada; yarım kalmış bir şikayete devam etmek istiyormuş gibi, ağzı aralık duran iskeleti gösterdi. Sonra, kurumuş dalların rüzgarda çıkardıkları iniltiye benzeyen bir sesle:

-İşte- dedi, -o zamandan beri, bu adamın neslinden gelen herkes, hiçbir sebep olmadan, en parlak zamanlarında, böylece sönüverdiler...-

İskelet halindeki başının neresinden çıktığına şaştığım iki damla yaş, gözlerinin derin çukurlarından aşağıya doğru yuvarlanıyordu... Kemikten ibaret kolunu onları silmek için kaldırırken oda birdenbire karardı.

Masanın üzerindeki kandilin kırmızı alevi, hiç küçülmeden ve titremeden, yavaşça yok oluvermişti.

1929 (Atsız Mecmua, s. 1, 15.05.1931)

İkinci Kısım

Bir Delikanlının Hikayesi

Öyle zamanlarım olur ki, beni sessizce bekleyen odama giderken, bu her akşamki yürüyüş beni sıkar, boğar ve ben caddeyi örten kalın kar tabakasının üstüne uzanarak orayı nefesimle eritmek, ta toprağa kadar bir delik açmak isterim. Evin kapısını her akşamki gibi anahtarla açmak, sonra kapamak, karanlık koridorda yavaşça ilerlemek, merdiven basamaklarını ayaklarımın ucuyla aramak, -ki onları saymış ve ezberlemiştim ve dönemeç yerlerinin kaçıncı ayaktan sonra geldiğini gayet iyi bilirdim- nihayet odama girmek... Bütün bunlar beni deli eder. Bir kere de başka şeyler yapabilmek için mesela balkona tırmanmak, pencerenin camlarını kırarak içeri girmek ihtirasını duyarım.

Odamda beni kitaplarım bekler. Bu yegane tesellidir. Her eşyasını ayrı ayrı ve gayet iyi tanıdığım bu odada yalnız onlar her zaman için yeni bir koku taşırlar. Her zaman söyleyecek birçok lafları vardır. Mesela, masanın kenarındaki ucu kırık mermer tütün tablasını belki yüz defa üstten, alttan, sağdan, soldan tetkik etmiş, elime alarak saatlerce kırık yerdeki ince damarları ve pürüzleri seyretmişimdir. O, bana artık kendi sesim kadar bildiktir. Halbuki en çok okuduğum bir kitabın en çok okuduğum bir satırı bile bana bazan başka şeyler söyleyebilir. Yalnız onların böyle en mahrem taraflarını bile görebilmek için uzun bir beraberlik lazımdır. Kitaplar yeni tanıdıklarına karşı çok ketum olurlar. Bir kere de onlarla laubali oldunuz mu size malik oldukları her şeyi verirler ve onlar bizim isteyebileceğimiz her şeye fazlasıyla maliktirler. Kitapları bir kadın gibi sevenler, yalnız bekar odalarının azabını daha az duyarlar. Ellerinde bir kitapla beraber yattıkları, başuçlarındaki lambayı yaktıkları zaman, bahtiyar bir evlilik hayatının daima tekrar edilen saadetini hissederler: Kitaplarla zifafa girmesini bilen adam, beşerliğinden kurtulmaya başlamıştır. Ve biz daima, daima beşeriz.

Kadını hiçbir zaman inkar etmedim. Hatta geceleri beni odama o kadar karışık bir halde yollayan, ekseriye bir kadın muvaffakiyetsizliğidir. Ve ben, bilmiyorum neden, hiçbir kadından aşk iltifatı görmüş değilimdir. Kadınlar benden hoşlanıyorlar, fakat beni sevmiyorlar. Ben onlarda herhalde ya pek çocuk; ya pek ukala bir tesir yapıyorum. Gayet iyi bilirim ki, en münevver

ve zeki kadın bile, mesela bir -Balzac romanlarının kıymeti- bahsini ancak yirmi dakika dinleyebilir. Halbuki ben en güzel bir kadını bile bir -Balzac romanlarının kıymeti- musahabesine (sohbetine) feda edebilirim. Ve bende, onların asıl bayıldıkları gurur ve teenniden (yavaşlık, dikkatli davranma), ağırlıktan eser yoktur. Bütün bunlara rağmen kadın gene benim en zayıf tarafımdır. Fena bir zamanımda bana her haltı ettirebilir. Kadın benim etimin, kemiğimin, kanımın ve muhayyilemin müthiş bir ihtiyacıdır. Buna mağlup olmak bir hayvanlık, bunu inkar etmek daha büyük bir hayvanlıktır. Onlarla beraber olduğum zaman donuk, ihtirassız, adeta cinsi hislerimden uzaklaşmış bir adam oluyorum. Ve kadın muvaffakiyetsizliklerimin en büyük sebebi de, zannediyorum ki, budur. Bilmem bunun sebebi bir utanma veya bir korku mu? Fakat dimağımın, içimde kabarmak isteyen bu ihtiyacı bana adi, pis ve gülünç göstererek beni susturduğunu biliyorum. Ama yalnız ve kadından uzak kaldığım zamanlar... O zaman dimağım da beni yalnız bırakıyor: Yahut bana hükmünü geçiremiyor ve ben feci bir hırs ve imkansızlık içinde çırpınıyorum. Öyle zamanlarım olur ki, -bunun için de mesela bir kitabın çok masum bir cümlesi veya sokaktan gelen bir kadın sesi kafidir- o zaman benim için yalnız kadın vardır. İliklerimin içinden bile -Kadın!- diye bağıran sesler işitirim. Ve o zaman benim için yalnız bir tek kadın vardır. Yani, bütün kadınlar benim için birdir. O zaman genç, ihtiyar, güzel, çirkin, herhalde bir kadına malik olmak, benim için su içmek gibi bir şeydir. Hatta bu ihtiyacın derece ve şiddetini anlamak için muhayyilemde kabaran kadın hayallerini gittikçe çirkinleştirir, kötüleştiririm. Nihayet öyle bir an olur ki, bu hayal pis ve korkunç bir acuzeye kadar iner. Ve ben, ben onu da isterim. Böyle zamanlarımda kadınları yalnız bir tek hissimle severim, hatta anamı bile... Her gelişinde boğmaya mecbur olduğum bu hislere gitgide daha çok esir oluyorum.

Bir gün haftalık bir mecmuadaki bir çorap reklamı şiddetle gözlerimi buğulandırdı ve damarlarımda, kadın isteyen acayip bir kanın dörtnala dolaştığını hissettim. Koltuğun kenarlarını yakaladım. Sonra ayağa kalkarak odanın bir başından bir başına hızlı hızlı yürümeye başladım. Nihayet daha fazla duramayarak sokağa fırladım. Caddeye çıkınca bu kadın kalabalığı içinde şaşırdım. Geliyorlar, gidiyorlar, gülüyorlar ve konuşuyorlardı. Hepsinin yüzüne sanki bir tanıdığı arıyormuş gibi ısrarla bakıyordum. Gözlerimi vücutlarında gezdiriyor, kalçalarda uzun müddet kalıyor,

bacaklara indiğim zaman tıkandığımı, boğulur gibi olduğumu, avaz avaz bağırmak istediğimi hissediyordum. Ve her şeyden evvel, kendilerini soyuyordum: Çırçıplak... Sonra bu çıplak vücutları yakalıyor, eziyor, kıvırıyor, boyunlarını, enselerini ve kollarını öpüyordum. Hiçbir zaman kendimi kaybetmiş değildim. Hatta yürüyüşümdeki, bakışımdaki tabiilik ve sükunetin içimdeki vukuatla yaptığı tezada, kendime bile hissettirmeden, kıs kıs gülüyordum. Akşam üzeriydi ve kadınlar daha çok birbirlerine benzemeye başlamışlardı. O kadar ki, boyları ve vücutlarının şekli bile gitgide aynı oluyordu. Ve ben onların başka başka kadınlar olduğunu yalnız değişen kokularından fark ediyordum...

Simsiyah bir şekle çarptım ve durdum. Başı ancak göğsümün hizasına gelebilen bir kadındı. Biraz öne doğru eğilerek özür diledim. Bu, onun homurtusunu ve başlamış olduğu fena bir kelimeyi yarım bıraktırdı. Yüzüne baktığım zaman, gözlerinin etrafının şiddetle karartılmış olduğunu gördüm. Siyah bir tülle sımsıkı sardığı başının iki kenarından açık sarı saçlar fırlıyordu. Yakası ve kolları siyah kadifeli düz bir mantosu vardı. Ve hayret! Dudaklarının kenarlarındaki buruşukluklara, pişkin gülüşüne rağmen, on altı yaşlarından hiç de fazla görünmüyordu. Bulunduğumuz yer bir köşebaşıydı ve sağımızda loş ve kimsesiz bir sokak uzanıyordu. Kolundan tuttum, o tarafa doğru çektim. Mukavemet edecek oldu; gözlerimi yumdum ve başımla gelmesini işaret ettim. Şaşırmış gibiydi. -Olmaz!- diye kolunu çekiyor, fakat sahiden vazgeçeceğimden korkarak, cesaret vermek isteyen bir gülüşle yüzüme bakıyordu. Bundan istifade etmek için kolumu gevşettim. O zaman biraz yaklaşarak sordu: -Evin uzakta mı?- -Hayır, şurada!..- diye cevap verdim. Kendisini serbest bıraktım ve yan yana yürümeye başladık.

Yukarıdan aşağı bir süzdüm: Yürüyüşü muntazamdı, fakat küçük ve biraz şaşkın adımlar atıyordu. Kalçaları pek yoktu. Gözüm yanında sallanan eline ilişti. Durakladım. Bu küçük, temiz ve ümidimin üstünde güzel bir eldi. Parmaklarını biraz içeri doğru kıvırmıştı. Büzülmüş minimini bir kuşa benziyordu. Hemen yakalayacaktım, fakat kendi kendime: -Hepsini odaya saklayalım!- dedim. Merdivenleri çıkarken bacaklarına dikkat ettim. İnce, gergin ve ahenktardılar. Eski ve siyah çorabın altından bile pembe ve tatlı bir deri görünüyor gibiydi. Sakin olmak için bir elimle merdiven

tırabzanlarına sarıldım, öbürüyle de boyunbağımı sımsıkı yakaladım. Niçin, mesela ceketimin kenarını değil de, boyunbağımı yakaladım, bilmiyorum.

Oda kapısını anahtarla açmaya uğraşırken içimde sevince benzeyen bir şey, sabırsızlık ve hırs vardı. Ellerim titriyordu. Ve bu küçük an, bana bütün geldiğimiz yoldan uzun görünüyordu. Fakat içeriye girince hiç beklemediğim, çok tuhaf birtakım vakalar cereyan etti. Hatta o akşamdan sonra uzun müddet kendimi toplayamadım, acayip bir hava içinde yaşadım, bütün bunlar sırasıyla aşağıdaki şekilde oldu:

Odadan içeri girip kapıyı kapayınca, hiçbir şey söylemeden, hatta yüz yüze bile bakışmadan, derhal kendisini yakaladım; yarı kucağımda ve yarı sürükleyerek duvar kenarındaki kanapeye götürdüm. Kız bir kere, -Ah!..- dedi ve galiba başka şeyler de söyledi. Fakat ben, aldırış etmedim. Gözlerim sımsıkı kapalı, onu rastgele öpmeye başladım. Dudaklarımın altında sıcak ve ince bir deri duyuyordum. Sonra kollarını yakalayarak yüzünü, çenesini ve dudaklarını öpmek istedim. O, dudaklarını içeriye doğru sıkmıştı; çırpınıyor, tokatlıyor, kapalı ağzından kesik iniltiler çıkarıyordu: Ateş gibi yanan yanaklarına ağzımı götürdüğüm zaman ılık bir yaşlık hissettim, gözlerimi açtım ve onun ağladığını gördüm. Şaşkın, kararsız, doğrulmuştum. Anlamayarak bakıyordum. O da doğrulmuş, kanapenin köşesine büzülmüş, yüzü, ellerinin, titrediği uzaktan bile fark edilen küçük ellerinin içinde, omuzları şiddetle sarsılarak ağlıyordu. Bir müddet öyle durdum. İhtimal birkaç dakika geçti, birdenbire büyük bir hiddetin kafama doğru çıktığını fark ettim. Orta yerdeki masanın üstüne sıçrayarak oturdum. Ellerimle iki yanımı yakaladım. Biraz da böyle bekledikten sonra bağırmaya başladım:

-Bu da ne? Yeni moda mı bunlar? Bana bak! Sahiden anlamıyorum ne demek istiyorsun?.. Sen buraya neden geldin kızım? Başka şey mi bekliyordun? Yoksa böyle birdenbire başlayışım namusuna mı dokundu? Yanına oturmalı, evvela elini yakalamalı, bakışıp gülüşmeli, yarım saat cilveleşmeliydi, değil mi? Yook yavrum, ben iş güç sahibi adamım, şu kitapları görüyor musun, okuyacak adam bekliyorlar. Ben her zaman en kısa yoldan giderim... İşte bu kadar...-

Biraz durdum, aklıma bir şey gelmişti. Parmağımı şaklattım ve devam ettim:

-Yoksa bunlar hep komedi mi?.. Öyle ya, hep komedi... Söyle, ne yapmak istiyorsun bir komediyle? Ahha, şimdi anlıyorum. Bari bu usulü çok tatbik ettin mi? Sen karın yolunu tutmuşsun be kızım!.. Bu dünyada merhamet ehli çoktur, seni herhalde istediğinden ziyade, memnun ederler. Fakat bu iyi usul... Sizin gibi kadınların namuslu rolüne çıkması, bu gayet iyi usul... Sukut etmiş (düşmüş) masume... Allah Allah... Altı yüz sahifelik roman... Beybaban miralaydı... Komşunun oğlu... Söylesene?.. Yoksa başka türlü mü? Baba şehit, anne aç... Kardeşler var... Hem de mektebe gidiyorlar. Derhal kendini feda ediyorsun, değil mi? Ne müthiş şey be! Söylesene, senin hikayen hangisi? Belki de sen adamına göre başka şeyler anlatıyorsun. Bu da senin zekanı gösterir. O kadar güç bir şey de olmasa gerek, sen kitap okur musun? Ha? Öyleyse hiç korkma... Bir kişiye üç dört hikayeyi birleştirip anlatsan sermayen gene tükenmez... Bizim memleketin büyük muharrirleri her gün yenisini yazıyorlar. Fakat ne yaman usul be... Bunu hepiniz yapıyor musunuz şimdi? Vay haline cümlemizin... Biraz gözyaşı, biraz çarpıntı, dinleyeni de söyleyen gibi ağlatan feci bir hikaye: Ah, hayat, hayat, lanet sana!.. Sonra da burun kanamadan, üç dört kişiden alamayacağın bir para... İhtimal daha fazla verenler de vardır. Artık o sizin ustalığınıza, adamın hassaslığına bağlı. Ve sonra kalpsiz herifin biri çıkıp da muhakkak ısrar ederse kaybedilen bir şey yok ya... Biz alışkınız değil mi?-

Masadan indim. Karşısına geçip ellerim pantolonun cebinde biraz durdum. İnsafsız ve hain, devam ettim:

-Fakat iki gözümün bebeği, bu sefer yanlış kapı çaldın. Sen bu usulü daha ziyade kırkını geçmiş memurlarla, lise talebesine tatbik edecektin. Onların yürekleri daha yufkadır. Bana vız gelir... Şu kitapları görüyor musun? Yarısından çoğu hep seninkine benzeyen masallarla dolu. Ve senden yüz kat akıllı ve usta adamlar anlattıkları halde, gene beni kandıramıyorlar. Görüyorsun ya, söktüremedin. A canım, ben de vakit bıraktım mı ya? Kapıdan girer girmez... Hah hah hah...-

Gülüyordum. Ellerini yüzünden çekti. Yaşlar gözlerinin kenarındaki siyahlığı, hatta bütün yüzünü yıkamışlardı. Dudaklarının kenarında o, sokakta iken gördüğüm; pişkin çizgiler yoktu. Bu, on beş yaşında, hatta daha küçük bir kız çehresiydi. Şikayet dolu bir sesle, dudakları titreyerek sordu:

-Niçin bana böyle şeyler söylüyorsunuz?.. Niçin siz...-

Bu çocuk sesi, bu kalınlaşmamış, bu yalvaran çocuk sesi...

Yanına yaklaştım. Yüzüne dikkatle baktım:

-Yoksa... yoksa sen sahiden mi ağladın?-

Odanın bir başından bir başına iki üç kere gidip geldim.

Pencerenin yanında durdum. Karanlık caddeye uzun uzun baktım. Kafamın içi bomboştu. Topuğumun üzerinde hızla geriye döndüm. O, tekrar ellerini yüzüne kapamış, ağlıyordu. Birkaç kere daha gidip geldim. Ara sıra durup ellerimle havada işaretler yapıyor ve onun sarsılan başına bakıyordum. (Siyah tül düşmüştü, biraz uzunca olan sarı saçları omuzlarına dökülüyordu.) Ya... hımm... ya... diye karmakarışık ve manasız heceler mırıldanıyor, meseleyi kavramaya çalışıyordum. Fakat galiba bundan biraz korkuyordum da... İçimde utanmaya benzer ağır bir şey vardı ve bu sonra nedamete benzer bir şey oldu. Bu çocuğu fena yaralamıştım. Gözlerime bir yaşın çıkmak istediğini hissettim ve alt dudağımı ısırarak bunları geri gönderdim. -Peki ama, a çocuğum- dedim, -niçin hemen söylemedin? Niçin sahiden ağladığını hemen söylemedin? Vakit bıraktım mı desene.. . Dinleyecek halde miydim? Ahhh...-

Yanına gittim, bir elimle çenesini tutarak başını yukarıya kaldırdım. Hiç mukavemet etmeden gözlerimin içine baktı.

-Ne kadar çok ağlamışsın sen- dedim, -ne kadar çok.- Yanına oturdum. Elimi omuzuna koydum. Her şeyi tamir etmek istiyor, fakat rabıtasız birçok laflar söylemekten başka bir şey yapamıyordum.

-Artık sus ama... Susacaksın değil mi? Vah yavrum, vah benim çocuğum... Seni ne kadar korkuttum kim bilir? Sen envai türlü adamların keyiflerine uymuş, türlü sarhoşların türlü kepazeliklerini görmüşsündür. Bu hayatta hepsi olur; buna rağmen, bu hiç beklenilmedik vaziyet senin hala çocuk olan kalbini kim bilir nasıl ürküttü? Her şeyi unutarak minimini bir kızcağız gibi ağlamaya başladın. Vah sana... Ben ne hayvandım yarabbi... Ama artık sus... Hala kızıyor musun? Benden çok nefret ediyorsun, değil mi? Belki de hiç kızmadın da yalnız şaşırdın... Baksana bana... Aman yarabbi, ne güzel gözlerin var senin... Mavi değil mi onlar? Fakat bebekleri odanın alacakaranlığında o kadar büyüyorlar ki, uzaktan siyah gibi görünüyorlar. Ben hiç böyle göz görmemiştim: Gündüzün açık mavi, geceleri siyah... Hala omuzların titriyor, korkuyorsun! Sen bir yabani ördek kadar ürkeksin... Ve o kadar da güzel... Nasıl oldu da sen bu yollara düştün be kızım?-

Parmaklarımı saçlarında gezdiriyordum, sonra minimini ellerini avucuma aldım:

-Bak şu ellere... Küçük bir sultanın elleri gibi... Bunlar hiç de kahır çekmişe benzemiyor. Sen daha pek yeni yuvarlandın galiba kızım?.. O sokaktaki halin de ufak bir sarsıntıyla hemen kayboluverdi... Sen kendine dönmek için bir işarete bakıyormuşsun. Daha bu kadar acemisisin bu işlerin. Başını omuzuma dayıyorsun... Artık barıştık değil mi? Benden artık nefret etmiyorsun, korkmuyorsun... Zaten sen kimseye kızamazsın ki...

Daha o kadar çocuksun. Fakat söylesene kızım, nasıl oldu bu? Nasıl oluyor da sen... Bu kadar ince, bu kadar temiz... Anlatsana bana hepsini!.. Koy başını göğsüme, böylece, ellerin avuçlarımın içinde bana anlat. İstersen ağlaya ağlaya anlat... Yahut dur, niçin anlatacaksın? Sen söylemeden de ben bilmiyor muyum sanki? Ben seni böyle de anlamıyor muyum? Hem belki daha iyi anlıyorum. Hiçbir şey söyleme, söyleyeceklerini baştan aşağı biliyorum. Seninki de bütün diğerleri gibi değil mi? Bütün diğer hikayeler gibi... Hiç farkı yok... Ve işte bunun için güzel, bunun için büyük... Kendisine benzeyen binlerce hikayeden hiç farkı olmadığı için büyük... Zaten bu hikayeler, bu birbirine çok benzeyen hikayeler en asil olanlarıdır.-

Başını göğsüme yatırmıştı. İki eli minimini bir yumak gibi avucumun içinde duruyordu. Ve ben, öne doğru eğilmiş, yüzüm onun sarı saçlarına karışmış, kulağına yavaş sesle birçok şeyler söylüyordum: Başı ve sonu olmayan ve neye dair olduğunu kendimin de bilmediğim karmakarışık sözler. O, ara sıra başını büsbütün göğsüme bastırıyor, bana doğru sokuluyordu. Ben de avucumun içindeki yumruklarını sıkıyor, elimi saçlarında usulca gezdiriyordum. Ve ikimiz de esrarlı bir musikiye uyuyormuşuz gibi ağır ağır sallanıyorduk...

-Bu oda karanlık- diyordum, -bu oda yalnız bugün değil, her zaman böyle karanlık... Burada kitaplarımla ben yaşarız ve bize aydınlık getirecek kimsemiz yok... Ben burada yalnızlığı bardak bardak içiyorum. Ve ihtiyar kanepelerle konuşmak istediğim zaman, onlar artık bana anlatacak yeni bir şey bulamıyorlar... Sen bu odaya hiç görülmemiş bir şey gibi geldin... Bu sarı duvarlar, bu yıllanmış eşya seni bir daha unutamazlar. Bana her gün senden bahsedeceklerdir. Onlar da benimle beraber seni arayacaklar, buraya her girişimde sorucu gözlerle bakarak: 'Nerede o?..' diyeceklerdir. Tahmin etmiyorum ki senin bulunduğun yerler buradan daha aydınlık olsun. Buraya gelmek, tekrar başını göğsüme koymak, ellerini böyle yumruk yaparak avucuma vermek istediğin anlar olacaktır. O zaman hiç düşünmeden gel; beni kitaplarımın temiz arkadaşlığından ayıracağından korkma... Ve bu eve girerken içinden hiçbir tereddüt geçmesin: bu odanın eşiğine bilmem şimdiye kadar senden daha temiz biri ayak bastı mı?- Sonra elimi yanağında gezdirerek sordum: -Geleceksin, değil mi?-

-Ya... Geleceğim!- dedi. Başını bana doğru çevirdi. Ağlamaktan kızaran gözleri gülümsüyordu. Onu tekrar göğsüme bastım.

-Ben artık gideyim!- dedi. Doğruldu. Yanıma oturdu; üstünü başını düzeltmeye başladı, ara sıra yüzüme bakıp tekrar gülümsüyordu.

Hazırlanıp ayağa kalktı, sordum:

-Niçin bu kadar erken?-

Çok hafif bir sesle cevap verdi:

-Caddeler büsbütün tenhalaşmadan...-

Sustum. Gözleri mahzunlaşmış, dudaklarındaki gülümseme silinivermişti. Kadife yakalı siyah mantosunu giydirdim. Başını hafifçe sağa bükerek:

-Allahaısmarladık...- dedi ve ellerini uzattı. Onları alarak dudaklarıma götürdüm. İçimde müthiş bir ağlamak ihtiyacı vardı, kendimi tuttum.

Ellerini çekti ve ayaklarını sürüyerek ağır ağır kapıya kadar gitti. Orada bir an durdu. Arkasına dönerek yüzüme baktı. Ve birdenbire bana doğru koştu. Kollarını boynuma attı; yüzümü tekrar tekrar ve kısa aralıklarla delice öpmeye başladı. Dudakları ateş gibiydi ve vücudu titriyordu. Kendimi toplayıp onu tutmaya vakit kalmadan sıyrıldı, gözyaşlarını silmeye çalışarak kapıya koştu. Bir saniye sonra merdivenlerde kayboldu.

Bulunduğum yerden kımıldayamıyordum. Tahta merdivenleri koşarak inen ayak sesleri çabucak uzaklaştılar, işitilmez oldular. Ben daha uzun müddet, belki yarım saat, belki daha fazla, aynı vaziyette kaldım ve dinledim. Kanepeye gidip oturarak masanın üstünden bir kitap aldım.

1930

Bir Gemici Hikayesi

Şap Denizi'nde dolaşan gemilerin ateşçilerine kazanların önü güverteden daha serin gelir.

İşte bunun için başaltındaki kamaradan çıkarak ocak vardiyasına giden genç bir ateşçi, gözlerini kapayıp öne doğru eğilerek koşuyor, gemiyi yalayıp duran sıcak rüzgardan kaçmak istiyordu. Fakat fırtınanın önündeki gemi cezbeli bir derviş gibi kendini dört tarafa çarpıyor ve makine dairesine doğru koşmaya çalışan genç ateşçi düşmemek için bazan küpeşteye, bazan kaptan kamarasının açık duran kapısına sarılıyordu. Biraz sonra ufak kapıya yetişti. Daracık demir merdivenleri koşarak indi.

Bu genç ateşçi daha on dokuz yaşındaydı. Tercümei hali (biyografisi) gayet kısadır: Babası yüzbaşıydı. Tekaüt olunca oğlunu okutamadı. Zaten çocuğun dilindeki kekemelik, okumasına engeldi. Onun için mektebi dördüncü sınıfta bıraktı. On dört yaşından on sekiz yaşına kadar yalnız boş gezdi. Babasının evinde yiyip içerek ve sokakta kavga ederek geçen bu günler, babası kalp sektesinden ölünceye kadar devam etti. Oğlunun haylazlıklarının, oldukça gün görmüş olan babanın ölümünde fazlaca tesiri olduğu da söylenebilir. Yalnız bu ölümden sonra sert bir -ekmek kazanmak- devresi başladı. Babasından kalan maaş, anasıyla küçük kız kardeşine bile yetmiyordu. İhtimal, deniz kenarı bir şehirde olmaları, gemilere girmesine sebep oldu. Bun- da katiyen bir tercih falan yoktu. Aynı ihtimalle şoför ve bakkal çırağı da olabilirdi. Fakat şimdi bir senelik deniz hayatı onu başka şey olmak istemekten vazgeçirmişti. Eski serseriliği de kalmamıştı. Uzun seyahatlerin ve karanlık bir istikbalin verdiği tabii bir filozofluk, haddinden fazla çalışmanın verdiği lakayt bir dürüstlük ve ahlaklılık, onun hayatını idare ediyordu. Düşündüğü için değil, vakti olmadığı için fenalık yapmıyordu.

Dili onu biraz da münzevi yapmıştı. İnsanlara pek güç meram anlatıyordu; yarım saat uğraşarak bir kelime çıkarabiliyor, etrafındakileri güldürmese bile sıkıyor, daha fazla da kendisi sıkılıyordu. Deniz ona oldukça mükemmel bir arkadaştı. Başaltındaki kirli yatağında, geminin

burnuna çarpan dalgaların uğultusunu dinler, onları uykusunda bile duyardı. Zaten sıkmadan uzun uzun anlatmasını bilen yegane geveze, denizdir. Ömürlerinin dörtte üçünü denizde geçiren ihtiyarların arasında bile, suların sesini sıkıcı, yeknesak bulan, bu sesten bıkan birine tesadüf edilmemiştir.

Diğer bütün tayfalar gibi kaçakçılık yapar, Rusya'ya ruble, Mısır'a esrar götürerek kazandığı paraların birazını anasına gönderir, üst tarafını İskenderiye'de Habeş, İstanbul'da Rum, Sivastopol'da Rus kadınlarına yedirirdi. İçki içmediği ve geveze olmadığı için, kadınların ona hususi bir teveccühleri vardı. İri vücudu, kuvvetli kolları, siyah, güzel yüzü arkadaşlarını da kendisine bağlamıştı. Ve, hiçbirisi okumak yazmak bilmeyen bu adamların arasında, dört senelik tahsil ve yatağının başucundaki birkaç kitap, ona başka bir mevki veriyordu.

Bu gemiye gireli daha bir ay olmamıştı. Hangi şeytan onu bu Allah belasını veresice tekneye sokmuştu yarabbi? Gemi değil, bir cehennemdi bu... Altmış sene evvel İtalya'da yapılmış, kocaman, dört direkli, yelkenli ve tek kazanlı bir vapurdu. Bir Ermeni'den daha çok tebaa değiştirmiş, Yunan veliahdına yatlık, Danimarka hükümetine mektep gemiliği, bir Rus tüccarına posta vapurluğu yapmıştı. Ve şimdiki sahibi İstanbullu bir Yahudi, bu hurdayı Aden ile İstanbul arasında şilep olarak işletiyordu.

Yelkenler artık kullanılmaz bir haldeydi, direklerden bile korkulurdu. Ve tek kazan, bu timsah ölüsüne benzeyen yığıntıyı yürütebilmek için, patlayacak derecelere geliyordu. Yalnız bu kadar da değildi: İş ağır, yemekler fena, kaptan sarhoş ve edepsizdi. Sabahtan akşama kadar içer ve söverdi. İsmi Fıçı Kaptan'dı. Bu isim kendisine şöyle verilmiş:

Bu adam vaktiyle gene böyle hem buharlı, hem yelkenli bir gemide süvariyken, kamarasında fitilli bir barut fıçısı dururmuş. Tayfanın yarı aylıklarını iç ettiği, yahut başka bir münasebetsizlik yaptığı zaman, millet ayaklanır, herifi denize atmak isterlermiş. O zaman kaptan, dudağından hiç düşmeyen sigara ile fıçıya yaklaşır: -Eğer yanıma sokulursanız, hep beraber uçarız!- der, tabii tayfa da sokulamaz, dağılırmış, sonra açıkgöz bir miço, geceleyin herifi gözetleyerek; fıçının arka tarafındaki musluktan bardak bardak şarap doldurup içtiğini görmüş ve iş meydana çıkmış. Kendisine o

zamandan beri Fıçı Kaptan diyorlarmış... Mal sahiplerine yaranacağım diye, bütün tayfanın canını çıkarıyordu. Elinden gelse yemek bile vermeyerek kumanyayı olduğu gibi geri getirecekti. Zaten verdiği yemek de sade suya bakladan ibaretti. Öğle ve akşam bakla.

İşte bizim on dokuz yaşındaki genç ateşçimizin sıcak rüzgardan boğulmamak için eğilerek koştuğu ve bu sırada düşmemek için küpeşteye ve ambar kapağındaki kahve çuvallarına sarıldığı gün, bu sade suya bakla bütün tayfanın canına tak demişti ve herkes ilk iskelede vapuru bırakıp kaçmayı düşünüyordu.

Genç ateşçi, söylediğimiz gibi, demir merdivenleri koşarak indi. İşine başladı. Vardiyayı kendisine teslim eden arkadaşı dev gibi bir adamdı, yumrukları hemen hemen bir çocuk kafasından büyüktü. Yeni gelene sordu:

-Ne yediniz?-

-Bakla!-

İri adam müthiş bir küfür savurdu. Vapura girdi gireli bir kere bile karnı doymamıştı. Söylenerek ve tehditler savurarak yukarı çıktı.

Genç ateşçi süngüyü alarak ocağı karıştırmaya başladı. Kapak açılır açılmaz insanın yüzüne rüzgara benzeyen bir ateş çarpıyor, deri kavrulur gibi oluyordu. Ocağın içi hayret edilecek kadar beyazdı. İnsan bunu adeta eritilmiş bir maden zannedecekti. Ve bir tenceredeki kaynar su gibi fıkırdıyor, aynen onun gibi buhara benzeyen beyaz dumanlar saçıyordu.

Genç ateşçi beş dakikada bir sırsıklam olan beyaz gömleğini çıkarıyor, sıkıyor, vücudunu kuruluyor, tekrar sıkıyor ve sonra giyiyordu. Islak saçları kıvrılmış ve kordon kordon terli alnına düşmüştü. Kabarık ve kırmızı pazılarından birbiri arkasına beyaz damlalar yuvarlanıyordu. Ateşin keskin parlattığı, cilalandırdığı bu ıslak vücut insanda diz çökmek ve gözleri kapamak isteğini uyandırıyordu.

Genç ateşçi, ara sıra süngüsüne dayanıyor, bir an için kapadığı siyah kapağa gözlerini dikerek düşünüyordu:

Üç dört sene sonra ne yapacaktı? Bu öyle bir işti ki, en sağlam adamı birkaç senede tamamlardı. Ondan sonra makine yağcılığına, vinççiliğe, hatta hamallığa geçmek, yarı sakat ve çürük bir vücudu birkaç gün daha yaşatabilmek için uğraşmak icap edecekti. Ve daha sonra? Allah bilir...

Alt dudağının sol tarafını dişlerinin arasına alarak başıyla kısa bir hareket yaptı. Bir şey düşünmek istemediği zaman böyle yapardı. Ve bu sefer bunları düşünmek istemiyordu. Sonra düşünmek istemediği için birdenbire kendi kendine kızdı. Gerçi, bu ona bir yaranın üstünde parmakla oynuyormuş gibi bir ıstırap veriyordu, fakat mademki elinde olan bir tek imkan buydu; kendisinden her şeyi almışlar, bir bunu alamamışlardı, artık bundan da istifade edemezse ayıptı.

Peki, kendisinden her şeyi niçin almışlardı? Birçok yerlerde birçok adamların konuşmalarına kulak vermiş, onlardan daha az akıllı olmadığına kanaat getirmişti. Kuvveti de yerindeydi; şu halde sırf bir tesadüf onu böyle, ötekileri öyle yapmıştı ha? O zaman birdenbire farkına vardı ki, kendisini ve arkadaşlarını, hatta bütün kendisine benzeyenleri bir hareketten, bir kabarıştan meneden bu -tesadüfe inanma-dır. Çünkü öyle anlar olur ki, insan, çok cüretli denebilecek şeylere bile kalkar, hiç akranı olmayanlara bile hücum eder; fakat hücum edeceği şeyin yalnız bir fikir, görünmez bir kuvvet, bir -tesadüf- olması, onu yerinde oturmaya mecbur eder... Halbuki, mademki eninde sonunda hep birdi ve hiçbir zaman şimdi olduklarından daha fena olmaları mümkün değildi, niçin -tesadüf-e de hücum etmekten çekinmeliydi?

Evet, hep tesadüf... Onun sırtına giyeceği yoktu ve mal sahibi seksen kat üst üste giyebilirdi. Bu tesadüftü... Fakat, eğer mal sahibi bunlara ayda yirmişer lira fazla verse, -bunu yapmak onu hiç de sarsmazdı- o zaman bunların da birer kat, ikişer kat elbiseleri, çamaşırları olur ve -tesadüf- böyle olmazdı...

Tesadüfün bu kadar kolay değişebileceği hiç de aklına gelmemişti.

Birdenbire karnında bir gurultu başladı. Biraz evvel yediği yemek boğazına kadar çıktı ve orayı ateş gibi yakarak tekrar geri döndü. Ne berbat

yağdı bu be!..

Genç ateşçinin başı dönmeye başladı. Hem kazan başına vuruyor, hem de midesi bulantı yapıyordu.

Biraz evvel buraya doğru koşarken kaptanın açık kapısından dışarı vuran et kokusu burnuna geldi. Ve dimağı bir anda şu konuşmayı yaptı:

-O neden et yiyor, o sarhoş?-

-Çünkü o, kaptan!-

-Fakat o, bir öküzden daha budaladır!-

-Fakat o, senden çok okumuştur!-

-Beni de okutsalar ben de okurdum...-

-Ne yapalım, senin baban çabuk öldü, senin diline baktırılmadı ve sen okuyamadın... Tesadüfün cilvesi bu!..-

Genç ateşçi birdenbire küreği ve süngüyü fırlattı, demir merdivenlerden yukarı tırmanmaya başladı.

Başaltı kamarasında uyuklayan, türkü söyleyen tayfalar, vardiyasını bırakıp gelen ateşçiyi görünce bir kaza falan oldu sanarak korktular; fakat o bağırdı:

-Hadi be, ne duruyorsunuz, kaptana gidip et isteyeceğiz. Vermezse zorla alacağız... Kuru baklayla ateş yakamayız biz!..- O zamana kadar böyle bir şey yapmayı hiçbirisi aklına bile getirmemişti. Fakat sanki her zaman ve her vapurda yaptıkları bir şeymiş gibi bu sözler onlara gayet tabii geidi. Cıgaralarını atıp ökçeleriyle söndürerek arkasından yürüdüler. İriyarı ateşçi hala homurdanıyordu. Birtakımı da ellerine silah falan almışlardı. Lostromo ile ahçının, kaptanın adamı olduğunu düşünerek ihtiyatlı hareket ediyorlardı.

Gemi müthiş sallanıyordu; o yakıcı rüzgar tayfanın derilerini pul pul ediyordu. Maamafih, iş korktukları kadar uzun ve güç olmadı. Kaptan zaten telaşla odasından fırlamış, bunlara doğru geliyordu. Aşağıda kimse olmadığı için, istim düşmüş, vapur yavaşlamış ve gittikçe dönmeye, fırtınaya yanını vermeye başlamıştı. Vaziyet tehlikeliydi. Kaptan ahçıya kilerdeki yarım koyunun derhal bunlara verilmesini söyledi. Tabanca elinde, kaptanı müdafaaya hazırlanan lostromo, onu söylenerek cebine koydu; fakat isyan eden tayfanın lombar direğine çekildiği eski günleri düşünerek içini çekti.

Yarım koyun bir işe yaramadı: Acele ile yaptıkları pirzolayı sıcaktan yiyemediler ve denize attılar.

Ve kaptan, genç ateşçiyi hemen Port-Sait'te, diğerlerini İstanbul'da vapurdan attı.

Fakat bunlar: -Kuru baklayla ateş yakamayız!- demesini ve kaptanın yarım koyununu almasını öğrenmiştiler...

1930 (Resimli Ay, s. 8, Ekim 1930)

Bir Orman Hikayesi

-Orman bizim her şeyimizdir delikanlı, anamız, babamız, evimiz...- diye, yanımda oturan ihtiyar anlatmaya başladı. Alacakaranlık gittikçe artıyordu. Güneş, aşağılarda uzanan ovadan tamamen çekilmişti. Yalnız arkamızdaki büyük ormanda, ağaçların üstüne atılmış kırmızı bir çuha gibi rüzgarla hafif hafif kıpırdıyordu. Biraz sonra büsbütün kayboldu. Ve o anda her şey değişiverdi. Şimdiye kadar yaşayan, kımıldayan, ses çıkaran ova artık ölüydü ve beyaz, ince bir sisle örtülmeye başlamıştı. Buna karşılık orman canlanıyordu. Sabahtan beri ancak mırıltıları duyulabilen ağaçlar konuşuyorlar, bağırıyorlar, sallanıyor ve ellerini birbirine uzatıyorlardı. Yalnız ağaçlar değil, yerdeki otlar, kuru yapraklar, çalılar, ağaçların gövdesine sarılan sarmaşık soyundan nebatlar, hatta kahverengi mantarlarla koyu yeşil yosunlar bile canlanmıştı. Gürültülü bir kımıldama, bir ses kargaşalığı ormanın kenarlarından dışarı dökülüyordu. Arkamızda büyük bir şehir gerinerek uyanıyor zannediyordum. Birden bir işaret almışlar gibi bu ahenge hayvanlar da karışıverdiler. Kuş haykırışları, ulumalar, acele koşan ayakların altında kırılan dalların sesi birbirini kovalıyordu. Ara sıra ovaya kadar uzanarak oradaki mutlak sessizliği bile yırtan acı ve keskin bir feryat, arkasından bir boğuşma gürültüsü ve uzun hırıltılar, bu karanlıkla beraber canlanan şehre korkunç bir mahiyet veriyordu.

Biraz ileride ön ayağıyla hırçın hırçın eşelenen atım kişnedi ve başını bana doğru çevirerek inler gibi sesler çıkardı. Sonra, tekrar otlamaya başladı.

Yanımdaki ihtiyar, dirseklerini dizlerine dayamış oturuyor ve sigara içiyordu. Buruşuk dudaklarının bir kenarından aşağı doğru sallanan bu küçük ateş, sakallarına tuhaf bir kırmızılık veriyordu. Sıkarak ufalttığı gözlerini ayaklarının ucuna, yahut yüzüme dikerek kırpıştırıyordu.

-Her şeyimiz, delikanlı, varımız yoğumuz ormandır bizim...- diye devam etti. -Ormanı evimizden iyi tanırız, her ağaç bizim kahrımızı anamızdan çok çekmiştir. Köyümüz bir ormanın ortasındaydı, etrafını ağaçlar bir duvar gibi sarmıştı. Biz onun dışında da dünya olduğunu

bilmezdik bile. Çocukken değneklerden yaptığımız kağnılara kuru yaprak doldurur, arabacılık oynardık. Daha sonraları babalarımıza yardım etmeye özenir, kaybolan deve torumlarını aramak için en sık yerlere dalardık. Orada kaybolmamız mümkün değildi. Hiç bilmediğimiz yerlerde bile sıkıntı çekmeden yolumuzu bulurduk. Kırık dallar, devrilmiş kütükler bize yol gösterirdi. Hem insan kendi evinde kaybolur mu? Büyüdükçe ormanın, bizim için daha başka şeyler olduğunu da anladık: Sırtımızı o giydiriyor, karnımızı o doyuruyor, evimizin kerestesini o veriyordu. Ormansız yaşamak!.. Bunu aklımıza getirmiyorduk bile...-

İhtiyar, kolumu tuttu. Elleri titriyordu. Kendisine bir şey olmuş gibiydi. Küçük, dermansız gözleri yaş doluydu. Buruşuk yüzünde birçok çizgiler daha belirmişti. Bir şey söylemek istiyor, fakat tıkanır gibi oluyordu. Yüzünden, ağzının kenarlarından, gözlerinden, hatta vücudunun her sarsıntısından dökülen bir acı beni sarıyor, kucaklıyordu. Nihayet, boğazını tıkayan bir şey varmış da onu fırlatmaya muvaffak olmuş gibi birdenbire ve bir haykırışa benzeyen bir sesle:

-Delikanlı, bizim elimizden ormanımızı aldılar, bizi ormansız bıraktılar... Bizi bir tek ağaçsız bıraktılar!..- diye bağırdı.

Sonra elini başına götürdü. Kasketini geri iterek seyrek beyaz saçlarını yakaladı. Böylece bir müddet kaldı. Ben onun içerisindeki vukuatı takip ediyor ve kurulması biten bir duvar saatinin rakkası gibi nasıl yavaş yavaş sükunete geldiğini görüyordum.

Dudaklarını yakmaya başlayan cıgarayı attı. Sakalından külleri silkti ve yüzüme bakmadan, oldukça sakin bir sesle, şöyle anlattı:

-Babalarımız dedelerimizden, biz de babalarımızdan ne gördükse onu yapıyor, tıpkı onlar gibi yaşıyorduk. Bundan memnunduk. Zaten yeryüzünde başka bir şeyin de olabileceğini bilmiyorduk ki memnun olmayalım. Bütün vazifemiz, bize verilen emanetleri oğullarımıza vermek, onlara da böyle yapmalarını söylemek zannediyorduk. Dışarıdan gelecek bir elin bunların hepsini altüst edeceğini düşünmüyorduk bile...

Bir gün hükümetin bir şirkete ormanın öbür başında işlemek müsaadesi verdiğini duyunca, ihtimal bunun ne demek olduğunu pek bilmediğimizden, hiç aldırış etmedik...

Fakat çok geçmeden ormanın öbür ucunda birbiri arkasına devrilen ağaçları, gittikçe büyüyen meydanları görünce nasıl bir tehlikenin yanaştığını fark eder gibi olduk; bu tehlikeyi gücümüzün yettiği kadar kendimizden uzak tutmaya çabaladık.

Fakat ormana düşen bu yara, yavaş yavaş yayıldı, kökleşti. En eski, en büyük ağaçlar, önünde bilmeden ürperdiğimiz, ceddimizmiş gibi çekindiğimiz ihtiyar gövdeler birbiri arkasına devriliyor, çıplak meydanlar gün günden artıyordu. Çocukluğumuzda güçbela aralarından geçebildiğimiz, güneşin bile giremediği kuytu, sıkı yerlerde şimdi kel birer meydan vardı. Üzerlerinde yalnız ezilmiş otlar, ufak yongalar görülen bir meydan... Sonra bu yara, işleyerek, büyüyerek bizim köyün baltalıklarına kadar dayandı. Biz buraya yabancı bir baltanın girmemesi için hep birden karşı koyduk. Ne para, ne tehdit bizden ağaçlarımızı alamayacaktı. Fakat şirket öyle dalavereler, dolaplar çevirdi ki, nihayet odunumuzu satamaz olduk. Kerestemiz elimizde kaldı, yok pahasına gene şirkete verdik. Hatta işsizlikten bazı gençler şirkete baltacı girecek oldular, hepimiz olmaz dedik. Fakat nihayet ormanımızı parça parça elimizden almalarına razı geldik.

Delikanlı, biz köylü adamlarız. Aklımız çok ilerisine ermez. Şirket bize, bu ormanları son sistem işleteceğim, dedi. Ormancılığın usulü budur, dedi. Siz beceremiyorsunuz, dedi. Belki doğru söylüyordu. Fakat bu işteki geriliğimizden istifade ederek bizi eli böğründe bırakmak revayıhak (Burada, -doğru muydu, doğruluğa yaraşır mıydı?- anlamında.) mıydı? O bizim cahilliğimizi, zavallılığımızı kesesini doldurmak için bahane yaptı. Kendisiyle at yarıştıramayacağımızı biliyordu. Hiç insaf etmeden hepimizin canına okudu.

Artık çocukluğumuzun, delikanlılığımızın geçtiği yerlerde yüreğimiz sızlamadan dolaşamıyorduk. Gençliğimde kız kaçırdığım zaman arkasına sığınıp dört kişiyle dövüştüğüm bir ağaç vardı. Gövdesinde o zamandan kalma kurşun yaraları dururdu. Onu devirirlerken uzakta durup baktım. Bir

bacağımı, bir kolumu kesiyorlarmış gibi oluyordum. Ne gelir elden delikanlı? Gözümün yaşını silip ayaklarımı kuru otlarda sürüyerek uzaklaştım.

Her şey, her şey bitmişti artık... Hiçbirimizin yüzünde gülmek takati kalmamıştı... Köy bile artık eski köy değildi. Biz ihtiyarlar; onu tanımakta güçlük çekiyorduk. Etrafını ağaçtan duvarların çevirdiği, dünyadan uzak köy değildi bu... Şimdi kasaba yolunun kenarında, bir kulübede, yabancı biri şirketin amelesine yiyecek ve içecek satıyordu. Bunlar da köy sokaklarında yıkılarak dolaşıyorlardı.

Fakat beş altı yüz ağaçlık bir parça, bir koru vardı ki, bütün köy, ölse burasını satmamaya, kaptırmamaya karar verdi. Artık bununla geçinmeye çalışacaktık. Çocuklar, babalarının anlattığı eski, büyük ve esrarlı ormanı burada bulmaya çalışacaklardı. Bu, köye eski günlerinin bir yadigarıydı. Hiçbirimiz, ama hiçbirimiz buraya el sürdürmek istemiyorduk. Şirket de, galiba ileri gitmekten korktuğu, bizi darıltmayı da menfaatine uygun bulmadığı için, burayı elde etmeye pek hevesli görünmüyordu. Fakat bunun uzun sürmeyeceğinden korkuyorduk.

Nitekim öyle oldu, onların ağaçlarına son günlerde kurt düştüğünü, büyük ziyanlar verdiğini duymuştuk. Şirket, bunun altından kalkmak isteyecekti. Bir sabah, bizim koruya baltacıların girdiği haberi köyü dolaştı. Herkes evinden çıkıyor, gene giriyor, komşuya koşuyor, sokaklarda şaşkın, acele gidip geliyordu. Fakat bu şaşkınlık çok az sürdü. Herkesi bir ağırlık, ümitsiz kararlar verdikleri zaman insanlara gelen bir ağırlık kaplayıverdi. Hepimiz, bulunduğu siperde son kurşunu atacağını, sonra orada muhakkak öleceğini bilen bir nefer gibi sakindik. Tıpkı o nefer gibi, dudaklarımızın kenarında acı bir istihza vardı. Sansarın ağzındaki bir pilicin, yahut kesilmek üzere olan bir koyunun son çırpınışlarıydı bunlar, delikanlı... Onlar da bunun faydası olmadığını belki çok iyi bilirler ama...- İhtiyar biraz durdu. Sert bir rüzgar çıkmıştı. Ormanın bütün dalları, bütün yaprakları ötüyor, haykırıyordu. Bu sesler fırtınalı bir denizin gürültüsüne benziyordu; ağaçlar büyük dalgalar gibi iniyor ve çıkıyorlardı. Ormanın üzerimize devrileceğini zannediyordum. Zaman zaman yükselip alçalan, mütemadiyen makamını değiştiren bu muazzam uğultu,

ihtiyarın kelimelerini büyütüyor, kıvırıyor ve kendisiyle karıştırıyordu. Onun sözlerini, orkestra içindeki bir flütün diğer aletlerin sesinden ayırt edilmeyen sesi gibi karışık duyuyordum. İhtiyar devam etti:

-Ta ne zamanlardan beri sesimizi çıkarmayıp içimize attığımız şeyler, hep birden uyandı; hepsinin acısını birden duyduk. Bu acı, gençleri, ihtiyarları, kadınları ve çocukları hep birden bir kurt sürüsü haline koymaya kafi geldi. Elimizde baltalar, sopalarla ormana daldık. İşçiler daha yeni başlıyorlardı. Bir tek ağaca el sürerlerse analarını belleyeceğimizi söyledik; durdular. Azlıktılar ve böyle bir şey beklemiyordular. Derhal eşyalarını toplayarak ormanın kenarına çekildiler. Biz de ağaçların altına, onlara karşı oturduk. İçimizden birini kasabaya, hükümetin bu işlere karışan memuruna yollayıp bekledik. Bu bekleyiş akşama kadar sürdü. Biz akşama kadar ağzımızı açıp konuşmadık. Hükümetin memuru geç vakit, yanında şirketin bir memuruyla beraber geldi. Bizim yanımızdan geçip gittiler, amelenin başındaki adamla konuştular.

Sonra hükümetin memuru yanındaki iki candarmaya bizi göstererek:

-Sürün bunları ormandan dışarı!- dedi.

Şirketin memuru, ameleye:

-İşinize bakın siz!..- dedi.

O zaman köylü; kadın, erkek, bütün köylü, hiçbir işaret almadan, hiç kavilleşmeden (sözleşmeden), sanki bir elden idare ediliyormuş gibi, o anda yerlerinden fırladılar. Gözleri kapalı, karşılarında duranların hepsine saldırdılar. Odunlar, balta sapları inip kalkmaya başladı. Ormanın akşamla koyulaşan alacakaranlığında gölge gibi cisimlerin birbirinin üstüne atıldığı görülüyordu. Kapalı ağızlarda hapsedilen kısık ve iniltiye benzeyen seslerden başka bir şey duymak mümkün değildi. Çok sürmeden şirketin işçileri teker teker kayboluverdiler. Geri kalanlar da selameti kaçmakta buldular. Fakat hükümetin göbekli memuru ancak köye kadar koşabildi, orada köy odasına saklanarak kapıyı arkadan sürmeledi.

Biz de, artık her şeyin bittiğini, bunu bizim yanımıza bırakmayacaklarını pekala biliyorduk; artık yapacak bir şeyimiz yoktu. Biz işimizi bitirmiştik. Şimdi bekleyebilirdik.

Her şey beklediğimiz gibi oldu:

Ertesi gün imdat alıp gelen candarmalar, çocuklar ve kocakarılardan başka, kadın, erkek bütün köy halkını iplerle bağlayarak kasabaya götürdüler ve memuru kurtardılar.

Sonra duydum ki, delikanlılarla kadınlar onun bulunduğu odayı sabaha kadar durmadan taşlamışlar. Bir şey yapamamaktan, bir şey yapamayacağını bilmekten doğan bir şaşkınlıkla taşlamışlar. Tıpkı şeytan taşlar gibi... İçlerindeki hırsı böylece söndürmeye çabalamışlar... Zavallılar.-

İhtiyar sustu. Rüzgar durmuştu. Ormandan hafif sesler geliyordu. Ağaçların üzerinde, uzun ve atlas bir etek dolaşıyormuş gibi fısıltılar vardı. Yapraklar, içerisinde piyano bulunan bir odada bağrıldığı zaman piyano tellerinin çıkardığı hafif, ince uğultuya benzeyen karışık, birbirinden ayrılmaz, acayip mırıltılarla kımıldıyorlardı. Orman dev büyüklüğünde bir çocuk gibi mışıl mışıl uyuyordu ve bu sesler onun nefesleriydi.

İhtiyar yeni bir sigara yakarak kalktı. Bilmediğim bir tarafa doğru ağır ağır yürüdü. Ben de atıma binerek bu uyuyan ormanın zifiri karanlığına doğru yavaşça süzüldüm.

1930 (Resimli Ay, s. 7, Eylül 1930)

Kazlar

Dudu, elinde mektupla hızlı hızlı öğretmenin evine gitti:

-Şunu okur musunuz?- dedi, -Seyit'ten geliyor!-

Köyde bekarlıktan canı çıkan öğretmen, Dudu'nun çenesinin altından doğru görünen göğsüne yandan bir göz attı. Kadının esmer teninde elbiselerinin hafifçe gölgelediği bir yol, öğretmeni bir iki kere yutkundurdu. Sonra elini uzatarak: -Ver bakalım- dedi.

Dudu'nun kocası üç sene evvel düğün yerinde birisini vurmuş, on sene yemişti. Gerçi ölene kurşun atanlar sekiz kişiydi ve rastlayan kurşunun kimin silahından çıktığı belli değildi, fakat Seyit'le arkadaşı Durmuş'tan gayrısı kazadaki müstantiğe (sorgu yargıcı) para yedirip men'i muhakeme (yargılamayı önleme) kararı almışlardı. Vilayet ağır cezası da bu ikisine onar seneyi dayamıştı. Öğretmen mektubu okudu:

Evvela selam edip karısının hatırı şerifini sual ettikten sonra, kendisinin pek o kadar iyi olmadığından, koğuştaki yerinin pisliğinden ve bitten şikayet ediyor, Dudu gelirken bir iki kaz getirirse başgardiyanla müdüre vererek yerini değiştirteceğini, koğuşun baş taraflarında, biti az, temizce bir yere geçeceğini söylüyordu.

Dudu mektubu öğretmenin elinden çekip aldı. Koynuna iyice yerleşti. Bu esnada öğretmen Dudu'nun göğsündeki gölgeli yolu biraz daha aşağılara kadar takip etmek imkanını buldu. Dudu okulun kenarındaki gübrelikte yuvarlanan oğlu Hüsnü'yü elinden tutarak düşünceli düşünceli evine döndü; ne yapacağını bilmiyordu.

Topu topu bir kazı vardı; onun da yumurtalarını bakkal İlyas Efendi'ye bağlamıştı. Kaz her gün yumurtlarsa, geçenlerde Hüsnü'ye içlik yapmak için aldığı bezin parasını bir ayda ödeyecekti. Şimdi kazı şehre iletirse İlyas Efendi evinde yorgan döşek koymaz, alır götürürdü.

Hem sonra bir kaz... Halbuki Seyit iki tane istiyordu...

Eltisinin evine gitti; bu, Seyit'in ağasının karısıydı. Kocasını daha on beş gün kadar evvel maktulün akrabaları avda vurmuşlardı. Dudu Seyit'e götürmek için bir kaz isteyince yeni dul bağırdı:

-Git şuradan, git! O Seyit olacak gidinin yüzünden kocamı elimden aldılar. Damlarda sürünsün de çıkamasın inşallah...- Ve ağlamaya başladı.

Dudu kapıdan döndü ve korkusundan başka akrabalarına gidemedi... Gece gözünü kapayamadı. Evde dört yaşındaki oğlundan başka kimsesi yoktu. Bu gece korkuyordu. Seyit'in düşmanları kocasına yardım etmemesi için onu mütemadiyen tehdit ediyorlardı. Seyit'in ağasını bile, kardeşine ara sıra yardım ettiği için vurmuşlardı. Köyde kime gitse kovulacaktı.

Halbuki Seyit iki tane kaz istiyordu. Hem de kendisi için değil.

Yavaşça yataktan kalktı, avluya indi. Kümesten kazı yakalayarak ayaklarını bağladı. Kaz bağırmaya başladı. Komşu bahçedeki çitin arkasından başka kazlar cevap verdiler.

Dudu biraz düşündü. Sonra çitin bozuk yerine doğru yürüdü. Öteki bahçeye geçti. Birbirlerini itip kakalayarak köşeye sinmeye çalışan kazlardan bir tanesini yakaladı.

Köpek, tanıdığı için sesini çıkarmıyordu.

Dudu, Hüsnü'yü sırtına bağladı. Kazları ayaklarından tutarak bir eline aldı. Öteki eline de bir torba bulgur yüklendi.

Hüsnü'nün eline de ufak bir çömlekle pekmez verdi. Ara sıra ayağı taşa çarpınca pekmezler arkasına dökülüyordu.

Gecenin serinliğinde şehre doğru yürümeye başladı. Şehirle köyün arası yayan dokuz saatti.

Seyit aşağı yukarı üç aydan beri hastaydı, hapishane doktoru hastanede yatmasına lüzum gösteriyor, birkaç gün yatıyor, daha ağır bir hasta gelince taburcu ediliyordu.

En nihayet hiç kabul etmeyiverdiler:

Tedavisi kabul olmayacak kadar ilerlemiş olan veremleri hastaneler kabul etmiyorlardı. Nizamnameleri (yönetmelikleri) böyleydi.

Böyle hastaların cezalarının tecili ve tahliyeleri icap ederdi. Fakat Seyit, hastalığının ne olduğunu bilmiyordu.

Hapishanelerin bu gibi dalaverelerini bilen açıkgöz ve pişkin mahpusların da onunla meşgul oldukları yoktu. Çünkü çok fakirdi.

Evrakı ve raporları müddeiumumilik (savcılık) kaleminde duruyor, takip eden olmadığı için sıra bekliyordu.

Koğuşun en fena tarafında, aptesliğin yanında yatıyordu. Hem de yarı aç.

Hasta olduğu için çalışamıyor, kimseye hizmet edemiyor, su falan taşıyamıyor ve bir tayınla kalıyordu.

Bu bir tayını da üç günde yiyor, kalan ikisini satarak katık yapmak istiyordu.

Ve bütün gün, hiç kalkmadan yatardı.

Biraz ilerideki pencereden bir avuç kadar gökyüzü görünürdü: Masmavi...

Gözlerini oraya diker, hiç konuşmadan beklerdi.

Köye mektup yazdırdıktan sonra uzun müddet yollayamadı. Çift sürme zamanıdır, işler yarım kalır diye tereddüt ediyordu.

Daha fazla bekleyemeyeceğini anlayınca, iki bükülü mektubu kuşağının arasından aldı. Görüşme gününde nizamiye kapısına giden bir mahpusa:

-Şunu bizim gelip giden köylülerden birine ver!- dedi.

Ve daha sabırsızlıkla beklemeye başladı.

Mektubu götürecek olan köylünün bir sürü mahkemeleri vardı, on gün kadar şehirde kaldı; ve Seyit hep bekledi.

Gözleri, avuç içi kadar mavi göğe dikilmiş, yattı. Yalnız akşamüzerleri, yattığı yerde biraz kuru tayınla biraz pekmez yiyor, sonra uyumaya çalışıyordu.

Dudu gelirse nasıl kalkıp kapıya gideceğini düşünüyor, -sürüne sürüne bile olsa gene giderim!- diyordu.

Evlendikten bir ay sonra askere gitmiş, tezkere aldıktan yirmi gün sonra hapsedilmişti. Ve Dudu'ya hiç doymamış gibiydi. O da nedense hala gelmiyordu.

Artık bekleyemeyecekti galiba.

Dudu hapishaneye geldi. Kapının önü tenhaydı. Sokulduğu zaman candarma itti ve -geri git!- diye bağırdı.

Kapıda duran gardiyan, kazları ve torbayı görünce onu çağırmak için elini kaldırdı. Fakat tam bu sırada birkaç hapis bir sedye çıkardıkları için o tarafa gitti.

Hapishane katibi: -Musallaya götürün, ben kaydına işaret veririm!- diye bağırarak odasına giriyordu.

Başgardiyan da elindeki bir kağıdı gardiyanlara ve bazı mahkumlara imzalatıyordu. Bu, ölünün bir yorganı, bir bakır kabı ve bir çift eski kundurası kaldığına dair müzekkereydi. Sedye kapıdan çıkarken gardiyan biraz ötede duran Dudu'ya sordu: -Kimi istedin?-

-Opruklu Seyit'i.-

Gardiyan yüzünü buruşturdu. Eliyle, kapıdan biraz evvel çıkan ve bir gardiyanla hafif cezalı iki mahkum tarafından musalla camiine götürülen

sedyeyi göstermek üzereyken, gözleri tekrar kazlara ve torbaya ilişti.

Elini uzattı:

-İçerde ama, bugün görüşme günü değil. Ver onları da sen haftaya gel!-

Torbayı, kazları, pekmez çömleğini aldı, duvarın kenarına koydu; hala daha kapının dibinde oturan Dudu'ya:

-Haftaya gel, dedik ya... Biz bunları kendisine veririz. Hadi bakalım, bekleme!..- diye bağırdı.

Dudu şehirde bir hafta kalabilir mi hiç?

Hüsnü'yü kolundan tutup çekerek yürümeye başladı.

Çocuk dönüp dönüp arkaya bakıyor:

-Hani ya babam?.. Nerde ya babam?.- diye vızıldanıyordu.

Dudu çocuğu hızla bir çekti:

-Ne diye bağırırsın?- dedi, -Göstermediler işte!-

Sonra biraz yumuşadı:

-Harmanda geldiğimizde görürüz!..-

Köye döndüler.

Köye gelir gelmez Dudu'yu candarmalar yakaladı. Kaz çaldığı için kasabada muhakeme edildi ve üç aya mahkum oldu. Yalnız, cezasını kaza hapishanesinde yattığı için, harman zamanına kadar, Seyit'in ölümünden haberi olmadı.

1933

Bir Firar

İki candarma İdris'i aralarına almış götürüyorlardı.

İdris ayaklarına basamayacak haldeydi. Candarmalar çok dövmüşlerdi, fakat seke seke yürümeye çalışıyordu.

Bayram namazında İmamköy Camii'ni bastığını ve orada namaz kılanları soyduğunu en nihayet itiraf etmişti.

Halbuki böyle bir şeyden haberi bile yoktu...

Ne çare?.. Dayak bu... Her şeyi söyletir.

En aşağı yedi sene yiyecekti.

Seke seke yürüyor, ara sıra ayağı bir taşa takılıp sendeledikçe candarmaların birisi koluna yapışıyordu.

Biraz yürüdükten sonra kendisine bir de sigara verdiler...

Bunlar da aslında fena adamlar değildi... Fakat ne yapsınlar, vazife... Takibe çıkarken, -faili bulmadan gelirseniz gözüme görünmeyin!- diye yüzbaşı sıkı sıkı emirler vermişti. Köyü soyan çoktan kirişi kırmış olacağı için, ne yapıp yapıp fail bulmak lazımdı.

İdris de zaten kaç senedir buralarda serseri serseri dolaşıyor, binbir türlü dalaverelere girip çıkıyordu.

Birkaç kere de sigara kağıdı ve çakmaktaşı satarken yakalanmıştı.

Asıl mühimi, köylü kendisinden şikayetçiydi. İlk zamanlarda rahmetli babasının -babası köyün imamıydı- hatırını sayanlar bile onun bu hallerini görünce kaybolmasını istemeye başladılar.

İdris köyde kaldıkça candarmanın ayağı kesilmeyecekti.

Bunun için candarmalar İdris'i yakalayınca, muhtarla köy bakkalı, İdris'i vakadan bir gün evvel İmamköy tarafına giderken gördüklerini söylediler...

Bu kadarı yeterdi. Üst tarafını candarmalar söylettiler... İdris İmamköy Camii'ni bayram namazında nasıl soyduğunu anlattı.. Şimdi İmamköyü'ne gidiyorlardı.

İdris düşünüyordu; adamakıllı dalmıştı.

Bu dakikada aklında, ne yediği dayak ne de yiyeceği yedi sene vardı. Onun zihnini büsbütün başka bir şey, başka bir düşünce dolduruyordu.

Bu düşünce ona dayaktan ve hapisten daha acı geliyordu. Fazla işlemeye alışmamış olan kafası bir çare arıyor, bulamıyor, sıkıntısını, dışarıya fırlayan gözlerinde, yüzünün birbirine karışan sinirlerinde gösteriyordu.

Düşündüğü şey şuydu:

İdris dayak yerken, köyü soyduğunu söylemişti. İş bu kadarla bitmiyordu. Deliller de lazımdı. Bunun için paraları ve gümüş saatleri nereye koyduğunu söylemek icap ediyordu.

Ne parası? Ne gümüş saati... Hatta ne soygunu?.. Fakat söylemek lazımdı... Sopa, dipçik ve tekme dayanılır gibi değildi. Beyni kafasından fırlayacak gibi oluyordu: Ne söylesin?

-İmamköyü'nü ben soydum!- demek kolay... Fakat paralarla gümüş saatleri meydana çıkarmak zor...

Hem çok zor...

Değnekler, tekmeler, dipçikler kalkıp iniyordu. Bayılacak gibi oldu. Gözleri karardı. Elini hafifçe kaldırdı:

-Diyivereceğim!- dedi.

Candarmalar bıraktılar. Yüzüne su serptiler. Bir sigara verdiler. O zaman İdris ilk aklına gelen ismi söyledi:

-Paralar İmamköyü'nde kahveci Süleyman Ağa'da!- dedi.

Dayak kesilmişti. İdris'in de o zaman düşündüğü yalnız buydu. Fakat İmamköyü'ne doğru yola çıkınca büsbütün başka şeyler düşünmeye başladı. -Yandı garip Süleyman Ağa!- dedi

Süleyman Ağa, kendi köyünde olsun, İmamköyü'nde olsun, ona hala yardım eden bir tek kişiydi. Kahvesinde yatacak yer verir, ona nasihat falan ederdi.

Nereden aklına evvela bu zavallının ismi gelmişti?..

Şimdi candarmalar, hiçbir şeyden haberi olmayan ihtiyarı yatıracaklar ve döveceklerdi. Gebertinceye kadar döveceklerdi.

Süleyman Ağa: -Bilmiyorum!- diyecek, binbir türlü yemin edecek, fakat dayağı yiyecekti. Titrek sesiyle yalvaracak, anlatmak isteyecek, kıvrım kıvrım kıvranacak, fakat dayağı yiyecekti. Ak sakallı ihtiyarın, sakallarından yaşlar akarak ağladığını görür gibi oldu. İhtiyarın iki kat olmuş beline tekmelerin, dipçiklerin indiğini görür gibi oldu. Beyaz, gür kaşların altında, feri kaçıp dışarı fırlayan iki gözün kendisine dikildiğini, -beğendin mi ettiğini, İdris!- demek isteyerek baktığını görür gibi oldu. Beline tekrar bir dipçik yemiş gibi inledi.

Candarmaların biri ona yandan bir göz attı... Sonra bir sigara Daha çıkarıp verdi...

İdris sigarayı göbeğinin üzerinde sallanan kelepçeli elleriyle yakalayarak ağzına götürdü. Sıkı sıkı bir iki nefes çekti.

Beş on adım daha gittiler...

Sigara İdris'in ağzından düştü...

A-ah... Bunu yapamayacaktı...

Karşıdan İmamköy görünmüştü... Evvela bir iki uyuz ağaç, sonra birkaç kerpiç ev... Beş on çıplak çocuk...

Yüz adım daha... Sonra köye geleceklerdi... Ve Süleyman Ağa.

İdris etrafına bir bakındı... Şosenin sağ tarafı fundalıktı. Candarmalara baktı: Silahları ellerinde gidiyorlardı.

Bir sıçradı, hendeğin öbür tarafına atladı, düştü, tekrar kalkarak fundalıkta koşmaya başladı. Candarmalar -şırrak- diye mekanizmaları açıp kapadılar, ondan sonra iki tok ses... Havada kısa ve keskin bir vınlama oldu, İdris olduğu yere yıkıldı.

Candarmalar yanına koştular. Ağzından ince bir çizgi halinde kan geliyordu. Gözlerini açtı: -Süleyman Ağa'nın bir şeyden haberi yok...- dedi: Başı yana düştü. Ağzından tekrar ve çok kan geldi. Tekrar gözlerini açarak: -Benim de...- dedi.

Gözlerini bir daha kapayamadan hafifçe gerildi. Olduğu yerde dimdik kaldı.

1933

Kanal

Çumra Kanalı'nın suları Beyşehir Gölü'nden çıkarken su rengindedir; Konya Ovası'nda kan renginde...

Siz buna, ovanın kırmızı toprağının rengidir diyeceksiniz; ben, Dedemköylü Mehmet'le kardeşinin kanlarının rengidir diyeceğim.

Konya Ovası'nın ufukları mavi değil, sarıdır, sapsarıdır...

Siz bunun, rüzgarın kaldırdığı tozlardan böyle olduğunu söyleyeceksiniz; ben, Konya hapishanesinde yatan Zağar Mehmet'in benzinin sarılığından diyeceğim.

Bozkırlardan mahsul tırnakla kazıyarak alınır. Sapan işlemez topraklar devedikeninden ve iki santimlik otlardan başka bir şeyi üzerlerinde yaşatmak istemezler, susuzluktan yanan göğüslerini, çırçıplak gökyüzüne açmak isterler.

İnsan ellerinin açtığı kanal, bu ovaların yalnız susuzluğunu artırır. Bulanık ve tembel, sanki buraya geldiklerine kızıyorlarmış gibi yüzlerini buruşturarak ağır ağır akan sular, biraz ötede çatlaklarını -su!- diye bir karış açan toprakları doyurmak değil, buğuları ve serinlikleriyle olsun avutmazlar. Bir zeytinyağı ırmağı gibi koyu, sıkıntılı bir akışla sallana sallana geçip giderler.

Bu ovadaki uyuz ağaçlı, kül yığınına benzeyen köylerde insanlar parça parça elleri, yanık derili yüzleri, kenarları çok kırışık gözleriyle çalışarak inatçı topraktan bir lokma ekmek söküp almaya uğraşırlar.

Dedemköy, kanalın yakınındadır. Yalnız, sular Beyşehir Gölü'nden gelinceye kadar öyle azalır ki, değil dönüm dönüm tarlaları, üç karışlık bir bostanı bile doyuramazlar.

Yağmur yıllarında gülen yüzler, parlayan gözler kurak senelerde buruşur, kanalın sarı sularına dikilir, faydası olmayacağını bildiği halde

bundan medet umar; yağmur yılları da ancak beş senede bir kendini gösterir.

Dedemköylü Menmet'le Zağar Mehmet kapı bir komşuydular. Aralarında yaş farkı da yoktu. Küçükken köyün harman yerinde beraber emeklemişler; sokağın gübreli tozlarında beraber yuvarlanmışlar; sıska inekleri, ellerinde boylarından büyük bir değnekle, köyün kıyısından geçen sığırtmaca beraber götürmüşler; kanalda beraber kurbağa taşlamışlardı...

Biraz daha büyüyünce analarıyla beraber pazara yağ ve yoğurt satmaya giderler, yedi saat ötedeki dağdan eşekle odun getirirler, hatta bunları beraber satarlar ve bazan acemi ve yabancı bir memurdan beş on kuruş fazla koparırlarsa, bir örnek mintanlık zifir alırlardı.

Delikanlılıklarında beraber düğünlere gitmişler, avrat oynatmışlar, kadın kaldırmışlardı. Bütün Orta Anadolu insanlarında olduğu gibi bunlarda da lakırdı haline gelmeyen bir dostluk vardı. Bu dostluk pek delikanlı zamanlarında, yan yana giderken birbirlerinin elini tutup sallamak şeklinde görünürdü. Biraz sonra topraktan ekmeği dişiyle sökenlere mahsus ciddilik onları da ağırlaştırdı. Ev yükü üstlerine çökünce, daha az buluşur oldular, Zağar Mehmet evlenmişti; Dedemköylü Mehmet'in babası öldüğü için anası, bacısı, bir de on sekiz yaşında oğlan kardeşi onun başına kalmıştı.

İki eski arkadaş bazan, akşamüzerleri caminin duvarları dibinde yan yana çömelerek köye dönen sığırlara bakarlar, yarım saat kadar konuşmadan dururlar, sonra birbirlerine bakıp, yalnız ağızlarının kenarında kalan bir gülüşle sırıtarak evlerine giderlerdi.

Nihayet, evin içindeki çalışan elleri artırmak için Dedemköylü Mehmet'le kardeşi Mustafa aynı günde evlendiler. Yaşları yirmiyi geçmeyen iki tane gelin kerpiç kulübenin birer köşesine yerleştiler.

Hayat, yüzyıllardan beri devam ettiği gibi, katı topraktan bir lokma bir şey sökmek için, sessiz bir dövüş halinde ilerlemeye başladı.

Dostluklar, hovardalıklar, kabadayılıklar, yalnız ekmek düşünenlerde yavaş yavaş yok olmaya başlayan bu hisler ve hareketler, bir hatıra bile

olamayacak kadar kafalarda sislendi.

Bir gün Zağar Mehmet, tarlasını kanaldan sularken, arkın yavaş yavaş boşaldığını, meydana sarı bir çamur tabakası çıktığını gördü. Başını kaldırıp evvela kanala, sonra biraz yukarıdaki Dedemköylü Mehmet'in tarlasına baktı. Suyu orada önlediklerini ve kendi tarlalarını suladıklarını gördü.

Altı yaşındaki oğlunu oraya yolladı. Çocuk çıplak ayaklarıyla tezeklerin üstünden koşarak Dedemköylü Mehmet'in tarlasına gitti ve: -Babam suyu koyuversinler diyor!- diye bağırdı.

Mehmet hiç cevap vermedi. Çocuk biraz daha bekledikten sonra gene koşarak kendi tarlasına döndü.

O zaman iki Mehmetler, aralarında yüz elli adım mesafe olduğu halde, birbirlerine şöyle bakıştılar.

Bu bakış birçok şeyler ve her şeyden evvel, o günden itibaren aralarında barışması olmayan bir dövüş başladığını söylüyordu. Bu bakışta kin yoktu, çünkü aralarında kin doğuracak bir şey geçmemişti. Bu bakışta yalnız toprak ve su kavgasının gölgeleri, insanların içini kapkaranlık yapan gölgeleri vardı. Hatta ihtimal biraz da teessür vardı: Yaşayabilmek, şu çatlak tarladan bir avuç ekin çıkarabilmek için birbirleriyle ölüme kadar dövüşmeleri lazım geldiğini bilmekten doğan bir teessür. Çünkü birbirlerine başkaca kinleri yoktu.

Zağar Mehmet iki erkek kardeşle başa çıkamazdı. Bunun için evvela sulh olmak istedi. Böyle bir şeyin mümkün olamayacağını, suyun iki adamı kandıracak kadar çok olmadığını biliyordu. Nitekim Dedemköylü Mehmet onun gönderdiği habere cevap bile vermedi.

Zağar Mehmet gene bekledi. Tarlasına gitti, dibindeki çamurlar kuruyup çatlayan su yollarına, sonra yukarı taraftaki tarlada dolaşan Mehmet'e uzun uzun baktı ve bekledi. Gökyüzüne baktı, bir bulut aradı ve bekledi...

Ekinler, sıska ekinler, yavaş yavaş bir karış kadar oldular.

Ondan sonra güneş bu bir karış yeşilliği kurutmak için işini gücünü bırakıp bozkırların bu köşeciğine dökülmeye başladı. İnce yapraklar güneşin altında, sıcaktan soluyan bir köpeğin dili gibi titreşiyorlardı.

Bir karıştan fazla büyüyemiyorlardı... Zavallı ekinler...

Dedemköylü Mehmet'in tarlası diz boyu oldu. Zağar Meh- met'inki hala bir karış... Ve güneş, görünmeyen bir borudan yalnız Zağar Mehmet'in tarlasına akıyordu. Yapraklar daha bir karışken sararıyorlardı.

Çumra'da sulama idaresi vardı, bu idarenin müdürü, muhasebecileri, memurları vardı, fakat kanal Dedemköylü Mehmet'in tarlasından öteye bir damla yaşlık bile geçmiyordu.

Zağar Mehmet, bir karışken sararan ekinlerle beraber karısının, akşamlara kadar elinde çapa ile iki kat çalışan altmışlık anasının ve altı yaşındaki oğlunun da sarardıklarını görüyor, düşünüyor ve bekliyordu. Bozkır köylüsünün ne düşündüğünü ve ne beklediğini kimse bilmez.

Bir gün sabahleyin erkenden, mavzerini alıp tarlaya gitti. Kuru su yolunun içine yattı. Dedemköylü Mehmet'le kardeşi tarlada göründükleri zaman beş el ateş etti.

Bu ölü toprakların üstünde hiçbir şey ölmek ve öldürmek kadar kolay değildir.

Zağar Mehmet koşup gelen karısına, kanalı açmasını, tarlayı sulamasını, bundan sonra kanalın suyunu kimseye kestirmemelerini, çünkü yukarı tarlanın artık erkeği kalmadığını söyledi. Karısı kanalı açmaya giderken arkasından seslendi, oğlunu zebil etmemesini, ara sıra hapishaneye beraber getirmesini, kocakarıya da hakaret etmemelerini tembih etti.

Sonra tarlanın kenarına oturdu. Kanalı açan karısına baktı, baktı ve uzaktan doğru gelen muhtarla candarmayı bekledi. Dedemköy kanalının suları kıpkırmızıdır: Mehmet'le kardeşinin kanları gibi. Konya Ovası'nın ufukları sapsarıdır: Zağar Mehmet'in benzi gibi... Ve hapishanede, ağasından yıllığını almadan gitmediği için davar çaldı diye iftiraya

uğrayarak iki seneye mahkum olan Dedemköylü bir çoban, Zağar Mehmet'in koğuşundan uzak bir yerde, etrafına toplanan hapislere, gözlerini kapayıp başını biraz arkaya atarak, Dedemköylülerin şarkısını söyler:

Ecel gelir kapımızı dolaşır,

Kara haberimiz köye ulaşır,

Çifte gelin kuzu gibi meleşir.

Yuma hocam, yuma, kanımız aksın,

Dostumuz ağlasın, düşmanlar baksın...

Zağar Mehmet'in bu şarkıyı dinlemeye yüreği dayanmadığı için, kendisi uzaktan görününce hemen susar.

1934 (Varlık, s. 25, 15.07.1934)

Candarma Bekir

Hapishanede Çallı Halil Efe'ye hep sorardım:

-Sana ne diye yüz bir sene verdiler? Ne haltlar karıştırdın?- -Asmadıklarına şükür, efendi!- diye cevap verir, sinsi sinsi gülerdi. Birkaç kere, vukuatını öğrenmek için, sıkı sıkı sordum, nihayet başından savar gibi: -Devlet benden iki başıbozuk, bir candarma, bir mavzer, iki at soruyor-dedi.

Devletin sorduklarını o kadar çabuk sayıverdi ki, ağzım açık yüzüne bakakaldım:

-Ne diye bunları senden soruyorlar?- dedim.

-Kayıpmışlar da, gördün mü diye soruyorlar!- dedi. Tepeden bir gülüşle yüzüme baktı. Efendi olduğum için hapishanede ilkönce bana pek itibar etmezlerdi. Zaman geçtikçe ısındık; Halil Efe'yle de ahbaplığı ilerlettik, o zaman yaptığı vukuatları kısım kısım anlattı.

Bunların her biri ayrı ayrı hikayelere mevzu olabilirler; ben şimdilik yalnız bir candarma, bir at ve bir mavzeri niçin Halil Efe'den sorduklarını anlatacağım.

-Çal'da Süleyman'ı vurduktan sonra İzmir'e kaçtığımı, orada yakayı ele verince beni Denizli Hapishanesi'ne gönderdiklerini sana anlatmıştım. Mahkememizi bekler dururken, günün birinde beni hapishane müdürünün odasına çağırdılar, 'Çal Müddeiumumisi seni istedi, tahkikatı genişletecekmiş, Çal'a gideceksin!' dediler. İzmir'den gelirken tabanlarımda açılan yarıklar yeni iyi olmuştu, yüreğim cız dedi. Sen bilmezsin, karakoldan karakola yayan sevk olmak ne demektir. Hele bu yakaların candarmaları beni hep tanırlardı, dostum olan vardı, düşmanım olan vardı. Müdüre yalvardım: 'Aman etmeyin, beni kaza müddeiumumisine göndermeyin!' dedim. 'Emir çıktı bir kere, gitmemenin yolu yok!' dedi. Ne yapalım, devlet kuvvetine güç yetmez ki. Hapishanede birisini yaralayıp hakkımda tahkikat açtırsam, iki üç ay daha kalırdım, ama asıl mahkemem

görülmemişti. Reis kötü tanırsa encamım iyi olmaz diye düşündüm. Hemşeriler sağ olsunlar, birkaç tayın topladılar, biraz keş peyniri, biraz da kuru soğan verdiler, hepsini çıkın yaptım, postalları ayağıma sicimle bağladım, nizamiye kapısının altında merkezden gelecek candarmayı bekledim. Kapıcı gardiyan Necip Efendi benden hiç hazzetmezdi. Hem efe, hem fakir olduğuma mı kızardı kim bilir... Candarma gelince bir kenara çekti, biraz konuştular, ondan sonra candarma kelepçeyi ille arkadan vuracağım diye tutturdu. 'Aman, ocağına düştüm, uzun yol gideceğiz; insaf et!' dedim. Dinlemedi bile, kollarımı arkaya kanırtıp kelepçeyi vurdu. Düzüldük yola. Denizli'den Çal az yol değildir. Temmuz ortasıydı. Sıcakta yedi sekiz saat yol alıyorduk. O yanlarda karakollar birbirine yakındır, günde iki candarma değiştiği olurdu; uyuya uyuya fıstığa dönmüş candarmaya üç beş saat yol koyar mı? Çabucak öbür karakola ulaştırıp geri döneyim diye beni koşturur, 'Aman, bir kıyıda biraz oturalım, hiç dermanım kalmadı!' deyince dipçiği basardı. En kötüsü, güneş ortalığı kavurduğu zamanlar yanından geçtiğimiz harmanlara uğrar, göğsüne bağrına döke döke ayran bakracını başına diker, köylüler verse bile bana bir yudum içirmezdi.

Üçüncü günü akşama doğru Baklan Ovası'nda tren boyunda Kaklık köyüne geldik. Artık Çal uzak değildir diye içim ferahlamıştı. Bir de karakolda kimi görsem: Bizim Kara Muradın Bekir'i. Candarma olmuş. Beni görünce bir güldü. 'Yandın garip Halil'im, yandın! dedi. Bir mahalleliydik ama, küçükten beri hiç aramız barışmamıştı. Birbirimize diyivermesek bile, içten içe hasım gibiydik. Ben, şu bildiğin karı meselesinden Süleyman'ı vurunca, Bekir büsbütün kanıma yürür oldu. Süleyman'la pek arkadaştılar. Bacısını da galiba rahmetliye vermek niyetindeydi. Ben eşkıya olup dağa çıkınca köyde rahat oturamaz oldu. İki kere de yataklarımı ihbarladı. O zaman: 'Eceline susamadıysa edebiyle otursun, Çallı Halil'in gözüne gayrı dünya görünmüyor!' diye haber saldım... Sesi çıkmaz olduydu. Şimdi karşımda namlı şanlı candarma olmuş, yüzüme bakıp bakıp sırıtıyordu. Sonra yanıma sokuldu, elini omuzuma vurdu: 'Gel bakalım hemşerim, geçmiş olsun, kasavet etme, zeybek kısmı dayanıklı olur! dedi. 'Allah Allah, oğlan halimize acıdı!' dedim; ama o yıvışık sırıtması hiç durmuyor, gitgide zihnimi karıştırıyordu. Beni aldı, kendi yattığı odaya bitişik olan köyün misafir odasına götürdü,

kelepçeyi çözmeden içeri bıraktı: 'Yat uyu bakalım da, yarın sabaha kuvvetli bulun!' dedi. Gene öyle kötü kötü sırıttı. Ben toprak sedirdeki hasırın üstüne uzandım. Bekir'in bu gülüşleri netameli ama, Allah hayır verir inşallah dedim, uyudum.

Sabahleyin şafakla beraber uyandım. Odanın iki duvarındaki ufak pencerelerin önünde kalabalık vardı. Ne oluyor ki diye doğrulacak oldum, Bekir içeriye girdi; hep akşamki gibi gülüyordu. Yanıma sokuldu: 'Kalk bakalım Halil Efe, seninle eski hesapları temizleyelim. Bak ne kadar dostun varsa topladım geldim!' dedi. Kendi kendime bir daha: 'Yandın garip Halil Efe yandın!' dedim. Gözlerimi şöyle bir pencerelere, kapının aralığına doğru gezdirdim. Amanın ne göreyim! Yedi köyün ayanı (ileri gelenleri) muhtarı burada... Bekir gitmiş, bana düşman ne kadar köy varsa hepsinin ihtiyarlarını toplamış gelmiş. Hiç renk vermedim. Bekir yanıma sokuldu. Kelepçeye yapışıp bir asıldı, hemen doğruldum. Çeke çeke odanın ortalık yerindeki direğe götürdü, bir ip çıkardı, beni oraya sımsıkı bağladı. Ondan sonra bastı sopayı...

Mahpuslukta adam dayak yemekten yılmaz. Eğer Bekir yalnız dayak atsa, bunu da tenha bir yerde yapsa, hiç ağırıma gitmezdi. Candarma değil mi, helbet dövecek; ama böyle yedi köyün muhtarını başına toplayıp da envai türlü hakaret etmesi bana pek dokundu. Beş on değnek vurduktan sonra gidiyor, kapıdan yalak gibi ağzını açıp bakan muhtarlarla, oraya biriken köylülerle konuşuyor, sonra dönüp yanıma gelerek soyuma sopuma sövmeye, suratıma tükürmeye, ötemi berimi tekmelemeye başlıyordu. O tükürünce ben elimi yüzüme götürmek istiyordum. O zaman bağlar bileğimi acıtıyordu... Yüzümü acıdan buruşturunca, bakanların hepsi katıla katıla gülüyorlardı...

Bizim Bekir bir saatten ziyade benimle eğlendi; her yanımı dayaktan çürüttü, uyuz ite yapılmayacak hakareti yaptı... Ama ben de ağzımı açıp bir of demedim. Onun meramı beni zebun edip yalvartmaktı. O kadar adamın karşısında ölüm serilse bunu yapamazdım; yine de yapmadım.

Bekir yorulunca yakamı bıraktı, köylülerle beraber yemek yemeye gitti. Ben içimden: 'Ülen Bekir, sen bir elime düşmeyesin!' dedim. Ben Çallı

Halil Efe olduktan sonra kimsenin ettiğini yanına komazdım.

Az sonra Bekir göründü. Hiç sesini çıkarmadan bağlarımı çözdü, dışarı çıkardı, atına bindi, beni önüne kattı, Çal'a doğru yürümeye başladık. Denizli'den beri hiç atlı candarma ile yürümemiştim; bu da kaderde yazılıymış dedim.

Şöyle böyle iki saat kadar yürüdük. Ovanın ortasındaydık. Bekir atını ağır ağır sürüyordu, ben de dizime kadar çıkan otların içinde bir yürüyüp bir koşarak sol yanında gidiyordum. Bir aralık baktım, kelepçenin ortasındaki vida sallanıyor. Ellerimi yavaşça iki yana çevirdim, kuvvetli kuvvetli bastım, paslı kelepçenin vidası çıt dedi, düştü. Hiç sesimi çıkarmadan daha bir yarım saat gittik. Ondan sonra Bekir'e döndüm, ellerimi uzattım: 'Bekir Efe' dedim, 'bu kelepçenin vidası düşmüş.' Bekir aklınca kabadayı adamdı. Elinde mavzeri, altında atı olduktan sonra ben nereye kaçabilirdim ki? Hiç istifini bozmadı. 'Çıkar kelepçeyi, koy cebine!' dedi... Dediğini yaptım; biraz daha yürüdük, o zaman kuşağımdan gümüş tabakayı çıkardım, Bekir'e uzattım: 'Al bakalım Bekir Efe, sar bir cıgara!' dedim, 'Ben Çallı Halil, sen Çallı Bekir olduktan sonra, biz daha çok rakılar içeriz, çok kadehler tokuştururuz...'

Yüzüme bir baktı. Durdu, durdu, ondan sonra elini uzatıp tabakayı aldı. Elinde tuttuğu mavzeri dizlerinin üstüne yatırdı, dirseklerini onun üstüne dayadı, tabakayı açıp cıgarayı sarmaya başladı... Şöyle yandan bir göz attım. Hem cıgarayı sarıyor, hem de dirseklerini sıkı sıkı mavzere basıyordu. Silahın namlusu benden yana olduğu için hiç umut yoktu. 'Ülen Bekir, bunu da çaktın!' diye içimden söyledim. Tam bu sırada Bekir cıgarayı, ıslatıp yapıştırmak için, dudaklarına götürdü. Dirsekleri mavzerin üstünden şöyle bir nefes alımı kalktı.

O, daha ne olduğunu anlamadan ben mavzeri kapınca yirmi adım öteye fırlamıştım. Oradan bağırdım:

-İn bakalım Bekir çavuş, şimdi de biz hesap görelim!- Bekir hemen indi, gülerek yanıma sokulmak istedi. 'Olduğun yerde kal!' diye bağırdım, -Kelime-i şahadet getir, seni vuracağım!'

Bey, Bekir'in bu sözleri dediğim zamanki halini bir görmeliydin. Yüzü sararıverdi, melil melil yüzüme bakmaya başladı:

'Aman Halil Efe,' dedi, 'yavuklum var, bir garip anam var, canıma kıyma da ne yaparsan yap.'

Yüreğim acımadı değil, ne kadar aramız açık olsa, yine hemşerilik vardı. Bir mahalle delikanlısıydık. Ama onun ettiği hakareti kandan başka bir şey temizlemezdi. Bekir sağ kaldıkça insan içine çıkamazdım: 'Vuracağım seni Bekir, başka yolu yok; bir vasiyetin varsa söyle!' dedim.

Bunu dedim, mavzeri de doğrulttum. O zaman Bekir kurtuluş olmadığını anladı. Garip garip bana baktı, sonra başını çevirdi, öte yanda yularını sürüyüp otlayan atını bir süzdü. Sonra başını kaldırıp gökyüzüne de bir göz attı. Tekrar bana döndü, ağzını açtı, tam bir şey söyleyecekti, tetiğe dokandım.

Bekirceğiz oraya yıkılıverdi.

Ama sana bir şey söyleyeyim mi efendi, sen istersen gene inanma, benim tetiğe dokunmamla, Bekir'in yere düşmesi bir oldu. Allah bilir ya, garip oğlan kurşundan değil, korkudan öldü. Benim kurşun ona diriyken değil, ölüp yere yıkılırken değdi.-

1934

Sarhoş

Kanuni Kamil, bahçe sahibinden yevmiyesini aldıktan sonra bir saat kadar daha orada kaldı. Hanende Muhsine adamakıllı sarhoştu, tam balta olacak sıraydı. Zaten Kamil de burnunun ucunu görmüyordu.

Garsonlar yavaş yavaş radyom lambalarını söndürüyorlardı. Bir bekçiyle iki polis, kenardaki salkımsöğüdün altına yıkılıp kalan bir kunduracı çırağını kaldırmışlar, dışarı çıkarmaya çalışıyorlardı. Gazino sahibi o tarafa koşup hesap isteyince, sarhoş çırak bir daha yıkılır gibi oldu. Ağzını bir tarafa eğerek anlaşılmaz laflar mırıldandı. Fakat gazinocu pek dolma yutar soyundan değildi. Yakasına yapışıp başından kasketini alınca oğlan ayılır gibi oldu. Pantolon cebinde bir hayli arandıktan sonra parayı verdi, polislerin kolunda, çıkıp gitti.

Gazinocu büfeye döndü. Kamil'le Muhsine büfeden vuran aydınlığa bir masa çekmişler, karşı karşıya oturuyorlardı. Önlerinde ufak bir şişe rakı vardı. Kamil önüne bakıyor, kız kendi kendine hafif şarkılar mırıldanıyor ve sonra durup dururken gülüyordu. Bu, daha ziyade yüz sinirlerinin acayip bir gerilmesine benzeyen bir gülüştü.

Kamil düşünüyordu:

Gazinocu, Muhsine'yi alıp otele kadar götürmeden defolmuyor; ne yapmalı da bu akşam beraber gitmeli? Sonra asıl mühimi: Bizimkini ne yapmalı?.. Geceyarısı sokaklara fırlar, karakolları ayağa kaldırır. Ne şirrettir o... Sıska, sarı yüzüyle karısı gözünün önüne geldi: Şimdi otelde oturmuş, pencereden sokağa bakıyor, beni bekliyordur, diye düşündü. Ürktü ve elini yüzüne götürüp gezdirerek şaşkın bir hareket yaptı.

Bu sırada gazinocu geldi. Muhsine'ye: -Hadi bakalım!- dedi. Muhsine kalktı. Kamil de beraber... Bahçede yürüdüler. Yollar kumluydu ve gıcırdıyordu. Kamil kolunun altında sıkı tutmaya çalıştığı siyah kılıflı kanununu birkaç defa ağaca çarptı, yıkılacak gibi sallandı.

Yolda beş on adım gittikten sonra bir araba geçti. Gazinocu eliyle işaret etti, araba durdu; evvela Muhsine bindi, gazinocu, kızın arkasından binmek isteyen Kamil'i eliyle iterek içeri atladı ve araba yürüdü.

Kamil yolun ortasında bir müddet sallanıp durarak düşündü. Hemen hemen her akşam bu böyle olduğu için kızdığı falan yoktu. Yalnız, her akşam böyle arabaya ayağını atarken itilip sokakta yalnız kalınca bir müddet düşünmek adetiydi. Sonra sallanarak kendi oteline doğru yürüdü.

Dört katlı otelin en üst penceresinden beyaz bir gölge sarkıyordu. Kamil ürperdi.

Yukarıdan kısık bir ses bağırdı:

-Çingene!.. Alçak Çingene!.. Bahçe dağılalı bir saat oluyor. Gene o Muhsine dedikleri kaltağın peşindeydin değil mi?-

Kamil başını yukarı kaldırdı, muvazenesini kaybederek yere yuvarlanıyordu, kanunu destek gibi kullandı ve ayakta kaldı. -Ne bağırıyorsun gece yarısı be!.. Hesap görüyorduk...-

-Hesap mı? Arabanın peşinde köpek gibi dolaştın, görmedim mi sanıyorsun? Dinsiz, imansız Çingene!..-

Yukarıdan doğru ağlayan bir çocuk sesi duyuldu. Kamil okkalı bir küfür savurdu. Fakat kendini tutamadı, yere yuvarlandı. Siyah torbalı kanunu yerden kaldırıp koltuğunun altına sıkıştırırken yukarıda bütün sokağı çınlatan bir feryat koptu. -Gelme buralara alçak... Sokmam seni içeri... Gelme!..-

Beyaz baş içeri çekilmek istedi, fakat hızla çekilirken pencereye çarptı, pencerenin kenarındaki değnek düştü. Ağır çerçeve bütün yüküyle kadının başına indi. Kamil yalnız bir cam şangırtısı işitti.

Merdivenleri hızlı hızlı çıktı, otel hizmetçisi, alışkın olduğu için, fazla ehemmiyet vermedi. Don gömlekle yatağından kalkıp kapıyı açmıştı, tekrar yerine koştu.

Kamil söylene söylene odaya geldi. Kanunu bir duvar kenarına dayadı.

Ortada, karyolanın ayak ucundaki demirle pencere arasında, bir salıncak sallanıyordu.

İki yaşlarında kadar bir çocuk salıncakta oturmuş katılırcasına ağlıyordu.

Kamil cam şangırtısını unuttu. Çocuğun yanına gitti. -Sus iki gözüm, sus anam babam!-

Salıncağın yanına diz çökerek çocuğu sallamaya başladı, bu sırada yayvan yayvan ninni söylüyor, karmakarışık şeyler mırıldanıyordu:

-Ah o anan olacak karı... Ah... Nereden başıma sardım bu sıska kaltağı... Senin de başının derdi, benim de... Eeee... Uyu bakayım... Hadi uyusana... Ninni... Ninni...- Sonra makamla söylemeye başladı:

-Bir gün İstanbul'a gitsek, niiiinni...

Şu karıyı başımızdan savsak, niiiinni,

O zaman sen de kurtulursun ben de, niiiinni.-

Birdenbire durdu; odadaki sessizlik onu şaşırttı. Karısı bağırmıyor, gelip saçını başını yolmuyordu... Garip bir korkuyla yerinden doğruldu... Odada gözlerini gezdirdi. Çocuk da susmuştu... Karısı hala pencereden dışarı bakıyordu. Kamil bunu görünce kısık bir kahkaha attı:

-Ne bakıyorsun be?..- dedi, -Ne var dışarda?.. Mahalleyi nasıl ayağa kaldırdığını mı seyrediyorsun?- Yarı kapalı gözlerini açmaya çalışarak bir kahkaha daha attı. Fakat bunu yarıda kesti. Gözleri büsbütün açıldı. Bir adım kadar ilerledi.

Karısı pencerenin önünde diz çökmüş, başı dışarıda, duruyordu. Kamil kırılan ve aşağı düşen camın farkına varmadı. Fakat yerde biriken kanları gördü. Bu kanlar pencerenin kenarından başlıyor ve duvarda bir nehir gibi

kıvrıntılar yaparak iniyordu. Kamil hiç sesini çıkarmadı; yavaş yavaş geri çekildi, içinde kirli çamaşırlar bulunan bir sepetin üstüne oturarak o tarafa doğru uzun uzun baktı... Sabaha kadar öyle oturdu ve baktı...

1933

Üçüncü Kısım

Bir Cinayetin Sebebi

Ağır ceza muhakeme salonunun önü hıncahınç kalabalıktı. Efendi kılıklı adamlar, külhanbeyler, hukuk fakültesi müdavimleri, lise talebesi hanımlar, kahvede tavla oynamaktansa burada muhakeme seyretmeyi ekonomiye daha muvafık bulan geçkin işsizler koridorlarda geziniyorlardı. Salon dolmuştu, iğne atacak yer yoktu. Zaten dışarıda dolaşanlar da içeride yer bulamayanlardı. Hiç olmazsa girerken, çıkarken suçluyu görürüz, neticeyi de öğreniriz diye bekliyorlardı.

Kızının nafaka davası için ikinci hukuka gelen ihtiyarca bir kadın bir orta mektep talebesine sordu:

-Evladım, burası neden kalabalık?-

-Hüsameddin'in muhakemesi de ondan!..-

-Ne yapmış bu Hüsameddin?-

Çocuk, kadının cahilliğine güldü:

-Adam öldürmüş, adam!..-

Ve izah etti:

-Bu sene muallim çıkmış, Anadolu'ya tayin etmişler, harcırahını şurada burada yemiş, sonra da, yol parası için, tanıdığı bir komisyoncuyu tabancayla öldürmüş...-

-Genç desene!-

-Öyle, daha çocuk bile... Dört defadır da bir bahaneyle muhakemesini talik ettiriyor, (erteletiyor) bakalım bu sefer...-

Sözü yarım kaldı. Halk harekete gelmişti. Başlar birbirinin omuzundan merakla uzanıyordu:

-Geliyor!-

-Geliyor!-

-Hani yahu?-

-Kör müsün be! Elleri kelepçeli, başını önüne eğmiş...- Siyah şapkasının altında sararmış yüzü bir kat daha zayıf görünen ince, orta boylu bir genç iki candarmanın arasında hızlı, dolaşık adımlarla geçti. Üzerine dikilen gözlerin tesirinden kurtulmak için etrafına bakınıyordu.

Salonun yanındaki ufak aralıkta ellerinden kelepçeyi çıkardılar. Kendisini pencerenin yanına attı. Ayasofya'nın önündeki ağaçlara, aşağıdaki ayran, kuru poğaça, simit satan adamlara baktı. Gözünü etrafta bir gezdirdi. Bu açık göklere, bu gri kaldırımlara hasret çektiği besbelliydi.

Pos bıyıklı mübaşir çağırınca şapkasını eline alarak içeri girdi. Yerine oturuncaya kadar dinleyici sıralarını süzdü. Kendisine bakan gözlerden azap duyduğu görülüyordu. Nefsini zorlayarak yukarı locaları, sıraları falan bir daha gözden geçirdi, aradığını bulamadığı anlaşılıyordu. Yumrukları sıkıldı, yüzü buruştu, çenesi titredi. Az daha ağlayacaktı. Sonra büyük bir gayret sarf ederek başını çevirdi ve yerine oturdu.

Reis bey, müsaade ederseniz artık her şeyi, bütün hakikati söyleyeceğim! Ben, reis bey, komisyoncu Nuri Efendi'yi sizin bildiğiniz, şimdiye kadar da benim söylediğim gibi, para için öldürmedim. Ben onu, kendisiyle münasebeti bile olmayan bir mesele yüzünden, bir aşk, bir gönül meselesi yüzünden öldürdüm. Bunu size başlangıcından anlatayım:

Bir gün, arkadaşlarım, İstanbul liselerinden birinden bu sene mezun olan bir hanımın benimle tanışmak istediğini söylediler. Peki dedim, fakat pek o kadar da alakadar olmadım.

Çünkü bilirsiniz ki erkekle kadın arasında daimi bir arz ve talep vardır: Birincisi kadın, ikincisi erkek tarafından; eğer talep kadın tarafından olursa o kadar hoş olmuyor.

Neyse, tanıştık... Görünüşte alelade bir kızdı. Beni bizim mektebin müsamerelerinde görmüş, rollerimi beğenmiş, onun için konuşmak istiyormuş.

İlk günlerde o beni arıyor, ben çekingen durdukça üstüme düşüyordu. Elimde olmayarak alaka gösterdim. Uzun uzun her mevzudan konuştuk. O zaman anladım ki bu kız göründüğü gibi değil: Çok zeki, her şeyi kavrıyor, her şeye aklı eriyor.

Zeki kimseler çok hoşuma gider. Ben de onu aramaya başladım. Ve bu sefer de gördüm ki reis bey, bu kız bana çok benziyor: Huyları, düşünceleri, hayata karşı felakkileri, itiyatları... Hatta yüzü bile... Görenler bizi kardeş sanıyorlardı.

Bu defa da ben onun üstüne düştüm... Ve münasebetimizi arkadaşlık hududunun dışına çıkarmak istedim... O zaman aramızda birbirimize hissettirmeden bir mücadele başladı... Bu mücadelede ikimiz de bütün zekamızı kullanıyorduk. Ben bu gibi şeylerde pek acemiydim reis bey, onun için her mübahaseden (konuşmadan) yenilerek çıkıyordum. O serseri ruhluydu, birleşmeyi, bir bağla -velev manevi olsun- bağlanmayı havsalası almıyordu. Ben kapalı olarak onu ne kadar iknaya çalıştımsa olmadı. Ne cepheden hücum etmek istesem daha evvel anlıyor, cevabını veriyordu. O çok zekiydi: İnsanın söyleyeceği şeyleri değil, söylemek isteyebileceği şeyleri bile hissediyordu. Bir gün dedim ki:

İki kişi mücadele ederken birisi mağlubiyeti kabul ederek diğerine dehalet etmek (sığınmak) istese ötekisi ne yapar?

-Muhtariyet (özerklik) verir!- dedi.

Benim dehaletimi bile kabul etmiyordu.

Düşünün efendim, bu kadar alıştıktan, onu bu kadar tanıdıktan, kendime bu kadar yakın bulduktan sonra ondan nasıl ayrılabilirdim? Bunun imkanı yoktu reis bey. Ben de artık her şeyi bırakarak yalnız ona sahip olmak gayesine kendimi verdim... O yavaş yavaş kendini çekti. Benimle

konuşmamak için bahaneler buluyor, bana elinden geldiği kadar az rastlamaya çalışıyordu. Şimdi başka arkadaşları, başka ahbapları vardı.

Ah, reis bey, sevmek, hele benim gibi sevmek berbat bir şeydir. Hayatımda yalnız o vardı. Gözümü kapadığım zaman onu, açtığım zaman onu, uyuduğum zaman onu, uyandığım zaman onu görüyordum.

Halbuki ben onun için bir hiçtim; gelmiş ve geçmiş birisi... Nasıl anlatayım efendim, çorabının yırtığı, şapkasının kurdelesi kadar benimle alakadar olmuyor, evlerindeki kedi kadar bile beni sevmiyordu.

(Dinleyiciler arasında iki üç kişi güldü. O, müfrit (aşırı) jestler yaparak, ellerini göğsüne vurarak devam etti.)

Ne yaptımsa, reis bey, fayda etmedi. Üstüne düştükçe benden kaçtı. Her şeyi açıkça söylemek istiyor, fakat cesaret edemiyordum.

Hatta bir akşam, arkadaşların tertip ettiği bir vapur gezintisinde, ona bir kelime, -Seni seviyorum!- kelimesini söyleyebilmek için, içtim, yıkılıncaya kadar içtim.

Beni dinlemedi bile... Yanına gittiğim zaman kaçtı, en sonra da: -Sarhoş olduğun zaman çok müziç (can sıkıcı, rahatsız edici) oluyorsun!- dedi.

Artık birbirimize karşı son derece soğuk ve resmiydik.

Gelelim asıl vakaya reis bey:

Bir gün buna birkaç arkadaşıyla beraber yolda tesadüf ettim. -Adliyeye gidiyoruz- dediler, -Necmi'nin muhakemesine. Haydi bize yer bul!..-

Döndüm; ona hizmet etmek bile tatlıydı. İçeride yer bulamadık. Fevkalade üzüldüler. Adeta büyük bir fırsatı kaçırmış gibi telaş ediyorlar, -Ne diye az daha erken gelmedik!..- diyorlardı.

Bir han bekçisini para için keserle parçalayan bir katilin muhakemesine bu kadar alaka göstermek bana garip geldi; bu alelade bir merak falan değil, bir hırstı.

Uğraşa uğraşa onları yerleştirdim, kendim de aşağıda katili beklemeye başladım. Ben de elimde olmayarak merak ediyordum. Biraz sonra hasır şapkasıyla göründü. Yirmi beşlik, çilli yüzlü, basit, hatta bayağı tavırlı; aşağılık bir tenasübü (burada dış görünüşü anlamında) olan birisiydi.

O da tıpkı demin benim geldiğim gibi elleri kelepçeli, iki tarafı candarmalı olarak geçti. Bir sirk gibi buraya toplanan halk onu görmek için de birbirinin omuzuna çıkıyordu.

Muhakeme bittikten sonra kızların yanına gittim. Necmi'nin mübahasesiydi. Şaşırdım: Aman yarabbi, sokakta görseler başlarını bile çevirmeyecekleri bu adam katil olunca gözlerinde bir ehemmiyet almıştı. Bir kahraman gibi ondan bahsediyorlar, ağzını açışında, söz söyleyişinde, elini kaldırışında, her hareketinde bir güzellik, bir kibarlık buluyorlardı.

Bunlar lisede okumuş, liseyi bitirmiş kızlardı. Bilhassa o en baştaydı.

-Ah- dedi, -hiç adam öldürecek kıyafet var mı onda! Yazık vallahi...-

-Yahu- dedim, -katil olacak surat olmasa katil olmazdı.-

O zaman hepsi birden itiraz ettiler: Erkeklerin zaten birbirlerini beğenmediklerini, birbirleririi kıskandıklarını söylediler.

Kendimi araştırınca Necmi'yi sahiden kıskandığımı hissettim: Güzelliğini; tavırlarını değil, katilliğini...

Çünkü onun bu kadar beğenilmesine sebep, yalnız katil olmasıydı. Adam öldürünce bunların gözünde yükselmişti...

Düşündüm: O bana bu kadar alaka gösterse ben neler yapmazdım?..

Acaba, dedim, birisini öldürsem benimle bu kadar meşgul olurlar mı?

Düşündükçe bu fikir beynimi sarmaya başladı.

Gözümün önüne, bu salonda muhakeme olunurken onun alaka ile beni dinlemesi geldi. Kaşlarını kaldırmış, zeki, afacan gözlerini açmış, bana bakıyor, şimdiye kadar görmediği güzellikler keşfediyordu.

Adam öldürmek ve mahkemeye düşmek bende değişmez bir fikir oldu.

Halbuki hoca olmuş, harcırahımı almıştım. Düşündüm, aklıma bir fikir geldi: Bu parayı barlarda falan yer, yol parası için de birisini öldürürdüm.

Öyle yaptım.

Kumar falan bilmiyordum. Elimdeki yüz lirayı iki gecede yemek için çekmediğim kalmadı. Onu bitirir bitirmez, bir gece, eskiden tanıdığım komisyoncu Nuri Bey'in evine gittim.

Hiçbir şeyden haberi olmayan zavallı adamı üç dört kurşunda yere serdim..

Hapishanede, reis bey, muhakeme gününün heyecanıyla yaşadım. Seyirciler arasında onun ince uzun yüzünü görüyordum. Halbuki ilk muhakemede gelmedi. Belki haberi yoktu, dedim, yahut işi çıkmıştır. İkincide gene yoktu. Gözlerimi bütün localar ve sıralarda gezdirdimse de onu bulamadım. Bilseniz reis bey, üzerinize garip bir hayvana bakar gibi merakla dikilen yüzlerce göze bakmak ne zor şey... Ben üçüncü muhakemede, dördüncü muhakemede hep baktım, gelmemişti. Her bulamayışımda, muhakkak gelecek sefere gelir, diyordum. Onun nazarında bu kadar hiç olacağımı tahayyül edemiyordum.

Hele bu sefer, evvelden gelen bir his onu herhalde içeride bulacağımı söyledi. Dışarıda da birkaç arkadaşı gözüme ilişince, muhakkak, dedim, gelmiştir.

Aman Allahım, reis bey!.. Ben onun için, yalnız onun için adam öldürmüşken, bu sefer de gelmedi reis bey, bu sefer de gelmedi..

1927

Bir Siyah Fanila İçin

Kadıköy vapuru bir lodos dalgası gibi şiddetle çarparak köprüye yanaştı. Evvela bir iki cesaretli kendini iskeleye fırlattı. Arkasından sarsıntıyla çözülüp içindekiler dağılan bir kırpıntı bohçası gibi alacalı bulacalı bir kalabalık söküldü.

Kısa lacivert etek, beyaz bere giymiş, uzun burunlu, gözlüklü, elindeki çantasından mektepli, hatta darülfünunlu olduğu anlaşılan bir hanım kız İstanbul tarafına yürüdü. Tam Ada iskelesinin yanından geçerken kulağının dibinde birisi bağırdı:

-Boyyalıııım!.. Ayna gibi... Küçük hanım tozunu alalım!..-

Mektepli kız tozdan beyazlaşan iskarpinlerine baktı, o tarafa yürüdü, sildirdi.

Sandığın üstüne bir yüzlük atıp giderken boyacı arkasından seslendi:

-Güzin Hanım!.. Beni tanımadınız mı?..-

Güzin Hanım hayretle döndü. Bu eski püskü elbiseli, siyah fanilalı, ince kumral bıyıklı külhanbeyini süzdü. Evet, gözleri yabancı değildi, ama ne münasebet! Şiddetle başını salladı:

-Hayır!-

Öteki güldü:

-Azıcık gelir misiniz?..- dedi.

Güzin Hanım istemeyerek yaklaştı:

-Tanıyamadım dedim ya!-

-Düşünün bakalım!.. O kadar uzak değil canım... Söyle bir sene evvel... Ömer... Mülkiyeli Ömer!..-

-Ömer!.. Sahi sen misin?..-

-Ha bileydin şunu!..-

-Fakat bu ne hal?..-

-İşte böyle Güzin abla, boyacılık yapıyoruz!..- Öteki hala inanamıyor gibiydi.

-Hani seni bir yere kaymakam yapmışlardı ya?.. Neydi oranın ismi?.. Tuhaf bir şey canım... Adana mıydı?..- -Adana kaymakamlık değildir!..-

-Peki, nasıl oldu bu? Anlatsana!..-

-Tuhafsın be Güzin!.. Burada olur mu?.. Dur yahut, gel şuraya girelim!..-

Beraber yürüdüler, Ada iskelesinin ikinci mevki bekleme salonuna girdiler... Tahta kanapelerden birine yan yana oturdular. Ara sıra kapıdan uzanıp bakanlar, sandığını yanına koymuş genç bir boyacıyla gözlüklü bir mektepli kızın hararetle konuştuğunu görüyorlar, acayip acayip başlarını sallayarak çekiliyorlardı.

Erenköy'üne gidiyormuş kadar basit ve üzüntüsüz, İstanbul'dan ayrıldım. Öyle Pendik'i geçince içime bir gariplik falan da çökmedi; gittiğim kazayı, staj gördüğüm vilayetin ufak bir numunesi gibi tahayyül ediyor, -İki sene oturmaktan ne çıkar?..- diyordum, -İnsan pişkinleşir, hayatı anlar!-

Kasaba, istasyona üç saat uzaktaydı. Ancak gece yarısı gelebilen köhne forda binerken şoför:

-Yollar bozukçadır beyim- dedi, -birkaç yerde ineceğiz!-

Bu laf biraz zihnimi bulandırdı.

Yarım saat ancak gitmiştik, birden durduk.

-Yolu kaybettik!..- dediler.

-Şose yok mu?..-

-Var ama tamir ediliyor, otomobil geçmez!..-

-Ne yapacağız?..-

-Yolu arayacağız!..-

Gece zindan gibiydi. Otomobil karanlık bir odaya kapatılmış bir kedi gibi alevden gözleriyle dört tarafa atılıyor, duruyor, geriye dönerek tekrar koşuyordu. Ova düzdü. Zulmet (karanlık) göz alabildiği kadar uzuyordu. Tam iki saat böyle kah otomobille, kah inerek fenerle dolaştık. Nihayet yol dedikleri birkaç araba izini bulabildik.

Sallana sallana yarım saat daha gitmiştik, arabamız gene durdu:

-İneceksiniz beyim!..-

İndik, önümüzde yaya çıkılması bile güç bir yokuş vardı. Kısa fakat dik bir yokuş. Otomobil evvela geriledi. Sonra avına atılan bir tazı gibi şiddetle fırladı. Bu hız onu ancak yarıya kadar çıkarabildi. Artık canlı bir mahluk gibi soluyor, homurdanıyor, lakin bir adım ileri gidemiyordu. Döndü, yokuşa arkasını verdi; böyle çıkmak istedi... Ama yalnız bir iki adım fazla yürüdü. Şoför kan ter içinde iniyor, artık isyan eden motörün kolunu çeviriyor, arkadan dayanıyor, bu esnada küfürlerin de binini bir paraya savuruyordu. Nihayet bizim de yardımımızla makine yokuşun başını buldu.

Bu şekilde birkaç kere daha inip bindikten sonra hızlı hızlı sarsılmamızdan kasabanın kaldırımlarına geldiğimizi anladım.

Güneş uzaktaki dağların arkasında kollarını gererek uyanırken ben belediye reisinin evinde yumuşak bir yer yatağında uykuya sarılıyordum...

Birkaç hafta zarfında şehri ve civarını gezdim. Ahalisini gözden geçirdim.

Hayatımda bu kadar inkisara uğrayacağımı tasavvur edemezdim.

Memleketin bende bıraktığı yegane intiba basitlik oldu. Burada tabiat basit, muhit basit, halk basit, hulasa her şey basitti...

Benim gibi karmakarışık ruhlu bir adamın böyle yerlerde ne hale gireceğini tasavvur et.

Ahali manasız ve fesattı.

Bilir misin Güzin, bambu bastonlar olur, ben onları çok severim; çünkü bünyelerinde değişiklik vardır, düz değildirler...

Bir de hezaren bastonlar vardır: Bunlar düz olmakla beraber ağaçları asildir, temizdir, onun için iyidirler.

Bazan kavak ağacından da baston yaparlar... Düşün ne berbat şeydir bunlar!.. Düz, basit, sonra da nevileri adi.

Hadi bunlara da saf oldukları için tahammül edilebileceğini farz et!.. Ya içleri de kurtlu olursa?..

İşte burada halk adi, alelade ve çürük ruhluydu.

Anadolu'da işsizliğin doğurduğu yegane iş olan dedikodu, almış yürümüştü. Mektep muallimi hususi muhasebe memurunu, tapucu müddeiumumiyi (savcıyı), malmüdürü şube reisini çekiştirir, on dakika sonra da kahvede beraberce tavla oynayıp garson kızlara sarkıntılık etmekten sıkılmazdı.

İlk mektep müdürü müfettiş olmak için çalışırdı, çünkü alacağı harcırahlarla, çalgılı kahve kızları uğruna girdiği borçları ödeyecekti...

Belediye reisi mebus olmak için faaliyet gösterirdi, çünkü şimdi diş geçiremediklerinin o zaman tepesine binecek, ahbaplarına caka satacaktı...

Tabiatta da hiç değişiklik yoktu... Oh... O birbiri arkasına uzanan nihayetsiz sıra dağlar!.. Gerçi kasabanın karşısında -herkesin ilk vesilede methini yaptığı- bir çamlık vardı, güzeldi, ama buraya yakışmıyordu. Bu esmer dağların ortasında, kirli bir bakkal önlüğüne yamanmış yeşil kadifeyi andırıyordu.

Dağların üstünde ne bir ağaç, ne iri bir kaya vardı. Yalnız ufak ufak çakıllar... Hani şose yollarına dökerler, en büyüğü yumruk kadar taşlar olur ya, sanki onları almışlar, avuç avuç serpmişler... Neye benziyordu biliyor musun?.. Zımpara kağıdına; ömrümüzü, zevklerimizi törpüleyecek bir zımpara kağıdına...

Köyler, bilmem neden, dağ köşelerine, çukur vadilere yapılmıştı. Kireçli, beyaz dağların dibine sığınan bu mamureler (bayındır, insan bulunan yer) insana cibinlik köşelerindeki tahtakurusu yuvalarını hatırlatıyordu.

-Konuşacak, dert yanacak bir adam!..- diye kendi kendime haykırdım...

Yoktu... Malumat sahibi, derin, muğlak bir kimseye rast gelmek mümkün değildi.

Müthiş surette yalnız kaldığımı hissettim. Ah!.. Bilhassa bu kadar kalabalığın içinde yalnızlık ne acı oluyor yarabbi!..

İstanbul hasreti beni fena halde sardı. Evleri, sokakları, denizleri, insanları gözümden gitmiyordu. Aksaray'da karpuz satan bir külhanbeyi, bana bu Orta Anadolu kazasının en yüksek memurundan daha cana yakın, daha tabii, daha konuşulur geliyordu.

Bir gün İstanbul'a gönderilen bir tahriratı (yazıyı) imzalatmaya getirdikleri zaman:

-Ah!..- dedim, -Şu mübarek yerin ismini yazmak bile tatlı!..-

Yerli katibin yanında yaptığım bu hafifliğe sonra kendim de kızdım.

Her şeyi bırakarak buraya gelmek isteyince, karşıma istikbal hülyalarım, mektepte muhayyilemin süsleyip püsleyerek kafama yerleştirdiği tasavvurlarım çıkıyordu. Ama öyle bir hale geldim ki, çıldıracaktım. Düşünüyordum: Gidersem istikbalimi kaybedecektim, fakat durursam aklımı... Yalnız kaldığım günlerde benim yegane dostum olan aklımı... Her şeyden fazla sevip beğendiğim akılcağızımı!

Ne kuvvetliymişim ki; bir siyah fanila bana oradan ayrılmak çılgınlığını yaptıracak tahassüsleri (duyguları) verinceye kadar tahammül ettim.

Kış gelmiş; kar, yerli tabirle, güdük devenin kuyruğuna çıkmıştı. İstanbul'unki onun yanında konfetidir. Orada kar her yerdeki gibi yumuşak, tatlı değil; dolu gibi iri, yerleri tekmeler gibi sert yağar, biraz sonra da rüzgar onları alarak çöl kumları gibi yüzünüze fırlatırdı... Güneşi bulutların arasından alay eder gibi dilini çıkardığı zaman görebilirdik...

Bir sabah uyanınca gene kar yağmakta olduğunu gördüm. Hava bazan önümüzdeki camii göstermeyecek kadar bulanıyor, bazan da ta uzaklardaki dağlar bile görünüyordu. Sanki tabiat büyük bir sinema makinesini net yapmaktaydı... Karşımızdaki çamlığa yakın karlar, aktörlerin beyazlatmak için saçlarına serptikleri pudraları andırıyordu.

Titreye titreye kalktım. Ceketi omuzuma atarak yüzümü yıkamaya gittim...

Gelip aynanın karşısına geçince, tanımadığım birisi bana baktı... Şaşırdım. Aynada ince bıyıklı, siyah fanilalı, ceketi omuzunda bir külhanbeyi duruyordu. Bu... Bu... Bendim, yeni bırakmaya başladığım bıyıklarım, dağınık saçlarım, aba ceketimle bendim... Ama sırtımdaki siyah fanila? Nereden gelmişti bu?.. Bu bıçkın fanilasını ne zaman giymiştim?..

Zihnimde bir şimşek çaktı: Dün bir kutu fanila alarak eve yollamıştım, demek içlerinde bir tane de siyah varmış; ben de gece çamaşır değiştirirken farkında olmadan giymişim!..

Birden değiştiğimi hissettim... O kadar süratle değişmiştim ki, eski benliğimle yeni benliğim arasındaki ayırıcı çizgiyi elimle tutabileceğimi zannediyordum...

Aynadaki adam gözleriyle bana şöyle diyordu:

-Gafil!.. Burada seni sıkan, halk, muhit değil kendi mevkiindir; sen efendi olmak kabiliyetinde değilsin... Sen nizam, kanun gibi kayıtlara tabi olamayacak kadar serserisin... Muayyen bir daire, muayyen bir ikametgah seni sıkar, sana hergün değişen bir iş, her gece değişen bir yatak lazımdır... Ne yazık ki bunları daha şimdi anlayabiliyorsun... Artık yapacağın, mukadderin olan yaşayışa avdettir. Bunun için de evvela başından melon şapkayı, sırtından kolalı gömleği çıkarmalı, siyah fanilanla tam bir uçarı olmalısın... Göreceksin ki hayatın zevki değişikliktedir... Ama öyle elbise değiştirir kadar basit olanlarında değil, hayatına yeni bir istikamet verecek kadar büyük tenevvülerde (çeşitliliklerde)...

Bundan sonra aç kalmayı spor, dayak yemeyi eğlence bilecek, kendinden kuvvetli olanlara aktör, kendinden zayıf olanlara hakim, enayilere karşı insafsız olacaksın... Bilmelisin ki, yaptıkların zekanın hamakate (aptallığa) galebesinden ibarettir... Artık hayatının sahifelerinden yeisi, bedbinliği, kederi sil, çünkü kuvvetli bir kafanın sevince çeviremeyeceği ıstırap yoktur... Hadi... Düşünme... İstanbul'a dön... Kendi hayatına dön!..-

Aynadaki adam sustu. Dikkat ettim, eski kaymakama hiç benzemiyordu. Vücudunda bir kıvraklık, gözlerinde hayatı anlayan bir parıltı vardı...

Bu adam saçlarını tarar, kollarını gerdiği zaman fanilasının altında şişkin memeleri belirirse çok güzel olacaktı... Siyah elbiselerine aykırı düşen bıyıkları bile, şimdi dudaklarını tatlı tatlı gölgelendirmeye başlamıştı.

İki gün sonra İstanbul'daydım. Tasavvur ettiğim hayata kavuştum. Bana vatanperverlikten, oraların tenvire (aydınlığa, aydınlatılmaya) ihtiyacından bahsetme! Söyleyeceklerin doğrudur, lakin -burada sesini alçalttı- lakin bizim için, yani benim içinde yetiştiğim gençlik için,

memleket muhabbeti bir fantezi, feragat lügatten silinen bir kelime, hodbinlik en makul seciyedir.

Benim başkalarından farkım; samimiyetim, düşüncelerimi açıkça söyleyip yapmamdır.

Adaaam sen de, işte aç kaldığım yok. Ara sıra ahbaplara da rastlıyorum, beni davet ediyorlar, gülüp eğleniyoruz. Ama bazıları yol göstermeye, nasihat etmeye kalkıyorlar ki, gece yarısı evlerini bırakıp kaçtığım oluyor.

Yavaşça ellerini uzatarak sandığın kayışını yakaladı.

-Uzun konuştuk, Güzin!- dedi, -Canını sıktım. Ara sıra geçerken uğrarsan hem boyarız, hem de bir iki laf atarız... Bana müsaade...-

Kutusunu afili bir tavırla omuzuna vurarak yürüdü. Güzin Hanım arkasından baktı, baktı, sonra dudaklarını bükerek o da yürümeye başladı. Ve bir parça uzaklaştıktan sonra yavaşça mırıldandı: -Kaçık!-

1927

Komik-i Şehir (Ünlü Komik)

-Yeni bir tiyatro kumpanyası gelmiş!..-

Bu haber kasabaya seferberlik havadisleri kadar çabuk yayıldı.

Akşamüzeri bir elinde çıngırak, öteki elinde kocaman bir levha ile eşeğe binerek sokakları dolaşan boyalı cüce, arkasında şalvarlı çocuklardan, kahveci çıraklarından bir kuyruk sürükledi.

Çınarlı çeşmede su dolduran kadınlar, testilerin üstüne oturarak, biri gitmeden biri gelen bu tiyatrolara beddua ettiler.

Müddeiumumi, mugayiri ar ve haya (edep ve namusa, ahlaka aykırı) danslara, oyunlara karşı ne gibi tedbirler alınacağını düşündü...

Kopuklar, kör Veysel'in meyhanesinde kafa kafaya vererek daha yüzlerini görmedikleri kızların güzellikleri hakkında iddialar yaptılar.

Münevver gençler, meydan yerindeki eczanenin önüne iskemle atıp bu heyetin -kıymetli sanatkaranesine- dair münakaşada bulundular.

Kırtasiyeci, dekor yapmak için mukavva alıp parasını vermeden giden öteki kumpanyayı düşünerek birkaç küfür savurdu...

Herkes boştu, herkese iş lazımdı, herkes az çok alakadar oldu.

Candarma kaymakamlığından (eskiden yarbay karşılığı bir rütbe) mütekait belediye mimarının eseri olan taş tiyatro binası daha tamamlanmamıştı. Fakat içinde oyun verilebiliyordu. Memleket büyükleri erkenden locaları doldurmuşlardı.

Birinci loca kaymakamın...

Bu, mülkiyeden yeni çıkmış, İşkodralı bir gençtir... Emsalinde bulunan her şey kendisinde var: Ukala, kendini beğenmiş, kötücül (kötü göz

sahibi)...

Sokakta başını ileri uzatarak, bastonunu kaldırımlara sert sert vurarak bir yürüyüşü var ki...

Akıl itibariyle herkesten üstün olduğuna kanaat etmiştir... Kazanın doktorlarıyla bile, ders anlatan bir müderris tavrıyla konuşur...

Hayatta namuslu adam tasavvur edemez: Ona göre bütün kadınlar orospu, bütün erkekler buna benzer illetlerle malul, yahut hırsızdır..

Yanında oturan da candarma kumandanı. Kaymakamın hemşerisi... Bilseniz ne habistir... Memlekete yeni gelen memurlara her türlü kolaylığı gösterir... Sırf onlarla ahbap olarak gece toplanmaları yapmak, böylece aile kadınlarıyla çeşmiçerez (içli dışlı olmak) geçinmek için...

Büyük bir hırsı da -iki kelimeyi bir araya getiremediği halde- içtimalarda nutuk söylemektir. Her milli bayramda hükümet meydanında masanın üstüne çıkar:

-Evet arkadaşlar... Evet... Bu memleket, evet...- diye saatlerce öter...

Nedense kaymakamla da pek anlaştılar.

Öteki loca müddeiumuminin...

Bu da Manastır'ın Ohri kazasından bir Arnavut'tur. Domuz itlafındaki (öldürmedeki) hizmetinden dolayı nasıl takdirname aldığını anlatan ziraat müdürünü dinliyor, ara sıra:

-Dil mi fendım?.. Şayanı ayret!- diye kafasını sallıyor...

Diğer localar da boş değil.

Hususi muhasebe memuru, harcırahları eksik tahakkuk ettirmekteki maharetiyle meşhurdur. Şişman göbeğini locanın kenarına dayayarak aşağıya, iki polis refakatinde umumhaneden gelen sermayelere bakıyor.

Gazete müdürü, yanındakilere, devlet ricaliyle nasıl içlidışlı olduğunu, mebusların çoğunu nasıl isimleriyle çağırdığını anlatmakla meşgul.

Belediye azaları ara sıra koridora çıkıyor, biraz sonra bıyıklarını silip ağızlarına leblebi atarak giriyorlar... Bu kasabanın kaçak rakıları pek enfestir...

Eşraf kızlarına süzgün süzgün bakan genç zabitler, arkadaşlarının ensesine vurarak kibar şakalar yapan muallimler de bu localardadır.

Aşağıda ise herkes sarhoş, kafayı çeken gelmiş... Kimisi bol keseden kabak çekirdeği ısmarlıyor, kimisi yanındakinin yakasından tutmuş, dili dolaşarak:

-Söyle... Yakarız değil mi... Ha?.. Ha?.. Söylesene, yakarız... Değil mi?..- diye bağırıyor. Öteki onu dışarı çıkararak hava aldırmaya çalışıyor.

Perde açıldı...

Alakadarları birkaç kişiden ibaret olan kantolar oynandı. Son açılışta herkes karşısında çarlistoncu Suzan'ı buldu.

Bir alkış koptu. Klarnet, ud, trampetten ibaret olan cazbantla beraber dans başladı. Belli ki çok oynamış, fakat üstünden çiftetelli edasını atamamıştı. Ayakları yumurta çalkalamak için kullandıkları teller gibi birbirine dolaşıyor, gözlerine inen oksijenli saçlar, kibar bir el vuruşuyla geriye atılıyordu.

El şakırtıları, tekmeler, ıslıkların gayretiyle bu numara birkaç kere tekrar edildi.

Perde kapandığı zaman herkes coşkundu, müddeiumumi ziraat müdürüne eğildi:

-Akiki zenatkar... Dil mi fendım?..- dedi; mutadı (alışkanlığı) üzere başını bir daha salladı...

Bir sürü düettolar, kuvarettolar oynandı, yırtık sesli kız, karşısındaki pazen şalvarlı cücenin karnına vurarak:

-İnandın mı hey budala hah hah ha...

Turp sıkayım aklına hah hah ha... -

Dedikçe, hususi muhasebe memurunun karnı, gülmekten locanın kenarını yıkacak gibi sarsılıyordu...

Bunlar da bitti...

On beş dakika istirahatten sonra feci dramlar, kahkahalı komediler başlayacaktı...

Komik-i şehir Rahmi, sahnenin arka kapısından dışarı bakarak söylendi:

-Of... be, ne kar bu?..-

Sonra arkasında duran aktris Viktor'a döndü:

-Amma berbat memleket ha!..- dedi, -Üç gün evvelki hava neydi, şimdiki hava ne!..-

Yavaş yavaş kapıları kapadı, etrafına bakındı... Kimse yoktu... Viktor'u elinden tutarak kendine çekti, kucakladı...

Dört seneden beri beraberdiler... Rahmi bir mızıka binbaşısının Harbiye'yi yarıda bırakarak tuluatçılığa heves eden oğlu, Viktor İzmirli bir Yahudi zengininin kızıydı...

Babası galiba bir para meselesi yüzünden intihar edince -herkesin kolayca tasavvur edebileceği birtakım safhalardan sonra- bu seyyar tiyatro kumpanyalarına girmiş, Garbi Anadolu'yu senelerce dolaşmıştı...

Bir gün, Edremit'te, yarım yamalak bir heyetle oyunlar veren Rahmi'ye tesadüf etti...

Bu kızıl saçlı, yeşil gözlü, güzel ve biraz da delişmen komik kendisini yanına aldı...

Seviştiler, fakat bu aşkları, nedense kumpanya değiştikçe değişen aktris sevdalarından biri olmadı...

Rahmi artık onu kantoya falan çıkarmadı, piyeslerde, komedilerde ufak tefek roller verdi.

Böyle olduğu halde, Viktor, boyalı aktrislerin yanında çok göze çarpıyordu. Hatta birkaç akşam evvel birisi altın saatini:

-Var ol be!..- diyerek bağırarak dramın en heyecanlı yerinde sahneye fırlatmıştı...

Rahmi onu bir dakika yanından ayırmıyordu... Öteki aktörlerle konuşmasına bile razı değildi... Kendisinden başkasının onun sarı saçlarına, güzel yüzüne bakmasına dayanamazdı...

Dolgun vücudunu kucakladığı zaman, mavi damarları belli olacak kadar şeffaf yüzüne bakıyor, sevincinden ağlamak istiyordu. Biliyordu ki, yaşadıkları yaşamak değildir... Fakat bu tuluatçılık öyle bir şeydir ki, bir kere yakalanan yakasını kolay kolay sıyıramaz... Kumar gibi, sigara gibi bir şeydir. Aç kalır, soğuk han odalarında geceler, herkesten istihfaf (aşağılama) ve tahkir görür, lakin onu gene bırakamazlar...

En iyi sanatlar, en kazançlı işler onun bir nüktesine, bir sahne irticaline (doğaçtan oynanan bir sahne anlamında) feda edilir...

Rahmi sahneye girdi:

-E...- dedi, -hazırlandınız mı bakalım?..-

Tiran rollerini yapan Münir yanına sokuldu:

-Hazırız!..- Sonra kulağına eğilerek:

-Biliyor musun Rahmi?- dedi, -Birkaç akşamdan beri ön tarafa oturup mariz çıkaran, patırtı yapan külhanbeyler yok mu?.-

-Bu akşam yoklar değil mi?.. Ben göremedim...-

-Tabii göremezsin... İki üç tanesi dışarıda dolaşıyor, ötekiler de içeride kuytu köşelere sinmişler... Bir gidip gelmeler falan var ama... Hani biraz tetik olsak fena olmaz...-

-Dağ başında mıyız yavrum?..-

Ayrıldılar, Rahmi kuşkulandı... Fakat ehemmiyet vermemeye çalıştı... Aldırmadı...

-Evhamlı çocuk...- diye güldü.

Oyun başladı...

Oyun epeyce ilerledi...

Rahmi sahnedeydi...

Viktor Rahmi'nin boynuna sarılmıştı...

Piyes Namık Kemal'in -Zavallı Çocuk-uydu...

Viktor söylüyordu:

-Muhabbet, Atacığım... Muhabbet...-

Birden ortalık karıştı...

Birbiri arkasına tabancalar patladı... Salondaki ve sahnedeki lüks lambaları söndü; korkanlar, üzerlerine lambaların sıcak gazları dökülenler bağırışıyorlardı...

Herkes birbirini çiğneyerek kaçıştı...

Rahmi paltosunun cebinde elektrik fenerini ararken bir tabanca kabzası yedi...

Aklı başına geldiği zaman sahne, polisler, candarmalarla dolmuştu... Ayağa kalkar kalkmaz bağırdı:

-Viktor... Nerede Viktor?..-

Müddeiumumi ifadesini almak için susturdu:

-Anlatmanız lazımdır nasıl oldu mesele... Dil mi fendım?..-

O gece sabaha kadar uyuyamadı... Ortadan kaybolanlar Viktor'la Suzan'dı...

Halbuki Suzan biraz sonra geldi... Çok çabalandığı için herifler bırakmışlardı: -Tırnaklarımla yüzlerini parçaladım...- diyordu... Viktor'un baygın ve Çömlekçizade'nin kucağında olduğunu söyledi...

Rahmi sabahı zor yaptı... Şafakla beraber candarma kumandanının dairesine gitti... Ortalığı süpüren bir neferden başka kimse yoktu...

Dışarıda, kar altında dolaştı... Kahvelere girdi çıktı... Vakit geçmiyordu.

Meydan yerindeki büyük saat dokuzu vurdu...

Rahmi topuklarına kadar kara gömülerek dolaştı...

Saat buçuğu çaldı...

Saat onu çaldı...

Candarma kumandanı gocuğuna bürünmüş, çizmelerini çekmiş, elinde dikenli bastonuyla göründü.

Rahmi koştu. Fakat öteki bunu görür görmez: -Gördünüz mü akşam yaptığınızı?.. Başımıza iş açtınız!- diye azarladı..

-Biz mi beyim?..-

-Elbet siz... Hep kendi ihtiyatsızlığınız!-

-Niçin efendim?.. Ne yapabilirdik ki?..-

Cevap vermedi... Rahmi sordu:

-Yalnız... Bir takip falan çıkmadı mı daha?..-

Yürüye yürüye odaya gelmişlerdi. Dik dik baktı:

-Ne takibi?.. Bu havada mı?..-

Şaşırdı: -Nasıl... Onları bırakacak mısınız?..-

-Getirirler!..-

-Ne zaman?.. İstediklerini yaptıktan sonra, değil mi?.. Neye yarar?..-

Öteki, çizmelerini sobada kurutarak, cevap verdi:

-Pencereden dışarı bak bakalım... Bu havada sen gider misin?..- -Giderim... Yanıma iki candarma verin, giderim!..-

-Hadi be sersem...- diye mırıldandı.

Rahmi coştu... Çıldıracaktı... Bağırdı:

-Peki ama, siz bu memleketin inzibatını temine memur değil misiniz?.. Herkes canını ve namusunu size emanet etmedi mi?.. Mesul olacağınızı düşünmez misiniz?.. Bu yaptığınızın korkaklık olduğunu düşünmez misiniz?-

-Posta!-

Bir nefer girdi.

-At şunu dışarı!..-

-Baş üstüne beyim!- Rahmi'ye döndü:

-Buyurun!-

O zaman: -Yapmayın yüzbaşım!- diye yalvardı, -Allah aşkına yapmayın... Bir tek candarma... Ben yayan yürüyeyim... Yalnız bir tek süvari candarma verin. Beraber gidelim.-

-At dışarı!-

Nefer kolundan tuttu.

O, sallana sallana çıktı.

Rüyada gibiydi... Ne yapacaktı?.. Kime gidebilirdi bu yabancı yerde?..

Hükümet yok muydu?.. Başlarında kendilerinin hür, namuslarının emniyette olduğunu söyleyen bir hükümet yok muydu?..

-Oh!- dedi, -Sahi... kaymakama çıkmadım. Ona söylerim, yalvarırım, hatta tehdit ederim.-

Yürüdü... Hükümet konağına girdi:

-Beyim... Akşam siz de vardınız... Kadınlarımızdan birisini kaçırdılar... Bir takip çıkarsanız.-

-Hay hay... Şimdi candarma kumandanına yazarım.-

-Efendim, ben ona gittim: Beni dışarı attı. Bu havada takip olmaz, dedi. Yalvardım... Bağırdım... Dinlemedi...-

-Ya...-

Düşündü... Herhalde kumandanın istemeyişinde bir sebep vardı... Pencereden baktı... Hakikaten kar çılgın gibi savruluyordu. -Peki... Siz

gidin, ben çaresine bakarım.-

-Çok teşekkür ederim beyim.-

Rahmi çıktı. Söz almış demekti... Handa biraz oturdu... Öğleden sonra hükümete uğradı. Kaymakamın yanına girdi: -Beyim... Takip çıktı mı?..-

-Haaa... Bak unutmuştum!-

-Oh... beyim, nasıl olur ya?..-

-Hem biliyor musun... Boşuna külfet... Nasıl olsa birkaç güne kadar getirirler.-

-Fakat bu birkaç günde... Buna nasıl tahammül edilir?..- -Canım herhalde kadının da gönlü vardı. Bak... Öteki nasıl kurtulup gelmiş...-

-Baygınmış efendim...-

-Laf!..-

-Beyefendi... Boş şeyler konuşuyoruz... Vakit geçecek!..-

Öteki kızdı... Kendisine, kazanın kaymakamına bu laf söylenir miydi?..

-Boş şeyler mi konuşuyoruz?.. Biliyor musun ne dediğini?.. Bir orospu için başımıza iş mi açacaksın?-

Bu sefer Rahmi kızdı:

-Orospu... Orospu ha... Kaymakam bey... O, sizin namuslu geçinenlerinizden bile namusludur!..-

Bu lafa da kızmak lazım geldiğini hissetti:

-Edepsiz... Takip çıkarmıyorum!..-

Nasıl?.. Takip çıkarmıyor muydu?..

Niçin kendisine hakim olamamıştı, niçin böyle münasebetsiz laflar söylemişti?.. Bunu tamir etmeliydi:

-Beyim...- dedi, -beyciğim... Kusuruma bakmayın... Pek perişan oldum... Aklım başımda değil... O benim için her şeydir beyim... Ben onsuz yapamam... Siz de gençsiniz; siz de sevmek nedir bilirsiniz... Şimdi onun ne halde olduğunu düşünmek bile beni çıldırtıyor... Yalvarırım kaymakam bey...

Emredin de iki candarma olsun çıkarsınlar...-

-Havalar açılsın da o zamana kadar gelmezse karakollara sordururuz...-

-Bekleyemem... O kadar bekleyemem... Muhakkak deli olurum...-

Ellerini uzatarak yalvardı:

-Oh beyim... Onu buldurunuz, onu buldurursanız size ne kadar dua edeceğiz... Sizi ne kadar seveceğiz... İnsanlardan büsbütün yüksek bir kimse olarak tanıyacağız, -sözlerine bir dram edası verdi- siz bizim aşkımızın yegane mabudu olacaksınız... Siz bizim...-

-Amma yapışkan şeysin be!- diye bağırdı, -Odacıyı çağıracağım şimdi...-

Bu adamı rikkate (duygulandırmaya çalışmak anlamında) getirmeye çalışmak neticesizdi... Gözyaşlarını avuçlarına silerek çıktı... Kaymakam koltuğunun arkasına yaslanarak derin bir oh çekti:

-İyi ki candarma kumandanına sordum... Çömlekçizadelerle uğraşıp dertsiz başıma dert mi açacaktım?..- diye söylendi.

Rahmi akşama kadar dolaştı ve bedelinin yarısını vererek birkaç gün için bir at kiraladı... Tek başına Viktor'u aramaya gidecekti... Atı alır almaz sabahı falan beklemeden yola çıktı...

Şehirden uzaklaşınca gece olmuştu. Hayvanını onların gittiği söylenen Türkmen köylerine doğru sürdü. Kar kesilmiş, bulutlar hafiflemişti, ay bunların arkasında kurşuni abajurlu bir elektrik ampulü gibi hafif hafif parlıyordu... Yalnız soğuk bir rüzgar vardı. Nihayetsiz ovaların karlarını yalayıp gelen bu rüzgar sanki her mesamesine (deri üzerindeki gözle görülmeyen delikler, gözende) kızdırılmış bir iğne sokuyordu... Muşambasına daha iyi sarıldı, fakat ayakları fena halde üşüdüğü için attan indi, dizginleri koluna geçirerek hızlı hızlı yürümeye başladı...

Karlar ayaklarının altında, ağızda kauçuk çiğneniyormuş gibi sesler çıkarıyordu... En ufak bir hareket bile yoktu... Ara sıra durarak etrafı dinlediği zaman, cebindeki saatin tıkırtısından başka şey duyulmuyordu...

Kağnı tekerleklerinin siyah izlerini taşıyan yollar, beyaz kar sahralarının ortasında, bir ölü elinin mor damarları gibi kıvrıntılar yaparak uzuyordu...

-Ne bitmez yollar yarabbi!..- diye söylendi... Üç gün, tam üç gün yürüdü... Hastalıklı köylülerden ekmek istedi. Tezek alevinde ısınan çocuklara bir kerpicin üstüne oturarak ders anlatmaya çalışan köy muallimlerinden yol ve haber sordu...

Üçüncü gündü. Öğleye doğru büyük bir çam ormanından eli tabancasında, kurt sesleri dinleyerek geçerken, uzaklarda at nallarının sesini duydu...

Biraz sonra tepeden dört beş süvari göründü. O, kenara çekilerek bekledi, yaklaştıkları zaman gördü ki bunlar aradıklarıdır ve birisinin kucağında Viktor yatıyor. Hemen önlerine çıktı... Onlar bunu görür görmez filintalarını doğrultarak:

-Depreşme!..- diye bağırdılar... Yaklaşınca kendi aralarında müzakereler oldu. Sonra birisi inerek Rahmi'nin üstünden silahlarını aldı, tekrar atına atladı. Kucaklarında baygın duran kadını karların üstüne bırakarak gerisingeriye dörtnala uzaklaştılar...

Siyah yamçılarının eteklerini savurarak beyaz çam dalları arkasında gözden kayboldukları vakit Rahmi ne yapacağını düşündü...

-Dönmeli!..- dedi.

Viktor'u kucağına alarak hayvana atladı... Ağır ağır yürüdü... Soğuk yoktu... Hele ormandan çıktıkları zaman güneş bile görünmeye başlamıştı. Kış günlerinin bu tatlı öğle güneşi bulutların arasından ovaya, karların üstüne uzandıkça insan kendisini altın sütunlu bir kubbenin altında ve bir mermer sarayda zannediyordu.

Dört gün sonra, bir gece yarısı kasabaya girdiler... Zayıflamışlar, sararmışlar, boğazlarına kadar çamura batmışlardı... Karlar eridikçe balçıklaşan yollar, zamklı kağıtlara yapışan sinekler gibi onları çabalandırmıştı...

Handa, Rahmi Viktor'u kendi eliyle soydu, yatağa yatırdı... Onun rutubetten sızlayan ayaklarını avuçlarıyla ovarak ısıttı...

Sac sobalı ufak odaya bütün kumpanya efradı birikmiş:

-Aşkolsun be- diyorlardı, -biz seni gürültüye gitti sanmıştık...-

O anlattı... Heriflerin Viktor'u şehre kadar getirmek zahmetine bile katlanmayarak karların ortasında nasıl bıraktıklarını; dönüşte kalmak istedikleri köylerin kendilerini nasıl istemeyerek kabul ettiklerini anlattı..

Kaymakamla candarma kumandanının kendisine neler yaptığını anlattı.

İki gün sonraydı; öğle üzeri Rahmi yol tedarikleri yapmak için çarşıya gitmişti. Bir candarma geldi:

-Viktor Hanım'ı kaymakam bey istiyor, bazı şeyler soracakmış!- dedi...

Başını cama dayayarak uzak dağlara bakan Viktor, duygusuz bir makine gibi hazırlandı. Çünkü komiserlerin, candarma kumandanlarının,

kaymakamların çağırmasına alışkındı... Bu vukuatı eksik olmayan hayatta kaç kere istintaklar (sorgular) geçirmiş, kaç kere toprak zeminli tevkifhanelerde yatmıştı... Kaymakam odada yalnızdı... Viktor girince:

-Geçmiş olsun- dedi, -inşallah hepsi cezalarını bulacaklar...- Evvelce bir takip bile çıkarmayan adam şimdi alakadar oluyor, ince ince sualler soruyordu. Bunun tek sebebi işgüzarlıktı. Bazı kötü niyetlilerin: -Meseleyi örtbas etti!- demelerine meydan vermemek için, hazır kadın da bulunmuşken, bir faaliyet göstermeliydi. Nasıl olsa işin gürültülü patırtılı kısmı geçmişti... Yalnız konuşma ilerledikçe tuhaf tuhaf bir şeyler olduğunu hissetti... Gözlerini Viktor'un beyaz, solgun yüzünden, koyu mavi gözlerinden ayıramıyordu. İçinden: -Amma enfes şey be!..- diye söylendi.

Bu kadına karşı zapt edilemez bir hırs duyuyordu...

Koltuğundan kalkarak kızın yanındaki iskemleye oturdu. Elleri iradesini dinlemeyerek, onun aşağıya doğru mecalsizlikle sallanan uzun kollarını yakalamak istiyordu.

Niçin çekiniyordu sanki?.. Bu sapa kazanın kralı demek değil miydi o?.. Kim hesap sorabilirdi kendisinden?.. Bilhassa böyle bir tiyatrocu kız için!..

Yüzü kıpkırmızı olmuştu. Damarlarında dolaşan kan değil, yanardağ lavlarıydı sanki. Her uzvu geriliyor, titriyor, dudakları, farkında olmadan, dişleri arasında parçalanıyordu. Ne söylediğini şaşırmıştı:

-Senin bu kadar güzel olduğunu bilseydim takibe kendim çıkardım!- diyor, müfrit hareketlerden menetmeye çalıştığı elleriyle onun omuzlarına dokunuyordu.

Nihayet kaynayan bir çaydanlık gibi taştı... Viktor'un kollarını sımsıkı yakaladı:

-Gel!- dedi, -Gel!.. Bitirdin beni!..-

Genç azalarının kuvvetiyle unu kucakladı... Bazan solan, bazan kırmızılaşan titrek dudaklarını kadının gerdanına yapıştırdı...

Viktor serbest kalan bir eliyle onun başını itmeye çalışıyor:

-Ne yapıyorsunuz?.. Çıldırdınız mı?.. Ne yapıyorsunuz?..- diye bağırıyordu...

Odanın öteki başındaki kanepeye götürmek için kucakladığı esnada kadın silkindi... Kollarını kurtardı, o zaman kaymakamın aklına bile getirmediği bir şey oldu:

Beyaz, zayıf bir kol kalktı... Kaymakamın suratına şiddetle indi. Kaymakam ince parmakların tombul yanağında bıraktığı izleri ovuşturarak masanın yanına sıçradı.

Aç bir köpek iştahla sarıldığı bir et parçası ağzından kapıldığı zaman, nasıl kızar ve vahşileşirse, kaymakam da öylece kızdı, vahşileşti ve kudurdu...

Öyle adamlar vardır ki, haysiyet, şeref gibi kayıtlara aşina olmadıkları halde, gurur ve nahvetlerine (kibir, burnu büyüklük) dokunulur, acizleri yüzlerine çarpılırsa kendilerini kaybedecek kadar hiddetlenirler.

Bu da, her ne kadar sakin olmaya, itidalini (soğukkanlılığını) muhafazaya çalışıyorsa da, gözleri bir noktaya dikilmiş, bu tokada mükemmel bir mukabelede bulunabilmek için düşünüyordu:

Masanın üstündeki kalemi şiddetle aldı... Titreyen elleriyle beş altı satır yazdı.

Kapının önündeki hademeye karakol kumandanını acele çağırmasını söyledi, o gelince kağıdı uzatarak:

-Bu kadını al...- dedi. -Fahişelik yapıyormuş; Çömlekçizadelerle dağa falan kaçmış, evvela hükümet doktoruna, sonra da umumhaneye götürürsünüz...-

Birbiri arkasına gelen bu vakaların aptallaştırmış olduğu Viktor'u kolundan tutarak götüren karakol kumandanına:

-Dikkat edin ha... Mesul ederim!- diye bağırdı.

Biraz sonra odaya gelen candarma kumandanına vakayı anlattı ve hiddetle mırıldandı:

-Görsün kaymakam tokatlamayı!..-

Dişlerini çıkararak sırıttı... Islık gibi bir sesle: -Hem ne zaman olsa elimizde demektir- dedi, -yalnız arası biraz soğusun!..-

Bu son vaka Rahmi'yi fena halde sarstı, muvazenesi bozuldu. Bir meczup gibi sokaklarda dolaşıyor, her gördüğü adamın yanına sokularak derdini anlatıyor, muavenet (yardım), merhamet dileniyordu.

Kaç gece kaymakamın kapısı önünde bir köpek gibi uluyarak ağladı... Kaç kere candarma kumandanının yolunu bekleyerek onun eteklerine sarıldı... Kaç gece umumhaneye girmek isteyerek nöbetçi candarmadan azar ve tekme yedi.

Kumpanya efradı da artık dağılmaya başlamışlardı. Yalnız eski patronlarını bu halde bırakıp gitmeye gönülleri razı olmayan dört beş kişi, onu kandırmaya, buradan götürmeye çalışıyordu.. Gene bir akşamdı, alacakaranlıkta evine giden kaymakam, yolda Rahmi'ye tesadüf etti:

-Gene mi sen?..-

-Viktor'u bana ver!- dedi. -Viktor'u bana ver, bir saat bile beklemeden buradan gideceğim.-

Beklenmedik bir cesaretle kaymakamın yakasından tuttu: -Eğer vermezsen... O zaman... Biliyor musun... O zaman seni öldürürüm... Bu elimle... Boğazını sıkarım... Seni zevkle... Kahkahayla öldürürüm... Bilsen seni öldürmek ne tatlı olur... Yarın dairene geleceğim... Onu orada bulurum değil mi?.. Yoksa!..-

Ellerini uzatarak korkunç işaretler yaptı... Hızlı adımlarla dolaşık sokaklarda kayboldu...

Kaymakam şaşırmıştı, bu gözlerin sahibi dediğini yapacağa benziyordu... Bu adam bir deliydi... Öyle ya... Adamakıllı deli.

Sonra bu vaziyet, halk arasında ufak tefek mırıltılar çıkmasına da sebep oluyordu...

Bir çare... Bütün bunları toptan temizleyecek bir çare lazımdı...

Güldü... Bir fabrika gibi şeytani fikirler yapan kafası, bu çareyi de bulmuştu:

Ertesi gün, Komik-i Şehir Rahmi Bey kumpanyası, birçok vukuata, memleket inzibatını ihlal edecek ahvale sebebiyet verdiklerinden, bir yaylıya doldurularak, idareten kaza hududu haricine, -iki candarma refakatiyle- çıkarılıyordu...

Yaylı, çamurlu yollarda acı, boğuk sesler çıkararak ilerliyordu... Hava kapanık ve sıkıntılıydı... Üzerinde yer yer su birikintileri duran ova, kirli bir sofra muşambasını andırıyordu... Alçak bir tavan gibi, ıslak yerlere yaklaşan bulutlarla, ufkun manzarası münasebetsiz ve çirkindi. Tepelerinde beyaz kar yığınları duran kırmızı topraklı dağlar, Rahmi'nin gözüne, iltihaplı kan çıbanları gibi görünüyordu...

Öğleye doğru Üzümcü Deresi'nin çağıltısı işitildi... Arabacı:

-Çay taşmış diyorlardı... Galiba köprü korkuluklarını da sel götürmüş... Su çoksa geçemeyiz...- dedi. Geldikleri zaman suyun epeyce alçalmış olduğunu gördüler... Araba, tekerlekler dokundukça yerinden oynayan kalasların üzerinde sarsılarak yürüdü. Dere, aşağıda, çağlayan şiddetiyle akıyordu. Çamurlu, asabi sular bazı büyük taşlara çarparak köpürüyorlar, sonra beyaz bir sakal gibi uzayarak kayboluyorlardı... Köprünün ortasına gelmişlerdi... Birdenbire atlar şaha kalktı... Başlarını kaldırıyorlar, tepine tepine köprünün kenarına yaklaşıyorlardı. İçeride feryatlar koptu... Nasıl

oldu bilinemez, araba -birbiriyle konuşarak yanından giden iki candarmayı da sürükleyerek- aşağıya uçtu. Kahverengi sulara gömüldü...

Bir gün odasında:

-Teverrüm ettiği melfuf tabip raporuyla de teeyyüd eden umumhane sermayelerinden (verem olduğu ilişteki doktor raporuyla da doğrulanan genelev kadınlarından) Viktor'un hastaneye sevki...- hakkındaki evrakı okuyan kaymakamın yanına topal birisi girdi ki bu, mahut vakadan -sakat olarak kurtulabilen yegane adam- candarmalardan biriydi...

Hastaneden yeni çıktığı için dermansızdı, bir kanapenin ucuna ilişti:

-Beyefendi!.. İçime dert olacak da...- diye başlayarak birçok şeyler söyledi.

Bilhassa, o vakanın, söylendiği gibi kaza olmadığını, çünkü köprünün üstünde giderken arabanın içindekilerden kızıl saçlı bir adamın atılıp dizginleri yakaladığını, şiddetle asılarak arabacının ve hayvanların mukavemetine rağmen dereye sürüklendiklerini anlattı...

Fakat kaymakam kendisine, -Herhalde korkuyla hayalet görmüş olduğunu, böyle zırva lafları bırakmasını, sonra elalemin alay edeceğini, hatta mesuliyeti bile olduğunu, hülasa çenesini kapatmasını- söyledi...

1928

KAĞNI

Kağnı

Bir tarla meselesi yüzünden Savrukların Hüseyin, Arkbaşı'nda Sarı Mehmet'i vurdu.

Otuz evli köy birbirine girdi. Şaşırdılar. Herkes korku içinde candarmaların gelmesini bekliyordu. Halbuki karakol buraya altı saat uzakta idi; köyden kimse cinayet haberini götürmedikçe on beş gün bile uğramazlardı. Bu; köylünün aklına en geç geldi; ondan sonra köyün ihtiyarları kahvede Hüseyin'in babası Mevlüt Ağa'nın etrafına toplandılar. Sarı Mehmet'in bir tek ihtiyar anasından gayri kimsesi yoktu. Onu karşılarına aldılar; davacı olmaması için kendisine nasihat etmeye başladılar. İmam: -Ülen kocakarı- diyordu. -Dava edersen ne kazanacaksın? Kim gider de Mevlüt Ağa'nın oğlu adam vurdu diye şahitlik eder? Etse bile sen ayda bir iki defa kasabaya gidip her seferde dört beş gününü gavur edersen tarlanı kim eker, işine kim bakar? Kasaba iki günlük yol, gidersin, şahitlerin gelmedi, haftaya uğra derler, mahkemen talik olur. Sen gününü şaşırıp gidemezsin, candarma seni alır götürür, gayrı kendin istesen bile yakanı sıyıramazsın, evin barkın yıkılır. İşte bir kazadır oldu. Cenabı Hak böyle istemiş, Allah'ın emrine mahkeme ile mi karşı koyacaksın? Ne yapsan oğlun geri gelmez. Gel bu işi kapatalım. Sarı Mehmet'in sana zaten bir faydası yoktu ki; düğünde seyranda gezer, sattığın iki şinik ekinin parasını avratlara yedirirdi. Bak Mevlüt Ağa bundan sonra seni hep kollayacağını süylüyor. Ne dersin?- Bütün bu sözleri oturduğu yerde başını sallayarak dinleyen ve çapaklı, ağlamaktan kızarmış gözlerini, budaklı bir dala benzeyen iri mafsallı, çatlak derili elleriyle silen kocakarı, imam lafını bitirdikten sonra da hep aynı şekilde sallanmakta devam ediyordu. Bir demet kuru ot gibi başındaki yamalı ve kirli örtünün altından fırlayan kınası solmuş kır saçlarını yüzünden ve ıslak yanaklarından çekti. Anlaşılmaz şeyler mırıldandı. Orada oturanlardan birkaçı daha kocakarının karşısına geçip çömelerek yarı kandırır, yarı tehdit eder şekilde uzun uzun söylendiler: -Öyle değil mi, ha? Diyiversene, ha! Aklın yattı mı? Diyiversene!- diye diller döktüler.

Bu sırada ölü dışarıda, kahvenin bahçesindeki peykede bir hasırın üstünde yatıyordu. Üstüne eski ve pis bir keçe örtmüşlerdi. Başucunda iki üç sinek dolaşıyor, vınlıyordu. Biraz ötede, güneşten gözlerini kırpıştıran bir sürü ufak çocuk, ellerinde boylarından büyük değneklerle ve hiç seslerini çıkarmadan bu üstü örtülü ölünün, keçenin alt ucundan fırlayan ayaklarına bakıyorlardı. Tabanları ve topuğu tamamen delik kalın bir yün çorabın içinde donuk bir sarılık alan bu hareketsiz ayaklar ve bunların üzerinde uçan ve kalkıp inerken güneşe rastlayınca yemyeşil parlayan sinekler onları eğlendiriyordu. Ara sıra içlerinden biri uzaklardan kendisini çağıran anasının sesine koşuyor, biraz sonra yine koşup gelerek eski yerini ve kımıldamayan tavrını alıyordu.

Kahvedekiler yavaş yavaş çıktılar. Kocakarı oğlunun başucuna gidip oturdu. Bir eliyle sinekleri kovmaya, öteki eliyle ihtiyarlıktan ve hastalıktan bir nohut kadar ufalmış olan gözlerini silmeye başladı. Bir hastanın başını bekliyor gibiydi. Elini ağır ağır sallayarak sinekleri kovalıyordu. Bir ihtiyar, kısık sesiyle bağırarak çocukları evlerine gönderdi. Diğerleri de yavaş yavaş dağıldılar. Birkaç delikanlı cenazeyi alıp evine götürdüler. Akşama doğru her şey eski haline gelmişti. Sanki uzun bir hastalıktan sonra eceliyle ölmüş kadar sükunetle ölü yıkandı ve gömüldü. Mevlut Ağa, ezandan evvel Sarı Mehmet'in anasına iki tane sütlü keçi ile bir torba un ve bir kesekağıdı şeker yolladı. Bir ay kadar sonra idi, köye iki süvari candarma geldi. Kahvenin önünde indiler. Bunları görünce muhtarın yüreği -hop- dedi, çünkü bunlar karakolun candarmaları değildi, herhalde vilayetten geliyorlardı. Candarmaların biri kahvede hemen kağıt kalem çıkardı, muhtardan başlayarak herkesin ifadelerini almaya koyuldu. Öbür candarma köyün meydanında aşağı yukarı dolaşıyordu.

Mesele derhal köye yayıldı. Savrukların Hüseyin'le kavgalı olan ve kasabada pabuççuluk yapan Garip Mehmet, köylülerden duyduğu cinayet işini hemen hükümete bildirmişti. Müddeiumumi evvela kendisi doktoru da alıp gelecekti. Sonra ağustosun bu sıcağında at üstünde günlerce yolculuğu pek gözüne kestiremedi; işi tahkik etmelerini söyleyerek açıkgöz iki candarma yolladı. Doktor, daha ihtiyatlı bulunmak için, eğer bir cinayet varsa cesedi çıkarıp kasabaya getirmelerini candarmalara sıkı sıkı tembih etti.

Sarı Mehmet'in anası ifadesinde hiçbir şey söylemedi. Yalnız: -Ben kimseden davacı değilim!- dedi. -Oğlun eceliyle mi öldü, vuruldu mu?- sorgusuna bile aynı cümle ile mukabele ediyordu. Oğlunun acısı daha içinden çıkmamıştı, fakat hükümet kapısına düşmek ona oğlunun ölümünden çok daha korkunç geliyordu. Otuz sene evvel bir kere kasabanın pazarında köylülerden biri bir torba bulgur çaldırmış ve bunu şahit göstermişti. O zaman tam altı ay mahkemeye gidip geldiğini ve tarlaların yüzüstü kaldığını düşünüyordu. Halbuki o zaman daha gençti de...

Sonra Mehmet geri gelecek değildi, Mevlüt Ağa'yı düşman etmekten de hayır çıkmazdı; sonra köyde açlıktan ölürdü. Onun için hep inkar etti.

İkindiüstü candarmalar mezarlığa gidip köylülerle Mehmet'in ölüsünü mezardan çıkarttılar. Ancak yarım metre kadar toprağın altında olan ceset, şiddetle taaffün ediyordu (kokuyordu). Herkes beş on adım geri çekildi. Candarmalar Mehmet'in anasını çağırarak: -Koş bakalım kağnıyı! Oğlunu kasabaya götüreceksin... Doktor muayene edecek!- dediler.

Kadın: -Yavrumu mezarında bile rahat komadılar!- diye iki yanını dövüyor ve bütün Anadolu kadınları gibi ses çıkarmadan ve pek az hıçkırarak ve çömelerek ağlıyordu. Mütemadiyen sallanmakta ve çatlak, kuru yumruklarını ağzına ve gözlerine götürmekte idi. Candarmanın biri ayağıyla hafifçe arkasından dokundu: -Kalk bakalım!- dedi.

Kadın kağnısını koştu, oğlunun kurtlanmış ölüsünü parça parça olmuş bir yorgana sardı, eski bir şilteyi kağnıya serdi, ölüyü onun üzerine yatırarak hepsini birden bağladı. Bunları yaparken ikide birde duruyor ve bir müddet ağlayıp kendi kendine söylendikten sonra tekrar başlıyordu. Gece olduktan sonra yalnızca yola düzüldü. Candarmalar daha evvel muhtarı, imamı, Savrukların Hüseyin'i birbirine bağlayarak önlerine katmışlar ve yollanmışlardı.

İhtiyar kadın, iki sıska ve küçük, birer eşek kadar küçük öküzün çektiği kağnının arkasında çıplak ayakları taşlara takılarak; elinde değnek, ağlamaktan kısılmış sesiyle öküzlere bağırmaya çalışarak, yürüyordu. Yaz gecelerinin parlak ay ışığı altında çakalların sesini bastıran bir gıcırtı ile ağır

ağır ilerleyen bu kağnı, hiç de bir ölü taşıra benzemiyordu: Öküzler sırtlarına vuran aydınlık altında canlı ve gürbüz; yamalı yorgan ve köhne kağnı fevkalade kıymetli bir madenden yapılmış gibi güzel ve yeni görünüyorlardı. Kadının gölgesi, elindeki değnekle beraber, beyaz taşların, çalıların üzerinden atlayarak metrelerce uzanıyor, rakseder gibi sıçrıyordu.

Halbuki altmışlık kadın, kağnıdan yayılan ağır koku ile sersemlemiş, sendeleye sendeleye yürüyor, bazan birdenbire hızlanan öküzlerin yanında gitmeye çabalıyordu. Yavaş yavaş ayakları sürüklenmeye, ağlamaktan, içine akıta akıta ağlamaktan daralan göğsü nefes alamamaya başladı.

Kağnının kenarına tutunarak biraz daha yürüdü. Ayakları birbirine dolaşıyordu. Öküzlere -doooha- diye bağırmak istedi, sesi boğazından çıkmadı; elleri kağnıdan kurtuldu, yere yuvarlandı, tozların içinde tekrar ayağa kalkarak koştu. Karşıdan doğru yeni çıkan serin bir rüzgar üçetekli entarisini ve şalvarının paçalarını uçuruyor, yırtık yazma başörtüsünü siyah bir bayrak gibi dalgalandırıyordu. Kağnıya yetişemeden tekrar düştü, yüzü yolun beyaz ve kül gibi ince tozlarına gömüldü.

Kağnı, taşlara çarptıkça, üzerinde bağlı ölüyü iki tarafa fırlatarak ve yükselip alçalan uzun, yanık gıcırtılar çıkararak ve ay ışığının altında ve gecenin sessizliği içinde arkasında hafif bir toz bulutu bırakarak, ağır ağır kendi bildiğine ilerliyordu.

(*Varlık, 15.09.1935)*

Kamyon

Kamyon, Zincirli Han'ın dar ve basık kapısından, yan duvarlara sürtünüp sıvaları dökerek ve üzerine bağlanmış sepetlerle çuvalları dört tarafa fırlatarak ıkına sıkına çıktı. Şoför bir eliyle direksiyona yapışmış, dört metre genişliğindeki sokağın karşı tarafındaki berber dükkanlarına girmeden sola manevra yapabilmeye uğraşıyor, öteki eliyle de ağzına peynirli pide tıkıyordu. Toz, çamur, benzin, makine yağı tabakalarının altında elbisesinin ve yüzünün rengi pek belli olmayan şoför yamağı arka tarafta durmuş, iki yana koşarak şoföre:

-İleri!.. Geri!.. Yana!..- diye işaretler veriyor, bir taraftan da soğan ekmek tıkınıyordu. Kamyon, içindeki yirmi iki müşterisiyle beraber sokağa çıkıp biraz ilerledikten sonra durdu. Uzaktan doğru koşup gelen bir çocukla, otomobilde heybesini bacaklarının arasına almış değirmi sakallı birisi fiskos edip konuşmaya başladılar. Ara sıra duyulan -Buğday, veresiye defteri, şinik, sekiz metre kara dimi...- gibi sözlerden, İzmir'e giden manifaturacının, oğluna; dükkan idaresi ve köylülerle veresiye muamelesinin şekli hakkında son talimatı verdiği amlaşılıyordu. İkide birde sabırsızlıkla arkasına dönüp bakan şoföre şöyle bir başını çevirip:

-Dur azıcık... patlamadın a!..- diyor; sonra gözlerini müşterilerde de gezdirerek sözünün yalnız şoföre değil, başka sabırsızlananlar varsa onlara da dokunur olduğunu anlatmak istiyordu.

Bu sırada, sırtında eski bir heybe ile çok genç bir köylü otomobile yaklaştı; tereddüt eder gibi bir müddet şoföre baktıktan sonra:

-İzmir'e mi?- diye sordu.

-Oraya!..-

-Beni de alır mısınız?-

-Yer yok!..-

Delikanlı hemen arkasını döndü, uzaklaşmaya başladı. Fakat şoförün penceresine dayanarak ona birtakım şeyler havale eden esmer, uzun boylu, sırım gibi incelmiş boyunbağlı birisi arkasından bağırdı:

-Gel buraya! Hey... Delikanlı!..-

Köylü döndü. Esmer, uzun boylu adam şoföre:

-Ne diye yer yokmuş, arkada bir yere sıkışmıştır!..- dedi. Bu adam kamyonun sahibi idi. Şoför yüzünü buruşturarak indi. Delikanlıdan yarım lira peşin aldı. Sonra, arabanın arka kapağını gevşeterek eğri bir şekle koyan ve üzerine çullarını seren öteki köylüleri sıkıştırıp, yeni gelene bir yer açtı. Zaten dizleri üzerine çömelerek ancak sığışabilen yolcular hem; -olmaz, buraya nasıl sığar!- diye söyleniyorlar, hem de her setre pantollunun emrine itaate alışık bir tavırla birbirlerini iterek yer açıyorlardı. Genç köylü bir kıyıya çömeldi, heybesini altına aldı ve kamyon, hızla bir sarsıldıktan sonra yürüdü.

Şoförün yanında oturan siyah elbiseli, gümüş çerçeveli gözlük takmış; yaşlıca, sünepe tavırlı bir adam -Beyşehir taraflarına dava toplamaya giden bir avukat- başını arkaya çevirerek! -Uğurlar olsun cümlenize!- diye bağırdı. İçerdekiler hepsi birden aynı sözü tekrarladılar. Konya'dan çıkıp Beyşehir'e giden yolun başlangıcındaki dik yokuşu tırmanmaya başlayınca, herkes yanındaki ile veya çaprazlama ta öbür baştaki biriyle lafa koyuldu; birkaç kişi yalnız cigara içip dumanını savuruyordu. Birbiri arkasına dizili tahta sıralarda oturmayıp yarım lira eksiğine en arkada yere çömelen ve kamyonun şiddetle sarsılan bu kısmında ikide birde, başlamak üzere olan uykularından fırlatılan köylüler, cıgara da içmeyerek, boş gözlerle bakışıyorlardı.

Sonradan gelen genç köylü ilk defa otomobile biniyordu. Benzi sapsarıydı. Bunun yarısı alışmadığı bir şeyde hızlı hızlı götürülmenin verdiği heyecan ve korkudan, yarısı da başka bir şeyden geliyordu.

Konya'ya bir saat ötedeki bir köyden olan bu delikanlı otomobile binmişti, İzmir'e gidecekti. Araba İzmir'e gelince şoför yolcuları selametlemeden evvel nedense yol parasının üstünü toplamak adetindeydi.

Bunu genç köylü de biliyordu, fakat yazık ki şoförün bu isteğini yerine getirecek vaziyette değildi. Yanında beş parası bile yoktu.

Mahsuller para etmeyince, vergiler ödenmez hale gelince, evde tuz, gaz tükenip yerine yenisini koyamayınca oğul babasını bir kenara çekmiş:

-Baba, ben gidip şehirlerde çalışayım. Bak, köyün yarısı gitti, İzmir'de çok iş varmış. Fabrikalarda adamına göre yarım lira yevmiye bile veriyorlarmış. Kışın burada kalıp yük olacağıma, gidip ekmeğimi ararım, harman zamanında gene gelir, tarlada çalışırım...- demişti. İhtiyar babası aklı ermediği ve fakirlikten söz söyleyemez, fikir ortaya atamaz hale geldiği için peki dedi. Ve on sekiz yaşındaki delikanlı, bundan evvel İzmir'e gidip gelenlerden akıl danışmaya gitti.

İzmir'e gitmek için evvela Konya'dan otobüse binmek lazımdı. Beyşehir, Karaağaç, Ödemiş üzerinden iki üç günde varılıyordu. Yol parası beş lira idi. İzmir'e varınca hemşerileri bulup, ötesini onlardan öğrenmek lazımdı.

Delikanlı bunun üzerine yol parası tedarikine çıktı. Fakat evindeki eski bir çifteye bir liradan fazla veren bulunmadı. Beş lira gibi mühim bir parayı köyde bir araya getirebilmek, bir hafta uğraştığı halde, mümkün olmadı. Ne yapacağını şaşırmış bir halde iken bakkalın oğluna rastladı. Bu çocuk bir zamanlar babasının yanından kaçıp şoför muavinliği yapmıştı. Kendisine akıl öğretti:

-Ülen, sen deli misin? Otomobile de para mı verilirmiş?..- dedi ve ona, şoföre yarım lirayı peşin verdikten sonra bir daha beş para vermemesini, İzmir'e yaklaştıkları zaman usulca arkadan atlayarak tüymesini ve İzmir'e yayan girmesini söyledi.

Yalnız şunu da ilave etti:

-Amanın tetik ol, İzmir'e girmeden otomobili durdurup yol parasını toplarlar. Sen daha evvel atlamazsan yandığın gündür. Şoförler seni yatırıp suyunu çıkarana kadar döverler, üstelik de don gömlekten gayrı neyin varsa alırlar...-

İşte bu on sekiz yaşındaki köylü delikanlısı, cebindeki elli kuruşu peşin verdikten sonra, böylece on parasız otomobile binmiş, İzmir'e ameleliğe gidiyordu.

Yolculuğun ikinci günü akşamına doğru genç köylü olduğu yerde rahat oturamamaya başladı. Yola çıkalıdan beri açtı. Köyden beraber aldığı azıcık yufkayı daha biner binmez yemişti. Yanı başında kuru ve siyah bir ekmeği ağır ağır geveleyen köylülere yutkunarak bakıyor, sanki başı dönüyormuş gibi gözlerini kapayarak kafasını kamyonun sarsılan tahtalarına dayıyordu. Sonra birdenbire irkiliyor, yerinden azıcık doğrularak öne, şoföre doğru bakıyor, tekrar sıkıştığı yere büzülüyordu. İçinde, otomobil ilerledikçe büyüyen bir korku ona ara sıra açlığını unutturuyor, yahut açlıkla karışarak onu sersemletiyordu. İzmir'e yaklaştıklarını yolcuların konuşmalarından anlamıştı. Fakat ne kadar yaklaştılar? Atlayacak, kaçacak zaman geldi mi? Eğer daha çok varsa bu Allah'ın dağlarında gece yarısı yolu nasıl bulacak, buralarda nasıl geceleyecek? Ya candarmaların eline düşerse?.. Ya şoför parayı vermeden atlayıp kaçtığını karakola haber verirse?.. O zaman candarmalar kendisini dövmezler miydi? Acaba candarmaların dayağı mı daha kötü idi, şoförün dayağı mı? Belki otomobildeki müşterilerden bir merhametli çıkar da bunu dövdürmezdi. Fakat bu kadar adamın içinde rezil olmak vardı. Üstelik don gömlekle kalacaktı. Bu kılıkta İzmir'e nasıl girer, hemşerilerini nasıl arardı? Atlamaktan başka çare yoktu...

Fakat atlamayı nasıl becerecekti? Kamyon, arkasında atılmış pamuk gibi bir toz yığını bırakarak koşuyor, dar dönemeçlerde, içindekileri bir yandan bir yana fırlatarak, kıvrıntılar yapıyordu. Birçok defa gördüğü halde hiç içine binmediği bu acayip şey, çıkardığı gürültü ve insanı sersem eden hızıyla, ciğerlere ve beyne dolan sıcak benzin kokusu ile birdenbire korkunç bir kılık alan bu makine ona anlaşılmaz bir ürkeklik veriyordu. Bu toz, gürültü ve sürat kargaşalığı içinde dumanlanan kafasından, bozuk bir rüya şeridi gibi, köyü, kendisine anlatılan İzmir'in hayalinde yarattığı vuzuhsuz şekilleri, şoförün benzin kokulu yüzü, Beyşehir'de inen gözlüklü avukatın siyah ceketinden fırlayan sıska ensesi geçiyordu.

Ara sıra otomobil herhangi bir sebeple yavaşlar gibi olunca delikanlı yüzünde zapt edemediği bir dehşet ifadesiyle yerinden fırlıyor, -Acaba

duracak mı? Para toplamaya mı başlayacak?- diyor; araba tekrar hızlanınca derin bir nefes alarak yerine çekiliyor ve atlamak için kati kararını veriyordu. Fakat nasıl atlayacak? Bu kamyon, bu gitgide gözünde büyüyen, bütün hislerine alışamadığı ve ezici tesirler yapan korku makinesi kendisini bir kıskaç gibi yakalamıştı. Buradan kurtulmasına imkan olmadığını sanıyordu. Gözleri alev alev olmuş, dört tarafına bakınıyor, etrafındaki köylülerin, ön sıralarda oturan efendilerin hep kendisine baktıklarını, biraz kımıldasa yakasına yapışacaklarını zannediyordu. Alnından yanaklarına doğru terler akıyor ve şakaklarındaki ayva tüylerini ıslatıyordu.

Otomobil birdenbire yavaşladı. Yolun sol tarafı sarp bir kesme idi ve sağ tarafta, iki minare boyunda bir yar, esner gibi ağzını açmıştı. Yol birdenbire darlaşıyordu. Motörün hafifleyen gürültüsü arasında aşağıdan doğru gelen bir su şırıltısı duyuluyordu. Henüz taş bile döşenmemiş olan şosenin bu kısmında çökme ve kayma tehlikesi bulunduğu için yolcular burada yayan yürür ve otomobiller yavaş yavaş ilerlerdi. Bunun için otomobili tamamen durdurmadan şoför başını arkaya doğru çevirdi ve:

-Haydi beyler!- dedi.

Birdenbire arka tarafta bir hareket oldu: Delikanlı, gözleri dönmüş, korkudan titreyerek, kendini dışarıya, yolun üstüne fırlattı. Fakat daha durmamış olan otomobilden bu tersine atlayış ona muvazenesini kaybettirdi; olduğu yerde birkaç kere döndükten sonra ayağı boşa gitti ve eliyle çalılara tutunmaya çabalayarak, kafası sivri taşlara çarpa çarpa ve arkasından acı bir hışırtı ile akan topraklar ve ufak taşlarla birlikte, yardan aşağıya, şimdi şırıltısı daha çok duyulan dereye doğru yuvarlandı.

Ayda Bir, Eylül 1935

Kafakağıdı

Akşamüzeri hapishaneye bir sürü adam getirdiler. Hepsi elli kadar vardı. Bu kadar kalabalığı süngü takmamış iki candarmanın arasında görünce yol parası borcundan buraya geldiklerini anladık.

Nizamiye kapısından girince avluda sıra oldular. Bir gardiyan elindeki kağıda bakarak yoklama yaptı. Ondan sonra duvar kenarına dizilerek çömeldiler, konuşmadan bekleşmeye başladılar.

Kılıkları pek perişandı. Poturları parça parça sarkıyordu ve çoğunun ayağında kunduraya benzer bir şey bile yoktu.

Sırtlarında devetüyü çuldan kısa ve gene parça parça cepkenler, bunun altında solmuş, lime lime yıpranmış ve yamadan görünmez olmuş mintanlar vardı. Siperini sağ veya sol yanaklarının üstüne getirdikleri kasketleri yağ içindeydi ve yırtık siperden koyu sarı mukavvalar fırlıyordu.

Yanlarına koydukları çul heybelerin yan yatan ağızlarından birkaç somun kara ekmek, birkaç dürüm yufka ve bazılarınınkinden birkaç taze soğan yaprağı görünüyordu.

Hangi koğuşa gideceklerini ve ne yapacaklarını söyleyen olmadığı için uzun zaman beklediler. Aralarında ara sıra bir şeyler fısıldaşıyorlardı. Kendi köylerinden birkaç mahpus yanlarına sokulunca isteksiz ve çekingen tavırlarla onun suallerine cevap veriyorlar, ara sıra başlarını başka tarafa çevirip uzaklara bakarak bu konuşmaya devam etmekten pek hoşlanmadıklarını anlatıyorlardı.

Hakikaten, tanımadıkları mahpuslardan ziyade hemşerilerinden tanıyor gibiydiler. Katilden veya başka ağır cürümlerden yatan kendi köylülerinin karşısında, yol parası veremedikleri için hapse düşmüş olmak onlara pek ağır geliyordu.

İçlerinde bir de ihtiyar vardı. Görünüşte altmışı çoktan aşmış olan bu adamın artık yol parası vesaire ile alakası olmasa gerekti. Mavi damarları

fırlamış ve kütükleşmiş ellerinde tuttuğu eğri ve kalın bir sopaya dayanarak kalkabiliyor ve iki kat olmuş belini hemen bir yere yaslamak için duvarın yanına gidiyordu.

Kupkuru ve uzun çenesinde birkaç tel sallanmakta, dökülerek adamakıllı seyrekleşen ak saçlarının altında lekeli ve pul pul olmuş bir deri parlamaktaydı.

Üstü başı ötekiler kadar, hatta daha fazla perişandı. Belindeki meşin silahlık, belki altmış senenin kahrını çekmiş olduğu için, tüylenmiş, çatlamış, taban astarı gibi incelmişti. Yanına yaklaştım. İhtiyarlıktan ufalmış gözlerle bana baktı. Geçeceğimi sanarak başını gene başka tarafa çevirdi. Yanına diz çöktüm:

-Merhaba, dede!- dedim.

Dönüp baktı. Gözlerinde ufak bir hayret parladı ve döndü. -Eyvallah!-

Her yeni gelene söylenen beylik cümleyi söyledim:

-Geçmiş olsun!-

-Sağ ol!-

Tekrar önüne baktı. Bir cıgara çıkarıp verdim. Titrek elleriyle aldı, sonra silahlığından teneke bir tabaka çıkararak açtı. İçinde bir tutamdan az tütün tozu ve bir fitilli çakmak vardı. Bunun seferberlikten kalma olduğu besbelliydi. Avcunun içi ile hızlı hızlı çaktı, sonra fitili düzeltip birkaç kere daha denedi. Bir türlü yanmıyordu. Bu sırada benim yakıp uzattığım kibritle cıgarasını ateşledi ve ağır ağır, derin derin çekti.

Ben gene sordum:

-Vukuatın ne, dede?-

-Ne vukuatı oğul, susa yolu parası veremedik!-

-Kaç yaşındasın?-

-Ne bileyim? Seksen olmalı!..-

-Nasıl olur? Altmışını geçenlerden yol parası istemezler...- -Benden istiyorlar...-

-Bir yanlışlık olacak.-

-Yanlışlık değil oğul!- dedi ve anlattı:

-Dört oğlum vardı, birisi katilden hapse düştü, sekiz sene yattıktan sonra öldü; ikisi seferberlikte gitti; biri de candarma idi, eşkıya takibinde vuruldu, topal kaldı, şimdi köyde oturur, benim elime bakar. Öbür oğullarımın çocukları yoktu. Bunun da bir tek oğlu oldu, o da sekiz yaşında sıtmadan öldü. Öleli yirmi yılı aşkındır. O zamandan beri topal oğlumla otururuz. Benim kocakarı ile topalın karısı tarlayı sürer, ekerler, ben de harmana yardım ederim, topal da çardakta oturup bostanı bekler, kıt kanaat geçiniriz. Üç sene evvel bizim ağa dere boyundaki ufak tarlamıza sahip çıkar oldu. Bağırdık çağırdık, fayda etmedi. Oğlan sakat, bende de derman yok, hakkımızı kendimiz arayamadık. Mecbur olduk hükümet kapısına düşmeye. İki sene mahkememiz sürdü. Bizim tapumuz filan yoktu ama, bütün köylü o tarlanın bize dededen kaldığını bilirdi. Bunu soran olmadı, ağa yalancı şahit dinletti, mahkemeyi kazandı. Mahkeme sürerken benden kafakağıdımı istediler, nereden bulayım? Askerden döneli devlet kapısına işim düşmemişti; aradım aradım yok... Sonra mushafın arasında bizim topalın ölen oğlunun kafakağıdını buldum. Onun da adı Mehmet'ti. Kafakağıdı değil mi, hep bir, dedim, vilayete kaydını gördürdüm, yeniden adres verdim.

Mahkemede bir şey çıkmadı. Vilayete gelip giderken öbür tarlayı yüzüstü koyduğumuzla kaldık. Altı ay sonraydı, köye tahsildarlar geldi. Yol parası vereceklerin arasında muhtar beni de okudu. Yanlış olacak diye kulak asmadım. Birkaç kere gelip gittiler, aldırmadım. Yirmi senedir yol parasından muaftım. Bu sefer tahsildarlar candarmayla beraber geldiler. Yol parası vermeyenlerle beraber beni de aldılar; ben seksen yaşındayım dedim ama, dinleyen olmadı. Nüfusa geldik, defteri açıp baktılar, daha yirmi dokuz yaşındasın dediler. Amanın etmeyin, halime bakın dedim, olmaz,

tevellüdün işte burada, adresin de belli, diye dayattılar. Cebimdeki nüfusu çıkarıp verdim, orada da 29 gösteriyormuş, o zaman aklım erdi ama, neyleyim? Daha çok kurcalarsan başına iş açılır, dediler. Ben de sesimi çıkarmadım. Altı lirayı bir denkleştirebilsem verir kurtulurdum ama, bu zamanda altı liranın yolu nerde? Kaderde yazılıymış dedik, geldik buraya...-

Gülmeye başlamıştım:

-Ama babacığım, hiç insan torununun nüfus kağıdını alır mı?- dedim.

Bıkkın bir tavırla elini salladı ve:

-Ne olurmuş sanki?- diye mırıldandı, -Hepsi devletin kağıdı değil mi?-

Ağaç, 14.03.1936

Gramofon Avrat

Azime bu kızı eline geçireli bir sene bile yoktu. Fakat adı şimdiden bütün Konya hovardalarının arasında yayılmış, bunun sayesinde Azime'nin çıkınına yeşil yeşil bangonotlar dolmaya başlamıştı.

Yaşı daha yirmi sularında idi. On beş senelik oturak avratlarından güzel oyun oynuyor, bütün türküleri, en zorlarını bile, gözünü kırpmadan söylüyordu. Bir yanık sesi vardı ki... Bu ses için ismi Gramofon Avrat olmuştu. Asıl adı pek malum değildi. Nereden geldiğini de bilenler azdı. Dilinin epeyce düzgün olduğuna bakılırsa herhalde şehirde bir efendi yanında evlatlık kalmış olacaktı. İki sene evvel ilk defa olarak Dereköylü bir delikanlının yanında Meram'da bir oturağa gelmiş, ondan sonra bir iki ay bu çocukla dolaşmıştı. Dereköylü bir gece kavga arasında vurulup ölünce bütün öteki kimsesiz ve efesiz oturak kadınları gibi Azime'nin eline düştü. Azime ne tükenmez hazine yakaladığını bilmez değildi. Kızı evvela terzi Mürüvvet'e götürüp hanımlar gibi giydirdi, ayağına tokalı pabuçlar aldı, bir hafta, on gün istirahat ettirdi. Ondan sonra bir geceliğine oturağa göndermek için otuz, kırk, yerine göre yüz lira alarak ve sürüyüp götürmesinler diye yanına kendi adamlarından bir silahlıyı -efesidir, yalnız göndermez- diye katarak kızı çalıştırmaya başladı.

Anasının beşibiryerdelerini, babasından kalan iki dönüm tarlayı, Araplar Mahallesi'ndeki eski evi satan her delikanlı paralarını kuşağına basıp Azime'ye geliyor ve bir gececik oynatmak için Gramofon Avrat'ı istiyordu.

Öteki avratlar hep yaşlı kadınlardı. Oyundan anlayan hovardaların beğenebileceği bir oyun, ancak on beş yirmi senede öğrenilebiliyor ve bu müddet içinde yüzler, kalın düzgün tabakaları altında saklanacak kadar çöküyordu. Az ışıklı çıraların veya sönük lambaların ziyasında oynayan bu kadınların yüzlerinden çok ayaklarına ve türlü türlü ahenklerle kıvrılan vücutlarına bakıldığı için yüzlerinin ve yaşlarının pek ehemmiyeti yoktu.

Fakat bu Gramofon Avrat... Daha bu yaşta, yıllanmış kadınlardan güzel ve ustaca oynayan, en kıvrak şarkıları konuşuverir gibi kolayca söyleyen, rakı verirken adamın gözlerinin içine bakıp gülen bu yaman kadın öbürlerine benzemiyordu. Bu kız için millet birbirini kırıyordu. Azime kızı oynatacak olanların akıllı uslu olmalarına ne kadar dikkat ederse etsin, her oturakta muhakkak kavga çıkıyor, silah atılıyor, adam vuruluyordu. Fakat şeytan kız, bunların hepsinden yakayı kurtarmasını biliyordu. Tam kavga alevlenip kendi yüzünden dövüşenler kendisini unutunca usulcacık sıvışıyor, onu getiren ve asla kavgaya karışmayan adamla beraber, kapının önünde bekleyen arabaya atlayıp bağlar arasından dolaşarak -Azime yengesine- geliyordu.

Gramofon Avrat'ın acayip bir huyu vardı: Bir gördüğünü bir daha hiç hatırlamıyordu. Uğruna evini barkını harcayanları bile ikinci görüşünde tanımamazlıktan geliyor, daha doğrusu sahiden tanımıyordu. Çünkü karşısındaki kendisini ona hatırlatmak için: -Nasıl bilmezsin canım, Silleli'nin bağına gittik ya... Orada Küçük Ali beni bıçakladı da dört ay hastanede yattım ya!..- dedikçe öyle masum bir tavırla: -Bilemedim hay efendiciğim, bilemedim işte!- derdi ki, yalan yaptığını söylemek insafsızlık olurdu.

Kendisini alıp götüren ve oynatanların, hatta bir iki gece yanlarında alıkoyanların ne zengin ne de -aslan gibi delikanlı- olmaları, bunların Gramofon Avrat'ın kafasında yer bırakmalarına yetmiyordu. Yalnız bir kişiyi ve uzun zaman unutmadı:

Azime'nin eski dostlarından Rumelili bir Hüseyin Ağa vardı. Konya'dan istasyondan çıkınca insanın karşısına dizilen bir sürü çift atlı paytonların belki dörtte biri bu adamındı. Azime'ye araba lazım oldu mu, buna haber salar, Hüseyin Ağa da işin sonunda bazan vukuat da çıkabileceği için en genç ve kuvvetli arabacısı Murat'ı yollardı.

Bu delikanlı, hiç konuşmadan, hiç arkasına bakmadan kendisine söylenen yere atları sürer, hangi bağa gidilirse, kapısının önünde bekler, çağırılsa bile içeri girmez ve sabaha karşı oturak bitince yahut bir vukuat

çıkıp silah sesleri ve bağırışlar arasında Gramofon Avrat bağdan dışarı fırlayınca hemen atların torbalarını alır, dörtnala şehre dönerdi.

Ne kadın ona, ne o kadına bir laf söylemiş değildiler. Aylardan beri onun doru atları ve hafif arabası kadını birçok yerlere götürdüğü, birçok yerlerden, bazan arkalarından atılan kurşunlara rağmen, selametle evine getirdiği halde, belki bir kere adamakıllı birbirlerinin yüzüne bakmamışlardı.

Fakat bir gece Murat hastalanıp yerine başka arabacı gelince Gramofon Avrat bindiği arabadan atladı ve gitmem diye dayattı; ne yalvarmak, ne bağırmak fayda vermedi. Azime pohpohlamak için birkaç gün sonra bunu oğlana söyleyince o, aldırış etmezmiş gibi, omuzlarını silkti.

Bir gün Meram'ın ta öbür başında bir oturağa gittiler. İçerde sazlar çalınıp şarkılar titreşen dut yapraklarında dolaşırken, dönen ve oynayan kadınların kaşık sesleri taşlı bir yolda dörtnala koşan at nalları gibi geceye yayılırken, her zamanki şey oldu: Bağırmalar, sövüşmeler başladı. Birkaç silah sesi duyuldu. Murat başını çevirerek bağın tenha kapısına baktı, neredeyse bu kapıdan çıkıp arabaya atlayacak olan kadını ve -efesini- gözledi. Fakat bunun yerine içerden keskin bir kadın sesi çınladı: -Amanın Murat yetiş, beni vurdular!-

Oğlan yerinden sıçrayarak bahçe kapısını omuzladı. İçerde hala boğuşanlar vardı. Birkaç kişi kadını kucaklayıp bağ evine sokmaya çalışıyorlardı. Kadın Murat'ı görünce ellerini ona doğru uzattı ve ilk defa olarak ona, hem de çok şeyler söyleyen gözlerle, baktı. Murat yavaşça ceketinin cebinden iri nagantını çıkararak oradakilere doğru sıktı; onlar, nereden geldiğini anlamadıkları bu ateşten şaşırdıkları sırada çabucak kadını yakalayıp dışarı fırladı ve arabaya atlayarak şehrin aksi tarafına, dağlara doğru sürdü.

Fakat buraları iyi tanımadığı ve sığınacak kimsesi olmadığı için birkaç gün sonra candarmaların eline düştü, kendisini hapishaneye, kadını hastaneye kaldırdılar. Gramofon Avrat hastaneden çıkınca ilk işi Murat'ı

sormak oldu. Tabanca attığı zaman yaralananların biri öldüğü için, delikanlı, esbabı muhaffefesi (hafifletici sebeplerden dolayı ceza indirimi) filan çıktıktan sonra, tam on iki buçuk sene yemişti.

Bu günden sonra kadın ne bir oturağa gitti, ne eline kaşık alıp oynadı, ne de güzel ve yanık sesini duyan oldu. Evvela yaşlıca birinin yanına kapatma girdi. O kendisini kapı dışarı edince de umumhaneye düştü. Fakat her salı günü muhakkak hapishaneye gidip Murat'ı görür, ya birkaç kuruş para, yahut da yağ, bulgur, cıgara gibi bir şey bırakırdı. Aralarında bir iki kelime bile konuşmadıkları halde kendi uğruna hiç düşünmeden adam vuran bu çocuğu, vücudunu satıp kazandığı paralarla besliyor, belki de artık yalnız bunun için çalışıyordu.

Resimli Herşey, *05.12.1935*

Arap Hayri

Mektep kitaplarındaki haritalarda bir insan eli kadar küçük görünen Anadolu, çeşit çeşit birbirine benzemez insanlarla doludur. Öbek öbek kasabacıklar, kendi içlerine kapanmış birer küçük dünyadır. Gerçi, bozkırları altmış kilometre ile geçen trenin ara sıra durduğu tenha istasyonlardan veya tenezzüh otomobillerinin yarım saat için mola verdiği ağaçlı hükümet meydanlarından bu dünyayı görebilmek kolay, hatta mümkün değildir, fakat yirmi beş yolcu taşıyan bir Şevrole kamyonla buralara gelip üç dört gece kıraathanenin üstündeki otel kılıklı yerde yahut avlusu çamur ve benzin kokan handa kalanlar, eğer gözleri kör değilse, hayatın akışına sessizce uyup giden, başlıbaşına bir dünya görürler. Fakat bu da görmek değildir: Oralarda uzun zaman oturmak, akışa kapılarak yaşamak lazımdır. Birkaç büyük şehrimizi dolduran ve dünyayı oradan ibaret sananlar bu kasabalara geldikleri zaman, ne kadar ayrı bir alemin insanları olduklarını anlarlar. Kendileri için ehemmiyetli olan birtakım şeylerin buralarda adının bile anılmadığını, senelerin burada ancak resmi birkaç binada ve kahvenin mermer masasının üzerinde çay lekeleriyle yatan bir iki gazetede yürüdüğünü, yaylı arabanın yerini tutan otomobilin, küçük bir daire üzerinde ağır ağır dönen hayatta bir değişiklik yapmadığını fark edince şaşırır ve hemen kaçmak isterler.

Bilmezler ki bu donmuş sanılan hayatın da büyük dalgaları, şehirlerdekine nazaran daha az aktörce, daha çıplak ve içten ihtirasları, daha sarsıcı maceraları vardır. Bu maceralar büyük bir olağanlık içinde geçip gittiğinden roman veya piyes haline konulmazlar, pek seyrek olarak bazı gazetelerde bir taşra muhabirinin mektubu olarak çıkar ve unutulurlar.

Bizim burada anlatacağımız vaka bu nevidendir; fakat şimdiye kadar hiçbir gazetede çıkmamıştır.

Beyşehir'in en mühim ve lüzumlu adamı, muhakkak ki boyacı Arap Hayri idi. Berberin kapısının kenarında küçük sandığına ayaklarını, çamur sıvalı duvara sırtını dayayarak uyuklarken onun bu ehemmiyetinin farkına varılmazdı. Diz boyu toz içinde yüzen bu kasabada herkes kundura

boyatmanın saçmalığını biliyor ve böyle bir lüksü bayramlara saklıyordu. Hatta bunun için Hayri yalnız Beyşehir'i değil, dört beş saatlik yerlerdeki Seydişehir'le Akseki'yi de idare ediyordu. Konya'dan bir kamyon gelince hemen şoförün yanına gider, onun makine yağı içindeki postallarını temizleyip boyar ve makine Seydişehir'e doğru kalkıp giderken kutusuyla beraber çamurluğa yapışırdı. Hayri'nin kıymeti muayyen günlerde ve birdenbire anlaşılırdı. Valinin, kolordu kumandanının veya bunlara yakın mertebede başka bir devletlinin otomobili, Beyşehir Gölü'nün üst tarafından doğru, iki yanı bağlar ve ağaçlarla sarılı şoseyi toza bulayarak sökün etti mi, derhal kasabayı bir telaş kaplar, gelen ile -teşerrüf- edecek olan veya bunu ümit eden ne kadar memur ve eşraf varsa birer adam göndererek Hayri'yi çağırtırlardı. Kendisine kimsenin muhtaç olmadığı zamanlarda bile ağır bir istiğnayı (tokgözlülük, nazlanma) her haliyle belli eden bu boyacı, kendisine Arap ismini verdiren ve koyu kahverengi bir köseleye benzeyen yüzünün derisini hafifçe buruşturur, koşup gelenleri, gülümsemeye benzeyen bir ifade ile karşılardı.

Hakimin gönderdiği mübaşir, kaymakamın gönderdiği candarma, istihkam taburu kumandanının gönderdiği odacı birbiriyle Hayri'yi paylaşamazlar ve çekişmeye başlarlardı. O zaman Hayri çamur sıvalı duvara dayadığı başını ve arkaya doğru kaykılan vücudunu azıcık bile kımıldatmadan dik gözlerle, önünde bağırıp çağıranları süzer ve nihayet sabrı tükenen kaymakamın candarması ötekileri hızla itip:

-Kalk ülen! Basarım tokadı ha!- diye bağırınca ağır ağır sandığını yakalayarak candarmanın önüne düşerdi.

Bazan bu arayıcılar onu her zamanki yerinde bulamazlar, soruşturmaya başlarlardı. O zaman, gölgeli dükkanında bir başçavuşun veya bir köy mualliminin bıyıklarını kırpan berber başını çevirmeden bağırırdı:

-Akseki'de, Akseki'de, Arap'ı aradınızsa Akseki'de!..-

Ve üç dört gün sonra Beyşehir'e dönerek kendi yokluğunda arandığı haberini duyan Hayri, eski yerine oturur, önünden geçen kaymakamın tozlu ve burunları yukarı kıvrık sarı iskarpinlerine gülerek bakardı.

Hayri'nin kıymeti bir de kasabaya tuluat kumpanyaları gelince anlaşılıyordu. Para vaziyetleri yüzünden bir arada beş altı kişiden fazla seyahat edemeyen bu kumpanyalar ikinci derecedeki aktörlerini indikleri yerin garsonlarından, çıraklarından ve boşta gezenlerinden seçmek adetinde idiler ve onların Beyşehir'deki gediklileri bu Hayri idi. Bir oyuncu kumpanyası gelir gelmez Hayri'nin yüzü büsbütün tuhaf bir ciddilik alır, tavırları daha bir kurumlu olurdu. Sandığını kahve ocağına saklatır, heyetin adeta vekilharçlığı, rehberliği, hatta bir dereceye kadar direktörlüğü vazifesini üstüne alırdı... Kahvenin üstündeki otelde ancak bir tek çıplak oda tutabilen bu -Genç Türk- veya -Asri Temsil- heyetinin gıdasını tedarik için kolunda sepetle alışverişe çıkan ihtiyar kantocu Şaziment'le beraber zerzevatçı ve kasapları dolaşır, beraber pazarlık eder, paranın üstünü kendisi sayıp alır, elleri dolu olan kantocunun çantasını açıp bunları oraya attıktan sonra, öteberinin de yarısını kendisi yüklenirdi. Temsillerde esas vazifesi perdecilik olmakla beraber rollere çıktığı, hatta bazan birkaç laf ettiği de olurdu. Onu görünce seyircilerin hepsi kahkahayı bastığı halde Hayri gülmez, hatta kızgın ve istihfaf eden (hafifseyen, küçümseyen) bir bakışla aşağıyı süzerdi.

Kasabaya son gelen kumpanya, -Sahir Süha-nın -Sanatkar Gençler- temsil heyeti idi. Hanay Kahve dedikleri iki katlı gazinonun üst katında, daha geldikleri akşam, elbiselerinde otomobil yolculuğundan kalma tozlarla oyun vermeye başlamışlardı.

Bu gelenlerin arasında, Sahir Süha'nın karısı olduğu söylenen Adalet isminde bir genç kadın vardı. İlk akşamdan itibaren derhal göze çarptı. Zayıf ve ufak tefek olduğu için, güzelliğine rağmen, bu gözü ette olan seyircilere hoş görünmeyebilirdi; fakat çok güzel oyunlar oynuyor, nefis halk şarkıları söylüyordu. Birçok oturak alemi kadınlarının, Meram bağlarında bir gençlik bıraktıktan sonra, ancak otuz beş kırk yaşında erişebildikleri bir ustalık ve hünerle kıvrılan, koşan ve dönen bu genç kadına bakarken insan, etrafı kerpiç duvarlı bir bağda, kötü fener ışıkları arasında, uçar gibi rakseden ve hareketlerinin görülmemiş güzelliği ve ahengi içinde yüzlerinin buruşukları ve boyaları silinen o oyuncu kadınlardan birini gördüğünü sanıyordu. Bu aktris Adalet, ayaklarının ve ellerinin hareketine köy oyunlarının güzelliğini ve sadeliğini, oturak

oyunlarının sarhoş edici kıvrıntılarını koymasını bilmişti. Bu yüzden, köylü, efendi, esnaf, bütün seyirciler hep birden kendisine tutuldular. Onun küçük avuçlarının arasında tahta kaşıklar kırıldıkça oturanların göğsünden iniltiler fırlıyordu. Sesi insanın gözlerini yaşartacak kadar yanıktı ve söylediği şarkıları o kadar benimseyerek söylüyordu ki,

Uzun uzun kavaklar,

Dökülüyor yapraklar;

Ben yarime doymadım,

Doysun kara topraklar...

derken gözlerin önünde, sarı yapraklarını hafif bir rüzgara kaptıran ince uzun kavaklar ve bunların dibinde küçük bir tümsek belirir gibi oluyordu. Perde açıldığı zaman gazino tekmeler ve alkışlardan yıkılacak gibi sarsılıyor ve herkes kendine göre tutkunluğunu gösteriyordu. Sarhoş bir saraç çırağı ağlıyor; bir nüfuzlu zat otelci ile hususi konuşmalara girişiyor; istihkam taburunda ihtiyat zabitliği yapan bir edebiyat muallimi gözlüğü buğulanarak başka dünyaları dolaşıyor ve kulağından kafasına bir şurup gibi akan bu halk şarkılarına kalbinin avuçlarını uzatıyordu. Fakat, sahnede, perdelerin büzülüp toplandığı sağ köşenin arkasında oturan ve elinde perde iplerini tutarak gözlerini oyuncu kadına diken Hayri bu tutkunların en sahicisi idi. Çok kere kadının oyunu bittiği halde o dalgın dalgın bakmakta devam eder, seyircilerin gürültüleri ve alaycı kahkahaları başlayınca kendine gelerek silkinir ve iplere asılırdı.

Öteki kadınların oyununu, bulunduğu yerde, arkalıksız bir iskemleye oturarak seyrederdi ve galiba müşterilerden ayrı olmamak için iskemlesini biraz sahneye sürerek başını perdenin kenarından çıkarır, herkesin baktığı taraftan sahneye bakmak isterdi.

Fakat Adalet ortaya gelince derhal iskemlesini içeri çeker, seyrederken kimse tarafından görülmek istemezdi.

Ancak genç kadın kendisini adamakıllı oyunun humması içine atınca Hayri de yavaş yavaş kendini unutur gibi olur, adım adım ilerler ve kenara toplanan perdenin arkasından evvela öne doğru uzanmış başı, sonra eski, elbiselerinin içinde titriyormuş gibi görünen gövdesi meydana çıkardı.

Oyundan başka zamanlarda da Adalet'in yanından ayrılmıyor ve göl kıyısına gezmeye giderlerken olsun, kahvede oturup hesaplaşırlarken olsun, hep hazır bulunuyor ve emir bekliyordu. Sahir Süha böyle bir adamları olduğu için adeta iftihar duymakta idi ve aklına bir şey gelmesine de imkan yoktu. Nitekim bütün kasabada da hiç kimsenin aklına ciddi olarak Hayri'nin Adalet'e tutulacağı gelmezdi. Yalnız Adalet bunun farkına varmış görünüyordu. Bu çok pişmiş ve ruhu muhakkak ki çok kazınmış kadında zavallı Hayri'ye karşı adeta acımaya benzer hisler belirmişti. Ona bir şey sipariş ederken sesine okşamak isteyen tonlar karışıyordu. Hayri'nin gözleri kadının yüzüne, binlerce defa onun uğruna ölebilecek bir bağlılıkla dikilirken, Adalet tatlı bir gülümseme ile çocuğa isteyebileceği şeylerin hepsini birden vermiş oluyordu.

Kumpanyanın gideceği günün gecesi kasabanın ileri gelen memurlarından birkaçı, istihkam taburunun göldeki tombazlarıyla bir göl ve ay ışığı safası tertip ettiler. Dört tombaz yan yana getirildi ve üzerine kalaslar kondu, masalar yerleştirildi, rakılar ve yemekler kenarlara dizildi, aktris Adalet ile kocası denilen Sahir Süha da bu eğlentiyi şereflendirdiler. Arap Hayri ve birkaç neferle bir iki odacı sofralara hizmet ediyorlardı. Hayri pek sessiz ve durgundu. Hizmet ettiği masalardan kendisine rakı uzatıyorlardı; o bunları alıp bir nefeste dikiyor, fakat hiç değişmeden işine bakıyordu. Gitgide herkes cıvıttı. Adalet fitil gibi oldu ve Sahir Süha bir kenarda sızdı. Göğsü bağrı çıplak genç kadın birkaç ayık hovardanın kucağında dolaşıyordu. İki neferden başka ayakta hiç kimse yoktu. Arap Hayri diz çökmüş, yaşlıca bir adamın kucağında yatan ve gözleri kendisine rastlayınca yüzünü -anlarsın ya!- demek isteyen bir sarhoş gülüşü kaplayan Adalet'e bakıyordu. Sal gölün orta yerlerinde hafif hafif sallanıyor ve demir teknelere çarpan minimini dalgalar cıvıldar gibi sesler çıkarıyordu. Aşağıların rüzgarsızlığına karşı gökteki küçük bulutlar o kadar çabuk koşuyorlardı ki, ay, bunların birinden çıkıp ötekine girerken, kalasların

üzerine serilen bu sarhoş yığınının üstünde bin bir türlü gölge oyunları yaratıyordu.

Hayri, koyu meşin yüzü ay ışığından ve gözleri kendinden parlayarak, hep diz üstü çökmüş ve elleri dizlerinin üzerinde, Adalet'e bakıyordu. Hem yaşlı adam hem de kadın uyumuşlardı. Adalet'in gerdanı açıktı. Ay onun yükselip alçalan beyaz göğsüne yeşilimtırak bir ışık gönderiyordu.

Sal yavaş yavaş sallanmaya başlamıştı, neferler ön tarafta sahile doğru kürek çekiyorlardı. Yüz metre kadar ötede, gölün kıyısında siyah ve bodur söğütler görünüyordu. Hayri hafifçe eğildi, yaşlı memurun uzun ve pis tırnaklı ellerini genç kadının göğsünden çözdü ve onun zaten küçücük olan vücudunu kucaklayarak tombazın kıyısına sürükledi; orada, ayın birdenbire bulutlardan kurtularak dökmeye başladığı serin ışık altında, kadının yüzüne uzun uzun baktı; ince ve rengi kaçmış dudaklar hafif hafif kıpırdıyor ve dağınık siyah kaşların altındaki göz kapakları bir nabız gibi atıyordu.

Hayri uyuyan kadını kalasların üzerine yatırdıktan sonra kendisi kenara tutunarak yavaşça aşağıya, göle doğru süzüldü, ay ışığı altında göğsü kabarıp inen kadını gürültüsüzce kendine doğru çekti; bir eliyle kenarı tutuyor, ötekiyle onu kucaklıyordu. Hayri'nin kucağından aşağı doğru uzanan ayakları suya dokununca kadın gözlerini açar gibi oldu; fakat bu sırada çocuk salın kenarını bıraktığı için birdenbire ve gürültü çıkarmadan ikisi de suya gömüldüler.

Ay sarhoşların yağlı ve şiş gözlerine vurarak parlıyordu. Neferler hiçbir şeyin farkında olmadan, gözleri kıyıdaki karanlık söğütlerde, suları şıpırdatarak kürek çekiyorlardı. Tombazların demir gövdelerine vuran sular kuş cıvıldamalarına benzeyen sesler çıkarıyordu.

Varlık, 01.05.1935

Bir Şaka

Konya Hapishanesi'ne ilk girdiğim gün Cavit Bey'le tanıştım. Beni ihtilattan menederek (sanıkların ya da tutukluların görüşmesini, bir araya gelmesini engelleme) başgardiyanın yattığı odaya kapamışlardı. Gece olunca nöbetçi gardiyan kapımı açarak beni yukarıya, -yüze gelen mahpuslar- koğuşuna götürdü.

Gaz lambalarının asılı durduğu duvarların kenarlarındaki minderlere oturarak yavaş yavaş konuşan, mangalları karıştıran, fasulye ayıklayan, Kuran okuyan mahpusların arasından geçerken hepsi süratle yerlerinden kalkıyorlar, -geçmiş olsun beyim!- diye mırıldanıyorlardı.

Gardiyanla beraber ufak bir odaya girdik. Burada dört beş kişi vardı. Kapı açılınca -şırrak!- diye bir tavla kapandı. Fakat oyuncular gelenin köse gardiyan, yani ahbap olduğunu görünce tavlayı telaşsızca bir kenara koydular. Ötekiler duvar kenarında yığılı duran ve üstleri birer halı ile örtülen yataklara yaslanmışlardı. Gözleri yarı kapalı, düşünüyorlar veya düşünmüyorlardı. Köşede, bir mangalın başında, saçları makine ile kesilmiş, çok zayıf bir adam oturuyor, çay demliyordu. Gözleri küllü ateşte, hafif hafif sallanırken dudakları da kımıldıyor gibiydi. Yaşı otuz beş sularında olabilirdi. Bizi görünce odadakilerin hepsi ayağa kalktılar: -Geçmiş olsun, buyurun şöyle...- diyerek yer gösterdiler. Kim olduğumu söylemeye hacet yoktu. Hepsi haber almışlardı.

Çay demleyen adamın yanına oturduk. Bu adam Cavit Bey'di.

Bu Cavit Bey Adapazarı taraflarında bir yerde muhasebe-i hususiye memuru iken bacanağını vurmuş. Neden vurduğu pek belli değil. Sinirli bir adam olduğu için ihtimal birden bir parlama neticesinde bunu yapmış. Galiba karısını bacanağından kıskanıyormuş. Aradan sekiz sene geçtiği ve Cavit Bey Konya'ya gönderileli ancak altı ay olduğu için işin esasını öğrenmek kolay değildi. Yalnız dışarıda iken pek huysuz, kavgacı, rakıya düşkün olduğunu söyleyenler vardı. O zaman on beş sene vermişler. Karısı

ve şimdi on dört yaşlarında olması icap eden bir oğlu, o vakadan sonra kendisiyle bütün alakayı kesmişler.

Cavit Bey bunlardan hiç bahsetmezdi. Hatta onun hapishanenin dışında da yaşamış olduğunu tahmin etmek güçtü. O burada hapishanenin taşlardan, demir parmaklıklardan, candarmaların mavzerlerinden ayrı olan maneviyatını, ruhunu yaşatıyordu. Doğrudan doğruya hapishanenin manevi tarafıydı.

İlk günlerde bana başucundaki rafımsı yerden aldığı el yazması bir kitaptan Tur Dağı'na (Musa Peygamber'in Tanrı'yla karşılaştığı dağ), Hallac-ı Mansur'a (asılarak öldürülen (M.S. 922) bir mufasavvıf), Münkir, Nekir'e (ölümden sonra insanları sorguya çekeceklerine inanılan iki melek) dair yerler okurdu. Kitabın koyu vişneçürüğü ile kahverengi arasındaki meşin cildi kurt yeniği içinde ve dökülmek üzere idi. Kabın iç sayfalarında acemi yazılar, içi esrarlı çizgilerle dolu daireler, vezni bozuk beyitler vardı.

Onun eski hayatı hakkında duyulanlara inanmak güçtü. Akşamları az ateşli mangalın başında hafif hafif sallanan, gayet yavaş sesle konuşan, kendisine bir şey söylendiği zaman ilkönce anlamayarak insanın yüzüne saf bir gülümseme ile bakan, sonra bir cevap verebilmek için gözlerinin kenarını buruşturup alnını gererek kendini zorlayan bu adamı başka türlü, mesela rakı masası başında tasavvur etmek elden gelmiyordu.

Mahpuslar yalnız paralılara ve zorbalara itibar ettikleri halde Cavit Bey'e merhametle karışık bir hürmetleri vardı. Bazan istidalarını ona yazdırıp beş on kuruş verirlerdi. Hiçbir yerden on parası gelmeyen ve devletin verdiği bir tayına kalan bu adama hali vakti yerinde mahkumlar para, erzak vererek yardım ederlerdi.

Bu da onlara, akşamları gene o hafif sesiyle dini ve mistik dersler verirdi. Ve onlar bu karmakarışık ve içine Arapça cümleler serpiştirilmiş sözleri hiçbir şey anlamadan derin bir alaka ile dinlerlerdi.

Cavit Bey de söylediklerini pek anlamış değildi. Birçok birbirine benzeyen ve birbirine zıt bilgiler ve fikirler kafasında, tıpkı, hafif rüzgarlı bir havaya serpilmiş kuş tüyleri gibi, uçuşup duruyorlardı. Bu, onlardan

hangisini yakalayabilirse, eline hangisi gelir, yüzüne hangisi sürünüp geçerse onu söylüyordu. Bunun için kendisiyle konuşmak zor, sözlerini anlamak imkansızdı. Birçok grameri düzgün cümleler ağzından yavaş yavaş dökülür, fakat bu cümleler, hatta bu cümlelerin içindeki kelimeler birbirine manaca bağlanamazdı.

Bir gün doğduğum günü sordu. İçi takvim gibi çizgiler, münhani (eğri) işaretlerle dolu bir defteri karıştırdı; zayiçeme (Yıldızların belli zamandaki yerlerini, durumlarını gösteren cetvel) baktı ve bana burcumu ve huylarımı söyledi. Bu günde doğanlar halim selim ve felaketleri hafif ve devamsız olur, dedi. (Birinci noktayı bilmem fakat ikincide galiba yanılıyordu.) Ben, felaket içinde olan her adam gibi, kolay inanır olmuştum. Beraat edeceksin diye verdiği teminatı dinliyor ve ümitlere düşüyordum. Mahkum olduktan sonra da evrakımın temyizden bozuk geleceğini rüyalarımı tabir ederek, haber verirdi.

Cavit Bey asıl Havzalı idi. Galiba oralarda akrabaları da vardı. Konya gibi gurbet elde hapislik ona çok ağır geliyordu. İstida vererek Samsun Hapishanesi'ne naklini istemişti. İstidasında sıhhi vaziyetini öne sürdüğü için hastaneye, heyet muayenesine gönderildi. Ondan sonra heyecan içinde neticeyi beklemeye başladı. Ve ben bu günlerde ömrümün en büyük münasebetsizliğini yaptım.

Hapishanenin hareketsizliği, vukuatsızlığı, yeknesaklığı içinde hayatın ufak hadiseleri bile o kadar ehemmiyet alır, o kadar büyür ki, mesela mahpusların bir köpeğinin ölmesi insan ruhları üzerinde, dışarda iken ancak bir yangının, bir zelzelenin yapabileceği tesiri bırakır. Bir akşam komşu koğuşa gitmek için gardiyanlardan izin istemek, açıktaki bir memurun devletten iş istemesi kadar mühim bir şeydir. Çok küçük başlayan bir vaka bile, her türlü meşguliyetten uzaklaştırılmış ve ufak bir odaya hapsedilmiş olan bu kafalarda yavaş yavaş büyür, bir ehemmiyet alır, hatta bir zaman için hayatın tek hedefi olur.

Sonra bir hapishaneden ötekine gönderilmek dışardan bakınca ehemmiyetsiz, hatta kelepçeli yolculuğun zorlukları düşünülünce, fena gibi görünürse de, bildik yerler, tanıdık muhitler hiçbir yerde hapishanede

olduğu kadar şiddetle aranılmaz. Görüşme günleri kapıya kimsesi gelmeyenler, mahkumlar arasında en zavallı sayılırlar. Bunun için gurbet hapishanesine düşenler hep memleketlerine nakil için uğraşırlar.

Ben bunları o zaman bilmediğim, düşünmediğim için Cavit Bey'in bu nakil işine bu kadar ehemmiyet verişini gülünç buluyordum. Samsun da hapishane, burası da hapishaneydi. Bunun için ufak bir şaka yaparak hep beraber biraz gülmekte bir fenalık görmedim.

Cavit Bey'in, hastanedeki rapor işini, bir hafta kadar evvel tahliye edilmiş bir malmüdürü takip ediyordu. İki üç günde bir kapıya gelerek havadis verir, hakikatte bir hiçten ibaret olan bu havadisler Cavit Bey'i o gece uykudan mahrum ederdi.

Bir gün, akşamüstü bu malmüdürünün ağzından bir tezkere yazdım: -Vakit geç olduğu için sizi göremedim, sıhhatiniz yalnız naklinize değil, cezanızın teciline sebep olacak kadar sarsılmış göründüğünden heyeti sıhhiye (sağlık kurulu) tahliyeniz hakkında rapor yazıyor. Müteessir olmayınız. Çıktıktan sonra nasıl olsa kesbi afiyet (sağlığını kazanma) edersiniz!- dedim. Bu ufak kağıdı o gün izinden gelen bir gardiyana vererek kendine gönderdim, kağıdı dışarda malmüdüründen aldığını söylemesini de tembih ettim... Bu işten birkaç mahkumun daha haberi vardı. Gardiyan gülerek tezkereyi aldı ve yukarı götürdü.

Nedense o anda Cavit Bey'in bu şakaya inanıvermesi ihtimalini düşündüm ve yaptığıma birdenbire pişman oldum...

Cavit Bey sahiden inandı. Yukarıdan kıs kıs gülerek inen mahkumlardan biri, onun, elinde tezkere ile odadan odaya koştuğunu, herkese müjde verdiğini söyledi.

İçim cız dedi; ne yapacağımı bilemeyerek şaşırdım kaldım. Herkes katıla katıla gülüyordu. Ben gitgide daha azaplı bir nedamet içine düşüyordum. Nihayet işi düzeltmek için koşarak yukarı çıktım. Tam merdiven başında kendisi ile karşılaştım. Beni kolumdan tuttu, sesi titreyerek:

-Çıkıyorum!- dedi ve tezkereyi uzattı.

Aldım. Okuyormuş gibi yaptım. Sonra kaşlarımı çatarak:

-Ama niçin seviniyorsunuz? Hasta olduğunuzu yazıyor!- dedim.

Bu ehemmiyetsiz şey üzerinde durduğuma şaşıyormuş gibi yüzüme baktı:

-Bir kere çıkayım da, sonrası kolay. Ölsem ne olur?- dedi. Benim sözlerimi dinlemeden, heyecanla, fakat gene o yavaş sesiyle anlatmaya devam etti:

-Ben zaten bunu dün akşam gördüm. Havza'daki evde oturuyormuşuz, ablamın küçük bir oğlu vardı, pek severdim, altı yaşında iken ölmüştü. O geldi kolumdan tuttu: 'Gel dayı bahçeye çıkalım!' dedi. İşte bak... Çıkıyorum!-

Kolumu bıraktı, ufak adımlarla koşarak gitti.

Ona bu coşkunluğu, bu hudutsuz saadeti içinde hakikati söyleyebilecek cesareti kendimde bulamadım.

Cavit Bey, bütün koğuşa, çıkınca nerelere gideceğini, nasıl iş tutacağını anlatıyordu. O zamana kadar hiç ağzına almadığı halde bu akşam birdenbire karısından ve çocuğundan bahsetmeye de başlamıştı. Oğlu için -Büyümüştür kerata...- diyor ve karısının ismini söylemeyerek sadece -bizimki- diyordu. Ve bu -bizimki-, bütün mülkiyetiyle -benimki!- demek istiyordu. Etrafındakilerin yüzündeki alayı fark etmeyecek kadar kendini hülyalarına kaptırmıştı...

Herkes yattıktan sonra da Cavit Bey'in sabahlara kadar Kuran okuduğunu; dualar ettiğini, hatta uzun uzun ağladığını ertesi sabah mahkumlardan duydum.

Ömrümün en acı saatlerini yaşadım.

Öğleye doğru Cavit Bey işi sezer gibi oldu. Birkaç mahkumun pek açık alayları onun kulağını bükmüştü. Acı hakikatin tesiri, saadetindeki kadar büyük oldu. Yıldırım çarpmış gibi bahçedeki kütüklerden birinin dibine çöktü. Sonra kalktı, sarhoş gibi sallanarak yukarıya, odasına çıktı. Hiç kimse yanına gitmeye cesaret edemiyordu. Felaket, nedense, başkalarında olduğu zaman bile bizi yanından kaçırıyor.

Cavit Bey iki üç gün kendini toparlayamadı. Benim için: -Ondan böyle şey beklemezdim!- dediğini haber aldım, fakat kendimde gidip özür dileyecek kuvveti bile bulamadım.

Bu hikaye burada biter: Fakat ben, bununla münasebeti olan başka bir vakayı da şuracığa koymaktan kendimi alamıyorum:

Rapor şakasından bir hafta kadar sonra hapishane müdürlüğüne benim hakkımda bir kağıt geldi:

-İstanbul müddeiumumiliğine teslim edilmek üzere candarmaya teslimi- deniliyordu.

Sevindim. İstanbul ne kadar olsa daha alışkın olduğum bir yerdi. Arkadaşlarım çoktu. Gelenim, gidenim fazla olurdu. Gerçi Konya'da da yalnız değildim, fakat bu nakil bir değişiklikti ve bana fena gelmedi. Hemen eşyalarımı topladım. Kitaplarımı bir sandığa yerleştirdim, vakit geç olduğu için herhalde yarın gidecektim. O akşam koğuş koğuş dolaşarak tanıdıklara, tanımadıklara: -Hoşça kalın, Allah kurtarsın!..- dedim. Cavit Bey'in odasına gittiğim zaman o hemen yerinden kalktı ve yanıma gelerek elimi sıktı, hiçbir şey olmamış gibi konuşmaya başladı. Dargın ayrılmak istememişti. Bir müddet beraber oturduk. Kendisi İstanbul Hapishanesi'nden buraya geldiği için oradaki bazı nüfuzlu mahpuslara tavsiyeler yazdı, biraz serbest olmak, rahat edebilmek için lazım olan hususi malumatı verdi.

Ertesi gün akşama doğru candarmalar nizamiye kapısına geldiler. Ben kitap sandığımı evvelce yollamıştım. Kolumda paltomla bahçedeki mahpusların arasından geçtim. Fakirler yavaşça yanıma sokularak beş on kuruş istiyorlardı. Hepsine biraz bir şey uzattım. Ancak tahliye edilenlerin yaptıkları bu cömertlik bana onlarınkine benzer tatlı bir zevk veriyordu.

En sonra Cavit Bey'i gördüm. Tekrar elimi sıktı ve ben ona da iki lira verdim... Tahliye edilen mahkumların birçoğu gibi... Fakat ben tahliye edilmiyordum. Ve trene bindikten sonra candarmanın elindeki sevk kağıdına bakınca gördüm ki, İstanbul müddeiumumiliğine, Sinop Hapishanesi'ne gönderilmek üzere teslim edilecektim. Bunu okuyunca çöker gibi oldum. Bir deniz kenarında yapyalnız duran bir hapishane gözlerimde canlandı ve içinde bir tek bile tanıdığım olmayan o yalı şehrini düşündüm... -Gurbet hapishanesi!- dedim...

Zorlukları, azapları anlatmakla tükenmeyecek bir yolculuktan sonra Sinop'a geldim... Hapishane ve şehir o kadar fena görünmedi bana... Mahpus her şeye çabuk alışır, mahpus kalender olur...

Fakat geldiğimden on gün kadar sonra Konya'dan aldığım bir mektup beni hem güldürdü, hem de uzun uzun düşüncelere daldırdı.

Mektup Cavit Bey'dendi. İstanbul'a değil Sinop'a gönderildiğimi öğrenince bütün arkadaşların çok üzüldüklerini söylüyor ve şöyle devam ediyordu:

-Kardeşim, size yaptığım büyük fenalığı vicdanıma mazur gösterebilmek için beni affettiğinizi söylemeniz lazım. Size karşı olan hatam büyüktür. Bir müddet için hiddetime yenilmiş, bana yaptığınız o şakadan sonra geceleyin temiz kalple Allah'a dua ederek: 'O da bana yaptığı gibi bir şeye uğrasın!..' demiştim. Duamın bu kadar çabuk kabul edileceği ve size bu kadar ağır dokunacağı aklıma gelemezdi... Yaptığım bu kötülüğü bana bağışlayınız!..-

Ayda Bir, Ekim 1935

Duvar

Uzun zamanlar deniz kenarında ve surlar içindeki bir hapishanede kaldım. Kalın duvarlara vuran suların sesi taş odalarda çınlar ve uzak yolculuklara çağırırdı. Tüylerinden sular damlayarak surların arkasından yükseliveren deniz kuşları demir parmaklıklara hayretle gözlerini kırparak bakarlar ve hemen uzaklaşırlardı.

Bir mahpusu dünya ile hiç alakası olmayan bir zindana kapamak ona en büyük iyiliği yapmaktır. Onu en çok yere vuran şey, hürriyetin elle tutulacak kadar yakınında bulunmak, aynı zamanda ondan ne kadar uzak olduğunu bilmektir. On adım ötede en büyük hürriyetlere götüren denizi dinlemek ve sonra aradaki kalın kale duvarlarına gözleri dikerek bakmaya, denizi yalnız muhayyilede görmeye mecbur kalmak az azap mıdır? Bahçede insanın ayakucuna inerek ekmek kırıntılarını toplayan ve aynı hürriyetsiz topraklarda sağa sola adım atan bir kuşun bir kanat vuruşuyla bu duvarları aşarak serbestliklerle kucaklaşmaya gittiğini görmektense, nefes almaktan başka hürriyeti hatırlatacak hiçbir şey bulunmayan bir yerde kapanmak daha iyi değil midir?

Fakat benim kaldığım hapishanede her şey, her ses, hürriyeti gözlerin önüne kadar getirmek, sonra birdenbire çekip götürmek için yapılmış gibiydi. Surların üstünde büyüyen ufak ağaçlar, yosunlu taşlardan aşağı sarkan sarı çiçekler bir bahar havası içinde eli kolu bağlı olmanın bütün acılarını içime dökerdi. Uçsuz bucaksız gökte bir kuğu gibi ağır ağır yüzen küçük beyaz bulutlar benden bir tek teselliyi: unutmayı alırlardı.

Ve burada konuşulan şeyler hep eskiye, dışarıya ait şeylerdi. Sanki hiç kimse buraya girdikten sonra yaşamıyor, yahut hafızası bunu zapt etmiyordu. Buradaki hayattan bahsetmek lazım gelince de o kadar isteksiz anlatılırdı ki, insanda, söyleyene azap veren bu şeyleri susturmak arzusu uyanırdı.

Yalnız kır saçlı bir mahpus bana hapishaneye ilk geldiği senelere ait bir vaka anlattı. Belki bunu ona sıkılmadan anlattıran, içeriden ziyade dışarıya

ait olmasıydı. Bu, yarı kalmış bir firar hikayesiydi.

Yalnız daha evvel hapishanenin duvarlarından bahsedelim:

Avlunun dört tarafını çeviren surlar kara tarafında kalın ve birbiri arkasına birkaç tane idiler. Bir zamanlar burası şehrin iç sarayı imiş ve şimdi sarı yüzlü, sakallı ve dünyadan uzak zavallıların dolaştığı bu bahçede asırlarca önce genç cariyeler, belki aynı hürriyet aşkıyla gözlerini yukarı çevirip denizi dinleyerek, dolaşırlarmış. Bu kalın surlar onları hem yabancı gözlerden, hem de düşmandan korumak için yapılmış.

Şimdi yer yer çöken ve üzerlerinde biten bin türlü ot altında taşları görünmez olan bu duvarların garp köşesindeki kısmının yıktırılmasına başlanmıştı. Buraya yeni münferit (hapishanede tek kişilik hücre) daireler yaptırılacağı söyleniyordu.

Bir gün yukarıda söylediğim kır saçlı mahpusla birlikte bu yıktırılan duvarı seyrediyor, kazmayı vurdukça parça parça aşağı dökülen harçlara bakıyorduk. Sekiz metre kadar geniş olan surun yıktırılması epey uzun sürüyordu ve dış bahçenin bu tarafına gelmelerine müsaade olunan emniyetli yahut eski mahpuslar, uzun seneler içinde pek bol olarak görülmeyen bu -eğlenceyi- sabahtan akşama kadar oturup seyrediyorlardı.

Duvar yarı yarıya yıkılmıştı ki, benim yanımda sesini çıkarmadan duran kır saçlı mahpus yavaşça kulağıma eğildi:

-Bir zamanlar ben bu duvardan kaçacaktım!- dedi.

Merakla yüzüne baktım. O, bahçenin bir kenarındaki kuru ayva ağacına doğru yürüdü. Yan yana çömeldik, gözlerini parça parça aşağı düşen duvardan ayırmadan anlattı:

-Dokuz sene evvel, yeni hapse düştüğümün birinci senesinde bu duvarların dibinde ahşap dükkanlar vardı. Bazı mahpuslar orada marangozluk, oymacılık, kuyumculuk yapar ve çıkardıkları işleri dışarıdaki komisyonculara vererek limana gelen vapurlarda sattırırlardı. Biz de, cürüm arkadaşımla birlikte, evimizden beş on kuruş getirterek şu şimdi yıkılan

duvarın önündeki bir dükkanda çalışmaya başladık. Sessiz insanlar olduğumuz için müdür bizi koruyordu. Biz de karımızdan ona üç beş kuruş ayırıyorduk. Fakat ne bu iş, ne de kazanç bize dışarısını unutturamıyordu. Düşün! İkimiz de yirmi iki yaşındaydık. Dışarıda ele avuca sığar şey değildik. Bir, orospu kadın yüzünden vukuat yapıp içeri düştüğümüz zaman, burada birkaç günden fazla kalacağımızı aklımız kesmiyordu. Fakat cezamız tasdik olup on beş sene yüklendikten sonra aklımız başımıza geldi. Daha doğrusu aklımız başımızdan gitti. Ama ne yaparsın? Dört taraf dört duvar. Belki af çıkar; cezasını sonuna kadar yatan kaç kişi var ki?.. diye kendimizi avutmaya çalıştık.

Bir gün dükkanın bir köşesinde tutkal kaynatıyorduk. Çanağın altına sürdüğüm odun, duvarın taşına çarptı. Bana, taş yerinden oynar gibi geldi. Hemen ateşi ve çanağı oradan kaldırdım, taşın soğumasını beklemeden yapıştım. Azıcık kireç döküldükten sonra, koca bir tepsi ekmeği kadar büyük olan taş yere düştü. Eğilerek içeri baktım. Gözlerime inanamayacaktım: Uzakta, ta ileride dar bir ışık görünüyordu. Hemen arkadaşımı çağırdım. O da yere yatarak bakmaya başladı. Sonra bana dönüp:

'Bu delikten dışarı çıkmak zor olmasa gerek, hemen kaçalım!' dedi.

Ben kendisine 'düşünelim' diye cevap verdim. Acemilik etmeye gelmezdi. Akşama kadar iş göremedik, bir içeri, bir dışarı dolaştık.

Bazı geceler, iş çok olursa, gardiyana beş on kuruş vererek dükkanda kalmak mümkündü. Gardiyan, koğuş yoklamasında bizi mevcut gösterirdi. O akşam düdük çalıp herkes koğuşlarına giderken Arap gardiyanın eline bir yirmi beş kuruşlukla bir tutam esrar sıkıştırdık. O da: 'Hapishaneden banker olup çıkacaksınız ellalem!' diye yarenlik ederek gitti. Gece oluncaya kadar ceviz takozlarını keserle yontup sözümona sedefli nalın yaparak vakit geçirdik.

Yatsıdan sonra lambayı köşeye çekerek taşı oradan aldım, arkadaş pencereden nöbetçi gardiyanı gözlüyordu. Kafir Arap her sefer esrarı çekince bir köşede uyur kalırdı ama, bu sefer domuzuna dolaşacağı

tutmuştu. Ben delikten içeri süzüldüm. Gözüm öbür baştaki delikteydi. Ay ışığı olmadığı için orası şimdi koyu yeşil bir fener gibi parlıyordu. Biraz daha sürünerek ilerledim. Sırtım taşlara dokunuyor, enseme kireçler dökülüyordu. İki adam boyu kadar gittikten sonra birden ferahladım. Elimle iki yanımı, üstümü yoklayınca geniş bir yerde olduğumu anladım, yine yoklaya yoklaya doğruldum.

Burası üç adım eninde, üç adım boyunda bir yerdi. Başımı eğerek ayakta durabiliyordum. Duvara dayanarak solumaya başladım. Sürünürken oldukça yorulmuştum. Böylece biraz bekledikten sonra dükkan tarafında bir patırtı oldu ve delik karardı. Önce korktum, sonra baktım bizim oğlan geliyor. Sanki bu yerin dibindeki delikte bizi duyacaklarmış gibi, yavaş sesle:

'Arap gardiyan uyudu mu ki?' diye sordum. Yattığı yerde ilerlemeye çalışarak: 'Öyle olmalı, yarım saatten beri dolaşmaz oldu!' dedi. O benden daha zor sürünebiliyordu. Nihayet benim durduğum yere geldi, hemen:

'Burası ne biçim yer?' diye sordu. Sonra ellerini duvarda gezdirerek söylendi:

'Vıyy, her yanlar da yaş!'

Elimle onu aradım, parmaklarıma meşin bir torba dokundu. O zaman ne diye zor zoruna sürüklenebildiğini anladım. Gündüzün acele ile bu torbayı bulmuş, belli etmemek için yalnız kendi tayınlarımızı içine koyarak saklamıştık. Belki bir gün, iki gün insan yüzü göremeyecektik...

Ben bunu unutmuştum bile, arkadaş unutmamış ve beraber getirmiş. O da biraz dinlendikten sonra: 'Haydi bakalım dayan!' dedim. Bu sefer o öne düşerek şimdi daha yakına gelen deliğe doğru ilerlemeye başladı. Ben de yere uzanarak arkasından gitmeye hazırlandım. Önümdeki, birdenbire durdu: 'Buradan geçilmez!' dedi. Başı deliğe yaklaştığı için, dışarıda, kalenin üstünde dolaşan candarmanın duymasından korkuyor ve yavaş konuşuyorduk. Sonra, sesi taşların ve kendi elbiselerinin arasında boğulmaktaydı. Ben kalktım; o geri geri sürünerek geldi.

'Delik birdenbire darlaştı. Bir taş var, onu söktürmek lazım. Ondan sonrası yine ferah!' dedi.

O sıkıntılı yolu bir daha geçerek dükkana döndüm. Bahçeyi bir güzel dinledim: Ne ayak sesi, ne de Arap'ın öksürüğü duyulmuyordu. Lambayı biraz açtım. Sandığın içinden bir keski ile bir çekiç alarak geri döndüm.

Ondan sonra sıra ile deliğe girip çalışmaya başladık. Ses çıkarmamak için çekici hiç kullanmıyor, yalnız keski ile taşın etrafındaki harçları dökmeye, taşı oynatmaya çabalıyorduk. Bizi dışarı atacak olan deliğe yarım adım bile yoktu. 'Bir şu taş düşse!' diyordum.

Gözüm karanlığa alıştığı için dışarısını seçebiliyordum. Karşımda öteki surun taşları vardı. Fakat bu surlar pek harap olduğu için aralarından geçmek kolaydı. Kasabadaki oğlanlar bile kuzularını alıp burada yayarlardı. Bu vakadan sonra hepsini tamir ettirdiler.

Böylece her birimiz üç dört kere girip çıktık. En son ben girmiştim. Yarım saat kadar uğraştıktan sonra taş, bir sürü sıva ile beraber, önüme yuvarlanıverdi. Sevincimden deli gibi oldum. Arkada sesleri duyan arkadaşım da sabırsızlanıyordu. Ellerimle sımsıkı sarılarak taşı geri geri getirdim. Onu bir kenara iter itmez deliğe doğru atıldım.

Fakat ben bu işle uğraşırken hiç dışarı doğru göz atmamıştım; deliğe yaklaşınca ne bakayım: Şafak sökmüş bile.

Başımı yavaşça uzattım ve elli adım kadar ötedeki kalede nöbetçi candarmanın gölgesini gördüm.

Tere gömülüvermiştim. Ağır ağır geriye döndüm ve: 'Yazık, kaçamayız!..' dedim.

Arkadaşım evvela güldü ve deliğe kendisi girdi. Fakat biraz sonra o da geldi. Karşı karşıya durduk, artık gözlerimiz birbirimizi seçiyordu.

'Bu akşam geçti, başka bir akşam inşallah!' dedim.

Fakat bu kadar yaklaştıktan, hatta serbestliğin içine böyle başını uzatıp baktıktan sonra insana geri dönmek pek zor geliyor. Arkadaş başını salladı:

'Başka akşamı falan yok, bu akşam gideriz!' dedi.

'Artık bu akşam kalmadı, bugün diye konuş!'

'Peki, bugün gideriz!'

İlkönce ben de geri dönmeyi ister değildim, fakat bunun lazım olduğunu ona anlatırken onu değil kendimi kandırdım. En sonunda sözlerime o kadar inanmış ve kendimi o kadar korkutmuştum ki: 'Sen istersen git, ben kalırım, candarma kurşunuyla geberecek halim yok!' diye bağırdım, hızla geriye dönüp dükkana doğru sürünmeye başladım. O arkamdan bağırdı:

'Ülen gitme! Candarmanın gözünü avlar, daha ortalık adamakıllı aydınlanmadan otların arasına sine sine gideriz!' dedi.

Fakat benim yüreğim, kör olası bir korku, bir can korkusu ile öyle yaman atmaya başlamıştı ki, üstümü başımı yırta yırta kendimi dükkana zor fırlattım ve taşı eski yerine kapatarak sabahı ve koğuşların açılmasını bekledim.

O gün kuşluk vakti iş meydana çıktı. Gardiyanlar, candarmalar dükkana doluverdiler. Ben yarı korkudan, yarı şaşkınlıktan aptala dönmüştüm. Taşı çektiler, delik meydana çıktı. Eğilip bakınca öbür baştaki delik, bu sefer kocaman olarak görünüyordu. Yol bomboştu... Bir candarma mavzerini uzatarak iki sıkı attı. Kurşunların karşı surlara vurdukları duyuldu. Hemen bütün dükkanları boşalttılar. Duvarlar muayene edildi, bizim arkadaşın kaçtığı delik iki yandan ördürüldü ve bir daha böyle dükkan açmak falan yasak edildi.

Ben çok dayak yemedim. Kendim kaçmadığım için hapishane müdürü, karakol kumandanı, hatta müddeiumumi halime acıdılar. Fakat keşke dayaktan öldürselerdi!..-

Kır saçlı mahpus bir müddet sustu. Yarı kapalı gözleri bir hayali kovalıyor gibiydi. Başını bana çevirmeden, küfrediyormuş gibi keskin keskin:

-Ah... ne enayilik ettim!- dedi, -Ne enayilik ettim! Bir candarma kurşunu on beş seneden daha mı kötü sanki? Bir korku yüzünden gençliğimi yok ettim.-

-Halbuki o... kim bilir şimdi nerelerdedir? Bir daha buralarda görünmedi. Herhalde uzak bir memlekette, kendisini tanımayanlar arasında yerleşti, akıllı uslu adam oldu... Belki çoluk çocuğa da karışmıştır. İstesem ben de onunla beraber olabilirdim. Fakat bir dakikalık korku... O kahrolası korku...-

Çenesinin adaleleri gerilmişti. Hayatımda kendisini bu kadar istihkar eden, kendisine bu kadar kızan insan görmedim; her gün üst üste yığılarak müthiş bir kin halini alan bu nefret dudaklarından çıkarak bir tükürük halinde kendi korkaklığının yüzüne fırlatılıyordu.

Karşıda ameleler duvarı iyice alçaltmışlardı, ikimiz de ayağa kalkarak o tarafa yürüdük. Tam bu sırada gürültüyle birkaç taşın yuvarlandığı duyuldu.

Ameleler geri fırladılar. Yanımdaki gülümsemeye çalışarak: -O benim söylediğim boşluğa geldiler galiba, duvarın tam orta yerindeki boşluğa... Ben o zamandan beri çok düşündüm, ama bunun ne diye yapıldığını bulamadım. Kim bilir, eski zamanlarda burada duvar içinde yollar, kapılar mı vardı?- dedi.

Ameleler bu sefer taşların düştüğü deliğe yaklaşmışlar, içeri doğru bakıyorlardı. Birkaç taşı daha ellerine alıp bir kenara koyduktan sonra birdenbire, yüzlerinde elle tutulabilecek bir dehşet ifadesiyle, doğruldular...

Etrafta bulunanlar ve bunların arasında kır saçlı mahpusla ben, o tarafa yürüdük; artık bir metreye kadar inmiş olan duvara tırmanarak deliğe yaklaştık. Herkes halka olmuş, ses çıkarmadan, aşağı bakıyordu. Bunları aralayarak biz de sokulduk ve gözlerimizi oraya çevirdik...

Elime birisinin yapıştığını, sımsıkı tuttuğunu ve sinirli sinirli titrediğini hissettim.

Orada, binlerce seneden beri güneş görmemiş olan rutubetli taşların üstünde bembeyaz bir insan iskeleti uzanıyordu.

Çoğu birbirinden ayrılmış olan kemiklerin ayak ucunda bir çift eski kundura, yanı başında meşin bir torba vardı.

Başımı kaldırarak yanımdakine baktım. O hala elimi tutuyor ve sinirli sinirli sıkmakta devam ediyordu.

Yüzü sapsarıydı ve bu yüzde, henüz ölümden kurtulanlarda görülen şaşkın bir hayata sarılış vardı...

Ayda Bir, 01.05.1936

Pazarcı

Tekaüt olduktan sonra karısının memleketi olan Ege Denizi kıyılarındaki bu kasabada ufak bir dükkan açıp tuhafiyecilik yapmak istedi. Pek becerikli idi. Balkan Harbi'nde yaralandıktan sonra da bir kere istifa ederek askerlikten ayrılmış, Üsküdar'da Uncular Sokağı'nda ufak bir yağ ve sabun dükkanı açmıştı. O zaman üç ayda işini o kadar ilerletti ki, karşı sırada daha büyük bir mağaza tutarak oraya taşındı. Fakat seferberlik çıkınca işler karıştı, tekrar askere istediler. Bir hastalık bahane ederek gitmemenin imkanını bulmak üzere idi; karısı tutturdu, -İlle beli kılıçlı zabit isterim, ben yağcı karısı olayım diye sana varmadım!- dedi. O da sesini çıkarmadı. On sene, Çanakkale'den Afyonkarahisar'a kadar birçok yerlerde, cephe gerisi hizmetinde olsa bile, epeyce yıprandı. Bu sefer tekaüt olduğu zaman saçları adamakıllı beyazlanmıştı.

Elindeki birkaç yüz lira ile açtığı tuhafiyeci dükkanı ilk zamanlar oldukça iyi işliyor, yani kendisini, karısını ve iki çocuğunu geçindiriyordu. Mahalle arasında ufak bir meydana bakan ve adı tuhafiyeci dükkanı olmasına rağmen içinde kınadan gazyağına, çorap ipliğinden defter ve kaleme kadar her şey bulunan bu basık yerin önü, akşamları, topukları aşınmış takunyalı ve saçları otuz örgülü kızlarla, elinde bir gaz şişesiyle bekleyen ve birbiriyle kavga eden yalınayak oğlan çocuklarıyla dolardı. Yüzer paralık, beşer kuruşluk alışverişlerini ettikten sonra yollarda yarım saat eğlenerek evlerine giden bu çocukların akını bitince, dükkanın önüne iskemlesini atar, çeşmeden dönen ve testiyi taktıkları kollarının mukabil tarafına 45 derecelik bir zaviye (açı) ile meyleden biraz daha büyük çocukları ve camiye akşam namazına giden ihtiyarları seyrederdi. Bu mahallede oturan bir iki memur, geçerken onunla birkaç laf atarlar ve o, dükkanını kapayarak bunların en sonuncusuyla beraber evine yollanırdı.

Fakat çocukları yavaş yavaş büyümeye başlamışlardı ve basık tavanlı dükkanın kazancı onları biraz güç geçindiriyordu. Mesela iki seneden beri kendi sırtına bir elbise yaptıramamış, yüzbaşılığından kalma üniformalarını bozdurarak giymişti. Gene bozdurarak ilk mektebin son sınıfına giden oğluna palto yaptırdığı kurşuni pelerinini, bir zamanlar, ağarmamış

saçlarının altında ve dik omuzlarında dalgalanır gibi kıvrılan bu şimdi havı dökülmüş kumaşı, sıska oğlunun sırtında gördükçe gözleri yaşarır gibi oluyordu. Balkan Harbi'nden sonra ticarete atılan o eski ve becerikli adam bu değilmiş gibi, vaziyeti bozuldukça çekingen ve şaşkın bir hal alıyordu.

Nihayet kirayı da veremeyerek dükkanı kapattı. İçindekileri eve taşıdı, sonra iki gaz sandığı alarak pazarcılığa başladı. Kasabaya birer saat uzaklıkta iki ufak kasabacık daha vardı; birinde salı, birinde perşembe günleri pazar kurulurdu. Kendi kasabalarının pazarı da cumartesi idi. Haftanın bu üç gününde dükkandan kalan ufak tefek mallara, şube reisliği yaptığı zamanlar yanında yazıcı olarak bulunmuş olan ve buranın büyükçe tüccarlarından sayılan bir gençten veresiye aldığı şeyleri de katarak bir köşede ufak bir sergi açıyor; heybelerini bir kenara bırakan ve çekişe çekişe pazarlık eden köylü kadınlara hafif ve hala tatlı sesiyle beğendirmeye çalışarak, makara, sakız, düğme, gelin teli satıyordu. Öbür kasabalara gitmek için, yalnız o günlere mahsus olarak kiraladığı bir eşeğe, içerisine bütün o çorap kutularını, iplik çilelerini, kına torbalarını doldurduğu iki gaz sandığını yükler, güneş doğmadan yola çıkarak erkenden, pazarı olan kasabaya varırdı. Orada kendisine pek hürmet eden bir helvacıdan genişçe bir kapı kanadı alarak kaldırıma yatırır, kapının dışarıda boşta kalan kısmını taşlarla besler, sonra onun üzerine çeşit çeşit kutuları açardı. Kışın yağmur bastırıp bunları yarı ıslak toplayarak bir dükkana sığındığı, yazın göğsü bağrı açık, ak saçları ter içinde, yanı başında bir kağıtta duran kirazlardan ağzına birkaç tane atıp serinlemeye çalıştığı olurdu.

Akşama doğru köylüler -aksata-yı (alışverişi) bitirip eşeklerini öne katarak yola düzüldükleri ve güneş fersiz ve eğri ışıklarıyla gözleri kamaştırır olduğu zaman, o, yarı kapalı gözlerle en tatlı meşguliyetine; hatıralarıyla oynamaya başlardı. O zaman ta mektep sıralarından, Harbiye'nin arka duvarından atlayıp kaçarak Beyoğlu'nda çapkınlık etmekten başlayan ve Anadolu ve Rumeli'nin küçüklü büyüklü birçok şehirlerinde, köylerinde dopdolu geçirilen bir hayat, gözlerinin önünde inanılmayacak kadar canlı bir resmi geçit yapardı.

Halinden şikayetçi olan ve bulunduğu vaziyete asla alışamayan bütün insanlarda olduğu gibi onun da muhayyilesi, kendisini bile şaşırtan bir

mükemmellikle işliyordu. Kafasının içinde, kah Arnavutluk'ta sarp bir kayanın üzerindeki kaleden bulanık vadinin görünüşü; kah Yalvaç'ta nişanlanıp sonra dedikodu yüzünden ayrıldığı ve bu yüzden uzun zaman içkiye vurduğu tüfekçi ustasının kızı; kah İstanbul'un o zamanki levantenlere mahsus eğlence yerlerinden birinde Rum kızları ve kendisi gibi izinli arkadaşlarla geçirdiği bir alem; kah bir azgın yağız at; bir muharebe meydanı; hulasa elli senelik ömrünün her safhasından, bazan pek ehemmiyetsiz, bazan hayatının gidişini değiştirmiş bir parça diriliyor, hem de dün olmuş gibi canlı, vuzuh içinde ve tesirli olarak yeniden yaşıyordu.

Eşeğini önüne katıp, alışverişin bıraktığı on beş yirmi lirayı cebine atarak sarp ve büyük bir tabiatın bütün güzelliğini toplayan yollardan kendi kasabasına dönerken bile, bu hatıralardan ayrılmazdı. O kadar bugünden uzak, o kadar eski hayatının içinde yaşıyordu. Yanı başında onunla beraber eşeklerini önlerine katan ve harıl harıl alışveriş lafı eden Alanyalılar, önünde yırtık pabuçlarını sürüye sürüye giden ve toplayabildikleri sadakaları torbalarına doldurup sırtlarına vuran profesyonel dilenciler, dahaa birçok köylüler, nane yağcılar, bir yaylı araba ile geçen manifaturacılar, ortalığı toza bulayan bir otomobille yoldakileri iki yana fırlatan zeytinyağı fabrikatörleri ona, tanımadığı, yeryüzünde bulunduğunu bile bilmediği bir memleketin adamları gibi yabancı, uzak, sis içinde görünüyorlardı.

Bir gün, bir vaka onu bugünden alarak eski hayatının ta ortasına; bütün romantikliği ve acayipliği ile muhayyilesinin dünyasına götürdü. Böylece hayatının son ve güzel hadisesini yaşadı, fakat bu, aynı zamanda onun her şeyinin sonu oldu:

Gene böyle grup halinde pazardan dönerlerken, dar bir boğazda, fundalıkların arasından üç silahlı göründü. Etrafındakilerin şiddetli korku nöbetleri geçirdiklerinin, telaşla kaçacak yer aradıklarının farkına bile varmayan eski zabit, -Soyunun!- diye bağıran boğukça bir sesle kendine geldi. Derhal eli ceketinin iç cebine gitti. Pazardaki alışverişin bıraktığı yirmi iki lira burada idi ve bu bütün sermayesinin yarısından fazlasıydı.

Birkaç haftadan beri ağızlarda, karı meselesi yüzünden dağa çıkan ve birkaç köy basan bir eşkıyanın lafı dolaşıyordu; fakat bu sıkı zamanlarda onun böyle yol kesecek kadar ileri gideceği, her şeyden kuşkulanan Aksekili aktarların bile aklına gelmemişti. Üzerlerine dikilen silahların karşısında herkes süratle soyunuyor ve çeşit çeşit elbiseli adamların yerinde beyaz çamaşırlı ve titreşen şekiller kalıyordu. Eşkıyalardan biri uzakta ve silahı elinde bekledi, öteki ikisi yolcuların yanına gelerek yerdeki elbiseleri karıştırdılar, bütün paraları ve saatleri aldıktan ve elbiselerden de kendilerine üç takım seçtikten sonra, bir köşeye birikmiş bekleyen pazarcıların yanına giderek ağızlarının içini, avuçlarını muayene ettiler ve parmaklarından gümüş yüzükleri söküp aldılar.

Akşamın alacakaranlığında, ağaçların yukarıdan doğru gelen uğultusuyla derenin aşağıdan gelen şarıltısı arasında bu beyazlar yığını ve onların arasında, çamaşırlarından daha beyaz kalmış kolları ve seyrek beyaz saçlarıyla eski zabit hiç de gülünç olmayan bir manzara idi. Dudaklarının kenarı acı acı bükülmüştü, kah eşkıyaların karıştırdıkları gaz sandıklarının altında öteye beriye dönen eşeğe, kah gözleri patlayacakmış gibi dışarı fırlayan Alanyalı manifaturacıya bakıyordu.

Eşkıyalar işlerini bitirdikten sonra bunlara üstlerini giymelerini söylediler. Ondan sonra silahlarını doğrultarak: -Hadi bakalım, marş!- diye bağırdılar. Herkes ağır ağır ve adeta ayakları gitmek istemeyerek yürüyordu. Geride durup bekleyen eşkıyanın: çete başının önünden geçerken hepsi korkudan önlerine bakıyorlardı. Kafilenin en sonunda giden eski zabit başını kaldırarak orada, yarı adam boyu yüksekliğinde bir taşın üstünde silahına dayanmış duran adama uzun uzun baktı, merakla baktı ve sonra gözlerini ileri çevirerek yürümeye başladı. Fakat eşkıya birdenbire bulunduğu taştan atlayıp onu kolundan yakaladı, kendine çevirerek, gitgide koyulaşan akşamın içinde hayretle baştan aşağı süzdü. Sonra, elleri yanına çekilmiş, gözleri hüzün içinde: -Beni tanımadın mı bey?- dedi. O baktı, bu zayıf, sinirli, kırmızımtırak gözlü yüze dikkatle baktı, sonra omuzundan tutarak yavaş sesle: -Tanıdım, sen şey değil misin?- dedi ve onun ismini söyledi. Bu karşısındaki, kendisi bir zamanlar Çanakkale'de divanıharp azası iken, askerden kaçan, sonra bir gece yarısı kapıya gelip: -Aman bey, beni kurşuna dizdirme, ben teslim olacağım!- diye yalvaran bu taraflı bir

neferdi. O zaman divanıharpte onu kurtarmış, sonra da bir ay kadar yanına emirber almıştı. Namuslu bir çocuk olduğu halde çok sinirli ve ataktı. Ufak bir laf için arkadaşları ile boğaz boğaza girerdi. Bu yüzden yanında fazla alıkoyamayarak karargaha göndermiş ve o zamandan beri bir daha adını bile duymamıştı. Öteki hemen arkadaşlarını çağırarak eski zabiti onlara tanıttı, elini öptürdü. Aldıkları parasını geriye verdikten sonra, onun birkaç misli daha da para verdiler. Eski neferin: -Vah beyim, siz bu hallere mi geldiniz!- derken gözleri yaşarıyor gibiydi. Kendisinden bahsederken: -Ne yapalım beyim, bir namus meselesi yüzünden başımıza bu işler geldi. Eh, aç da durulmuyor, Allah taksiratımızı affetsin!- dedi. Zabiti en çok sarsan şey, eski neferinin tavırları idi. Hiçbir zaman kendisine karşı eski muamelesini değiştirmiyor, elleri yanında, adeta bir iş buyurmasını bekliyordu. Öteki iki kişi de biraz geride ve elleri göbeklerinde bekliyorlardı. Biraz daha konuştuktan sonra: -Hadi beyim, geç kaldım, bizi gönülden çıkarma duanı bekleriz!- diyerek onu gönderdiler.

Eski zabit, ormanın yukarısından gelen uğultusu ile derenin aşağıdan gelen şarıltısı arasında, gözleri karşı yardan doğru çıkan ayın ilk ışıklarında, ağır ağır yürüyordu. İçerisi bu dereden çok daha büyük birtakım nehirlerle dolup boşalıyor, kah gülüyor, kah gözleri yaşarıyordu.

Fakat kasabaya gelenler hemen meseleyi karakola haber vermişlerdi. İçlerinden biri bunun geriye kalıp eşkıyalarla uzun boylu görüştüğünü de saklanıp seyretmiş ve candarmalara bildirmişti. Şehre girerken yakalayıp ifadesini almaya götürdüler. Üzeri arandığı zaman çıkan paralar ve biraz perişan gözleri, şüpheleri büsbütün arttırdı. Eşkıyalarla sözlü olduğu, onlara habercilik ettiği iddiasıyla tevkif edildi. Tahkikat ilerleyince meselenin meydana çıkacağı muhakkaktı; fakat buna vakit kalmadan o, tevkifinin yirminci günü, ömrünün o belki en geniş günürtü kovalayan bu dar günlere tahammül edemeyerek hapishanede öldü.

Varlık, 01.07.1935

Apartman

Siri damın üzerinde, keskin bir koku dağıtan yaş tahtalara keseri vuruyor, bir taraftan da batıya doğru inmeye başlayan güneşi gözlüyordu. Ağustosun sonuna yaklaştıkları için mal sahibi çatının çabuk örtülmesini istemişti. Yağmurlar başlar diye korkuyordu. Bunun için sekiz kişi iki gündür hep çatıda uğraşıyorlardı.

Öğleyin şöyle on dakika dinlenip biraz ekmekle yarım karpuz yemiş, hemen işe başlamıştı. Böyle yüksekte (apartman beş katlı idi) ve yarı yatmış, yarı ayakta durarak yaş tahtalara abanmak ve mütemadiyen başının üst tarafmda keser sallamak insana sersemlik, hatta baş dönmesine benzer bir şey veriyordu.

Bir akşam olsa, bir eve gitse, bir arka üstü yatsa ve karısı ile küçük kızına şöyle göğsünü kabarta kabarta bir bağırıp çağırsa!..

Mal sahibi karşı apartmanda oturuyordu (orası da kendi malı idi). Onun için burada bağırmak değil, hızlı bile konuşamıyorlardı. Herif bazan pencereyi açıp göbeğini kenara dayayarak saatlerce baktığı ve ara sıra: -Orasını iyi kapat!- yahut: -Lakırdıyı bırakalım!- diye emirler verdiği için işçilere, o olmadığı zaman da devam eden bir çekingenlik gelmişti. Sessiz sessiz çalışıyorlardı.

Birdenbire irkildi. Etrafına bakınırken ilerideki sokak başında küçük bir küfecinin iki kat olmuş geldiğini gördü. İçi, safrası kabarmış gibi, allak bullak oldu. Eliyle yarı çivilenmiş tahtalardan birine yapıştı, aşağıya doğru dikkatle bakmaya başladı.

Küfeye yükletilen eşyanın altında, ayakları sokağın bozuk taşlarına yapışıkmış gibi adımlar atarak ilerlemeye çalışan küçük hamal kendi oğlu idi.

Bir gün iş bulup on gün bulamadığı sıralarda, onu, zaten sebebini anlamadan iş olsun diye gönderdiği mektepten almış, bir daha göndermemişti.

Bir karısı ve bu oğlundan başka iki de kız çocuğu vardı. Ayın en çok on gününde aldığı en çok altmışar kuruşla bunları doyuramıyordu. Küçük oğlan ufaktan çalışmaya başlamalıydı.

Ucuzca bir eski küfe aldıktan sonra onu pazarlara gönderdi ve çocuk gününe göre yirmi yirmi beş kuruşa kadar kazanıp getirmeye başladı. Büyüdükçe belki beş on kuruş daha fazla da çıkarabilirdi.

Fakat bu sefer fena yüklemişlerdi. Alnına güneş vurdukça terlerin parıldadığını o buradan görebiliyordu. Çocuğun yanında giden uşak kılıklı bir adam ara sıra ona durup bir şeyler söylüyor, galiba: -Yürüsene be!- filan diyordu.

Yaklaştıkları zaman küfenin içinde neler olduğunu da seçmeye başladı. Bir sürü şişelerin arasında irili ufaklı konserve kutuları vardı, renkli kağıt kuşaklara sarılmış teneke kutular. Ve sonra şişeler, kısa, tıknaz, fıçı biçiminde, huni biçiminde, dar boğazlı, şiş gerdanlı ve içinde beyaz, yeşil, vişne rengi ve kan rengi sular bulunan birçok şişeler. Çocuk bu ağır yüklerin altında yıkılacak gibi yürüyordu.

Çocuğun yanında yürüyen adamı tanıdı: Apartman sahibinin uşağı idi. Herhalde bu akşam karşıda ziyafet olacaktı. Bu içkiler, bu çeşit çeşit balık ve konserve kutuları bunu gösteriyordu.

Küfeci ve uşak karşı apartmanın kapısına geldiler. Çocuk ufacık elleriyle duvara tutunarak bir ayağını merdivene attı. Babası yukarıdan bu ayağın pazılarının nasıl titreye titreye gerildiğini gördü. Fakat çocuk öteki ayağını bir türlü kaldıramıyordu. Yük herhalde çok ağır olacaktı. Uşak canı sıkılmış bir tavırla ve eli arkada seyrediyordu. Çocuk bir hamle daha yaparak o basamağı ve aynı güçlükle öteki üç basamağı çıktı, kapıdan içeri girdi.

Babası yukarıda adeta nefes bile almayarak bekliyordu. Ustabaşı damın öbür ucundan: -Hey... durma!- diye bağırdı. Silkinerek, keseri başının üzerindeki tahtalara vurmaya başladı. Fakat aklı hep arkada, karşı apartmanda idi. Ara sıra gene durarak dinliyor, fakat kalbinin gümbürtüsünden başka bir şey duymuyordu. Biraz sonra, keser seslerinin

arasında, kulağına şangırtıya benzeyen bir ses geldi. Durdu, geriye ve aşağıya doğru eğilerek dinlemeye başladı. Karşı apartmanın içinde kalın bir ses bağırıyordu. Fakat söylenen sözleri anlamak mümkün değildi. Ara sıra ince bir vızıldanma kulağına gelir gibi oluyordu. Biraz sonra sesler kapıya yaklaştı.

Yukarıdaki adam büsbütün eğilerek bakmaya başladı. Kapıdan, önce oğlu çıktı. Hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve bir eliyle küfesini ipinden tutup sürüklüyor, öteki eliyle de sağ dizini ovuşturuyordu. Bu ayağı kan içindeydi.

Arkasından uşak göründü. Çok kızgındı:

-Haydi bakalım, çek arabanı!- diye çocuğa bağırdı.

Çocuk büsbütün ağlamaya başladı. Bu arada anlaşılmaz bir şeyler söylüyordu. Öteki hızla bağırdı: -Defol ulan! Senin yüzünden ben de laf işittim! Taşıyamayacaktın da ne diye yüklendin...- Çocuk yine bir şeyler mırıldandı. Uşak:

-Pamuk yükletecek değildik ya!..- dedi.

Çocuk gözlerini silmeye başlayarak:

-O kadar yerler dolaştırdınız, paramı verin hiç olmazsa!- diye yalvardı.

Öteki omuzlarını silkti:

-İki şarap şişesi kırıldı, yüz ellişerden üç lira... Bir de para mı istiyorsun?- diyerek apartmanın köşesindeki ufak kapıdan içeri girdi. Çocuk hala orada duruyor ve uuuf, uuuf... diye ağlıyordu. Ayağından sızan kanlar apartmanın önündeki beyaz parkeleri kırmızıya boyamıştı.

Babası yukarıdan donmuş gibi bakıyor, bir şey söyleyemiyordu. İşe karışır ve çocuğun kendi oğlu olduğu anlaşılırsa mal sahibinin kendisini kovacağını zannediyordu. Öyle ya, -Çocuğu niçin ağlattınız?- yahut, -Çocuğun parasını verin!..- demeye kalksa derhal defedilirdi. İşinden ayrılıp

aşağıya da gidemezdi. Zaten bunları bu anda hiç düşünmüyordu. Yalnız aptal gözlerle aşağıya bakıyor ve göğsünü parçalayacakmış gibi çarpan kalbini tutuyordu.

Birdenbire karşı pencere açıldı, apartman sahibinin evvela büyük göbeği, sonra kırmızı başı göründü. Dışarı uzanmaya çalışarak gürler gibi bağırdı:

-Hey!.. Zırlamasına pencerenin önünde!.. Defolup gitsene!..-

Uşak hemen girdiği kapıdan fırladı.

Küfesinin üstüne oturarak ve yaralı dizine baka baka ağlayan çocuğu omuzundan tutarak kaldırmak istedi.

Çocuk bağırıyordu:

-Görmüyor musun be!.. Cam kırıkları dolmuş içine... Uuuf...-

-Haydi git başka yerde ağla!..-

-Beş kuruşumu verin!..-

Penceredeki adam hırsından kıpkırmızı kesilerek bağırdı: -At şu piçi şuradan be!..-

Uşak, küfeciyi kolundan yakalayarak sürüklemeye başladı. O, küfesini bir eliyle tutuyor ve hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Kalktığı yerde parkeler kıpkırmızı idi ve güneş orasını donuk donuk parlatıyordu.

Çatının üstündeki adam hiç kımıldamadan aşağıya bakıyordu. Gözlerinin içi yanıyor ve beyni karıncalanıyordu. Yakası boğazına dar geliyormuş gibi bir hisle elini boynuna götürdü. Çocuk gitmek istemiyordu. Şimdi para filan istediğinden değil, ayağının acısından olduğu yerde kalıyordu. Gözleri penceredeki adama ilişen uşak çocuğu hızla itti; o, küfesiyle beraber yüzükoyun yuvarlandı. Artık ağladığı bile duyulmuyordu.

Çatıdaki adam gözlerinin büsbütün karardığını ve güneş vurmuş gibi beyninin içinde gürültüler olduğunu hissetti. Çatının kenarına dayanan ayakları titriyordu. Yavaş yavaş dizlerinin gevşemeye ve bükülmeye başladığını fark ederek elleriyle başının üst tarafındaki tahtalara tutunmak istedi. Fakat parmakları da gevşemişti ve hiçbir şeye sıkıca yapışamıyordu. Vücudu yaş tahtaların üstünde hafif bir gıcırtı çıkararak ağır ağır kaydı. Çatının kenarına kadar gelip orada bir an takılır gibi olduktan sonra, aşağıya, sokağın ortasına, içi toprak dolu bir çuval gibi boğuk bir ses çıkararak düştü.

Çocuğu kaldırmaya uğraşan uşak onu bırakarak beri tarafa koştu ve penceredeki adam bir şeyden tiksiniyormuş gibi yüzünü buruşturduktan sonra, kanatları hızla vurarak içeri çekildi.

Ayda Bir, Kasım 1935

Arabalar Beş Kuruşa

Akşam, caddelerin kalabalık zamanında, köşe başına bir kadınla bir çocuk gelirdi. Siyah bir çarşafa bürünen kadın elleriyle çarşafını yüzüne kapatır, yalnız iki siyah göz, sokağın yarı aydınlığında, parıltısız, önüne bakardı. Çocuk yanında ayakta dururken o çömelir, küçük bir çuvaldan birtakım oyuncaklar çıkarırdı: Bunlar bir değneğin ucuna takılmış bir çift tahta tekerlekti. Tekerleklerin üzerinde, iki yuvarlak tahtanın arasına çivilenmiş dört çubuktan ibaret kameriye gibi bir şey duruyor ve tekerlekler yerde yürütülünce bu kameriye fırıl fırıl dönüyordu.

Oyuncaklar kadının önünde dizilince çocuk bir tanesini eline alıyor, kaldırımda ileri geri götürerek incecik sesiyle bağırmaya başlıyordu:

-Arabalar beş kuruşa... Beş kuruşa... Arabalar beş kuruşa!..-

Ve sokaklar tenhalaşıncaya kadar, belki üç dört saat, burada duruyorlardı.

Çocuk sekiz yaşında vardı, fakat ilk görüşte altı yaşından fazla denilemezdi. Zayıf ve minimini idi. Sonra, hiç durmadan bağıran sesi küçük bir kızın sesi gibi ince ve titrekti. -Beş kuruşa!- derken -ş-lere basıyor ve dudaklarının arasından onları ezerek çıkarıyordu.

Kendisi de annesi gibi hep önüne bakar ve başını kaldırmazdı.

Bulundukları köşenin biraz ötesinde parlak vitrinli bir tuhafiye mağazası vardı. Büyük kristallerin arkasında türlü göz alıcı renklerde boyunbağları, şık tokalı kemerler, yün kazaklar, eldivenler ve daha birçok, insanlara lazım olan ve olmayan şeyler, geçenlerin yüzüne gülüyordu. Ana oğul bunların önünden geçerken, geçtikten sonra köşelerine yerleşirken, başlarını hiç çevirmemeye gayret ederlerdi. Eğer sokağın çamurlu kaldırımlarına akseden ve orayı yer yer parlatan ışıklar da olmasa belki böyle bir mağazanın bulunduğunu bile fark etmeyeceklerdi.

Halbuki gelip geçenlerin çoğu, bilhassa çocuklar, bu parlak camekanların önünde durup, orada bir köşeye, ustaca bir karmakarışıklık içinde yığılmış oyuncaklara gözlerini dikiyorlar; sonra, mahzun bir tavırla yollarına koyulunca karşılarına çıkıveren tahta tekerlekli arabalara dudaklarını kıvırarak ve adeta hayallerinde vitrinden kalan güzel şekilleri bozuyormuş gibi canları sıkılarak bakıyorlardı. Fakat küçük satıcı onların bu isteksizliklerini fark etmez, önüne bakarak kısa aralıklarla bağırırdı: -Beş kuruşa, arabalar beş kuruşa...-

Büyücek bir otomobil, mağazanın önünde durdu; içinden süslü ve şişmanca bir kadınla sekiz dokuz yaşlarında, beyaz bereli ve tozluklu, yumuşak lacivert paltolu bir çocuk indi. Beraberce mağazaya girdiler.

Biraz sonra çocuk iç vitrinleri seyrede ede dışarı çıktı, sokağa indi ve oyuncakların olduğu köşeye bakmaya başladı. Tam bu sırada küçük satıcının sesi işitildi.

-Arabalar beş kuruşa!..-

Başını çevirip baktı, sonra koşarak o tarafa gitti, siyah çarşaflı kadının yanındaki çocuğun elini tutarak:

-Aaa!- dedi, -Sen burada araba mı satıyorsun?-

Satıcı başını kaldırıp baktı. Hemen yüzü güldü, o da -Aaa- dedi ve ilave etti: -Annem yalnız gelemiyor, sonra bağıramıyor da... Onun için ben de geliyorum!..-

Beyaz tozluklu çocuk, yün eldivenli ellerini paltosunun cebine sokarak küçük bir kesekağıdı çıkardı, içinden bir badem ezmesi alıp ağzına attı, bir tane de arkadaşına verdi. Ağzını şişirerek sordu:

-Derslere ne zaman çalışıyorsun?-

-Mektepten çıkınca... İki saat filan çalışıyorum, dersleri yapıyorum. Ondan sonra buraya geliyoruz. Hem gece zaten çalışamam ki. Gaz masrafı çok oluyor.-

-Bizim öğretmeni gördün mi? Şimdi buradan geçti!..-

-O benim araba sattığımı biliyor!-

Ve ileride birkaç çocukla bir kadının geldiğini görünce sözünü keserek bağırdı:

-Arabalar beş kuruşa!..-

İkisi de el ele tutuşmuşlardı. Çarşaflı kadın hazin gözlerle bunları süzüyordu. Beyaz tozluklu çocuk hesap vazifesini yapıp yapmadığını sordu:

-Ben demin evde uğraştım, yapamadım, gece beybabama soracağım!- dedi. Öteki:

-Nesini soracaksın, çok kolay...- dedi ve anlattı.

Adamakıllı lakırdıya dalmışlardı. Hatta küçük satıcı artık -arabalar beş kuruşa- diye bağırmayı bile unutmuştu. Öteki, arkadaşının kolunu sarstı ve: -Hişt!- dedi, -Benim yanımdaki çocuğun ağzı kokuyor, ben söyleyeceğim de senin yanında oturacağım... Hem daha iyi çalışırız!..-

-Benim yanımdaki kalkmaz ki; hem ben söyleyemem. Mahalle komşumuzdur... O da bizim gibi fıkaradır...-

Sözüne devam etmedi. -Onu kaldırdı da yerine zengin çocuğu oturttu derler...- diyecekti, vazgeçti.

Başka şeylerden bahsetmeye başladılar.

Fakat tam bu sırada beyaz bereli, yumuşak lacivert paltolu, beyaz tozluklu çocuğun annesi mağazadan çıktı, iki tarafına bakındı. Ellerinde paket vardı. Şoför koşarak onları aldı ve kendi yanına yerleştirdi. Kadın köşeye doğru bakınca çocuğunu gördü ve aldığı şeylerin keyfi ile gülümseyen yüzü birdenbire sertleşti. Hızlı adımlarla o tarafa yürüdü. Çocuk, annesinin böyle hiddetle kendisine doğru geldiğini görünce hemen

susmuş, şaşkın, fakat gülümseyen bir bakışla gözlerini ona dikmişti. Bir an hepsi birden kımıldamadan durdular.

Küçük satıcının annesi başını kaldırmış, yuvarlanır gibi gelen bu kürk mantolu ve yılan derisi iskarpinli kadına bakıyordu.

Kadın yaklaşınca, hala şaşkın şaşkın gülümseyen oğlunu bileğinden yakaladı:

-Bu ne hal?- diye bağırdı. -Kimlerle konuşuyorsun?- Ve öteki elindeki şemsiyeyi, elini hala unutarak arkadaşının avucunda bırakan küçük satıcının omuzuna vurdu. Sonra haykırdı:

-Pis, baksana, senin konuşabileceğin insan mı bu?-

Çocukların kolları birbirinden ayrılıp aşağı sallanıverdi. Siyah çarşaflı kadın duvarın dibine büzülmüştü ve küçük satıcının gözleri kolunun acısından yaşla dolmuştu.

Arkadaşının gözündeki yaşları gören çocuk, henüz birçok şeyleri öğrenmediği için, ruhundan fışkıran bir isyanla: -Anneciğim-, dedi, -o benim mektep arkadaşım!-

Kadın, yüzü kıpkırmızı kesilerek, oğlunun sözünü kesti: -Ben yarın mektebinize de telefon edeceğim. Seni kendi seviyende olmayanlarla temas ettirmeyi gösteririm!..-

Oğlunu kolundan çekti. Geride kalan küçük satıcı ile anasına, yerin dibine geçirmek ister gibi tahkir edici ve ezici bakışlar atarak yürümeye başladı. Oğlu hala dönüp geri bakıyor ve yaşlı gözlerini başka taraflara çeviren arkadaşını görünce kendinin de gözleri yaşarıyordu.

Küçük satıcı, o titrek ve ince sesiyle bağırıyordu:

-Beş kuruşa... Arabalar beş kuruşa!..-

Ayda Bir, Şubat 1936

Fikir Arkadaşı

Gel, şurada birkaç tane atalım!.. Canım efendim, yarım saat oturmakla evde sopa yemezsin. Evli değiliz ama, böyle şeylerden anlarız. Burada enfes meze veriyorlar; hem de ucuz. Bu kadar görüşmüşlüğümüz var, bir rakımızı iç bari...

Yavrum... Hey, garson!.. Getir bakalım bir şeyler!..

Otur iki gözüm. Seninle ahbaplığımız o kadar eski değil ama, nedense pek sevindim. Ben arkadaş canlısıyım. Bilhassa fikir arkadaşı olabilecek insanlara bayılırım. Değil mi kardeşim, şu memlekette beş on entelektüeliz, birbirimizi tanıyıp tutmazsak halimiz ne olur? -Şimdi menfaat dünyası, hasbi (karşılıksız) arkadaşlık yok!..- diyorlar ama, ben bu fikirde değilim. Biz adi halk gibi düşünebilir miyiz hiç? Ne tahsilimiz, ne karakterimiz, ne de fikirlerimiz buna müsait değildir. Seni bilmem, fakat ben maddelerin fevkinde bir manevi bağa, insanları birbirine yaklaştıran bir hisse inanıyorum. Düşün, dünyada birbirini severek, birbirine yakın olmak hisleri de olmasa yaşamanın manası kalır mı? Bizi kütlenin fevkine yükselten yalnız bunlardır. Fakat biz entelektüeller arasında da muayyen birtakım fikir bağları yok, herkes kendi havasında ve menfaat peşinde... Onun için candan bir arkadaş bulunca dört elle sarılıyorum. Burası ufak yer. İnsan boğulacak, her münevverin hayat hakkında, insanlar hakkında birçok düşünceleri, ne diyeyim, kendine göre felsefesi var. Bunu anlayacak, mukabil fikirlerini dinletecek bir dosta hepimiz muhtacız. Dedim ya, yok... yok... Bizim dairede on kişi kadar varız... Hep münevver, tahsilleri yerinde, zeki adamlar; fakat hiçbirisi ile kafa dengi olamıyorum. Halbuki şöyle candan, kardeş gibi bir arkadaşlığa dünyalar feda... Koca dairede bir bizim şu oğlan vardı. Hani canım, başına bir felaket geldi... İşte o... Galiba avukatlığını da sen almışsın... Çok insan çocuktu doğrusu, pırlanta gibi bir kalbi vardı. Samimi arkadaş diye bir onu tanıdım. Ne yaparsın? İnsanlar böyle işte... Bir iftira, haydi kodese... Hani hiç kabahati de yok değildi, çenesini tutmaz, ileri geri söylenirdi. Kaç kere dedim: Oğlum, devir o devir değil, dünyayı sen mi ıslah edeceksin? Al üç buçuk kuruş maaşını, otur bir köşede... Değil mi efendim? Biz de fikir sahibiyiz... Ben kendi nefsime ondan çok daha

ileriyim... Evet, bu dünya böyle yürümez, fakat her şeyin sırası var... Bak, ben ağzımı açıyor muyum? İnsan karda yürüyüp izini belli etmemeli... Fakat cahil çocuk, dinlemezdi ki... Hep burnunun doğrusuna giderdi. Sanki tek başına dünyanın mihverini (eksen) değiştirecek... Oğlum, garson!.. Bize birer rakı daha getir bakalım!.. Okur okur, kitaplarda yazılan şeyleri hakikat zannederek kafasına yerleştirirdi. Hayata bakmalı, hayata; kitaplarda bir şey yok... Kim bilir, belki biz de evimizde okuyoruz... Fakat hayat büsbütün başka... Etrafı ve zamanı kollamalı... Vakti geldiği zaman ben ondan daha fedakarca ortaya atılırım... Kafamdaki bir fikir uğruna kanımı son damlasına kadar akıtmazsam namerdim. Ama dedim ya, zamanı var.

Ah, ah... Yaktı kendisini oğlan, yaktı... Burası ufak yer... Her şey hemen büyütülür... Sessiz sedasız bir köşeye çekilip yaşamak lazım. Halbuki o önüne gelene çatardı. Memleket büyüklerinin hepsini darılttı. En sonra da, o mahut heriflerle tutuştu. O zaman kendisini çağırdım: Yavrum, dedim, bunlarda din, iman yoktur, insana en sonra yapılacağı en önce yaparlar... Fakat dinletemedim. Öbürleri iki yalancı şahit bulunca bastılar iftirayı... Oğlan da girdi içeri...

İnanmazsın, o gün akşama kadar deli gibi dört yana dolaştım. Aklıma geldikçe gözlerim yaşarıyordu. Evet, ağladım! İstersen inanma kardeşim; dedim ya, ben arkadaş canlısıyım; hele böyle sevdiğim birisi için canım feda... Hilafsız söylüyorum, ciğerim kopmuş gibi oldum. Ne parası var, ne kimsesi var... Anası, kardeşleri onun eline bakıyorlar. Felaket, hem de ne felaket... Kendi param yok ki vereyim... Olsa, dedim ya, canım feda... Fakat malum... Biz maaş ehliyiz... Sonra kimseye gidip bir şey de söyleyemezsin... Cürüm fena... İnsanı hemen lekeleyiverirler. Alemin on parmağında on kara... Hapishaneye de gidip göremedim. Biliyor musun? Yüzü soğuktur şu menhus yerin... Fakat elimden gelen her şeyi bu çocuk için yapmak isterim... Dedim ya, arkadaş için canım feda...

Seni avukat tuttuğunu duyunca çok memnun oldum: Çünkü nazik mesele... Her avukatın becerebileceği iş değil... Genç olmak, ateşli olmak, davanın ruhunu duymak lazım. Hakikaten yanılmamışım... İlk celsede yaptığın müdafaayı anlattılar (şey, ben o gün biraz rahatsızdım da kendim

mahkemeye gelememiştim, arkadaşlardan tafsilatını dinledim), yaman bir müdafaa yapmışsın... Hani neredeyse birkaç celsede oğlanı kurtaracaksın...

Garson... Gel bakalım, şu mezeleri değiştir...

İç kardeşim iç!.. Vallahi şunu kederden içiyorum. Yüreğim nasıl yanıyor bilsen... On sene arasam böyle kafa dengi bir arkadaş bulamazdım. Onu da talih elimden aldı. Düşünüyorum da, biz burada kafayı çekerken o, taş odalarda kim bilir ne yapıyor?.. Hey gidi dünya!..

Ama biliyor musun?.. Bu belki onun için bir derstir. Bir müddet yatsa hiç de fena olmayacak... Ona böyle bir sille lazımdı, değil mi? Ha?!.. Ne dersin? Gitgide azıtıyordu. Maazallah tuttuğu yol ipe kadar varabilirdi. Gene hafif atlattı... Yatsa yatsa bir iki sene yatar, bu da ona lazım... İstikbali, hayatı, ömrünün sükuneti namına lazım... Mefkuremiz namına lazım... Anladın mı, mefkuremiz namına lazım... İki gözüm kardeşim, sen de onu seviyorsan müdafaa etme... Ona iyilik etmek istiyorsan bırak biraz burnu sürtsün...

Mussolini ne demiş? Adam olmak için şu kadar sene hapis yatmak gerek, demiş; değil mi? Yaman herif şu Musolini vesselam... Cemiyetin bu feci halinde bir entelektüel için hapis yatmak elzem. Olgunlaşmak, hayatı anlamak için başka çare yok. Bizimki de belki bu sayede biraz kitaplardan başını kaldırır da etrafını görür, körü körüne atılganlıktan vazgeçer.

Dedim ya, onu seviyorsan müdafaanı gevşek tut. Her şeyin altını o kadar kurcalama... Mahkemede pek ateşli olduğunu duyunca hem memnun oldum, hem de oğlanın hesabına üzüldüm. Seni buraya çağırışım da bunu görüşmek içindi. Zaten kendisi sinirlidir, ileri geri laflarıyla nasıl olsa hakimleri kızdıracak, işi büsbütün berbat edecek, cezayı da yiyecek... Hah... Hah... Bir senecik yatar... Ne diye başını sallıyorsun?.. Avukatlık ücreti alacaksan, vicdansızlık mı olur diyorsun?.. Bu ona fenalık değil ki, doğrudan doğruya iyilik... İstersen bu parayı alma! Bir arkadaş için fedakarlık et de alma... Hem kaç lira verecekti? Yirmi beş lira değil mi? Ben otuz lira veririm; sen yalnız onu mahkum ettir!.. Görüyorsun ya, ben onun iyiliği için hiçbir fedakarlıktan kaçınmıyorum. Yalnız bu kadar mı?

Böyle candan bir dosttan, böyle bir fikir arkadaşından mahrum olmaya da katlanacağım...

Ne? Otuz lirayı nereden mi bulacakmışım?.. Şey, bizim oğlan hapse girince yeri açık kaldı tabii... İşlerine vekaleten ben bakıyorum. Bu aydan itibaren maaşıma ilave olarak kırk lira kadar da ücret alacağım...

Garson!.. Birer rakı daha!..

Ayda Bir, Aralık 1935

Düşman

Gece, hafif yağmur çiseliyordu.

Asfalt yolda yürürken yeni rugan iskarpinleri nemli nemli parlıyor ve siyah, çizgili pantolonu bunların üzerine tatlı bir akışla dökülüyordu. Paltosunun geniş yakasını kaldırmış, kalın eldivenli ellerini arkasına bağlamıştı.

Dalgın dalgın yürüyor ve boş gözlerle ayaklarına, ıslak asfalttan biraz yukarıya doğru kalkıp sonra kolayca ileri uzanan ve yine ıslak asfalta dokunan iskarpinlerine bakıyordu. -Hayat bu rugan iskarpinlere ne kadar benziyor!- dedi, -Tıpkı bunlar gibi biz de günler geçtikçe aşınmaya, bir tarafa kaykılmaya, çirkinleşmeye ve nihayet işe yaramamaya başlayacağız...-

Sonra bu düşünceleri istediği kadar ince ve zekice bulmadığı için dudaklarını büktü. Biraz evvel bir arkadaşının evinde oynadığı pokeri aklına getirdi. Otuz lira kazanmıştı.

-Yanıma o karı oturmasaydı daha çok kazanabilirdim!- diye söylendi, -Kadın hem kocasının parasına güvenerek cesur oynuyor, hem de eğilip kağıtlarıma bakıyordu.-

Ağır, fakat tatlı bir pudra, esans ve saç kokusu burnuna gelir gibi oldu, yutkundu.

Hayat ne güzel fakat ne can sıkıcı şeydi!.. Gündüz daire... Hafif bir iş, bol para... Akşamüzerleri güzel bir yemek, bazan sinema... Çay... Poker... Sonra uyku... Bunların hepsi güzeldi, fakat bütün günü dolduran bu eğlendirici işlerin içinde insan bir boşluk hissi duymaktan kurtulamıyordu. Bir şey eksik gibiydi, bütün ömrünce işlemeyen bir yeri varmış gibiydi.

Şimdi evine dönerken gene bu boşluğun farkına vardı. Gününü güzel geçirdiğini, hatta otuz lira da kazandığını düşünüyor ve içinde gene

doyurulmamış bir yer kalmasına şaşıyordu. -Belki bu hayat, sık sık uykusuzluk sinirleri bozuyor!- dedi.

Evinin önüne gelmişti. Aralık duran bahçe kapısını ayağıyla itti. İki tarafı çiçekli çakıl yolda yürümeye başladı. Geceleri eve hep arka taraftaki küçük kapıdan girerdi. Salona ve ön kapıya yakın bir yerde yatan hizmetçiyi uyandırmak istemediği ve yatak odası bu kapıya daha yakın olduğu için farkına varmadan kendini buna alıştırmıştı.

Başı yukarıda yürüyordu. Kapıya yaklaşınca elini cebine götürüp anahtarı çıkardı ve ileriye baktı.

Şiddetle ürkerek olduğu yerde kaldı: Bir karaltı kapının hafif girintisine büzülmüş, kımıldamadan duruyordu.

Elini cebine götürdü. Tabancasını almamıştı. Karaltı birdenbire kımıldadı.

Genç adam bağırmak ve kaçmak ister gibi bir tavır aldı, fakat karaltı parmağını ağzına götürerek yavaşça -Suss!- dedi.

Bunu o kadar tabii, o kadar emirden uzak, fakat hakim bir sesle söyledi ki, öteki, elinde olmayarak durdu ve merakla o tarafa baktı.

Karaltı yaklaştı:

-Şurada biraz uyumuş kalmışım. Bir fenalık için geldim sanmayınız... Yatacak yerim yok!- dedi.

O zaman ev sahibi yabancıyı dikkatle süzdü ve hayret etti: Bu, ne bir dilenciye, ne de bir serseriye benziyordu. Kılığı oldukça düzgün, boyunbağlı, adeta efendi soyundan bir şeydi.

Lakayt görünmeye çalışarak yabancının yanından geçti ve elindeki anahtarı kapıya soktu.

Sonra birdenbire korkarak durdu. Bu herife pek çabuk inandığını düşündü ve bir an, kafasına bir şey inmesini bekledi.

Öteki, ayaklarını sürükleyerek birkaç adım gitmiş, sonra durup yüzünü tekrar genç adama dönmüştü:

-Bu gece bahçenin bir köşesinde yatmama müsaade etmeyecek misiniz?-

Bunu söyleyerek ufak bir leylak ağacının altına doğru bir adım attı.

Evin sahibi geriye dönerek yabancıya baktı. Yüzünü dallar ve yapraklar gölgelediği için pek göremiyordu. Yalnız sesi o kadar emniyet verici idi ki, bütün korkularını ve tereddütlerini silip götürüyordu.

Kafasında bir ışık parlayıp söner gibi oldu. Bu sesin emniyet vericiliğinin bir tanışıklıktan geldiğini zannetti. Şimdi bu sesin dimağındaki akisleri ona bir ahbabın sesi gibi geliyordu.

Birkaç adım daha ilerledi. Yağmur durmuş, bulutlar birbirlerini kovalamaya başlamıştı. Gece yarısından sonra çıkan yarım bir ay dallarin arasından geçerek yabancının yüzünü yer yer aydınlatıyordu.

-Müsaade etmiyorsanız gideyim!- dedi ve etrafına bakındı. Fakat genç adam onun ne söylediğini anlamadı. Dalların arasından geçen ışık yabancının ağzını ve çenesini aydınlatmıştı. Bu dişleri, söz söylerken iki kenarı aşağı doğru çekilen bu dudakları tanır gibi oldu.

Eğilip karşısındakinin yüzüne bakmak istedi, o geri çekildi.

O zaman sordu:

-Siz şey değil misiniz?..-

Öteki, elini ağzına götürdü:

-Sus... Oyum!.. Ben seni görür görmez tanıdım. Fakat beni hatırlayacağını sanmamıştım...-

Ev sahibi karşısındakini bileğinden tuttu, kendine doğru, ay ışığının altına çekti.

-Pek az değişmişsin- dedi... Sonra ilave etti: -Hayır... Çok değişmişsin... Gerçi yüzünün hatları değişmemiş gibi ve ağzın, burnun hep aynı... Hele ağzın... Fakat nasıl söyleyeyim, ihtiyarlamış gibisin; ama bu ihtiyarlık da değil, benden daha genç duruyorsun... Hulasa bir başka türlü olmuşsun. Yüzünün dışı değil, içi değişmiş gibi. Aman canım... Anlatamadım işte...-

Öteki hafif bir gülüşle dinliyordu. Sadece:

-Sen de biraz değişmişsin!..- dedi.

Kapıya yaklaşmışlardı; ev sahibi yanındakine döndü:

-Dışarısı serin değil mi? İçeri girelim!-

Öteki büsbütün güldü ve mırıldandı:

-Beni evinin içine sokmak tehlikelidir!-

Genç adam birdenbire durdu. İlk şüpheleri tekrar kafasına gelmişti. Onun bu duraklayışının farkına varan arkadaşı: -Yok canım- dedi, -evini filan soymam. Fakat polis tarafından aranıyorum...-

Ev sahibi arkadaşına dikkatle baktı. Sonra gülerek:

-Kim bilir ne işler karıştırdın!.. Gel bakalım!..- dedi.

Karanlık koridordan geçtiler, bir merdiven çıktılar ve bir salona girdiler.

Ev sahibi elektriği açtı.

Misafir dudaklarında hep o hafif gülümseme ile etrafına bakmaya başladı:

Oldukça iyi döşenmiş, bilhassa fazla süsten kaçılmış olan oda biraz dağınıkça idi. Sahibinin bekar olduğunu, yazıhaneye benzer bir masanın üstündeki perişan kağıtlar gösteriyor ve hizmetçinin bu oda ile meşgul olmaktan menedildiği anlaşılıyordu. Yerde küçük bir halı, alçak sigara iskemleleri, rahat iki koltuk ve köşede bir sedir vardı. Pencereleri krem renginde tül perdeler kapatıyordu.

Ev sahibi:

-On iki sene oluyor, değil mi?- dedi.

-Evet; mektepten çıktığımızdan beri görüşmedik!-

-Ne yaptın da seni polis arıyor? Ben bir zamanlar tehlikeli fikirlere saplandığını ve işinden çıkarıldığını duymuştum!-

-Tahmin edebileceğin şeyler!-

-Dünyayı değiştireceğini mi sanıyorsun?-

-Siz dünyanın değişmez olduğuna inanmaya mecbursunuz!-

Bir müddet sustular. Her biri birer koltuğa oturdu ve ev sahibi sağ tarafındaki radyoyu karıştırmaya başladı. Biraz sonra uzaklardan gelir gibi hafif bir müzik duyuldu.

İkisi de ses çıkarmadan dinlemeye koyuldular. Bir operanın son kısımları çalınıyordu. Gürültülü aletlerin derinden gelen sesleri yavaşlayınca kavala benzer tatlı nağmeler işitiliyor ve her ikisinin de yüzlerinde yumuşak, ılık bir hava dolaşır gibi oluyordu.

Misafir gözlerini yerdeki halıya dikmişti. Yüzünde yine bir gülümseme vardı, fakat bu seferki gülüşü, biraz evvel dudaklarının kenarına yerleşip, sahibinin etrafına bir duvar çekilmiş gibi, yaklaşmak isteyenleri uzaklaştıran bir gülüş değildi. Bir çocuğun tebessümü kadar içten ve yaklaştırıcı idi.

Başını yavaşça kaldırdı. Arkadaşına döndü:

-Ne güzel değil mi?- dedi, sonra ilave etti: -Dört senedir müzik dinlemedim!-

-Neden?-

-Fırsat düşmedi.-

Radyodan uzun ve sürekli alkışlar geldi. Arkasından Almanca sözler başladı ve ev sahibi elini uzatarak düğmeyi çevirdi. Odayı birdenbire bir sessizlik kapladı.

İkisi de birbirlerinin yüzüne baktılar ve gülüştüler. İçlerinde bir saniye için on iki sene evvelde yaşıyorlarmış hissi uyandı. Bakışları o kadar arkadaşça idi.

Ev sahibi kalktı, ötekinin yanına geldi, elini omuzuna koyarak: -Anlat!- dedi.

-Sen anlat!-

-Görüyorsun... Normal yollarda yürüdüm ve eh, bir parça bir şeyler oldum!-

-Normal yollarda yürüdüğüne bu kadar emin misin?

-Neden?.. Çalıştım, faydalı oldum ve ilerledim!-

-Yürüyüşünü bilmem... Normal olabilir... Fakat üzerinde yürüdüğün yola bu kadar inanıyor musun? Hele faydalı olduğuna...- Cevap vermedi, öteki tekrar sordu:

-Ne demek istediğimi anlıyorsun, değil mi?-

-Biraz!-

-Yaptığın ve faydalı olduğunu söylediğin şeyleri, sana gelinceye kadar geçirdikleri merhalelerde ve senden sonra aldıkları yollarda takip ettin mi? Kimlere ve ne kadar faydalı olduğuna baktın mı?-

Ev sahibi üzüntülü bir tavırla elini salladı ve gülmeye çalışarak:

-Bırak şu derin lafları canım!- dedi.

O zaman misafir de ayağa kalktı:

-Hiç derin laflar değil- dedi, -Bir kere görebildikten sonra o kadar açık ve elle tutulur şeyler ki... Fakat doğru, bırakalım... Çünkü insanın kafası bir kere bunları düşünmeye başlarsa bu rahat koltuklarda bu kadar rahat oturmak mümkün olmaz sanıyorum.-

-Seni böyle düşüncelere götüren sakın bu rahat koltuklara erişemediğinin kızgınlığı olmasın...-

Bu sözler üzerine arkadaşının yüzü birdenbire değişti. Dudaklarının ucundaki yumuşak gülümsemenin yerine acı ve yukarıdan bakan bir sırıtma geldi:

-Kafama düşünmeyi, gözlerime görmeyi yasak edebilsem, senin çıktığını zannettiğin yere varmanın bana güç gelmeyeceğini bilirsin...-

-Bilmem... Mektepte en ilerimizdin!-

-Şimdi?..-

-Şimdi en ayrımız!..-

Bu lafı rastgele söylemişti. Fakat söyledikten sonra ağzından çıkanın nasıl çıplak bir hakikat olduğunu anladı. Karşısındaki ile eski arkadaşı arasında hiçbir münasebet yoktu. Eski uysal, laf söylemekten utanan, iştirak etmediği fikirleri bile itiraz etmeden dikkatle dinleyen çalışkan ve dürüst çocuğun yerinde, inattan ve sabit fikirlerden yapılmış gibi tırmalayıcı bir adam vardı. Eskiden hep yumuşak ve tatlı bakan ve insana yanına sokulmak

hissini veren bol kirpikli siyah gözleri şimdi vakit vakit donuk bir parıltı ile karşısındakine çevriliyor ve onu tepesinden basarak küçültür gibi oluyordu. Bu bakışların altında ezilerek başını başka taraflara çevirdi. Sonra misafirinin yüzüne bakmaya çalışarak:

-Yorgunsun, sana yatacak yer göstereyim!..- dedi.

-Demek beni evinde yatırmaya cesaret edeceksin!-

-Niçin bana hakaret etmek istiyorsun?-

Cevap vermedi, yavaşça ayağa kalktı.

Başka bir şey konuşmadan salondan çıkarak merdiveni indiler, biraz evvel girdikleri kapının yanındaki odayı açan ev sahibi:

-Burada yat... Benim odamdır. Ben yukarıda sedire uzanırım!- dedi.

Misafir ses çıkarmadan içeri girdi.

-Rahat uykular...- diyerek eline kapıya götürürken durdu, arkadaşına döndü:

-Gel seni bir kere kucaklayayım. Belki bir daha görüşemeyiz!..- dedi.

-Neden? Yarın burada değil misin?-

-Ben erkenden kalkar ve usulca giderim. Evinde kaldığımın duyulması iyi olmaz. Gel, seni öpeyim, bilirsin ki eskiden seni çok severdim...-

Öteki -Şimdi?..- diye sormak cesaretini kendinde bulamadı.

Birbirlerini kucakladılar. Öpüştüler. İkisinin de gözleri yaşarmıştı. Misafir tekrar:

-Rahat uykular!- dedi.

-Rahat uykular!-

Kapı yavaşça kapandı.

Ağır ağır merdiven basamaklarını çıkarken, içinde, bir azası yerini değiştirmiş, bir yeri boşalmış yahut bir yerine fazla bir şey dolmuş gibi hisler duydu.

-Söylediği şeylerde bir hakikat bulunabilir mi ki?..- diye düşündü. -Zannetmem... Bütün dünya budala mı?.. İnsan acayip mahluk... Kafası bir kere bir şeye saplanıverince en akıllısından böyle bir mecnun doğuyor!..-

Tekrar salona girince radyoyu karıştırdı. Birkaç İngiliz istasyonu, senelerden beri nevileri değişmeyen dans havaları çalıyordu. Düğmeyi sağa sola çevirdi; Leningrad'ın verdiği bir İngilizce konferanstan başka bir şey bulamadı. Masasının başına geçip oturdu.

Bir türlü uykusu gelmiyordu. Dışarı çıkıp bir dolaptan bir battaniye getirdi. Sedirin üzerine bıraktı. Uzun ve yorucu bir mükalemeden (konuşmadan) çıkmış gibi kafası yorgun ve dağınıktı. Halbuki bir şey de konuşmuş sayılmazlardı.

Arkadaşının tepeden bakan gülüşü ve söz söylerken: -Bu en açık hakikatleri de bana ne diye söyletirsin sanki?..- demek isteyen kendinden emin ve isteksiz tavrı gözünün önünden gitmiyordu.

Ona kızar gibi oldu. Ruhunun durgun suyuna attığı bir taşla onu böyle rahatsız eden, iyi kurulmuş bir makine gibi senelerden beri hiç aksamadan muayyen birkaç formül içinde işleyen maneviyatını birden sarsan bu küstah eski dostun buna hiç hakkı olmadığını düşündü.

-Gidip onu kaldırayım ve münakaşa edeyim!..- dedi.

Aşağı indiği zaman arkadaşının uykuya dalmış olduğunu gördü. Elektriği yaktığı halde uyanmamıştı. Yüzü kendisini hayrete düşürdü: Bu çehre, sanki demin yukarıda ona karşı buzlanıveren gergin, sinirli yüz değildi. Burada, kendi yatağında, çocuk gülümsemeleri ile mışıl mışıl bir delikanlı uyuyordu. Bu uyuyanın polisten kaçan bir sergüzeştçi, cemiyete

diş bileyen bir adam olmasına imkan var mıydı? Şu anda muhakkak ki aşk rüyaları görüyordu.

Onu uyandırmaya kıyamadı. Tekrar odasına döndü. Sonra düşündü ki, birkaç müphem manalı ve keskin cümleden başka aralarında bir şey konuşulmuş değildi. Kendisi zihninde bu mükalemeleri devam ettirmiş ve bir çıkmaza girmişti. Fakat bunu düşününce titredi. Demek ki aşağıda uyuyanın dediği doğruydu: Farkında olmadan bile biraz düşününce insanın rahatı kaçacaktı.

Masanın üzerindeki gazeteleri karıştırmaya başladı ve üçüncü sayfada gözü bir yere ilişti, dikkatle okudu:

Arkadaşının ismi geçiyor ve polis tarafından şiddetle arandığı, fakat artık yakalanacağı, çünkü zabıtanın iz üzerinde bulunduğu yazılıyordu.

Birkaç satırla da, şimdiye kadar yaptığı cürümlerden bahsediliyor; bu adamın iyi bir tahsil görmüş olmasına ve bir zamanlar memlekete faydalı olacağı ümitlerini vermesine rağmen bugün sosyal nizam için bir tehlike haline geldiği ve cemiyetin sarih bir düşmanı olduğu anlatılıyordu.

Uzun zaman bu satırlara baktı. Sonra ağır ağır mırıldandı: -Düşman!-

O zaman gözünün önüne geldi ki, arkadaşı ona hakikaten bir düşmandan başka bir gözle bakmamıştır.

Yüzü uzaklaştırıcı bir hava ile sarılan ve eski günleri hatırlayınca yumuşar gibi olsa bile, bugüne döner dönmez bir kale gibi kapanıveren ve ancak hücum için açılan bu adam bir -düşman-dı...

-Bir gün o ve onun gibiler hakim olursa...- dedi ve ürperdi. O zaman onunla karşı karşıya gelmeyi düşünmekten bile korkuyordu.

Sonra, aşağıda; polisten kaçan ve kendi evine sığınan bir zavallının kendisini bu kadar korkuttuğuna kızdı.

-Aptal!- dedi, -Kuvvetin kendilerinde olmadığını bilmiyor!..-

Evet, kuvvet kendisinde idi ve bütün bir devlet, polisleri, candarmaları, mahkemeleri, hatta bankaları, mektepleri ve gazeteleri ile kendisini koruyordu.

Bir an içinde bütün bu müesseselerle olan yakınlığı ve arkadaşının kendisinden hızla uzaklaşıp sisler, karanlıklar içinde kaybolduğunu hissetti.

Kendisine daha çok emniyet vermek için pencereye gidip sokağa baktı. Ta ilerideki köşede bir polis dolaşıyordu. Hemen pencereyi açıp onu çağırmak istedi; çünkü aşağıdaki orada kaldıkça burada rahat uyuyamayacaktı. Fakat bağırsa sesinin onu uyandırabileceğini düşündü ve geri döndü. Gazeteyi tekrar karıştırdı. Demin bulduğu yeri bir daha okudu ve söylendi:

-Polis izi üzerinde imiş... Ya benim evimde bulunursa?..-

O zaman gözünün önünden karakollar, hapishaneler, mahkemeler geçiverdi. Etrafına bakındı... Bu sıcak odadan, bu alıştığı eşyalardan ayrılmayı düşündü ve bunun korkusuyla bütün etrafındaki şeylere adeta yapıştı.

Hayır, daha fazla duramazdı. Bir eli yavaşça telefona gitti; öbür eliyle de rehberi karıştırıp numarayı bulduktan sonra telefonu açtı.

Karşısına gelen nöbetçi komisere meseleyi anlatıp telefonu kapayınca bir rüyadan uyanır gibi oldu. Elleriyle başını tutarak odada dolaşmaya başladı.

Birçok fikirler birbirini kovalayıp başının içinden geçiyorlardı. Kah: -En büyük alçaklığı yaptın, evine sığınan birini ele verdin!- diyor, kah: -Bir düşmanı elimle saklamak beni koruyan kuvvetlere hıyanet etmektedir...- diye düşünüyordu.

Dakikalar geçtikçe büsbütün yerinde duramaz oldu. Demin onun kendisini nasıl kardeşçe, nasıl içten ve nasıl inanarak öptüğü aklına geldi: Yanakları tutuştu. Nihayet daha fazla dayanamadı, aşağı inerek onu kaldırmaya, -Kaç, geliyorlar!- demeye karar verdi.

Merdivenleri hızla atlayarak alt kata vardı. Arkadaşının yattığı odanın kapısını açtı: -Kalk!- diye bağıracaktı, sesi boğazında kaldı.

Bir anda zihninden geçen bir düşünce onu durdurdu: Şimdi bir çocuk gibi uyuyan bu adam, doğrulur doğrulmaz işi anlayacak, o insanı ezen gülüşüyle, o çelik gibi parlayan gözleriyle kendisine bakacak ve bu onun karşısında küçülecek, küçülecek, kaybolacaktı.

Bu manzarayı gözlerinin önüne getirince ürperdi. Üzerinde arkadaşının korkusuz, alaycı, kendine güvenen bakışı dolaşıyormuş gibi silkindi. Onun karşısında bu perişan halde görünmek, onu bütün sözlerinde tasdik etmekten başka bir şey değildi.

Dakikalar geçiyordu.

İki birbirine zıt his arasında ne yapacağını şaşıran genç adam kapıda durmuş, yatağın üstüne elbiseleri ile uzanarak kaygusuz bir serseri uykusuna dalan arkadaşına bakıyor, ara sıra onu uyandırmak için bir adım atar gibi olduğu halde, uyanınca onun nasıl bu güç vaziyette bile derhal kuvvetli olacağını ve kendisinin, bütün büyük yardımcılarına rağmen nasıl küçülüp zayıf kalacağını düşünerek duruyor ve terliyordu.

Dışarıda ayak sesleri duyar gibi oldu ve her şeye rağmen kararını verdi, birkaç adım ilerleyerek elini uykudakinin omuzuna koydu.

Tam bu anda sokak kapısına yavaşça vuruldu. Hemen oraya koşarak kapıyı açtı. Bunlar, ikisi sivil, ikisi resmi dört polisti.

Sessizce içeri girdiler.

Genç adam, girenlere, yarı aralık duran oda kapısını gösterdikten sonra, acele adımlarla, gürültü çıkarmadan merdivenlere doğru yürüdü, koşarak yukarı çıktı.

Ayda Bir, Ocak 1936

Bir Skandal

Muallim olarak geldiğim şehir Orta Anadolu'nun bozkırlarında bir cilt yarası gibi intizamsız, karışık ve kirli uzanıyor, yayılıyordu.

Sıtma benizli kerpiç evlerden, yapraksız dallarını iri örümcek ayakları gibi geren ağaçlardan ve nasıl dolaşıp hareket ettiklerine hayrette kaldığım, hayatla alakası olmayan insanlardan başka bu şehrin hususiyetleri yoktu.

Şehre bir türlü ısınamadım, çünkü ısınmak niyetinde değildim: İçimde gizli bir hiddetle buraya gelmiştim, sebebi basit:

Şiddetle aşıktım ve bana aşık olmayı aklından bile geçirmeyen sevgilimi İstanbul'da bırakmıştım.

Yakıcı, kavurucu bir aşktı bu; beni deliye çeviren, geceleri sabahlara kadar sokaklarda dolaştıran bir aşk. Fakat onu bu hale sokan biraz da bendim. Aşkla tehlikeli bir oyuncak gibi oynamak istiyordum... Lise ve üniversitedeki deliliklerimin bu en delicesi idi... Zavallı kızcağız benimle ahbap olmak istemişti. Halbuki daha iki kere konuşmadan ben kendisine abayı yakmış ve herkese ilan etmiştim. Kız neye uğradığını bilemedi, şaşırdı. Ben ona herkesin karşısında aşkımı ilan ettim. Yolda kendisini gördüğüm zaman koltuğumun altından kitaplarımı düşürdüm ve fenalık geçirir gibi duvarlara yaslandım. Adım adım onu takip ettim ve baygın baygın yüzüne baktım, hulasa beni sevmemesi için ne icap ettiyse yaptım. Ve kızın artık hakikaten bu münasebetsizliklerden sıkıldığını, benden sinirlendiğini anladığım gün ona sahiden aşık olduğumun da farkına vardım. İşte geceleri sokakları dolaşmak, eşi dostu kandırıp içerek, onlara dert yanmak gibi şiddetli aşk tezahürleri bundan sonra başladı. Ne çare, artık iş işten geçmiş, kızı ciddiyetime inandırmak imkansız olmuştu.

Bazı gün evinin etrafında dolaşıp komşuların dikkatini, daima pencere kenarında oturan kötürüm halasının hiddetini, kendisinin de nefret ve asabiyetini üstüme çekiyor; bazı gün onun ismini ağızlarına alan bir sürü

arkadaşla dövüşerek yüzümü gözümü mosmor ediyor, bazı gün de bir kahve köşesine çekilerek aruz vezni ile aşıkane şiirler yazıyordum.

Sevgilime değil, aşka, beni sarsan, serseri yapan, vukuat çıkartan bir aşka aşıktım. İçimde boş durmayı hiç istemeyen; mütemadiyen kımıldayan bir şeytan vardı ve bu şeytan, eskiden beri, iş bulamadığı ve beni mektepten attıracak veya karakolda geceletecek bir vakaya sevk edemediği zamanlar hiç olmazsa birisine aşık ederdi... Ama kime olursa olsun...

Deli gibi yaşıyordum o zamanlar... Ve başka türlü yaşamak aklıma gelmiyordu. Etrafımdakileri hayrete düşüren bir zekanın imtiyazlarından istifade etmekten başka bir şey istemiyordum.

Belli başlı fikirlerim de yoktu.

En büyük zevklerimden biri, mütefekkir geçinen birçok adamları, saçmalığını kendimin de bildiğim fikirlerle susturmaktı. Onlar bu doğru görünen, fakat manasızlığını aklıselimin derhal anlaması mümkün olan lakırdı kalabalığı karşısında hayret ve takdirle ağızlarını açarken ben deli bir kahkaha sağanağını zor zapt eder, biraz evvelkinin tamamen zıddı yeni birtakım mütalaalar beyanına başlardım. Bunlar bana zekanın en tabii hakları gibi geliyordu. Kendi kendime:

-Budalalarla alay etmeyecek olduktan sonra niçin zeki oldum?- diyordum. Ve etrafımdaki insanlar arasında bir parçacık olsun budala olmayanlar nadirdi. Aklıma eseni yapıyordum, çünkü etrafım her yaptığımı hoş görmüş, beni hareketlerime gem vurmamaya alıştırmıştı. Başkaları için ayıp olan şeyler bende affediliyordu. Gerçi hareketlerimin iyi veya fena olanlarını ayırmakta güçlük çekmiyordum, fakat etrafımın bana verdiği bu fazla nefis itimadı en kötü vaziyetlerden bile kurtulmamın kabil olduğuna beni inandırmıştı.

Hiç düşünmeden yaşıyor, her şeyi kaprislerime bırakıyor ve bol bol aşık oluyordum; hem de deli gibi aşık... En ilerlemiş vaziyetlerde bile derhal toplanacağımdan emindim ve kalbim aklımın itaatli bir uşağı idi. Eğer istediği gibi at oynatıyorsa bu kafamın bu işte bir mahzur görmeyerek bunlara müsaade etmesiyle oluyordu.

Zekanın bazan kendisinde söz söylemek iktidarı görmeyerek susabileceğinden ve dünyanın en kuvvetli adamının bile bazan eli ayağı bağlanmış gibi acze düşebileceğinden habersizdim. İrademizin ve dimağımızın karışamadığı meçhul kuvvetlere dair; içimizdeki namütenahi gizli yanardağlara dair bir fikrim bile yoktu. Etrafımda yalnız aciz ve hamakat (ahmak) gördüğüm için kendimi olduğumdan çok kuvvetli sanıyordum. -Budala-lar beni haddinden fazla şımartmışlardı.

Bu şehre geldiğim zaman işte vaziyetim bu merkezde idi.

İlk olarak şehrin münevver sınıfı ile temasa geldim; ama ne temas, ne münevver sınıf!

Bir gece, galiba geldiğimin ikinci gecesi idi, bizim mektebin muallimlerinden biriyle kulüp kılıklı bir yere gittik. Beş on kişi toplanmış, güya radyo dinliyorlardı. Ben girdiğim zaman hararetli bir münakaşa vardı; biraz dinleyince alaturka-alafranga musiki münakaşası olduğunu anladım. İşin tuhafı, bu münakaşa bizde mutat olduğu üzere: -Alafranga bizim ruhumuza uygun değildir, kuru gürültüdür!- veya -Hayır, alaturka basittir, monotondur, ruhları uyuşturur- gibi, meşhur musikişinaslarımızın makalelerinden alınma cümlelerle değil, gayet orijinal bir tarzda cereyan ediyordu: Münakaşacılardan biri ötekinin Anadolu'nun bir köşesinde bulunan memleketini zikrederek orada alafranga musikiyi öğrenmek ve anlamak değil, duymak bile mümkün olmadığını söylüyor, diğeri ise çocukluğundan beri alafranga ile kulağı dolu olduğunu, memleketindeki bir komşularının mükemmel bir gramofonu bulunduğunu ve daha yedi yaşında iken -Tuna Dalgaları-nı ıslıkla çalacak kadar ruhunun alafrangaya ısındığını ileri sürüyordu. Bizdeki gibi beş on kişiyi değil, milyonlarca adamı iki dakikada ağlatmak veya güldürmek ve neşelendirmek iktidarında olan bir musikinin hararetle müdafaasını yapıyor, büyük bestekarlardan ve onların hayatlarından, pek de münasebeti olmayarak misaller getiriyordu. Yalnız bu sırada bazı sinema artisti isimlerini musikişinas isimleri diye yutturduğu nazarı dikkatime çarptı. Sinema gibi pek de ciddi olmayan bahislerdeki cahilliklerinden istifade ederek karşısındakileri mağlup etmeye çalışan bu genç sinirime dokundu ve hemen söze karıştım:

-Aman birader, bu isimde bir artist vardır, ama bestekar var mı bilmiyorum!-

Öteki hiç tereddüt etmeden cevap verdi:

-Şey canım, yanlış söyledim, şey diyecektim...-

Bu sefer de İstanbul'a gelen Macar takımı kalecisinin ismini attı, ben de bu delikanlının musikide değilse bile sinema ve spor hususunda epeyce malumatlı olduğunu tespit ettim.

Bana fikrim sorulduğu zaman, -Vallahi pek aklım ermez!- diyerek sustum.

Bahis biraz sonra daha ciddi meselelere, siyasiyata intikal etti:

-Buhran fena, halimiz ne olacak bilmem!-

-Ah bir harp çıksa!-

-Deli misin be!-

-Neden? Biz harbe karışmayız. Umumi harpte tecrübesini gördük... Bu sefer bitaraf kaldık mı, sat harp eden milletlere yumurtayı, sat tavuğu, sat buğdayı, bak buhran filan kalıyor mu?- Hakikaten ben bu usulü düşünmemiştim; yalnız pek az bir zaman sonra daimi encümen azasından biri bu sene kuraklık yüzünden mahsul olmadığını ve hariçten buğday ithal edilmesi lazım geldiğini söyledi. Bu fikri biraz evvel musip mütalaa (doğru, isabetli düşünce) ile bir türlü telif edemedim.

Bir mühendis uzun müddet edebiyattan, bir doktor bahçesinde yetiştirdiği çiçeklerden bahsetti ve bir lise muallimi belediyenin yeni yaptırdığı şehir planını tenkit etti. Nihayet bu ciddi bahislerden yorulan münevverler sözü havaiyata döktüler; ben de bu -havaiyat- bahsi esnasında, bir ilk mektep hocasının karısından boşanma davası açtığını, eczacı Nahit Bey'in bir eğlencede fena halde dayak yediğini, bazı mektep talebesinin kötü şöhretli bir kahveye devam ettiklerini ve oldukça büyük memurlardan

birinin dün akşam bütün maaşını pokere verdiği için iki gecedir evine gidemediğini öğrendim. Bu laflar da bittikten sonra birkaç kişi gerine gerine esnedi ve herkes yavaş yavaş şapkasını, bastonunu alarak evine dağıldı.

Yaman şeydi bu bizim memleketin münevverleri vesselam...

Bazı aileler kendi aralarında toplanarak gece eğlentileri yapıyorlardı.

Bu toplantılarda tombala oynanıyor, dedikodu yapılıyor, bazan da ufak poker partileri çevriliyordu. Şehrin yüksek sosyetesine mensup kimselerin devam ettiği bu meclislere ben de bir vesile ile girmek imkanını buldum: Çünkü, bir bekarın böyle aile kadınlarının bulunduğu bir meclise girebilmesi, mebus intihap edilmesinden daha güçtü.

Bu muhit, şehrin bu en güzide muhiti fikri hayat itibarıyla merhamete şayandı. Bilhassa o kadınların cehaleti, küstahlığı ve benlik davası. Ve bilhassa o erkeklerin basitliği...

Bundan evvelki hayatımda sergüzeşt ve maceralarımdan başka bir şey düşünmediğim ve kendi hayatımdan başkasını görmediğim için bizim içtimai hayatımızın pek aşinası değildim. Burada iş güç olmadığı için etrafıma dikkat ettim ve dehşet içinde kaldım.

Erkekler belki mühendis, belki doktor, belki avukat veya muallim olmuşlardı, fakat bunu bir fikir ihtiyacı olarak değil, iyi karnını doyurmak, iyi giyinmek, güzel karı alabilmek için yapmışlardı. Yani dimağ gibi en asil bir uzuvlarını midelerine ve tenasül cihazlarına uşak olarak kullanıyorlardı. Yalnız ekmek parası düşünen ve asıl vazifelerini, tefekkür (düşünme) kabiliyetlerini tamamıyla unutarak basit birer makine haline giren bu kafalarda akıl, saf ve maddiyatın dışına çıkabilmiş akıl, artık lüzumsuz bir şeydi. Münevverlerimizde dimağların rolü körbağırsağınkinden daha fazla değildi.

Dünyaya, millete, devlete, vatana dair muayyen ve ezberlenmiş fikirleri vardı ve bunların suya sabuna dokunmamasına azami derecede dikkat ediliyordu. Bu vatanperverlerle ilk çatışmamız da böyle bir vesile ile oldu.

Yine bir aile toplantısında kadınlar bir kenara çekilmiş, fiskos ediyorlar ve erkekler şundan bundan konuşuyorlardı. Bir aralık söz, köylüye, köylünün dertlerine intikal etti; kuraklıktan, kıtlıktan bahsolundu ve gözü mebuslukta olan Vasaf Bey isminde muhteremce bir zat:

-Fakat ne de olsa, köylü bizim efendimizdir- dedi.

Ben derhal lafa karıştım; geldim geleli hiç bu kabil münakaşalara girişmemiş olduğum için herkes sustu ve kulak verdi, ben sordum: -Niçin?-

Öteki, sualime hayret eder gibi yüzüme baktı:

-Niçin mi? Bizi besleyen, bizi ve memleketi doyuran odur da ondan!-

-Yalnız bir şey söyleyeceğim: Efendi diye başkasını çalıştıran ve ona hükmünü geçirene derler; çalışıp çabalayıp en sonunda elindekini bir hiç mukabilinde verenlere değil...-

Herkes şaşkın gibi yüzüme bakıyordu. Ben bir kere kendimi unutmuştum. Eski pervasızlığım, heyecanımla devam ediyordum:

-Rica ederim, biraz hakikatlere bakalım, mesela biz şehirliler de hükümete vergi veririz değil mi? Buna mukabil hiç olmazsa sokağımızda bozuk bir kaldırım, yollarda sönük bir lamba, evlerimizin ve şahsımızın selameti için mevcut olduğu söylenen bir zabıta vardır; çocuklarımızı hiç olmazsa boş gezmekten kurtaracak bir mektep buluyoruz. Fakat sorarım size: Köylü verdiğine mukabil ne alır? Yolunu kendi yapmaya mecburdur, sokakları zavallı talihinden daha karanlıktır ve mektep, yüz köyün birinde bile yoktur. Candarma oralara asayişten ziyade vergi tahsilini temin için gider. Kendimizi aldatmayalım, köylü mütemadiyen vermiş, buna mukabil hiçbir şey, kelimenin bütün manasıyla hiçbir şey almamıştır. Bunları itiraf etmek belki eğer bir parça vicdanımız varsa, yediğimiz bir lokma ekmeğin boğazımızda kalmasına sebep olacaktır ve ihtimal vicdanımızın sadasını duymamak için: -Köylü efendimizdir!- gibi cümleler güzel birer morfindir. Fakat hiçbir cümle hakikati değiştirmek iktidarında değildir.-

Sustum, etrafımdakilerin yüzüne baktığım zaman şaşırdım, muhterem zat da dahil olduğu halde hepsinin çehresinde bir şaşkınlık, bir korku vardı.

Aynı zamanda bana kızgın nazarlarla bakıyorlardı. Kadınlar da lakırdılarını bırakıp etrafımıza gelmişlerdi, hiçbir şeyin farkında olmayarak onlar da umumi korkuya ve şaşkınlığa iştirak ediyorlar, bana kocaları gibi hiddetli hiddetli bakıyorlardı. Yalnız bu şişman, pudralı ve hususiyetsiz çehreler arasında bir genç kız gözüme çarptı. Temiz bir yüzü vardı ve çok güzeldi; o kadar ki, başka tarafa bakarsam göreceğim her şeyin bu çehrenin kafamdaki aksini bulandıracağını zannediyor, gözlerimi yüzünden ayıramıyordum. O da olan bitenden bir şey anlamış değildi, yalnız bana herkes gibi hiddetle bakmadığını gördüm. Bu genç kız nedense hiçbir şey anlamadan benimle beraberdi.

Herkesi bir soğukluk kapladı ve ben, beni buraya getiren arkadaşımla beraber çıktım. Bu arkadaş kendisini müşkül mevkide bıraktığım için bana fena içerlemiş, beni getirdiğine de, getireceğine de pişman olmuştu, çıkar çıkmaz:

-Gördün mü ettiğin haltı?- dedi.

-Ne olmuş?-

-Daha ne olacak, sen bu küçük şehir hayatını bilmezsin; yarın rivayetleri seyret. Sözlerinin nasıl değiştiğine sen bile şaşacaksın.-

-Ne söyledim canım?-

-Açıktan açığa muhalefet yaptın ayol!-

-Allah Allah... Abdülhamit zamanında değiliz ya, tabii düşündüğüm ve doğru bulduğum şeyleri açıkça söyleyeceğim; söylediklerim yalan mıydı, sen ondan bahset.-

-Yalan değil, değil ama...-

-O halde kes lakırdıyı. Hem ben ne söyledim Allah aşkına? Köylüyü müdafaa etmedim mi? Yasak mı bu?-

O mırıldandı:

-Köylüyü müdafaanın filan ne lüzumu var efendim?-

-Sus, böyle söyleme, köylü bizim efendimizdir!..-

Bir gün şehrin gezinti yeri makamında olan bir tepede otururken karşıdan beş altı kadından ibaret bir grup sökün etti. Yanımdan geçerken birisini gözüm ısırdı. Bunu muhakkak bir yerden tanıyacaktım. Sonra aklıma geldi: O münakaşa akşamı bana dost gözlerle bakan genç kızdı. Bu sefer de baktı. Öyle manalı filan bakmadı; fakat baktı ve ben nedense bu bakıştan lüzumundan fazla memnun oldum.

Derhal kendi kendime şu muhakemeleri yürütmeye başladım:

-Bu kızın bakışından memnun oldum ve heyecanlandım, bu muhakkak. Neden? Galiba Selmin'e benziyordu da ondan (Selmin, İstanbul'da bıraktığım sevgilimin ismi idi). Ama oğlum, kendini aldatma. Bu hanım kızın Selmin'e benzer tarafı yoktu...

-Şu halde ne olabilir? Aşık değilim, buna imkan yok. Çünkü ben daima ilk görüşte aşık olurum. Halbuki iki gün evvel gördüğüm bu kızı neredeyse bugün tanıyamayacaktım. Demek ki aşık olmak şöyle dursun, çehresini hafızamda güç zapt etmiştim...-

-İyi ama, neydi o deminki heyecan? Bak, hala kalbim çarpıyor... İnsan anlaşılmaz mahluk vesselam... Adaaam sen de!..-

Ve başka şeyler düşünmeye başladım.

Uzun müddet tek başıma dolaştım. Ortalık kararınca evin yolunu tuttum. Deminki genç kız yine aklıma geldi:

-Ne tuhaf yüzü var! İnsana garip bir çekingenlik veriyor. Güzel kadınlara karşı şimdiye kadar duyduğum şeyleri bu kızcağıza karşı duymadım. Mesela ben güzel bir kadın gördüğüm zaman muhakkak en evvel öpmek arzusu duyarım: Kucaklamak, öpmek ve sonra... bırakmak. Şimdiye kadar kadınlara karşı olan hissiyatımda daima biraz da istihfaf ve hakimiyet karışıktı. İlk defa bu çok güzel kızı öpmek arzusu duymuyorum. İlk defa olarak bu genç kıza karşı içimde hürmete benzeyen şeyler beliriyor. Galiba Anadolu, insanı romantik yapıyor da ondan... Gülünç şey...-

Tekrar başka şeyler düşünmeye başladım: Taaa yatıncaya kadar. Yatakta hiç farkında olmayarak yine aklıma geldi. Kendi kendime güldüm. Fakat hayalimdeki çehreyi çıkarıp atmak cesaretini kendimde bulamadım. Daha doğrusu bunu istemedim. Bu kızı düşünmek bana tuhaf bir zevk vermeye başlamıştı. Düşüncelerimde devam ettim:

-Evet, bu kız şimdiye kadar duymadığım birtakım hislerin bende uyanmasına sebep oldu.

-Bunların aşk olmasına ihtimal yok. Çünkü kendisine malik olmak arzusunda değilim. O halde bu bilmediğim hislerin manası nedir? Kendisini gözümün önüne getirince yalnız bu güzel çehre ile karşı karşıya oturmak, onu uzun uzun seyretmek istiyorum. O zaman adeta bir yorgunluktan dinleniyormuş gibi olacağım. Hatta şimdi bunları düşünmek bile bana tatlı bir sükunet hissi veriyor: Aşık olduğum zaman duyduğum ıstıraplı ve yakıcı heyecanlara hiç benzemeyen bir sükunet hissi. Fakat bu kızın benim üzerimde yaptığı bu tesir nedir? Kendisini on dakika bile devamlı görmediğim halde bütün gün onu düşündüm!..- Bir türlü uyuyamıyordum. Dimağım şimdiye kadar bende tesadüf etmediği bu acayip hislerin menşeini bulmadan rahat etmek niyetinde değildi.

Birdenbire, hiç farkında olmadan dudaklarımın arasından şu sözler döküldü:

-Ah, böyle bir kardeşim olsa!-

Derhal doğruldum. İçimde büyük bir hafiflik vardı, ancak çok tatlı ve güzel rüyalarda görülen bir hafiflik. Kendi kendime tekrar ettim:

-Ah, böyle bir kardeşim olsa!-

İnsan kendini ne kolay aldatıyor. Kafam hemen rehavetle yastıklara doğru kaydı. Güzel ve şefkatli bir hemşirenin kollarındaymış gibi tatlı bir uykuya daldım.

Bu şehir, bu şehrin insanları sahiden canımı sıkmaya başladı. Açık saçık iki laf söylemeye imkan yok, derhal çehreler değişiyor ve birisi kulağıma eğilerek:

-Bırak bu lafları Allah aşkına, ortalığı düzeltmek sana mı kaldı?- diyor.

Ortalığı düzeltmek bana kalmadı ama, memleket ahvaliyle alakadar olmaktan bu kadar sersemce bir çekingenllkle kaçan bu adamlar artık bende nefret uyandırmaya başladı. Bilhassa: -Hakkın var, var ama, bunları söylemenin sırası değil!- diye beni candan ikaz etmek isteyenlere müthiş sinirleniyorum. Fikirlerime itiraz etse, nihayet düşündüğünü söylüyordur ve fikirler bir dereceye kadar hürmete layıktır.

Fakat bana: -Doğru düşünüyorsun ama, bunları söyleme!- diyen adam. adeta namussuzluk tavsiye ediyor demektir ve bu sersemler bunun farkında değil. Başkalarının malına, canına, karısına hürmet etmeyi bilen bu adamlar -tabii yalnız sözde- bunların hepsinden daha kuvvetli ve mühim olan fikirlere, kanaatlere hürmet etmeyi bilmiyorlar. Bunu lüzumsuz, manasız buluyorlar. Hatta birçokları için bir fikir ve kanaat sahibi olmak yalnız lüzumsuz ve manasız değil, aynı zamanda tehlikeli ve ayıp bir şey, muayyen fikirleri olan, yani kendisine düşünmek için bir kafa verilmiş olduğunu unutmayan bir adama cemiyetin sükunetine bomba koymaya gelmiş bir anarşist nazarıyla bakıyorlar.

Kendileriyle daha fazla temas beni sıkmaya, sinirlendirmeye başladığı için yavaş yavaş kendimi çektim. Şimdi bütün şehirdeki en iyi ahbabım, kitaplarım için bir dolap yaptırdığım marangoz Fazıl. Her gün mektepten çıkınca dükkanına gidiyor, hem onu çalışırken seyrediyor, hem konuşuyorum.

Bizim arkadaşlar arasında tabii bu iyi tesirler bırakmıyor: -Kendi ayarımda olmayan- adamlarla düşüp kalktığım için beni ayıplıyorlar. Hatta bir gün mektep müdürü bile bunu hafifçe çıtlatacak oldu: Mühim bir şey söyleyecekmiş gibi beni yanına çağırdı:

-Nurullah Bey, daha gençsiniz, tecrübesizsiniz, ateşlisiniz. Ben sizin ağabeyiniz sayılırım, hani aklınıza bir şey gelmesin, fakat biraz daha ağır davranınız, her yerde açılmamanızı sizden rica edeceğim; yok, bir şey olduğundan filan değil; fakat malum, dedikodulu muhit!..-

-Ne yapmışım müdür bey?-

-Canım, bir şey yaptığınızdan değil. Fakat burada hiç yoktan adamın aleyhinde cereyan uyandırmayı meslek tutmuş olan kimseler vardır, hakkınızda söylenenleri bir duysanız!-

-Ne diyorlar?-

-Dehşetli bir muhalif, hükümete filan atıp tutuyor diyorlar!-

-Yalan!-

-Yalan olduğunu ben de biliyorum, sizden böyle hafiflikler tabii beklenmez, ama gelin de bunu anlatın...-

-Ne halt ederlerse etsinler, vız gelir bana!-

-Böyle deme Nurullah Bey, siz buraları tanımıyorsunuz!-

-Allah aşkına müdür bey, bu cümleyi ikide bir elbirliği etmiş gibi bana tekrarlayıp durmayınız. Ben Merih yıldızından gelmedim. Ben de bu memleketin çocuğuyum, buraları ben de sizin kadar, belki sizden iyi tanırım.-

Müdür acı acı güldü. İçinden bana -zavallı- dediği muhakkaktı.

-Vallahi siz bilirsiniz!- dedi. -Ben sizi kardeşçe ikaz etmek istedim. Sonra sizin kendi seviyenizde olmayan insanlarla fazla düşüp kalktığınız da

söyleniyor, bilmem ki...-

Derhal atıldım:

-Konuştuğum adamlar bu memleketin namuslu hemşerileridir müdür bey, ekmeklerini içtimai dalaverelerle değil, alınlarının teriyle kazanan hemşerilerdir.-

-Fakat sizin fikri seviyenizde olmadıkları için fazla temasınız nazarı dikkati celbediyor.-

Hanginiz bir fikri seviyedesiniz, hatta hanginizin bir fikri var ki sizinle konuşayım, diye bağırmaktan kendimi güç zapt ettim. Yalnız:

-Müdür bey- dedim, -onlar kendi seviyelerini bilen, bunun haricine çıkmayı akıllarına bile getirmeyen adamlardır; bilmedikleri şeylere burunlarını sokmazlar; bildikleri şeyleri oldukça iyi bilirler. İhtirasları mahdut ve kabiliyetleriyle mütenasiptir. Hulasa benim seviyemde olan adamların tamamen zıddı. Bunlarla olan münasebetim beni tatmin etmese bile hiç olmazsa sinirlendirmiyor. Bırakın beni kendi halime...-

Müdür: -Siz bilirsiniz- diye mırıldandı; fakat: -Sen görürsün!- demek istediği besbelliydi.

Nihayet günün birinde o kızla daha yakından tanışmak mümkün oldu.

Ailesinin ve bir sürü kötüsü çok insanın yanında göze batmadan uzun uzun konuşmaya imkan yoktu. Mektebine, derslerine dair birkaç sual sordum; başını yere eğerek ve ayaklarının ucuna bakarak kısa cevaplar verdi. İsmi Beria idi, mektebi geçen sene bitirmişti; bir seneden beri de derslere dair aklında bir şey kalmamıştı. Neleri mi seviyordu? Ara sıra sinemaya gitmeyi, roman okumayı filan. Tabii canı sıkılıyordu, ama ne yapılır başka bu şehirde?

Söylediği buna benzer şeylerdi. Fakat bu basit laflar onun minimini ağzından çıkarken öyle tatlı ve cazip bir ahenk alıyordu ki insan asla sıkılmıyordu.

Çehresinin her uzvu yakından bakıldığı zaman ayrı ayrı güzel olmamakla beraber hep birden nadir ve fevkalade bir ahenk teşkil ediyorlardı. İnce, beyaz, çok mütenasip bir boynu, narin bir vücudu, omuzlarına dökülen koyu kumral kıvırcık saçları vardı.

Ben onu dinliyordum. Hayret! En zeki ve güzel kızları bile dinlemekten sıkılan, kadınlarla yalnız aşıkdaşlık etmekten hoşlanan ben, ciddi konuşan kadınlara için için gülen ve onları baştan çıkarmak için planlar yapan ben, bu genç kızın basit sözlerini samimi bir alaka ile ve akıllı uslu dinliyordum.

Zaman geçtikçe birçok kereler daha görüştük. Tabii gayet ciddi. Hiçbir şey istemiyor, yalnız onu görebilmek, onun sesini işitebilmek arzusunu duyuyordum. Bir zamanlar bana yabancı gelen bu arzuları gülünç bulmaktan da vazgeçmiştim. Fikirlerim birdenbire değişmişti: Artık zekayı her şeyin fevkinde bulmuyor, hayatta ondan çok daha kuvvetli, çok daha hürmete layık şeyler bulunduğunu seziyordum.

Budala adam olmadığım için kendi kendimi aldatmaya devam etmiyor, bu tahavvüllerde (değişme; bir halden başka bir hale girme) Beria'nın büyük rolü olduğunu itiraf ediyordum. Hayatımda ilk defa olarak başka birisinin tesiri altında kalmıştım. Tuhaf değil mi, bundan hiç müteessir olmuyordum: Tesiri altında kaldığım kimsenin benden zayıf olduğunu bildiğim halde...

Hem de niçin o benden zayıf olsun? Zekayı ve aklı en büyük kuvvet farz ediyoruz. Fakat bakalım bazı akıllıların kendilerine göre verdikleri bu kıymet hükümleri doğru mu?

Eşyaya kendi dimağımızın mikyasları ile kıymetler veriyor, bunlara körü körüne inanıyoruz. Halbuki tabiatın, asıl idare eden kuvvetin verdiği kıymet hükümleri bizimkilerden kim bilir ne kadar ayrıdır.

İşte ben de, kuvvetli olduğunu sandığım ve bana daima böyle olduğu tekrar edilen zekanın, şimdiye kadar hiç tesadüf etmediğim, hatta mevcudiyetinden bile haberdar olmadığım kuvvetler karşısında eli kolu bağlandığını görüyor, şaşırıyordum.

Hiçbir telkin; hiçbir nasihat beni biraz olsun sükunete getiremezdi. En akıllıların sözlerinde bile zayıf ve alay edilecek taraflar bulmakta büyük bir maharet sahibi idim. Halbuki bu genç kız, bana bir tek kelime ile böyle bir şey teklif etmediği, bir tek tavrıyla benden böyle bir şey istemediği halde onun mevcudiyeti beni sakinleştirmiş, ağırlaştırmıştı. Beni asla anlamadığı muhakkaktı; ben de onu pek anlamış değildim. Birbirimizi anlayan bir tarafımız herhalde vardı. Fakat bu, biz farkında olmadan işini yürütüyordu. Yani şuurumuzun haricindeki bir kuvvet, bir amil, bizi ve bizim aklımızı hiçe sayarak istediği gibi hareket ediyordu ve biz bilmediğimiz, anlamadığımız kuvvetlere itirazsız itaat, inkıyat (boyun eğme) mecburiyetinde olduğumuzu görüyorduk.

Muhakkak ki o da aynı halde, fakat tabii daha şaşkın ve bihaber vaziyette idi. Bazan etrafından çekindiği, belki de ne yapacağında mütereddit kaldığı ve muhakkak bir hareket tarzı seçmek istediği için bana soğuk davranır, suallerime kısa ve susturucu cevaplar verirdi. Fakat ben bu şekil hareketten muğber olduğumu (gücendiğimi) anlatacak bir tarzda yanından uzaklaşmak isteyince derhal manasız ve çabuk bulunmuş bir sual ile beni durdurur, dargın gitmemin bu şekilde önüne geçmek isterdi. Bir zamanlar bunları dünyanın en gülünç, en soğuk ve çocukça hareketleri telakki ederdim, şimdi ise gayet tabii, korkunç derecede tabii buluyordum. Beni elinde tutan kuvvet yalnız itaat değil, aynı zamanda hürmet ettirmesini ve inandırmasını da biliyordu.

Hayatımın bir dönüm noktasında olduğumu fark ediyordum. Boş yere çabalamamak ve akıllıca teslim olmak için kararımı kati olarak verdim: Bu genç kızla hayatımı birleştirecektim.

Bu kararı verdikten sonra yavaş yavaş daha düşünceli hareket etmeye, etrafı da kollamaya başladım. Eski pervasızlığımı şimdi lüzumsuz buluyor, eski sergüzeştlerime istihfafla değilse bile lakayt gözlerle bakıyordum. İçimde müthiş bir yorgunluk hissi vardı. Tıpkı bir nöbetten sonra gelen rehavet gibi... Yalnız dinlenmek, mutlak bir sükun içinde dinlenmek istiyordum. Nasıl bir fırtına bittikten sonra bile dalgalar bir müddet yorgun kımıldamalarla harekette devam ederlerse, bende de herhalde bazı ufak

tefek taşkınlıklar eksik olmuyordu; fakat bunların da zamanla geçeceği tabii idi.

İşte tam bu sıralarda bütün hayatıma tesir eden tesadüf vukua geldi. Buranın muallimler birliği ara sıra eğlenceler vermeye özeniyordu. Bu eğlenceler ekseriya perşembe akşamları ve muallimleri bir araya toplayabilmek için yapılıyordu. Fakat manzara bazan çok tuhaftı:

Kadınlar bir kenara çekilip kendi aralarında konuşuyorlar, erkekler de başka bir kenarda kahkahalı musahabeler yapıyorlardı. Bu hal bazan dağılıncaya kadar devam ediyor, bazan da birlik reisinin ve muallimlerden birkaçı tarafından vücuda getirilen cazbandın gayretiyle sonlara doğru hakikaten bir eğlence çehresi alıyordu.

Böyle bir perşembe akşamı, yeni gelen bir muallim kadınla tanıştım. Kız mekteplerinden birinde resim hocası idi ve diğer meslektaşlarına hiç benzemeyen bir serbestliği, bir şuhluğu vardı. Derhal ahbap olduk, hem adamakıllı... Bana İstanbul'dan, oradaki akrabalarından uzun uzun bahsetti. Sempatisini saklamayacak kadar serbest ve açıktı. Güzel olmamasına rağmen hoşa giden bir yüzü, mat ve güzel bir teni vardı, fakat bilhassa nerede bulunduğunu bilmiyor zannettirecek kadar etrafına ehemmiyet vermeyişi beni hayrete düşürüyordu.

Ya hakikaten muhite ehemmiyet vermeyecek kadar kendisini kuvvetli ve emin hissediyordu, yahut da ne yaptığının farkında olmayacak kadar çocuk ve düşüncesizdi. Fakat benimle her zaman görüşmek istediğini söylediği zaman memnun oldum ve hakikaten bundan sonra kendisini sık sık görmeye başladım.

Hayatımın şeklini değiştirmek üzere olduğum bu zamanlarda bu genç kadın bana eski günleri hatırlatan bir şey gibiydi. Bunda da Selmin'e ve diğer bir sürü sevgililerime benzeyen taraflar vardı ve ben eski Nurullah olsaydım kendisine muhakkak delice aşık olurdum. Şimdi ise basit ve bana hoş gelen bir arkadaştan başka bir şey düşünmüyordum. İçerimde hala eski Nurullah'tan kalma bir şeyler vardı ve ben onlara hiç olmazsa bu kadarcık bir tatmini çok görmüyordum.

Aklıma başka herhangi bir ihtimal gelmediği için çok açık ve samimi davranmaktan da çekinmiyordum.

Bir gün anlatıp duruyordu:

-Vallahi Nurullah, hiç arkadaşlığa filan itimadım kalmadı...- -Ne münasebet?-

-Kiminle samimi bir arkadaşlık tesis etmek istediysem olmadı... Ne kadar fenadır şu erkekler: Bir sene güzel güzel konuşuyorlar da en sonunda ilanı aşk ediyorlar...-

-Allah Allah!- dedim; -bir sene nasıl sabrederlermiş?..- Katıla katıla güldü...

Bir gün de:

-Ben çok fakir bir kocaya varmak istiyorum. On parasız bir kocaya!..- diyordu. Cevap verdim:

-Kızım, bu sözünü bir izdivaç teklifi gibi telakki ediyor, şiddetle reddediyorum!..-

Bir kahkaha daha... Ve böyle devam ediyordu...

Sözlerimi mütemadiyen tartmak, her hareketimde etrafıma dikkat etmek mecburiyetinde olduğum bu şehirde kendisiyle endişesiz ve serbest iki laf atabildiğim bu kadın zararsız bir arkadaştı benim için... Fakat fazla bir şey değildi ve olmasına da ihtimal yoktu...

Fakat bu arkadaşlık hiç beklemediğim neticeler aldı ve bunları değiştirmek benim elimde değildi. Bütün vukuat hayret verecek bir süratle cereyan etmiş, ben başımın üstünde dönen bu hadiselere, şaşkın bakakalmıştım.

Bir gün yolda Şükufe'ye rastladım (Şükufe yeni arkadaşımın ismiydi). Beni uzaktan görünce acayip bir tavır aldı, yolunu değiştirmek ister gibi

yaptı. Ben anlamayarak ona doğru bakarken yanıma yaklaşmış bulundu. Kendisinde şimdiye kadar görmediğim sert ve ciddi bir tavırla:

-Nurullah Bey-, dedi, -bundan sonra sizinle görüşmeyeceğim, size çok dargınım...-

Afalladım ve sordum:

-Ne oldu yahu?-

-Siz gayet iyi bilirsiniz!-

-Vallahi bir şeyin farkında değilim!-

-Öyleyse öğrenirsiniz!-

-Söyleyin şimdi canım!-

-Olur mu böyle sokak ortasında?-

-Peki, ben mektebe gelir sizi görürüm!-

Cevap vermeden yürüdü. Olduğum yerde bir müddet kaldım. Olan bitenden bir şey anlamış değildim. Şaşkın şaşkın gülümsemeye çalışıyor, fakat beceremiyordum. Bu haddizatında çok gülünç hadisesinin muhakkak ki adamakıllı ciddi tarafları vardı.

Düşündükçe içerlemeye başladım; şimdiye kadar hiçbir kadın bana karşı bu şekilde davranmak cesaretinde bulunmamıştı. Evvela, buna meydan verecek şeylerden kaçınır ve herkese tahammül edebileceği şekilde muamele ederdim. Sonra hepsi, böyle lüzumsuz ve fazla -kadınca- tezahürlerin bende şiddetli aksülameller (tepkiler) yaptığını bilirlerdi.

Şimdiye kadar olan münasebetlerimde, arkadaşlığımızın lüzumsuz olmaya başladığını ilk söyleyen daima bendim ve hiçbir hanım bunu kendisi yapmaya kalkışamazdı. Sebebi çok basitti: Bütün münasebetlerimde, taşkınlığıma ve pervasızlığıma rağmen, azami bir nezaheti (inceliği) muhafazaya dikkat eder, böylece, benden hiç

beklemedikleri bir tarz-ı hareketle onları şaşırtır, üzerlerinde nüfuz sahibi olurdum. Her temiz olanın başkaları üzerinde nüfuzu olduğu gibi.

Beni hakikaten birazcık anlayanların bana mutlak surette itimat etmelerine alışmıştım. Herkes bilirdi ki benim sözlerimin daima bir tek manası vardır ve her sözüm dinleyenin anlayabileceği kadar sarih söylenmiştir. Bende dalavere olmadığını ve olmayacağını bilmeyenler yalnız uzaktan bakıp hükümlerini veren kısa görüşlülerdi...

Halbuki bu kadınla birbirimizi anlayacak kadar konuşmuştuk. O, ne denirse densin ve ne duyarsa duysun, hatta ne düşünürse düşünsün bana biraz evvel söylediği sözleri söylemeyecekti, söylememesi lazımdı. Benim bir kadına bunları söyletecek hiçbir harekette bulunmayacağımı bilmeliydi. En kuvvetli olduğunu bildiğim tarafıma hücum edilmesinden doğan bir hiddet duyuyor, aynı zamanda bu kıza karşı bu hisleri duyduğum için kendi kendimi insafsız buluyordum. Belki hakkı vardı. Belki bir hafiflik yapmıştım. Fakat ne yapsam yine bu sözleri söyletecek, -Bundan sonra sizinle konuşmayacağım!- dedirtecek şeyler yapamazdım. Bu kadın haddini bilmemiş, çok ileri gitmişti. Hiddetimden adeta çırpınıyordum.

Kaç gündür ne rahattım. Nereden tanışırsın böyle sersem mahluklarla? Sana hayatı tatlılaştıran, munis bakışlarıyla seni hakikatlerden uzaklaştıracak kadar kendinden geçiren bir Beria var. Hani eski Nurullah artık ölecekti? Seni böyle münasebetsizliklere yuvarlasın diye onun hiç olmazsa bir kısmını içinde sağ bıraktın değil mi?

Beria aklıma gelir gelmez hiddetim bir parça geçti. Onu yalnız düşünmek bile başkalarına kızmaktan alıkoyacak kadar beni yumuşatıyordu.

Mamafih münasip bir zamanda Şükufe'yi görüp o sözlerin manasını sormaya karar verdim.

Ne kadar kendime hakim olsam içerimde böyle şeylere tahammül edemeyen bir yer vardı ve insan herhalde beş on günde değişik başka bir adam oluvermiyor.

Şükufe'yi görmek için mekteplerine gittiğim zaman bir talebeye bir şeyler anlatmakla meşguldü ve beni adeta görmemezliğe geldi. Talebe çıkıncaya kadar ayakta bekledim, talebe de mümkün olduğu kadar geç çıkmaya niyet etmiş gibiydi. Şükufe benim odada mevcudiyetimden haberdar değilmiş gibi davranıyordu.

Hiçbir şeye karar veremeyerek bekliyordum. Vaziyet benim için çok azaplı idi. Şaşırmıştım, çünkü o zamana kadar böyle şeylere rastlamış değildim. Çıkıp gitmek mi lazım, yoksa bekleyip vaziyetin tavazzuhuna (açıklanmasına, aydınlanmasına) çalışmak mı? Fakat bence ortada bir vaziyet de yoktu. Ne olmuş? Bu hanım benimle görüşmek istemiyormuş! Pekala, görüşmesin, ne çıkar bundan. Bu hanım benim için nedir? Ve gayet samimi cevap veriyorum: Hiç!.. Şu halde neden geldim buraya?..

Can sıkıntısı, işsizlik ve bir şey yapmak ihtiyacı... Belki de bir izzetinefis meselesi... Budalalık...

Tam bırakıp çıkmak üzereyken talebe odayı terk etti ve biz yalnız kaldık.

-Niçin geldiniz?..- dedi.

Hay Allah belasını versin. İlk suali ben sorsaydım, hakim vaziyette ben olacaktım. Onun çabuk davranması beni küçülttü. Adeta buraya özür dilemeye gelmiş vaziyetine düştüm. Bunu bilmek beni deli edecekti. Ne yapmak istiyordu bu kadın? Ne demek istiyordu?

-Sormaya geldim!- dedim.

-Siz bilmiyor musunuz?-

-Hiçbir şey bilmiyorum!-

Birdenbire ve samimiye çok benzeyen bir infialle (gücenerek, darılmayla) söylemeye başladı:

-Sizden hiç ümit etmezdim, Nurullah. Ben size hiçbir erkek arkadaşa göstermediğim samimiyeti gösterdim, sizin bunu bu kadar fena tefsir edeceğiniz aklıma bile gelmezdi!- -Şükufe, anlamıyorum!-

-Ben şimdiye kadar kimsenin olmadım Nurullah, olsam bile şurası muhakkak ki, sana şurada burada 'Şükufe artık benim oldu demektir' dedirtecek en ufak bir harekette bulunmadım.- -Neee!..- dedim. Ağzım açık kaldı. Söz söylemek şimdi bana dehşetli güç geliyordu. Her söz bir inkar ve bir müdafaa olacaktı. Bu kadar aşağılık bir şeyde kendimi müdafaa değil bir kelime ile -hayır- demek bile bana ağır geliyordu.

Bir dükkandan yirmi beş kuruşluk bir çorap aşırmakla itham edilsem bu kadar şaşırmaz ve kendimi küçülmüş hissetmezdim.

Bu kız hiç beklemediğim, yapabileceğine ihtimal vermediğim hareketlerle beni şaşırtıyor, budalaya çeviriyordu. Ne istiyordu? Bunu anlayamıyordum. Sahiden benim böyle bir şey söyleyeceğime inanacak kadar budala mıydı? Benimle konuşurken gözlerini kapayarak mı konuşmuştu? Buna inanmıyordum; şu halde neydi bütün bu sözlerin manası?

-Şükufe- dedim, -en aşağılık bir külhanbeyi bile mahallede yaptığı çapkınlıkları söylemeyecek kadar asalete maliktir ve kadını düşünür. Kaldı ki ortada söylenecek bir çapkınlık yoktur ve ben herhalde bir külhanbeyi kadar ruhi asalete malikimdir. Sen bana yalnız yapmadığım muhakkak olan meselelerlerden değil, yapmama bilakaydu şart (kayıtsız şartsız) imkan olmayan şeylerden bahsediyorsun. Benim tabiatım bunları yapmaya, istesem de müsait değildir! Bunları söylemek bile bana tasavvur edemeyeceğin kadar azap veriyor. Bunlara inanmanın bana doğrudan doğruya hakaret demek olduğunu anlamıyor musun?-

-İnanmak istemedim Nurullah ama... Ben çok sinirli bir kızım. Bakın, açık söylüyorum, bana bu sözleri söyledikleri gün sizi görseydim çok fena kavga edecektim!-

Çocuk muydu bu kız sahiden? Bazan insana çok kuvvetli olarak bu hissi veriyordu.

-Arkadaşlarım bilirler- diyordu, -sizi ne kadar beğendiği- mi. Sizinle arkadaş olmayı çok istemiştim...-

-Benimle arkadaş olsanız ziyan etmezdiniz!- dedim.

Güldü, ben de güldüm:

-Barıştık mı?- dedim.

-Evet!- dedi.

Ellerimizi sıktık. Ayrıldım. Hala olan bitenden birşey anlamış değildim. Yalnız hiç istemediğim ve aklıma bile gelmeyen şeylerin olduğunu biliyordum. İçerimde bu karışmanın verdiği bir... üzüntü vardı. Neden bilmem.

Bu vakadan sonra kendisini belki bir ay görmedim.

Beria'yı her gün görüyordum. Hala aramızda ciddi ve kalplerimize temas eden iki kelime bile teati edilmiş değildi. Yalnız onun yüzünü görmek, böyle bir mükalemeye ihtiyaç bırakmayacak kadar beni tatmin ediyordu. Gözlerinden, bakışından her zaman için benimle beraber olduğunu, başkasıyla beraber olmasına imkan bulunmadığını anlıyordum. Bu da bana kafi idi. Dehşetle romantik olduğumun farkında, fakat bundan şikayetçi değildim.

Beria'yı görmediğim zamanlarda boyuna kitap okuyordum. Kadınlar, erkekler, münevverler vesaire bana yalnız can sıkıntısı veriyordu ve bende artık bunları bağıra bağıra söylemek, etrafa rastgele hücumlarda bulunmak hevesi kalmamıştı. Daha ağır, daha sakin, fakat daha düşünceli ve emin adımlarla ilerlemek lazım geldiği kanaatindeydim. Şimdiye kadar etrafa yaptığım hücum ve tenkitlerin bana zarar vermekten başka bir neticesi olmamıştı. Bu herifler kendileri gibi iki elli, iki ayaklı bir adamın sözlerini dinlemeyi nedense haysiyetlerine yediremiyorlardı. Bunları yola getirebilmek, bunlara bir şey yaptırabilmek için, iptidai kavimlerde olduğu gibi, fevkalbeşer (insanüstü) zannolunan kuvvetler lazımdı. Ben de, kafa itibariyle, onların yetişmelerine değil, anlamalarına bile imkan olmayan bir

seviyeye çıkararak, gözlerine bir heyula, bir dimağ heyulası gibi görünmeye karar verdim. Kendi basit dillerinde söylenen sözlere metelik vermeyen bu adamlara ancak peygamber yalanları tesir edebilirdi.

Okuyordum. Etrafla alakamı kesmiş gibiydim. Birkaç aklı başında arkadaştan başka kimseyle mektuplaştığım bile yoktu. Şehirde konuştuklarım mahduttu. Nadiren aile toplantılarına, ara sıra sinemaya veya muallimlerin haftalık eğlentilerine gidiyordum. Marangoz Fazıl'la bazı akşamlar buluşur, şehrin yanından geçen demiryolu hizasında dolaşır, yahut tenha bir yere çekilip iki üç kadeh atardık. Doğru dürüst maksadını ifadeye bile muktedir olmadığı halde sohbeti beni sıkmıyordu. Bunda derecesini bilen ve sınıfına uyan bir hal vardı. -Münevverler-de olduğu gibi derecesi ve mevkii üzerinden eğreti elbise gibi akmıyordu. Aynı zamanda teminata lüzum göstermeyen bir dostluğu gözlerinden okumak kabildi, bunu ima edecek bir tek kelime bile söylemekten çekindiği halde...

-Ne var ne yok, Fazıl?-

-Ne olsun beyefendi?-

-Yine mi beyefendi?-

-Canım, dilim alışmış işte, üstüne alınmasana sen!-

-Bu da pek fena oldu Fazıl...-

-Daha iyisi elimden gelmiyor...-

-Biraz gezelim mi?-

-Sen beni aylakçılığa alıştıracaksın!..-

-Sanki iş görüyormuş gibi... Yürü şöyle tren yoluna kadar gidelim!-

-Beyimin ayakları yorulmasın?-

Ve sonra ciddi ciddi işten, güçten bahsederdik... Kibarlara pek içerliyordu. Hele bir avukat yeni evi için yaptırdığı panjurları karım

beğenmedi diye dört defa geri göndermişti. Fazıl görse herifin boğazına atılacaktı: -Bari karı da bir karı olsa!- diye merhametle dudak büküyordu.

Böylece hayatım, hiç aklıma bile gelmeyen bir şekil almıştı ve ben bundan memnundum.

Beria'ya aşık olmadan onunla hayatımı birleştirmek kararı verdim ve bu kararı verdikten sonra ona aşık oldum yahut önceden de aşıktım da bunu ancak bu karardan sonra kendime itiraf ettim.

Muhakkak olan, bu aşkın şimdiye kadarkilere hiç benzemediği idi. Şimdiye kadar olanlar bir kasırga, dalları budakları kıran, ortalığı birbirine karıştıran ve bir müddet sonra çekilip giden bir kasırga gibiydiler. Halbuki bu seferki aşkım bir mevsim gibi sakin, ağır, belirsiz adımlarla gelmişti. Ve nasıl bir mevsim bu belirsiz gelişine rağmen ortalıkta hayret verecek bir değişiklik yaparsa bu aşk da beni bu tanınmayacak hallere sokmuştu ve artık çekilip gideceğe hiç benzemiyordu.

Dünyada hiçbir aşkın ebedi, hatta uzun ömürlü olmadığı muhakkaktır. Bunun aksini düşünenler başkalarını veya kendilerini aldatmaya çalışan divanelerdir.

Dünyada en tahammül edilemeyecek şey de artık aşık olmadığımız birisiyle beraber yaşamak mecburiyetidir. Şu halde aşık olduğumuz birisiyle hayatımızı birleştirmek, en hafif tabiriyle, düşüncesizliktir.

Eğer ben bu kızla buna rağmen hayatımı birleştirmek istiyorsam, bu sebepsiz değildi. Ben bu kızı gördüğüm zaman ona malik olmak, onu öpmek arzuları duymuş değildim. Yalnız bir beraberlik, hiç bitmeyecek bir beraberlik istiyordum, başka bir şey değil. Ve çok samimi olarak daha evvel de söylediğim gibi, kendisine karşı olan hissiyatımda biraz da, hatta birçok da kardeşlik vardı. Bir sevkıtabii (içgüdü) bizim birbirimize herkesten daha yakın olduğumuzu bana fısıldıyordu. Bilmediğimiz bir kuvvet her ikimizin içine müşterek bir şey koymuştu. Bunun ne olduğunu bilmiyorduk, fakat cinsi arzuların üstünde bir şey olduğu şüphesizdi.

Biliyordum ki, bu herkesinkine benzeyen aşk az bir zaman sonra yok olunca arkasında bir boşluk değil, bizi asıl birbirimize bağlayan bu ebedi anlaşmayı bırakacaktır. Biliyordum ki, biz birbirimizi bu aşk geçtikten sonra nihayetsiz bir sükun içinde ve hiç yorulmadan daha çok seveceğiz.

Hatta bazan çok menfi düşünür, dünyevi ve adi birtakım sebeplerin (çok kere hayatımızda asıl istikameti veren bu hiç ehemmiyet vermediğimiz adi ve küçük şeylerdir) bizi birleştirmekten menedebileceğini tasavvur ederdim. Hayatın hiç mantığı olmayan cereyanı bizi başka başka istikametlere sürükleyebilirdi ve biz, bu kadar birbirimize yaklaştığımız halde, tekrar ve her zaman için ayrılabilirdik. Fakat bu bizim hayatımızdaki iştirak noktasını yok edemezdi. Mademki bir kere birbirimizi görmüştük, ne vaziyette ve nerede olursak olalım, artık unutamazdık. Artık bundan sonraki hayatımız, tekrar birbirimizi bulmak için sessiz, fakat ebedi bir didinme olurdu. Biri diğerinin yaşayabilmesi için elzem olan iki mahluktuk biz, bunu istesek de, istemesek de...

Acaba Beria bunların farkında mıydı? Hayatın, irademizle alakası olmayan bu kanunlarına ve hükümlerine pek de vakıf olacağını zannetmiyordum. İhtimal, o, birbirimiz için ne kadar lazım olduğumuzu bilmiyor, masum ve daha çocuk olan ruhuyla benden yalnız hoşlandığını zannediyordu. Ayrılmadığımız takdirde böyle zannetmekte devam edecekti. Fakat herhangi bir kuvvet bizi ayırırsa o zaman her şeyi anlayacak, bir çölün ortasına bırakılmış küçük bir kuş yavrusu gibi kendini yalnız bulacak ve çırpınacaktı. Hayat bir kere verdiği hükümleri biz farkında olsak da, olmasak da tatbik eder ve onlara itaatle boyun eğmek lazımdır.

Şükufe'yi bir ay kadar görmemiştim. Bir gün aklıma esti mekteplerine gittim.

-Niçin geldiniz Nurullah Bey, bir şey mi söyleyecektiniz?- dedi.

Suratıma bir kamçı yemiş gibi oldum. Evvelce de söylediğim gibi, bu kız en ümit edilmeyen hareketleri yaparak insanı şaşırtmak istiyordu; niçin bilmem.

-Konuşmaya geldim yahu!- dedim.

-Ben size, gelmeyiniz, dedikodu yapıyorlar, sık sık görüşmemiz doğru değil dememiş miydim? Niçin geldiniz?-

Bu kız ya tamamen kaçık yahut haddinden fazla pişkindi. Bir kere bana artık seyrek görüşelim manasına gelebilecek bir kelime bile söylemiş değildi, ikincisi bir aydan beri kendisini ilk defa görüyordum. Beni budala yerine mi koyuyordu acaba? Yoksa kendisine herkesin inanacağı ve asla itiraz edemeyeceği kanaatinde miydi?

-Darılmayın sakın Nurullah Bey- diye tekrar başladı.

-Muhiti biliyorsunuz. Bütün kabahat onda. Yoksa sizinle arkadaşlık etmek beni her zaman memnun eder. Bana gücenmenizi asla istemem.-

Kirpiklerimin ucuna kadar kıpkırmızı kesildiğimi fark ediyordum. Ağzımın içi kurumuştu ve bir tek kelime söyleyemiyordum... Niçin bu karşımdaki mahluk bir erkek değildi ve niçin ben onu tokatlayamıyordum?

Bu şaşkınlığımı nasıl tefsir edeceğini tahmin ettiğim için bütün bütün kızıyordum. Fakat mademki ona bu yaptıklarının cezasını vermeye, hatta bunları yüzüne çarpmaya muktedir değildim ve mademki karşımdaki bir kadındı, şu halde, susmak, hazmetmek, aldırış etmemek lazımdı.

Gülümsemeye çalıştım. Hala kıpkırmızı olduğumu, yüzümün yanışından anlıyordum. Kim bilir ne kadar komik vaziyetteydim ve bu vaziyet karşımdakini kim bilir ne kadar eğlendiriyordu.

Tekrar gülmeye çalıştım. Bir türlü çekilip gidemiyordum. Ben bu vaziyette sahneyi terk edecek adam değildim. Fakat başka ne vardı yapılacak?

Ne talep etmiştim bu kızdan ki onu reddediyordu?

Bana yalnız kendi kafasının içinde yaşayan roller veriyor, sonra bu hakikatmiş gibi tavırlar alıyordu. Bunlardan korunmak kudretinde bile değildim, çünkü bu acayip genç kız bütün bunları şaşırtıcı bir cüretle

yapıyordu. İşi öyle şekillere döküyordu ki, yapılacak herhangi bir hareket, menfi bile olsa, onun istediği manada tefsir edilebilecekti, hatta sükut bile.

Nihayet: -Öyleyse gideyim!- dedim, sözler ağzımdan ben farkında olmadan dökülmüştü.

-Darılmadınız değil mi?- dedi. -Yine her zamanki gibi arkadaşız?..-

Tebessüm ettim. İri ve biraz kabaca olan elini uzattı, sıktım ve ayrıldım.

Çıkar çıkmaz kendi kendime çatmaya başladım:

-Ne gidersin a salak! Bu kadının kendisine macera, hiç olmazsa eğlence aradığını anlayamadın mı? Bak, beğenmediğin bu kadın Nurullah'ı parmağında çevirdiğini söyleyecektir ve bunda hakkı da var. Bütün bunlar kendine fazla güvenmenin neticeleri. Neydi o mektep talebesi gibi kızarmalar. Sen diyeceksin ki, bu kadar küstahça bir cüret görülmüş şey değildir ve ben öyle şeylere mukabele etmeyecek kadar mağrurum. Fakat a sersem, senin bu gururunun nasıl anlaşılacağını hiç düşündün mü? Bu sükutu, bu mukabele etmeyişi zillet zannedecekler ve o, senin gibi bir erkeği neredeyse ayaklarına kapanacak hallere getirdiğini düşünerek iftihar edecek. Gülüyorsun ve inanmak istemiyorsun. İnsanların bazan ne kadar budala ve aşağılık olduğunu bilmiyor gibisin be Nurullah!-

İçimde dehşetli bir can sıkıntısı ve üzüntü vardı. Kötü şeyler yapabilecek kadar kızdığımı, hiç zedelenmeye gelmeyen bir tarafıma dokunulduğunu hissediyordum.

Bu genç kız, ihtimal kudretini denemek, kadınlık gururunu beslemek için birisiyle oynamak istemişti. Fakat bunun için beni seçmekle büyük bir hataya düşmüştü.

Beria da benim Şükufe ile olan ahbaplığımı duymuştu. Fakat bundan haberdar olduğunu herhangi bir şekilde ihsas etmeyecek kadar mağrur ve asildi. Halbuki dedikodular pek edepsizce olduğu için müteessir olmaması imkansızdı.

Bunları tashihe, kendisine izahat vermeye imkan yoktu. Gözlerinden okuduğum dargınlık bana günlerimi zehir ediyordu. Ve halkın dahi kafası her gün yeni bir rivayet çıkarmakta devam etmekteydi.

Bilhassa bu rivayetlerin bir kısmının Şükufe'den çıktığını hissediyordum. Mesela onların mektebine de giden bir musiki muallimi bir gün, -Yahu, Allah versin- dedi. -Şükufe'nin peşini bırakmıyormuşsun.-

-Ne münasebet?-

-Hadi canım, ağız yapma, aranızda evlenmekten bile bahis geçmiş. Ne inkar ediyorsun, bilmeyen mi var? Neyse, Allah iyi etsin...-

Bu adamın da ne demek istediğini anlamadım; dilini bilmediğim bir memlekette gibiydim bu şehirde.

Anladığım yegane şey, hiç istemediğim, bana adeta bulantıya benzer hisler veren birtakım işlerin, etrafımda dönüp durduğu idi.

Ne istiyorlardı benden hep beraber bu adamlar ve bu karılar? Filanca filan yerde benim lehimde söylemiş! Ne münasebet! Hepsi birden yerin dibine geçsin!

Hiç başka işleri yok muydu bu heriflerin? Benden bahsetmeye onları sevk eden neydi? Kendilerine doğrudan doğruya ne bir fenalığım, ne bir iyiliğim dokunmuştu. Onlarla hiçbir zaman ve hiçbir suretle alakadar olmuş değildim. Buna rağmen tanımadığım bir sürü herif şurada burada beni çekiştirmek veya müdafaa etmekle meşguldü. Anlamıyordum, bu adamları, bunları yapmaya sevk eden saikler nedir? Bu hareketlerinin mekanizmasını anlayamıyordum. O zamanlar insanların çok cahili idim ve bazı adamların dimağlarında, sırf fenalık yapmak için konulmuş, hususi bir cihaz bulunduğunu bilmiyordum. O zamana kadar birisine fenalık yapmak için muhakkak bir sebep lazım geldiği kanaatindeydim. Fisebilillah (karşılık beklemeden) kötülük yapan adamlar bulunacağını, kötülüğün bazı insanlara hususi zevkler verebileceğini tasavvur edemiyordum.

Güliverin cüceler memleketine düştüğü zamankinden daha çok hayret içindeydim. Ve bana tiksinti veren bu ruh cüceleri beni de her tarafımdan sımsıkı bağlamışlardı. Kıpırdanmaya imkan yoktu.

Niçin bu adamlara mağlup oluyordum? Gayet basit. İlk zamanlarda onların silahlarını bilmiyordum. Bana o zamana kadar bilmediğim şekillerde hücum ediyorlardı. Mesela ben aklıselimi en büyük hakem tanıdığım halde, onlar bunu herhangi bir dalavereye feda etmekte tereddüt etmiyorlardı. Ve ancak menfaatlerini haleldar etmediği müddetçe namuslu idiler. İcap ettiği zaman yüzünüze karşı en hayasızca yalanları söylemekten, en namussuzca hareketleri yapmaktan çekinmeyen bu adamlar on dakika sonra size akılların almadığı bir küstahlık ve pişkinlikle namustan, faziletten bahsederlerdi. Ve bunu gayet samimi ve tabii olarak yaparlardı. Ben bu hareketler karşısında eli kolu bağlı, hayret ve dehşetten ağzı açık bir vaziyette bakakalıyordum.

Onların bütün hareketlerinin ve muvaffakıyetlerinin içyüzünü öğrendiğim zaman bana öyle bir iğrenme hissi geldi ki, aynı silahlarla mukabele değil, kendimi müdafaa etmek bile istemedim, bu bile bana ağır göründü.

Yalnız bir gün dayanamayıp patlayacağımdan korkuyordum.

Ve nihayet günün birinde korktuğum şey oldu. Nihayet benim sabrım da tükendi, her şeyi unuttum ve o zamana kadar gizli gizli benimle uğraşanların açıktan açığa hücumlarına, av arkasında koşan bir köpek sürüsü gibi peşime düşmelerine sebep oldum. Hem de ne manasız bir vesile ile yarabbi!

Yine muallimlerin toplandığı bir gece idi ve Şükufe de oradaydı. Yalnız bir kere selamlaştık. Niyetim biraz durup gitmekti. Yanına oturduğum arkadaşlardan biri bermutat Şükufe'yi ima ederek manalı sözler söylemeye başladı. Nedense bu akşam içimde böyle şeylere tahammül kabiliyeti yoktu, derhal surat astım ve; -Sus!- dedim, -Bana bunlardan bahsetme, sinirleniyorum...- -Hadi be- dedi, -kızın neredeyse yolunu

kesecekmişsin!- -Yaaa!!!- dedim, gidip bir kere de bütün bunları kendisinden sormak istedim.

O esnada galiba bir fokstrot çalmaya başlamıştı, gittim, Şükufe'yi davet ettim.

-Allah aşkına, şimdi yorgunum, biraz sonra!- dedi.

Bir dakika durakladım, fakat ısrar etmek beni daha feci vaziyete düşürebilirdi.

Çekildim.

Fakat kararımı vermiştim, ona bu akşam ne pahasına olursa olsun her şeyi söyleyecektim.

Bunu takip eden dansta ben daha gitmeye vakit bulamadan, başka birisiyle kalktı. Etrafımda birkaç kişinin alaycı gözlerini üzerimde hissettim.

Kati karar verenlere mahsus bir sükunetle bekledim ve biraz sonra kendisini yine dansa davet ettim.

-Biraz sonra dedim ya Nurullah Bey!- dedi, -Bundan sonraki dansı yapalım!-

Bir müddet sabit nazarlarla yüzüne baktım, gözlerini benden çevirdi. Sallanarak uzaklaştım. Kafama şiddetli iki yumruk yemiş gibi idim. Etrafımdaki müstehzi bakışlar gitgide çoğalıyordu.

Bir müddet bir köşede oturdum, dışarı çıkıp dolaştım, tekrar içeri girerken kapıda ona rastladım. Gülmeye çalışarak:

-Hani ne oldu bizim dans?- dedim. Hala mağlubiyeti kabul etmek istemiyordum.

-Ben bu akşam sizinle dans etmeyeceğim Nurullah Bey- dedi. Derhal kafamın içinin allak bullak olduğunu hissettim. -Bunu ilk geldiğim zaman

söyleyemez miydin?- dedim. -Maksadın beni kepaze etmek mi burada? Senin için bilmem fakat bunun benim için hiç hoş bir şey olmadığını anlamıyor musun?-

Daha ileri gitmekten kendimi menetmek için süratle döndüm ve yerime oturdum.

Hiçbir şey görmüyor, işitmiyordum. Bir aralık kulağıma Şükufe'nin sesi geldi; biraz ötede birkaç arkadaşıyla beraber oturmuş, gözleriyle beni işaret ederek:

-Efendim, zorla mı kalkacağız, bir boğazıma sarılıp sürüklemediği kaldı!..- diye söyleniyordu. Ağır ağır iskemlemden kalktım. Kendimin de tanıyamadığım bir sesle ve parmağımla göstererek:

-Susturun şu kadını!- dedim. -Söyleyin şu kadına çenesini kapasın yoksa fena şeyler yapabilecek bir haldeyim.-

Ağır adımlarla çıktım, koridorda dolaşmaya başladım.

Az bir müddet sonra yanıma birisi geldi. Koluma girerek beni küçük bir odaya götürdü:

-Beyim- dedi, -giderken iade ederiz, fakat şimdilik tabancanızı bize veriniz!..-

-Ne tabancası?-

-Israr etmeyiniz, içerde bir hanıma tabanca çekmişsiniz. Bütün aileler telaş içinde. Yakışır mı bu?..-

Vaziyet müsait olsa gülecektim. Yalnız:

-Hadi efendi, hadi- dedim, -ben jilet bıçağı bile taşımam; kaçırdınız mı siz?..-

Bu esnada odaya birçok kimseler daha dolmuşlardı.

Odanın önü de kalabalıktı. Birtakım hanımlar vestiyerden eşyalarını alıp gidiyorlardı.

Odaya girenlerin bir kısmı yakamdan tutarak bana yaptığımın doğru olup olmadığını soruyorlar, bir kısmı ise beni himaye etmek isteyerek diğerlerini teskine çalışıyorlardı. Bütün bunlara dilim tutulmuş gibi aptal aptal bakıyordum. Nihayet ortalık sükunet bulur gibi oldu. Davetlilerin bir kısmı söylenerek salonu terk etmişlerdi. Benim müdafilerden biri de beni koluna alarak tekrar içeri götürdü, bir iskemleye oturttu. Bir müddet sessiz sessiz oturdum, arkadaşımın yanımdan uzaklaştığı bir sırada yavaşça çıkarak vestiyerden şapkamı aldım ve savuştum.

Ertesi gün beni her gören:

-Yahu ne olmuş dün akşam?-

-Yahu ne yapmışsın dün akşam?- diye soruyordu.

Sanki gece eğlentiden çıkan herkes kapı kapı dolaşarak hadiseyi ilan etmişti.

Kulağıma öyle rivayetler geliyordu ki, gülmek mi lazım, ağlamak mı, ben de şaşırıyordum. Kimisi o akşam Şükufe'yi dövdüğümü, kimi ise benim dayak yiyerek sokağa atıldığımı söylüyordu.

Bütün şehir bu vakanın hikayesiyle çalkalanıyordu; sokakta dolaşmak imkansızdı. Yoldan geçen kadınlar bile beni birbirlerine gösteriyorlar, arkamdan bakıyorlardı.

Yerin dibine geçiyordum. Çırılçıplak soyularak şehrin ortasına, herkesin gözü önünde bırakılmış gibi öldürücü bir hicap duyuyordum. Çok kere ağlayacak derecelere geldim. Ne yapmıştım ben bu kadına? Ne istemişti benden? Ufak bir kaprisi için beni rezil etmekte tereddüt etmemişti. Ne kadar insanlıktan uzak mahluklardı bu kadınlar. Onları anlamaya asla imkan yoktu. Çünkü anlaşılacak tarafları yoktu. Onlar kendileri de ne yaptıklarının farkında değillerdi ve sevkıtabiilerine tabi olarak akıllarına eseni yapıyorlardı. Onların hareketlerinde sebep ve şuur

arayan bizler, böyle bir şey bulamayınca, -kadın anlaşılmaz ve derin bir mahluktur!- diyoruz; şeytani bir kuvvetle bizim üzerimizde hüküm yürüten bu mahlukun boş, manasız ve basit bir -yarı hayvan- olduğunu kendimize itiraf etmek istemediğimiz için...

Tabii bunların da müstesnaları olacaktı: Mesela Beria... Beria'yı bu umumi tasnife dahil etmeye bir türlü gönlüm razı olmuyordu. O başka bir mahluktu; o bu toprağın malı değildi; o başka bir alemden tesadüfen buraya düşmüş gibiydi. Etrafına o kadar az benziyordu ve onların o kadar üstünde idi ki, onu bu zavallı mahluklarla bir tutmak günahtı.

Muhakkak ki, o da benim gibi bu dünyaya yabancı idi. Fakat daha bunları düşünüp hükmünü veremeyecek kadar küçüktü.

Ve beni korkutan da bu idi. Ya ona hakikati anlatamazsam! Ya o da bütün bu söylenenlere inanır, kendi hakiki benliğinin değil, etrafın verdiği eğreti benliğin hükümlerine kulak verirse? Ne yapardım ben o zaman? Bundan ötesini düşünmek bile bana korkunç geliyordu. Beria'nın da beni itham edebileceğini tasavvur etmek aklımı başımdan alıyordu. Odamda kendi kendime onunla konuşuyor, yalvarıyordum:

-Beria, oh Beria, sen bunlara inanmıyorsun değil mi? Sen bana, yalnız bana inanıyorsun! Ben sana bir tek kelime bile söylemeden bana inanıyorsun değil mi? Eğer bugünlerimde beni sen de yalnız bırakırsan ne yaparım ben o zaman? Nereye tutunabilirim? Ben etrafa ve sana gösterilmek istendiği gibi değilim. Beni bari sen anla Beria!..-

Yatağın üzerine kapanıyor, kuru gözlerle ağlıyordum... Ayağa kalkıyor, odada aşağı yukarı dolaşıyor ve mütemadiyen onun ismini tekrar ediyordum.

Niçin onu gidip göremiyor, ona her şeyi anlatamıyordum? Birbirimize bu kadar yakın olduğumuz halde niçin bir aile meclisinde ve bir sürü gözün altında ancak birbirimizi anladığımızı söyleyen bakışlar ve havadan sudan sözlerle iktifaya mecburduk? Niçin ben onun ellerine sarılıp ağlayarak bütün içimi dökemiyordum? Ve niçin o, ince parmaklarını yüzümde gezdirerek bana, yalnız bana inandığını söyleyemiyordu? Gözleri,

yardımsızlık içinde çırpınan güzel gözleri etrafa inanmak istemediğini bana söylüyordu. Fakat ne de olsa o daha bir çocuktu ve etraf çok kuvvetliydi. Susmak bilmeyen cehennemi bir makine gibi onun masum kulaklarının dibinde uğulduyor ve benim yaptıklarımı sayıp döküyordu. O ne kadar inanmak istemese, inanmak ona ne kadar azap verse, günün birinde çelimsiz mukavemetinin kırılacağı muhakkaktı. Ve ben, onu hemen her gün gördüğüm halde kendisine asıl bize, bizim ikimize ve bizim ikimizin hayatlarına taalluk eden meselelerden bahsedemezdim, buna -muhit müsait değildi!!!- Etrafın keskin ve hain gözü bizim üzerimizdeydi.

Çenelerin yorulmak bilmeyen insafsız makinesi hiç durmadan işliyor ve bana bulunduğum yeri cehennem ediyordu. Bir köpek sürüsü tarafından kovalanarak bir köşeye sıkıştırılmış ve etrafı sarılmış bir geyik gibi şaşkın, meyus, fakat mağrur ve çetin, kendimi müdafaaya çalışıyordum. Uzaktan yaptıkları hücumlarla iktifa etmeyerek bana daha çok sokulmak isteyen ve dişlerini gösterenleri şiddetli, fakat ümitsiz darbelerle kendimden uzaklaştırıyordum. Lakin onlar biraz sonra tekrar ve daha kuvvetli hücuma geçiyorlardı.

Şükufe'nin evine sık sık devam eden birtakım nüfuzlu ve yüksek zevat bile işe burunlarını sokarak daha yüksek makamlara kadar bu meselenin aksetmesine sebep oldular. Tomar tomar kağıtlar gitti, geldi. Bana resmen sualler soruldu. Raporlar verildi ve fezlekeler yapıldı. -Mumaileyhin tabanca çektiği tespit edilememişse de, nahoş bir hadiseye sebebiyet verdiği muhakkak olduğundan...- gibi cümlelerle devam eden evrak kaleme alındı. Ve bütün bunlar dakikası dakikasına şehre yayıldı.

Bu kadar gürültünün arkasından hiçbir şey çıkmayacağını biliyordum, bu işgüzarlıklar, bu yaranmalar, bu -kerataya haddini bildirmeliler herhalde döne dolaşa aklı başında bir yere de uğrayacak ve orada anlayışlı bir tebessüm doğurduktan sonra kapanıp gidecekti. Birdenbire ortaya çıkan siyasi cürümlerimin de pek ipe sapa gelir tarafı yoktu. O zamana kadar söylediğim laflarda, bütün gayretlerine rağmen, kanuni bir cürüm bulamıyorlardı. Fakat tekrar elde edilmesi mümkün olmayan bir şeyi kaybetmiştim: En nihayet Beria'yı, Beria'nın kalbini benden uzaklaştırmışlardı. Şimdi kendisini gördüğüm zaman başını çeviriyor,

suallerime soğuk ve kısa cevaplar veriyordu. Birkaç kere bunu tekrar düzeltebilmek için mümkün olan şeyleri yaptım. Şaka edecek oldum, daima soğuk ve hareketsiz kaldı. Anladım ki, artık onun gözünde de ben maceraperest bir serseri idim. Ve bu darbe, bana hepsinden daha ağır geldi. Kendimi buna tahammül edebilecek kadar kuvvetli bulmadım. Dimağım o zamana kadar görmediğim bir perişanlığa, bir atalete düşmüştü. Ağlamak bile elimden gelmiyordu. Aptal bakışlarla ve ne istediğimi bilmeyerek dolaşıyordum. Bir gün odamda aynaya baktığım zaman tanınmayacak kadar değişmiş olduğumu gördüm: Gözlerim içeri kaçmış, derim sarı ve kirli bir renk almış, sakallarım uzamıştı. Aynadaki hayalime karşı acı acı güldüm, o da bana güldü.

Birkaç gün sonra eşyamı marangoz Fazıl'a, kitaplarımı mektebe hediye ederek İstanbul'a hareket ettim. İstasyona yalnız Fazıl gelmişti, tren kalkıncaya kadar bir tek kelime konuşmadık; yalnız son kampana çaldığı zaman, birbirimizin boynuna sarıldık. Ayrılınca Fazıl'ın gözlerinin yaş içinde olduğunu gördüm. Demek ki bu şehirde beni seven hiç olmazsa bir kişi vardı...

Bir Kadın Dalaveresi, Yeni Anadolu Gaz., 08.05.1932-21.06.1932

SES

Ses

Bizi Beyşehir'den Konya'ya götüren kamyon, Barsakderesi dedikleri bir boğazda sakatlandı. Şoför ve muavini motör kapaklarını açtılar. Oturdukları minderi kaldırıp onun altından çıkardıkları bir sürü alet ve edevatı ortaya döktüler. Ondan sonra saatlerce süren bir tamir başladı. Bazan her ikisi makinenin altına sürünüp arka üstü yatıyorlar ve elleriyle motorun alt kısmını kurcalıyorlar, bazan da biri şoför mahallinde gaza basıyor ve motörü işletiyor ve diğeri bu esnada porselen başlıklı birtakım memeleri yerlerinden oynatıyordu.

İkindi güneşi altında kamyonun muşamba kaplı karoseri tahammül edilemeyecek bir hal almıştı. Yolcular birer birer atlayıp dağıldılar. Bir kısmı merakla şoförü seyrediyor ve o dinlenmek için motörden biraz başını kaldırıp duracak olsa:

-Bitti mi?- diye heyecanla soruyordu.

Daha az meraklı birkaç yolcu ile ben ve arkadaşım boğazın garp tarafına, gölge bir yere doğru yürüdük ve birer taşın üstüne oturup beklemeye ve etrafımıza bakınmaya başladık.

Kamyonun durduğu yerin biraz ilerisinde, yolun kenarında iki çadır ve bunların etrafında birkaç kazma kürek ile bir el arabası vardı. Daha uzakta ise taş kırmakla ve kum taşımakla meşgul bir miktar yol amelesi görülüyordu.

Güneş arkamızdaki sırta gömüldükçe, karşı taraftaki tepenin üzerine serpilmiş bulunan çam ağaçlarına gitgide kırmızılaşan bir ışık yolluyor, vadiyi süratle artan bir loşluğa terk ediyordu. Serin bir ilkbahar günü idi ve orta yerde akan küçük dere mırıltıya benzer seslerini duyurmaya başlıyordu.

Yoldan birkaç araba ve otomobil gelip geçti. Bizim kamyonun yanında biraz durdular ve şoföre bir şey lazım mı, diye sordular. İçerisinde boş yer bulunan bir kamyon, vakit geçtikçe telaşları artan ve mütemadiyen şoföre söylenen bizim yolculardan iki kadını aldı, Konya'ya götürdü.

Diğer yolcular grup grup oturmuşlar, bir şeyler anlatıyorlardı. Bizim yanımızda bulunan ve buraya yakın köylerden birinde bakkal olduğunu söyleyen tahta ayaklı bir ihtiyar, kalkıp otomobile gitti, çuvalını sırtladı, şoföre birkaç küfür savurduktan sonra yola düzüldü.

Adamakıllı akşam olmuştu. Yol amelesi, çadırlarına dönerek ateş yakmaya başlamışlardı. Bizim kamyon şosenin bir kenarında muazzam bir hayvan ölüsü gibi hareketsiz duruyordu. Şoför ve muavini, üstleri yağ ve toprak içinde, yüzlerinden siyah terler damlayarak, bir kenara oturup uzunca bir dinlenme yapıyorlardı.

Yolcuların ekserisi bu gibi hadiselere alışık oldukları için, sadece başlarını sallıyorlar ve sepetlerini, çıkınlarını açarak bir şeyler yiyorlardı.

Bir müddet daha geçip, ortalık adamakıllı kararınca şoför, yol amelesinden bir fener alarak yeniden işine koyuldu. Biz yolcular, birdenbire çöken sükutun içinde, olduğumuz yerlere uzanmış, kımıldamadan duruyorduk.

Arkamızda güneşin kaybolup gittiği tepenin ağaçları birdenbire mavimtırak ve soluk bir ışığa gömüldü. Arkadaşımın yüzüne baktım. O, gözlerini karşıya dikmişti. Yamacın üzerine seyrekçe serpilmiş olan siyah çamlar, süratle aydınlanan gökyüzüne titrek siluetler çiziyorlardı. Arkadaşım bir müddet bunları seyrettikten sonra:

-Neredeyse ay görünecek!- dedi.

Tam bu sırada, kekik kokuları ve ince çıtırtılarla dolu havayı hafiften gelen bir saz sesi titretti. Müzikle uğraşan ve bir müzik mektebinde vazifesi olan arkadaşım doğruldu. Kaşlarını çatarak dinlemeye başladı.

Yol amelesinin çadırı tarafından gelen saz sesi, ustaca çalınan bir meyandan sonra, susar gibi oldu ve bir erkek sesi o zamana kadar duymadığımız, fakat bize yabancı da gelmeyen bir halk şarkısı söylemeye başladı:

Döndüm daldan kopan kuru yaprağa

Seher yeli, dağıt beni, kır beni;

Götür tozlarımı burdan uzağa

Yarin çıplak ayağına sür beni...

Bu sefer ben de doğruldum. Saz tekrar kıvrak bir ara nağmesine başladığı halde, kulağımda hala deminki sesin çınlamaları vardı. Arkadaşım:

-Bu ne?- demek ister gibi yüzüme baktı.

-Fevkalade!- diye mırıldandım.

Ses tekrar ve bütün vadiyi çınlatırcasına başladı:

Aldım sazı çıktım gurbet görmeye,

Dönüp yare geldim yüzüm sürmeye,

Ne lüzum var şuna, buna sormaya,

Senden ayrı ne hal oldum, gör beni.

Ömrümde bu kadar gür, tatlı bir erkek sesi dinlememiştim. Bir insan gırtlağından bu kadar manalı ve sarıcı seslerin nasıl çıkabildiğine hayret ediyordum. Arkadaşım kalktı, beni de kaldırdı. Amelenin çadırına doğru yürümeye başladık.

Ovada, çadırın önünde, dört beş kişi oturmuşlardı. Etraflarında kazma ve kürek serpilmiş duruyordu. Çadırın kapısına asılmış bir fener sallandıkça, vadinin içine doğru uzanan ve başları karanlıkta kaybolan gölgeler belli belirsiz kımıldıyorlardı.

Yirmi yaşından fazla göstermeyen bir delikanlı çadırın önünde, yan yatırılmış bir el arabasının üstüne oturarak saz çalıyordu. Başı göğsüne yatmış ve gözleri yere dikilmiş olduğu için çehresini tamamen görmeye imkan yoktu. Fenerin aydınlattığı alnı ter damlalarıyla kaplı idi. Sazının

uzun sapı, şaşırtıcı bir süratle aşağı yukarı kayan parmaklarının altında, canlı bir mahluk gibi titriyordu. Tellere vuran sağ eli, küçük fakat kendinden emin hareketler yapıyor, bu el sazın gövdesine her yaklaştıkça, insan, sanki o tahta ile bu et arasında gizli, fakat çok manalı ve mühim bir konuşma oluyormuş zannediyordu.

Çadırı ve bulunduğumuz yeri bir aydınlık yalayıp geçti, vadinin öbür ucuna kadar uzandı. Başımızı kaldırdık, karşımızdaki sırtı aşıp yukarı fırlayan ayı gördük.

Saz çalan delikanlı da başını kaldırdı ve gözlerini biraz yumarak, tam karşısında beliren bu aydınlık yüzlü dinleyiciyi süzdü. Sonra saza vuran eli yavaşladı, gözleri kapandı, boğazı gerildi ve yüzü kırmızılaştı. Biz hayretle onu seyrederken, ince dudaklarının arasından beyaz dişler göründü ve delikanlı, bu sefer aya hitap eder gibi, şarkısına devam etti:

Ayın şavkı vurur sazım üstüne,

Söz söyleyen yoktur sözüm üstüne

Gel ey hilal kaşlım, dizim üstüne

Ay bir yandan, sen bir yandan sar beni.

Otomobilin diğer yolcuları da toplanmışlardı. Herkes hayretle bu kıpkırmızı yüzlü gence bakıyorlardı. O, esrarlı bir dil konuşan ellerini sazın üzerinde hareket ettirmeye başlamış ve gözlerini yere yahut kucağından fırlamak ister gibi sıçrayan sazına dikmişti. Pek az bir duraklamadan sonra, bu sefer başını kaldırmadan, daha yavaş, fakat eskisi kadar tatlı ve derinden gelen bir sesle şunları okudu:

Sekiz yıldır uğramadım yurduma,

Dert ortağı aramadım derdime,

Geleceksen bir gün düşüp ardıma,

Kula değil, yüreğine sor beni.

Ve sazını, iki kuvvetli vuruştan sonra, yanına bırakarak başını kaldırdı. Orada bulunanlardan birkaçı, yaşa, diye bağırdılar. O, gözlerini hiç kimsenin üzerinde durdurmayarak, boşlukta dolaştırmaya başladı. Hafifçe tebessüm etmeye de çalışıyordu. Arkadaşım yanına sokularak sordu:

-Senin adın ne oğlum?-

-Ali!-

-Nerelisin?-

-Sıvaslıyım!-

-Sazı nerede öğrendin?-

-Ne bileyim? Küçükten beri çalarım.-

-Söylemeyi?-

-Onu da öyle... Sonra bir iki usta aşık yanında gezdim.- Arkadaşım bana baktı:

-Harikulade bir ses azizim, yıllarca arasak bulamayız. Ben bu oğlanın arkasını bırakmam!- dedi. Sonra tekrar ona dönerek yaşını sordu. Yirmi iki imiş. Cebinden defterini çıkararak bir şeyler not etti ve delikanlının adresini almak istedi. Çocuk evvela şaşırdı. Verecek bir adresi yoktu. Bugün burda, yarın orda amelelik yapıyordu. -Beyşehir yolunda Sıvaslı Ali desen olmaz mı?- diye soruyordu. Nihayet Konya'da, gelip geçtikçe uğradığı bir hanın ismini söyledi. Dostum onları da kaydetti. Bu sırada, epeyden beri yanımızda durup bizimle saz dinleyen şoför:

-Beyler, otomobil hazır!- dedi.

Delikanlıya birkaç şarkı daha söyletmeye hazırlanan arkadaşım, diğer yolcuların hemen yerlerinden fırladıklarını ve torbalarını, çantalarını

kavrayıp kamyona doğru yollandıklarını görünce içini çekti, sonra yerinden doğrulmuş olan Ali'ye döndü:

-Seni arattırıp bulursam hemen gel. Sana paralı bir iş bulurum, daha usta aşıkların yanında çalışır, sazını ilerletirsin, olmaz mı?- Ali hiçbir şey anlamadan tasdik etti!

-Olur beyim!-

Omuzuna vurup:

-Hadi bakalım, allahaısmarladık!- dedik.

Bütün amele hep birden:

-Selametle- dediler ve biz ayrılırken, Ali'nin etrafına toplanıp gülüşerek onunla konuşmaya başladılar. Herhalde, arkadaşımın sözlerini kendi kendilerine izaha ve bundan Ali için parlak neticeler çıkarmaya çalışıyorlardı.

Dostum, Ankara'ya geldikten sonra, hakikaten o delikanlının işi ile hiç durmadan meşgul oldu. Onu bir müzik mektebinde yetiştirmeye muhakkak azmetmişti. Bu kadar üstüne düştüğü bu iş hakkında konuştuğumuz zaman:

-Bilmezsin, kardeşim- diyordu. -Oğlanın sesi kulaklarımdan gitmiyor, ben bu işin acemisi değilim, aşağı yukarı kendime insan sesi esnafı diyebilirim, fakat böyle bir sesi az dinledim.- Ben de kendisi gibi düşünmekle beraber, daha akıllı görünmek için şöyle diyordum:

-Hakkın var. Fakat o sesin bizim üzerimizde bu kadar kuvvetli bir iz bırakmasında onu dinlediğimiz gecenin hiç tesiri yokmu idi acaba? Mehtap! Şırıltısı kah duyulan, kah kaybolan küçük dere... İki dağ arasında uzanan kıvrıntılı dar vadi ve nihayet hiç beklemediğimiz bir amele çadırından tabiatın içine yayılıveren bir ses... Bütün bunlar, o gecenin ürkek sessizliğinde bizi garip bir romantizm içine atmış ve alelade veya biraz daha iyice bir sesi bize fevkalade gibi göstermiş olamaz mı?-

Fakat bunlara rağmen, Sıvaslı Ali'yi buldurup Ankara'ya getirmek ve onu burada da dinleyerek sesini terbiye ve inkişaf ettirmek, itiraz edilecek bir fikir değildi. Ne kadar yanılmış dahi olsak, herhalde birinci sınıf bir istidat karşısında bulunduğumuz inkar edilemezdi.

Arkadaşım şimdiden hülyalar içinde yüzüyordu. Sıvaslı Ali'nin bir gün meşhur ve dünyaca tanınmış bir opera tenoru olarak Avrupa şehirlerinde konserler verdiğini düşünüyor:

-Onun frak içindeki vücudunu ve beyaz yakasından fırlayan kırmızı yüzünü görmek, harikulade bir şey olacak!- diyordu.

Nihayet istediğini yaptırdı. Birçok yerlere başvurarak Sıvaslı Ali'nin Ankara'ya getirilmesini temin etti. Bu işlerle uğraşan makamlar, zaten yeni istidatlar aramakta idiler. Sık sık imtihanlar yapılıyor ve opera mugannisi yetiştirmek için talebe seçiliyordu. Bu meyanda Konya'ya yazıldı. Pek uzun olmayan bir araştırmadan sonra bizim genç tenor bulduruldu. Yol parası Konya Belediyesi'nce temin edilerek Ankara'ya gönderildi.

İmtihanın yapılacağı mektebin müdür odasına girer girmez, bir kenarda elinde sazıyla bekleyen Sıvaslı Ali'yi tanıdım. Yüzü biraz daha kırmızı, bakışları adamakıllı ürkekti. Ökçesi basık ayakkabılarının arkasından topukları delik çorapları görünüyor ve üzerinde bulunduğu halı, tabanlarını yakıyormuş gibi sık sık ayak değiştiriyordu. Sazını bir silah gibi sağ ayağının kenarına dayamış, sapını iki parmağıyla yakalamıştı. Odada konuşup gülüşenlerin yüzüne bakmıyor, gözlerini yerde ve karşı duvarda gezdiriyordu.

Odadakilerle selamlaştıktan sonra Ali ile konuştum. Yolculuğun nasıl geçtiğini sordum. -Kötü değil!- dedi. Elindeki saz yeni idi. Gülümseyerek yüzüne baktım, derhal anladı: -İndiğim handa buldum, sekiz kağıt verip aldım. Benim kırık saz ile efendilere çalmak yakışık almaz herhalde!- dedi.

Siyah ve güzel gözleri, şimdi aydınlıkta ve açık olduğu halde, bana o akşam gördüğüm gibi yarı kapalı hissini verdiler. Dikkat edince, bu büyük ve dalgın gözlerin daimi bir rüya içinde yaşadığını fark ettim. Bir anda kendimi onun yerine koymak istedim.

Buraya kim bilir neler düşünerek gelmişti? Herhalde dostumun kafasından geçen opera muganniliği ve fraklı Avrupa konserleri, ona yabancı idi. Olsa olsa Ankara'da -büyüklerden- birkaç kişinin kendisini dinleyeceğini, belki beş on kuruş vereceğini düşünmüş olabilirdi. Hatta belki de daha sağlam bir istikbalin kendisini beklediğini sanıyor, beğenildiği takdirde hademelik, kapıcılık gibi bir işe konularak kayırılacağını ve ara sıra -büyük- meclislerde saz çalıp beş on kuruş alacağını ümit ediyordu. Bazan valilerin bile böyle aşıkları koruduklarını, onlara meclislerinde saz çaldırdıklarını herhalde duymuştu.

Mektebin muhtelif milletlere mensup müzisyenlerinin Türkçe, Almanca, Fransızca konuşmaları ortalığı doldururken, müdür odasının kapısı vuruldu ve içeriye iki kişi girdi. Bunlardan biri, bir maarif müfettişi idi. Biraz evvel vekalete müracaat eden ve imtihan edilmek isteyen bir çocuğu getiriyordu. Orta mektep mezunu olduğunu ve sesini hocalarının beğendiğini söyleyen bu çocuk; sarışın, oldukça şişman, dalgalı saçlı, cesur bakışlı bir delikanlı idi. Odada bulunanlar: -Hay hay!- dediler. Zaten bir tenoru imtihan edeceklerdi, ikisini beraber de dinleyebilirlerdi.

Hep birlikte çıktık. Arkadaşım memnun ve kendisinden emin bir tavırla imtihan odasını açtı. Burası parke döşeli, bir tarafında yeni kurulmuş sahnemsi bir yer bulunan geniş bir salondu. Sahneye yakın köşelerden birinde de bir kuyruklu piyano vardı. Oda birdenbire doldu. Grup grup Türkçe ve Frenkçe konuşmalar başladı. Bazan münakaşalar birbirini bastırıyor ve anlaşılmaz bir gürültü benim bile başımı ağrıtıyordu. Genç bir Alman kadını piyanoya geçip tuşlara dokundu. Sıvaslı Ali ömründe hiç görmediği bu alete hayret dolu bir göz attı, sonra, ihtimal acemilik göstermemek için, lakayt bir hal almaya çalıştı. Bu sırada genç müzisyenlerden biri sahneye beyaz boyalı demir bir iskemle koyarak Ali'ye:

-Otur bakalım!- dedi.

Diğer bir müzisyen atıldı:

-Canım, iskemleye oturup şan yapılır mı? Ayakta söylesin!-

-Amma yaptın ha, ayakta saz çalıp şarkı söyleyen halk şairi gördün mü?-

Bu münakaşa esnasında Ali, gözleriyle odanın bir hastane ameliyathanesine benzeyen beyaz, çıplak duvarlarını, büyük, perdesiz pencerelerini seyrediyor ve odayı sesleriyle dolduran bu bir sürü adama, ameliyat masasına yatacak bir hastanın doktorlara bakışına benzeyen ürkek nazarlar fırlatıyordu. Benim yanımdaki genç müzisyenlerden birine:

-Bunu iskemleye oturtup söyletmek doğru olmaz, bağdaş kurup söylemeye alışmıştır, belki sıkılır!- dedim.

O bir an -doğru- der gibi bana baktı, fakat sonra:

-Yok canım, ne münasebet! Frenklere karşı bağdaş kurup oturtmak olur mu? Herifleri kendimize güldürürüz!- dedi.

Ali, beyaz demir iskemleye, ateş üstüne oturuyormuş gibi ilişti. Sazı tutan eli titriyor ve kırışan alnından kirpiklerine ve ayva tüylü yanaklarına terler süzülüyordu.

Konuşanlar yavaş yavaş seslerini kestiler. Herkes bir köşeye yaslandı veya bulabildiği bir iskemleye oturdu, gözlerini sahnenin ortasında tek başına kalıveren Ali'ye dikti.

Genç adam iki dizini sımsıkı birbirine yapıştırmış, dişlerini sıkmıştı. Sazı kucağına aldı. Fakat bir türlü yerleştiremedi ve şaşırıp etrafına bakındı. Üzerine dikilen gözleri görünce büsbütün şaşırdı. Terler sarı mintanına arka arkaya damlamaya başlamıştı. Sağ eline kiraz kabuğundan tezenesini aldı, tellere birkaç kere dokundu.

Bu sesler onu bir an için açar gibi oldular. Yüzüne sükunete benzer bir ifade geldi. Biraz daha çaldıktan sonra söylemeye hazırlanarak boynunu oynattı. Öksürmek isteyip utanıyormuş gibi bir hali vardı. Nihayet gözlerini üzerimizden çekip tavanın bizim tepemizdeki köşesine dikerek, bir halk şarkısına başladı.

Sesi yine güzel, fakat birtakım hışırtılarla karışıktı. Yükselince pek belli olmayan bu yabancı sesler alçaklara inince derhal kendilerini gösteriyorlardı. Ali de bunun farkında idi. Kendini toplamak istedi, fakat bu hareketiyle ancak boğazının adalelerini biraz daha gerdi ve yüzü daha çok kırmızılaştı.

Müthiş bir gayret sarf ediyordu. Çenesinin yanlarından aşağı doğru uzanan ve iki çelik direk gibi kımıldamadan duran yuvarlak, katmerli et parçaları açıkça görünüyordu. Ali göğsünden kuvvetle fırlattığı sesi bu cenderenin arasından geçirebilmek için ter döküyordu. Nihayet şarkıyı bitirdi ve sazı eline alarak ayağa kalktı.

Alman müzisyenlerden biri derhal:

-Fena değil, fena değil... Ötekini de dinleyelim...- dedi ve başıyla sarışın genci gösterdi.

Yüzünde kendinden emin bir tebessümle sahnenin dört ayak merdivenini çıkan delikanlı hemen, hatta odadakilerin susmasını bile beklemeden, plaklara geçmiş bir halk şarkısına başladı. Evvela hafif ve tatlı çıkan sesi, yavaş yavaş büyüdü ve bütün odayı dalga dalga dolduruverdi. Hakikaten güzel söylüyordu. Birkaç yerde, hanende taklidi bayağı hünerler yapmaya özenmesine rağmen, mükemmel bir ses materyaline sahip olduğu meydanda idi. Şarkıyı bitirir bitirmez yine deminki Alman -Bravo!- diye söylendi. -Bu çocuğu yetiştirebiliriz!-

Bu aralık gözlerim Ali'ye ilişti. Bu odada olanların hiçbiriyle alakası yokmuş gibi gözlerini boşluklarda gezdiriyor ve canı sıkılan bir adam tavrı alıyordu. Piyanodaki genç kadın, eliyle onu yanına çağırdı. Namzetlerin kulak terbiyeleri denenecekti. Sağ eliyle basit bir melodi çalarak Almanca:

-Bunu aynen tekrar et!- dedi.

Türk müzisyenlerden biri izah etti:

-Piyanoya göre söyle bakalım!-

Ali bir bana, bir de gözleriyle arayarak dostuma baktı. Ben, -eyvah!- dedim. Zavallı delikanlı ömründe görmediği, sesini duymadığı, adını işitmediği bir aletin karşısına getirilmişti. Kendisine söylenen sözün manasını bile anlamıyordu. İzah etmek istedim:

-Oğlum, bu hanımın çaldığına göre ses çıkar.-

Piyanodaki kadın aynı melodiyi tekrar etti, Ali büyük bir gayretle tekrar boynunu gererek:

Bir haber yolladım canan iline...

diye başladı. Oradakilerden birkaçı güldü ve Ali derhal sustu.

-Yok, iki gözüm- dedim, -şarkı söyleyecek değilsin, bu sesleri çıkaracaksın.-

Sıkıntı içinde gırtlağından birkaç ses fırladı, orada canı sıkılmış gibi duran Almanlardan biri eliyle sarışın tenoru çağırarak, -Bu söylesin- dedi.

Piyanonun arka arkaya çaldığı birkaç küçük melodi bir ses nehri halinde ve berrak olarak delikanlının ağzından dökülüyordu. İşi çabuk bitirmek isteyenler, usulen Ali'ye bir şarkı daha söylettiler. Bu sefer birinciye nazaran çok fazla gayret sarf eden ve her şeyin bu bir tek şarkıya bağlı olduğunu sezen Ali, en güzel şarkısını söyledi. Hiç de fena değildi. Hatta orada bulunanlar: -Mükemmel!- der gibi başlarını sallıyorlardı. Fakat şarkı bitip Ali sazıyla bir kenara çekilir çekilmez onu derhal unuttular. Sarışın delikanlı yine plaklardan öğrenme bir tango söyledi. Muhakkak ki güzel bir sesi vardı. Artık imtihan kafi görülerek bu çocuğun ne yolda yetiştirilmesi lazım geldiğine dair münakaşalara geçildi. Bütçe meselesi ortaya atıldı. Hazirandan evvel talebe olarak alınırdı, alınamazdı gibi sözler oldu. Hiç kimse aynı odada bir kenarda bir de Sıvaslı Ali'nin bulunduğunun farkında değildi. Onu ta buralara kadar getirten dostum, münakaşa edenlerin yanında, hiçbir şey dinlemeden duruyordu. İkimiz de Ali'nin yanına gitmeye cesaret edemiyor, hatta onun yüzüne bile bakamıyorduk.

Ben yavaşça gözlerimi kaldırınca, hayret içinde kaldım. Ali'de hiç de feci bir halde bulunan bir insan tavrı yoktu. Boş gözlerle biraz evvelki gibi duvarları süzüyordu. Sanki bu odadakiler onu zerre kadar alakadar etmeyen kimselerdi. Yüzünde en ufak bir teessür, en küçük bir hiddet yoktu. Hatta oldukça uzun süren bir sıkıntıdan, bir işkenceden kurtulmuş gibi sakin, dinlenen bir hali vardı. Gözleri sarışın tenora rastladıkça bir müddet duruyor, belki biraz hayret ve merakla onu süzüyordu. Bu bakışlarda küçük bir haset, hatta gıpta aradım ve bulamadım.

Sazı yine silah gibi sağ ayağının yanında idi ve bu ayağı gayet küçük bir hareketle yerden kalkıyor ve tekrar parkelere dokunuyordu. O zaman içimde bir şeyin burkulduğunu hissettim. Genç adamın bütün yeisi, bütün inkisarı, bütün kırılan ümitleri bu ufak ayak hareketlerinde kendini gösteriyordu. Vücudunun her tarafına hakim olan, yüzünün en ufak bir ürpermesiyle bile içindekileri dışarı vurmayan gözleri sonsuz bir derinlik ve sükunet içinde yumuşak bir ışıkla parlayan bu adam, farkında olmadan kendini sağ ayağının bu minimini ve sinirli kımıldamasıyla boşaltıyordu. Ömrümde hiçbir insan yüzü, hiçbir ağlayış bana bu kadar acı, bu kadar manalı görünmemişti.

Kendimi toplayarak, onun yanına doğru yürüdüm. Onunla muhakkak konuşmak, ona bir şeyler söylemek lazımdı. Konya'ya dön, biz işin olunca seni buldurur, haber veririz.-

Ali bütün bunları, fevkalade ehemmiyetli bir şeymiş gibi, kaşlarını hafifçe kaldırarak dinliyor, adeta ezberlemeye çalışıyordu. Fakat gözleri bana, ilişince irkildim. Nedense bu siyah ve büyük gözler bana, sahibinin bu lafların bir tekine bile inanmadığını ifşa eder gibi geldi.

Herhangi bir şey yapmış olmak için:

-Gelin, bir lokantada yemek yiyelim!- dedim.

Odadakilerin münakaşası hala devam ediyordu. Bizim çıktığımızın farkına bile varmadılar.

Bir kebapçıda karnımızı doyurduk ve bu esnada hemen hemen hiçbir şey konuşmadık. Onu kandırmaya imkan yoktu. -Seni çağırıp zahmet verdik, affedersin!- de denilemezdi.

Ben bunları düşünürken kebapçıdan çıktık. Ali bir şey söylemek ister gibi birkaç kere yutkundu ve boynunu bükerek: -Sizi mahçup çıkardım, beyim, sakın kusura kalmayın!- dedi.

Sonra, hayret edilecek bir şeyden bahsediyormuş gibi, gözlerini hafifçe açarak ilave etti:

-Ben o odada bir türlü sesimi bulamadım!-

Ve yanımızdan ayrılıp gitti.

Ertesi sabah, aramızda topladığımız birkaç lirayı kendisine vermek ve onu Konya otobüslerine bindirip selametlemek için Haymana Hanı'na giden arkadaşıma hancı, Sıvaslı Ali'nin, sazını iki liraya satıp yol parası yaptığını ve şafakla kalkan bir kamyona binip Konya yolunu tuttuğunu söylemiş.

Her Ay, Haziran-Temmuz 1937

Köpek

Çok sıcak bir yaz günü idi. Vakit ikindiye yaklaştığı ve güneş biraz yana düştüğü halde, bozkırın sarı otlarında en ufak bir kıpırdanma bile yoktu: Her gün bu vakitlerde Koçhisar Gölü taraflarında esmeye başlayan ve göz alabildiğine uzayan ovayı yer yer toz bulutlarına gömen rüzgardan henüz bir eser görünmüyordu.

Kıvırcık tüylerini, diken midir, ot mudur pek fark edilmeyen bozkır nebatlarının üzerine sererek yan üstü uzanan tiftik keçileri uyku sersemi gözlerini yarı kapalı tutuyorlar ve çapar kirpiklerinin arasından, ufkun şark tarafında hareketsizce bekleyen, avuç içi büyüklüğündeki birkaç beyaz bulutu seyrediyorlardı.

Birbirinden iri ve alacalı iki çoban köpeği uzakça ve sürüye hakim birer tepede mevki alarak yatmışlardı. Uyur görünmelerine rağmen ara sıra bir elektrik cereyanı geçmiş gibi kulakları sarsılıp dikiliyor, küçük gözleri bütün sürüyü kısa bir an içinde tarayarak tekrar kapanıyor ve yorgun başları ileri doğru uzanan ayaklarının üzerine yavaşça düşüyordu.

Çoban daha yüksek bir sırtta oturmuş, değneğine dayanarak uyukluyor ve iki üç yüz adım kadar uzaktan geçen Ankara-Konya yolunun üzerinde yan yana uzanan yarımşar metre derinliğindeki tekerlek izlerini gözleriyle ufka kadar takip ediyordu.

Bu izler on çift kadar vardı ve çok derinleşerek ortadaki kısımları otomobillerin altına dokunmaya başlayınca terk ediliyorlar, vazifelerini yanı başlarında birdenbire peyda olan yeni arkadaşlarına bırakıyorlardı.

Genç çoban, yan yana ve kıvrıla kıvrıla uzanan bu olukların zamanla ne kadar çoğalabileceğini düşünüyor, içerisi un gibi bir toprakla dolu olan ve rüzgar esince bir anda yükselerek ufku tozdan bir bulut şeridi halinde birbirine bağlayan bu çukurların bir gün ovayı baştan başa kaplayıverdiğini görüyordu.

Kendi kendine:

-O zaman ağa keçileri satar herhalde!- dedi. Şimdi bile hayvanlar saatlerce dolaşıyorlar ve bulabildikleri birkaç cılız otu köye dönmeden eritiyorlardı. Baharda dört parmak kadar yükselen yeşil ve seyrek otlar hemen bitiyor ve keçilere şurada burada fırlayan ve sanki yeşermeden sararıp kuruyan birkaç çalıyı çıtır çıtır kemirmek kalıyordu. Ama onlar bundan şikayetçi görünmüyorlardı. Bu cılız otlara rağmen, tüyleri uzun ve ipek gibiydi. Gözlerinde geniş bir memnunluk ve gevşeklikten başka hiçbir ifade yoktu.

Çoban bütün ovanın tozlu otomobil yollarıyla kaplanarak keçilere ot kalmaması ihtimalini düşünürken aklına birçok şeyler daha geldi:

-Ağa koyunları satar, beni yolcu ederse, acaba yıllığımı tam verir mi?- dedi.

Senede on iki lira alacaktı, ekmek ile katık da ağadandı, fakat iki senedir on para aldığı yoktu. Ağası:

-Parayı nideceksin? Bende biriksin, toptan veririm!- diyor, üstü başı perişan ise, eski bir pantolonla mintan vererek savıyordu.

-İki seneliğimi birden alsam iyi olur emme!- diye şüpheli bir tavırla başını salladı.

Yaşı daha on sekiz ya var, ya yoktu. Buğday yüzlü, açık kumral saçlı ve kahverengi gözlü idi. Biraz ileri fırlak dişleri ve gözlerinin üzerine çökmüş kaşlarıyla kendisine pek güzel denilemezdi, fakat duruşunda insanın hoşuna giden bir ağırbaşlılık, bir ciddilik vardı.

-Bizim kocakarı olmasa, şehre gider, beş on kuruş yapardım- dedi. Fakat bu da ona pek tatlı bir ihtimal gibi görünmedi. Şehre gidip üç dört sene kaldıktan sonra daha perişan, daha bitkin ve ümitsiz köye dönen birkaç kişiyi hatırladı. Bunlar, orada hamallık, kara amelelikten başka bir iş bulamadıklarını, günde yirmi beş, otuz kuruş kazandıkları zaman kendilerini zengin saydıklarını ve kaldırımlarda gecelerken köyün sıcak samanlıklarını çok aradıklarını anlatıyorlardı.

-Neylemeli?- dedi.

Anası tarlada çalışamaz olduğundan beri, genç çobanın aklında hep böyle şeyler dolaşıyordu. Fakat kendinden evvel aynı şeyi düşünüp deneyenlerin halini gördükçe ümitsizliğe düşüyordu.

Mesela, akrabalarından biri, birkaç sene evvel İzmir'e gidip bir fabrikaya amele yazılmıştı. İlk günlerde vaziyeti kötü değilmiş diye haberler geliyordu, fakat günün birinde tek bacakla köye döndü. Ayağını makineye kaptırmış; eline kırk elli bangonot sıkıştırmışlar, kapı dışarı etmişler. Konya'ya dilenmeye gitti. Orada da belediye rahat vermiyormuş. Zavallının hali berbatmış.

Köyde kalıp bir baltaya sap olmak büsbütün imkansızdı. Az buçuk mahsul verir bir tarla almak için on sene, bir çift öküz sahibi olmak için ise on beş sene çalışması lazımdı ve ondan sonra da hayatın daha tatlı bir şekil alacağı şüpheli idi. Bir tarlası ve bir çift öküzü olanların hali kendininkinden pek farklı değildi. Bir sene kuraklık olunca onlar da bütün köylü gibi dağlara ot yemeye gidiyorlar, üstelik öküzlerinin açlıktan öldüğünü veya onda bir fiyatına satıldığını görüyorlardı. Kendisi onlara nazaran, hatta daha iyi vaziyette idi, çünkü ağa kıtlık senelerinde de onun ekmeğini ve katığını veriyordu. Belki bir gün parasını da verecekti? Kim bilir?

Gözlerini keçilerin üzerinde dolaştırdı. Sonra sağ tarafındaki sırtta yatan köpeğe doğru:

-Karabaş!- diye bağırdı.

Köpek hemen başını silkip doğrularak sesin geldiği tarafa baktı, yavaş yavaş bacaklarını gerdi, süratli adımlarla çobanın yanına geldi.

Diğer köpek de olduğu yerde doğrulmuş, başını çobana çevirmişti. Kendisi çağırılmadığı için acele etmiyor, tüylerine yapışan tozları ve otları itina ile silkiyordu.

Karabaş, çobanın bir adım kadar önünde durdu. Tüylü kuyruğunu havada ağır ağır sallamaya ve bekleyen gözlerle karşısındakine bakmaya başladı.

Çoban elini uzatarak hayvanı ön bacağından yakaladı, kendine doğru çekti. Üç ayağının üzerinde sekerek yaklaşan köpek, başını delikanlının kucağına koydu ve uzandı. İri vücudu keyfinden sarsılıyor, kuyruğu iki tarafa gidip gelirken yerin küçük çakıllarını yuvarlıyordu.

Çoban ve köpeği hiç ses çıkarmadan birbirlerinin gözüne bakıyorlardı. Ta içlerine; en derin yerlerine kadar anlaştıkları ve birbirlerine en iptidai, en köklü bir sevgi ile bağlı oldukları görülüyordu. Çobanın ileri fırlak beyaz dişlerinin arasından çıkan müsterih bir nefes, hayvanın yüzüne yayılıyor ve onun pembe dili bu nefesi emiyormuş gibi titriyordu.

Soldaki tepede ayakta duran ve sürüye nezaret işinin şu anda tek başına kendisinde olduğunu derhal hisseden diğer köpek, birdenbire olduğu yerden fırladı ve havlayarak aşağı atıldı. Çoban ve kucağında yatan Karabaş, kafalarını o tarafa çevirdiler.

Uzaktan, Ankara yolundan bir toz bulutu yuvarlanıp geliyordu. Yaklaşınca bunun bir otomobil olduğu fark edildi. Şimdi çobanın önünden fırlayan köpek de aşağı inmiş, yolun, daha doğrusu yolların kenarına varmıştı. İkisi de başlarını ileri uzatarak havlıyor ve müthiş bir süratle yaklaşan düşmanı bekliyorlardı. Aradaki mesafe azalınca ona doğru koştular. Bu esnada keçiler hayret verici bir lakaytlığı muhafaza ediyorlar, uzun ve çok boğumlu boynuzlarında, güneşin artık epeyce alçaktan gelen ışığını parlatıyorlardı.

Otomobil, daha köpekler yaklaşmadan durdu. Bu, bembeyaz tozların altında da açık mavi boyası belli olan büyük ve kapalı bir araba idi.

Köpekler havlamalarını azalttılar. Çoban, bulunduğu yerden onları çağırdı. İkisi de ağır ağır ve ara sıra arkalarına bakarak uzaklaştılar.

Otomobilin ön kapısı açıldı ve dışarı siyah saçlı, ince bıyıklı bir genç atladı, eliyle çobana gelmesini işaret etti.

Bu delikanlı, tahsilini kolejde ve sonra Amerika'da yapmış bir mühendis idi. Memlekete bir sene evvel dönmüştü. İyi mevkili akrabaların delaletiyle kısa zamanda bilmem hangi bankanın bilmem ne seksiyonu şefi ile alakası olmayan bu vazifeden şikayetçi değildi. Üzeri kristal masasının bir kenarında duran ve içini birtakım riyazi (matematikle ilgili) formüller, işaretler dolduran üç dört kitap; onun bir fen adamı olduğunu ispat eden ebedi şahitler gibi el sürmeden yerlerini muhafaza ediyorlardı ve o, ne olduğunu pek anlayamadığı halde hiç hatasız yaptığı birtakım kırtasiye işlerini birkaç saatte bitirince, zamanını, İngilizce birkaç magazini -belki üçüncü defa- gözden geçirmek suretiyle öldürüyordu.

Altı ay kadar evvel bankanın mühim erkanından birinin kızıyla nişanlandıktan sonra boş zamanlarını daha iyi şekilde geçirmenin de mümkün olabileceğini anladı.

O zaman satın aldığı ve nişanlısıyla günlük gezintilerini yaptığı otomobili Ankara'da bir tane idi. Bir sokak köşesinden sessizce belirip iri gövdesinde tatlı parıltılar yaparak bir köşede kayboluşuna veya düz bulvarda uçar gibi süzülüşüne, gelen geçen muhakkak bir kere durup bakıyorlardı.

Bugün de Konya'ya, kendisi gibi Amerika'da okumuş bir mühendis arkadaşını ziyarete gidiyordu.

Nişanlısı ve onu yalnızca göndermeyi pek münasip bulmayan kaynanası da beraberdi. Genç kadın bu değişiklikten memnun, mütemadiyen gülümsüyor, anası ise tozdan ve sarsıntıdan harap bir halde somurtuyordu.

Mühendis yere atlayıp çobanı çağırdıktan sonra ayaklarını sallayıp dolaşarak uyuşukluğunu gidermeye çalıştı.

Sırtına gri İskoç kumaşından bir spor elbise ve başına aynı renkte bir kasket giymişti. Golf pantolonunun altında, belki yirmi beş renkli, kareli çoraplar; yuvarlak burunlu ve derisi tüylü kalın iskarpinler vardı. Hususi otomobili olan ve işin lüksünü tam yapmak isteyen herkes gibi onun da

iskarpinleri benzin ve makine yağıyla kirlenmiş ve sağ tekinin tabanı gaza basmaktan delinmişti.

İki tarafa gidip gelirken otomobilin yanında durdu ve kollarını yan kapının açık duran penceresine dayayarak, nişanlısına:

-Nereden aklına esti çobanla konuşmak!- dedi.

Genç kız, omuzlarını, kollarını, gözlerini oynatarak:

-Merak ediyorum ayol, ben hiç köylü görmedim ki!- dedi.

Yanında oturan annesi başını çevirmeden:

-Ne münasebet!- dedi. -Ankara'da pazarlarda, yollarda hiç görmedin mi?-

-Aa! Onlar köylü mü, amele... Hem ben böyle çobanları falan görmek isterim. Sonra yavru keçileri de okşayacağım.-

Mühendis:

-Burada yavru keçi yok ki, hepsi kocaman şeyler!- dedi.

Her söz söyleyişinde, her hareketinde, hatta her bakışında muhakkak vücudunun birçok kısımları oynamaya başlayan ve yarısı isteyerek yapılıyorsa, yarısı da sinir bozukluğundan gelen bu cilveli kıpırdayışlarla, gülünç bir oyuncağı andıran genç kız, infial ile silkindi ve incecik sesiyle:

-Aman, ne olmuş duralım dediysem? Canım öyle isteyiverdi işte! Keçilerin yatışı hoşuma gitti.-

Bu sırada çoban yaklaşmış ve köpekler yerlerine dönüp sürüyü gözlerinin himayesine almıştı.

Genç mühendis, biraz ileride durup bekleyen çobana: -Yaklaşsana!- dedi. -Sen nerelisin?-

Çoban eliyle ovanın şimal tarafındaki bir köyü gösterdi: -Buralıyım!-

-Bu keçiler senin mi?-

-Yok, ağanın!-

-Her gün buraya mı gelir otlatırsın?-

Çoban gözlerini bir an karşısındakinin üzerinde gezdirip bu sualin ne münasebetle sorulduğunu anlamak istedi ve omuzlarını silkerek:

-Neresi olursa olsun, gideriz; belli olmaz!- diye mırıldandı. Mühendisin bu neviden daha birçok suallerine cevap vermek mecburiyetinde kalan ve:

-Ne üstüne vazife de soruyorsun? Hadi işine gitsene!- diyemediği için büsbütün canı sıkılan çoban, ikide birde başını çevirip sürüye bakıyor ve ara sıra da otomobilin içine göz kaydırıyordu.

Bu sırada içerdekiler kapıyı açtılar. Genç kız beyaz keten tayyörü ve alçak ökçeli iskarpinleriyle yere atladı. Annesi arkasından ağır ağır iki tarafa tutunarak indi. İhtiyar kadının yüzü büsbütün asıktı. -Ne diye burada vakit geçiriyoruz? Ne manasız çocuklar şunlar!- diye düşünüyordu.

Genç kız, nişanlısının yanına gelip iki elini birbirine kenetleyerek onun omuzuna asıldı, sonra dudaklarını öne doğru uzatarak:

-Baksana bana çoban- dedi. -Senin yavuklun var mı?-

Bu kelimeyi birkaç sene evvel okuduğu birkaç hikayede görmüş bellemişti. Çoban hayretle sordu:

-O da ne ki?-

Kız, mühendise baktı. O izah etti:

-Canım, yavuklun işte... Yani nişanlın. Şöyle bir al yanaklı dilber. Şöyle işte...-

Ve çenesini omuzuna dayamış bulunan nişanlısının yanağını sıktı.

Çoban, içi ekşimiş gibi yüzünü buruşturduktan sonra:

-Ne gezer, beyim- dedi. -Karnımızı zor doyuruyoruz.-

-Zengince bir kız bul... Bir ağa kızı falan.-

Çoban cevap vermedi. Gözlerini açmış, hayretle kayınvalide hanıma bakıyordu. Boyalı sarı saçlarının sahte kıvrıntıları altında salkım salkım küpeler sarkan, gözlerinin etrafı mora, yanakları vişneçürüğüne yakın boyalarla örtülen bu kat kat gerdanlı ve dallı emprime elbiseli kadın onu birdenbire fevkalade alakadar etmişti. Bakıyor, bakıyor ve gözlerini başka tarafa çeviremiyordu.

Suallerinin birçoğunun cevapsız kaldığını gören ve içini yavaş yavaş, -halkla, köylü ile temas- cazibesi saran, daha doğrusu, çobanın kendinden emin tavrından ve ağırlığından sinirlendiği için, onu sıkıştırmak isteyen mühendis, kendisine hakim olmaya çalışan bir eda ile, fakat asikar bir sitemle karşısındakine: -Ne diye cevap vermiyorsun?- dedi. -Bak biz seninle nasıl alakadar oluyoruz. Sen bizim köylü kardeşimizsin. Biz de sizdeniz!- Çoban alaka ile sordu:

-Kimlerdensiniz?-

Mühendis evvela anlayamadı, sonra:

-Yok canım, öyle değil- dedi. -Biz de sizin gibi köylüyüz, aslımız köylüdür. Hepimiz biriz demek istiyorum.-

Çoban gözlerini karşısındaki üç kişinin üzerinde bir müddet gezdirdikten sonra garip bir çekingenlikle:

-Bilemedim beyim!- dedi ve tekrar valide hanımı seyre başladı.

Mühendis artık açık bir iğbirar (gücenme) ile:

-Nereye bakıyorsun öyle?- dedi.

Hanımefendi arkadan cevap verdi:

-Nereye bakacak, gözlerini yiyecek gibi bana dikmiş duruyor. Vahşi midir, nedir?-

Çobanın gözleri büsbütün büyüdü.

İhtiyar kadının ağzı açılınca meydana bir sürü kauçuk, porselen, altın ve birkaç tane de sarı uzun diş çıkmıştı.

Mühendis, elinde olmadan güldü. Çoban başını çevirerek arkasına baktı. Artık bu konuşmadan sıkıldığı anlaşılıyordu. O zaman mühendis, halka hitap etmek ve ona doğru yolu göstermek gibi içtimai bir vazifesi olduğunu hatırlayarak söze başladı:

-Beni dinle, çoban kardeş- dedi. -Siz daha çok gerisiniz. Bak! Biz, yerimizden, yurdumuzdan kalkıp sizinle konuşmak, derdinizi dinlemek için buralara geliyoruz; siz gözünüzü, kulağınızı dört açıp istifade edeceğiniz yerde, etrafınıza bakınıyorsunuz. Senin ihtiyaçların nedir? Sıkıntıların nedir? Bunları öğrenmek istiyorum, bana bütün kalbini açmalısın. Ben senin kardeşinim. Ha, öyle değil mi?-

Çoban kıpkırmızı olmuştu. Bütün bu sözlerden bir şey anlamıyor, yalnız karşısındakini herhangi bir şekilde gücendirdiğini hissederek üzülüyordu.

Mühendis tekrar lafa başladı:

-Ben mühendisim, senin için çalışıyorum; sen köylüsün, benim için çalışıyorsun. Birbirimizle anlaşmazsak olur mu ya?..-

Daha bir şeyler söylemek, uzun uzun anlatmak istiyordu. Sahiden müteessir olmuştu. Bu anda karşısındakiyle anlaşmak ihtiyacını duyuyordu; fakat onun anlayacağı dili pek tayin edemeyişi, hatta alelumum (genel olarak) Türkçesinin biraz kıt oluşu, sözlerini yarıda bıraktırıyordu.

Çoban eliyle birkaç kere kısa ve ret manasına gelmek isteyen işaretler yaptı ve kekeledi:

-Ben bir şey demedim, bey... Kötü bir şey mi yaptım ki, bey?-

Mühendisin nişanlısı birdenbire değişen bu mükalemeden bir şey anlamamış ve sıkılmaya başlamıştı. Annesiyle bir göz işaretinden sonra genç erkeğin kolundan çekti ve:

-Hadi cicim, gidelim!..- dedi.

Mühendis birkaç şey daha söylemek için ağzını açtı. Kelime bulamadı. Arabasına atlayarak motörü işletti ve otomobil biraz kımıldadıktan sonra tozlar içinde hızla ileri atıldı.

Çoban bu kısa an içinde o zamana kadar duymadığı bir teessürle şaşkına dönmüştü. Karşısındakine belki bir haksızlık yaptığını, onu kızdırdığını müphem bir şekilde fark ediyor ve:

-Pek mi yabani durdum ki?- diye düşünüyordu.

Mühendis ise birdenbire müthiş bir hiddete kapılmıştı. Adi bir çobanın karşısında yalvarır gibi sözler söylemiş olmak, ona tahammül edilmez bir izzetinefis yarası gibi görünüyordu. Biraz evvelki sözlerinde ileri sürdüğü kardeşliğe rağmen, çobanla kendisi arasındaki büyük farkı vazıh (açık, belirgin) olarak görüyor, dişlerinin arasından:

-Adam olmaz bu sersemler!- diye mırıldanıyordu.

Nişanlısının bir çığlığı ile silkindi ve başını yana çevirince otomobilin iki tarafında havlayıp sıçrayan köpekleri fark etti. Eli hemen arka cebine gitti. Sonra durdu. Düşündü. Farkında olmadan yapmak istediği bu hareket, ona şimdi en lüzumlu bir şeymiş gibi görünüyordu. Diğer birtakım düşünceler olmasa, bu anda silahını ihtimal çobana karşı bile kullanacaktı. Küçük ve babasından kalma mavzer tabancasını pencerenin yana doğru açılan sürgülü camından dışarı uzatarak alacalı köpeğin açık ağzına doğru

ateş etti; sonra gaza basarak arabasıyla beraber bir toz bulutunun içine gömüldü.

Karabaş uzun tüyleriyle yolun kenarına yuvarlanmış ve derhal hareketsiz kalmıştı. Diğer köpek, Karabaş'ın yanında; ayaklarını, daha ileri gitmesine mani olmak istiyormuş gibi, ileri uzatmış, bekliyordu. Çoban koşarak oraya geldi. Diz çökerek sevgili arkadaşının başını okşadı. Deminki teessürünün yerini daha hakiki, daha yerinde bır acı almıştı. Gidenlere hiçbir alakası, hiçbir yakınlığı olmadığını, bilakis onların kendisini en sevdiği bir şeyden ayırdıklarını apaçık görüyor ve yaşaran gözleriyle ölü köpeği okşuyordu.

Öteki köpek de eğilmiş, arkadaşının yüzünü kokluyordu. Şimdi hepsi yerlerinden kalkmış bulunan beyaz, uzun tüylü, masum gözlü tiftik keçileri, ufukta yuvarlanıp giden bir toz kümesine hayretle bakıyorlar ve sırtlarında güneşin kırmızı ışığını oynatarak, ağır ağır ölü köpeğin etrafına toplanıyorlardı.

Yedigün, 23.06.1937

Sıcak Su

İki candarma alacakaranlıkta köyün kenarına varınca, atlarından indiler ve dizginleri karşıdan koşup gelen kahveci çırağına vererek, bacaklarını gere gere yürümeye başladılar.

Köyün sokaklarında kimse yoktu. Uzaktan yanık bir inek böğürmesi işitiliyordu. Rüzgar söğüt ağaçlarının dallarında hafif mırıltılarla dolaşıyordu. Köyün batı tarafırtdaki sırtları kaplayan orman, oraya çökmüş bir bulut yığını gibi kımıldıyordu.

Candarmalar kahveye girip kahveci ile yavaş sesle birkaç kelime konuştuktan sonra dışarı çıkarak köye doğru yürüdüler. Evler büsbütün karanlığa dalmıştı...

Tam köyün öbür ucunda, ormanın başladığı yerdeki ufak bir eve yaklaştılar. Ses çıkarmak istemedikleri anlaşılıyordu. Evin etrafını saran çite gelince, ayaklarının ucunda yükselerek evin ışık görünen penceresine baktılar. İçeride bir kadın diz çökmüş, çorba içiyordu. Birçok örgülere ayrılmış saçları arkasına bırakılmıştı. İkide birde pencereden dışarıya da kaçamak bir göz atıyordu.

Candarmalardan biri:

-Bire domuzun karısı, nasıl da haberi yokmuş gibi yapar ya!..- diye söylendi. Öteki:

-Bu dördüncü gelişimiz. Hiçbirinde kıstıramadık. Bu sefer de İsmail yok gibi ama, bakalım!- dedi.

Çitin kapısını iterek girdiler. Bir candarma, bahçenin arkasına dolandı. Ötekisi kapıyı vurdu.

İçerde hiç bir telaş eseri görülmedi. Yalnız yerinden kalkan kadının üç etekli entarisinin yaklaşan hışırtısı duyuldu. Sonra kapının arkasından taze bir ses:

-Kim o?- diye sordu.

-Aç... İsmail'i arıyoruz!-

Bir sürgü çekildi, kadın kapıyı açarak:

-Buyurun arayın, İsmail evde yok. Geçen sefer geldiğinizde söyledim: Bahardan beri İsmail gelmiyor. Dört ay mı oldu ki ne!..-

Candarma bağırdı:

-Sus, iki gündür buradaymış, bize haber geldi!-

Kadın yumuşak bir sesle:

-Yalan ağacığım, yalan! İsmail vukuatı yaptıktan sonra bu yakalarda görunmedi bile. Kim bilir ne yanlara gitti? Belki de dağlarda öldü kaldı!-

Candarma, yükü açtı, yatakları devirdi, sonra etrafına bakındı. Ev bu bir tek odadan, bir de aralıktan, ibaretti. Aralıkta bir zeytinyağı testisi ile bir ekmek tahtası ve ne oldukları pek belli olmayan birtakım şeyler daha duruyordu. Biraz genişçe olan odanın bir kenarında bir minder uzanıyor, onun bir köşesinde de, açık bir mushaf duruyordu.

Candarma, evvela güzellikle işe başlamak isteyerek kadına sokuldu:

-Bana bak, Emine- dedi, -inkarı bırak. Bu oğlandan gayrı sana hayır gelmeyeceğini anladın. Devlet onu sana bırakmaz. Ondan sorulacak hesabı var. Nesine acırsın yabanın katilinin? Ama diyeceksin ki, o keyfinden adam vurmadı, canını kurtarmak için vurdu. Peki, ne diye dağa çıktı öyleyse? Devletin mahkemesi yok mu? Vurduğu uşak, ağa çocuğu diye onu yiyecek değiller a! Hakkı ne ise o kadar yatıp çıkacaktı. Dedim ya, bırak sen onun arkasını da, nerede olduğunu, bu akşam nereye kaçtığını bize söyle. Bak gençliğin var. Kendine yazık etme... Hadi Emine, deyiver bakayım, İsmail biraz evvel buradaydı değil mi? Kim haber verdi bizim geldiğimizi?-

-Söyledim ya, ne diye üstelersiniz! Dört aydan beri İsmail'i görmedim!..-

-Emine, bunun sonu kötü olacak. Biz de buraya keyfimizden gelmiyoruz, yüzbaşı söylemedik laf komuyor; bu sefer de yakalamadan gidersek, iflahımızı keser. Kim bilir hangi dağ başındaki karakola gönderir.-

Kadın önüne bakıp susuyordu.

Candarmalar birbirlerine baktılar. Svnra yan yana gelip birkaç kelime fısıldaştılar. Birisi:

-İhbar sahi miydi acaba?- dedi.

Öbürü kurnaz bir gülüşle:

-Şimdi anlarız!..- diye cevap verdi ve bu işlerin kurdu olduğunu göstermek ister gibi elini salladı. Sonra kadına dönüp:

-Aç şurayı!..- diye bağırdı ve eliyle odanın bir köşesindeki küçük tahta kapıyı gösterdi.

Kadın bir dakika tereddüt ettikten sonra, o tarafa giderek tahta mandalı çevirdi ve kapı kendiliğinden açılıverdi. Burası küçük bir gusülhaneydi.

İçerde kimse yoktu. Öbür candarma sorucu gözlerle arkadaşına baktı: -Hani ya?- diye mırıldandı.

-Sus!-

İçinde isli bir teneke ile küçük bir tahta iskemle görünen gusülhaneye yaklaşarak elini tenekenin içine soktu. Sonra parmakları yanmış gibi hızla geri çekti:

-Bu sıcak su ne olacak?- dedi.

-Hiç!..-

-Hiç olur mu?- ve anlayışlı bir sırıtma dudaklarına yayıldı. Kadın kızararak mırıldandı:

-Su dökünecektim...-

-Allah'ın gündüzü kalmadı mı? Kime yutturuyorsun? Kocan burada değil de, gece vakti ne diye sıcak su hazır edersin?-

Sonra arkadaşına dönerek:

-Bu en sağlam usuldür!- dedi. -Bir kaçağın evini ararken evvela gusülhaneye bakarım!..-

Birdenbire kadını kolundan yakalayıp çekerek bağırdı:

-Artık inkar para etmez! Söyle bakalım, İsmail nerede? Su adamakıllı sıcak olduğuna göre, herhalde yeni kaçmış. Buralardan uzak değildir. Söylemezsen kendin bilirsin!-

Kadın, benzi sapsarı kesilmiş bir halde, kolunu kurtarmaya çalıştı, sesi titreyerek: -Bilmiyorum!..- dedi.

O zaman candarma, kadının kolunu hızla bırakarak odada dolaşmaya başladı. Arkadaşı bir duvara dayanmış duruyor ve kadının süratle inip kalkan göğsüne bakıyordu.

Dolaşan candarma birdenbire durdu, arkadaşını eliyle çağırarak yavaş, fakat kadının duyabileceği bir sesle:

-İsmail herhalde uzakta değildir, bize teslim olmaya gelmezse, karısının ırzını kurtarmaya da gelmez mi?..- dedi, sonra daha yavaş bir sesle ilave etti:

-Ben şimdi Emine'yi yakalayıp mindere atarım, bağırırsa, nasıl olsa İsmail dayanamaz, neredeyse çıkar gelir. O zaman kapının yanında bekler, ya ölüsünü, ya dirisini yakalarsın... Bağırmazsa... Eh, ne yapalım... Bir kere de sen denersin!..-

Kadın sapsarı kesilmişti ve titriyordu. Alt dudaklarını kanatacak kadar ısırıyordu. İki tarafına bakındı. Dört duvardan ve iki candarmadan başka bir şey yoktu.

Biraz evvel sıcak suya bakan candarma, gözleri parlayarak kadını bileğinden yakaladı ve odanın kenarına sürükledi. Öbür candarma silahını eline alarak dışarı çıktı.

Fakat ne öteki, ne de bu, kadının ağzından bir kelime bile alamadılar... O, her şeye rağmen bir kere bile bağırmadı, yardıma kimseyi çağırmadı.

Bir müddet sonra candarmalar silahlarını omuzlarına vurup yüzlerinde tatlı bir yorgunluk ve içlerinde hafif bir endişe ile evi terk ederlerken, Emine de yavaşça arkalarından dışarı süzüldü. Çitin kenarlarına sine sine ormana daldı.

Sabaha kadar uzaktaki çalıların arasında bekleyen İsmail, ortalık ağardığı halde hala evde ışık yandığını görünce sürüne sürüne sokuldu ve yarı açık kapıdan garip bir üzüntü ile içeri girdi.

Oda darmadağındı. Yağı bitmeye yüz tutan lamba, cızırtılarla yanmaya çabalıyordu. Ortada kimseler yoktu.

Kapının önüne çıkarak bir ıslık çaldı. Köy tarafından on dört yaşlarında bir çocuk göründü. Koşarak ve etrafına bakınarak geldi. İsmail onu hemen aşağıya, kahve tarafına yolladı. -Candarmalar Emine'yi götürdülerse n'eylemeli?- diye düşünüyordu. Fakat yarım saate varmadan dönen oğlan, candarmaların gece yarısına doğru atlarına binip kasabaya yollandıklarını ve kimseyi götürmediklerini söyledi.

O zaman köyden gelen daha birkaç kişi ile beraber Emine'yi aradılar. Her eve sordular, ormanda dolaşıp:

-Kız Emine... Nerdesin?- diye bağırdılar. Fakat ne o gün, ne de ondan sonra, hiçbir yerden Emine'ye dair bir haber çıkmadı.

Ayda Bir, 01.07.1937

Mehtaplı Bir Gece

Yüksek ve üzerinde yer yer otlar fışkıran bir duvara dayanıp yarı kapalı gözlerini yukarı kaldırınca etrafa alacakaranlığın çökmüş olduğunu gördü. Gideceği yere yaklaşmış biri gibi derin bir nefes aldı. Önünde, üzerinden demiryolu geçen bir köprü vardı. Bunun altına doğru, duvarlara tutunarak yürüdü. Ayakları titriyor ve göğsü müthiş hırıltılar çıkararak inip kalkıyordu.

-Buracıkta ölebilirim!- diye düşündü.

Fakat sanki onda bu ümidin bir andan fazla yaşamasını istemiyorlarmış gibi, karşı taraftan, ellerinde çıkınlarıyla birkaç adam göründü. Hızlı hızlı konuşarak yanından geçip gittiler; tam arkasından gelen tek atlı bir araba, bozuk kaldırımlarda hoplayarak, süratle ilerdeki yola daldı.

Burası da tenha değildi. Buradan da gelip geçenler vardı. Sağda, solda yükselen kalın ve harap duvarlar onu insan gözlerinden saklayamayacaklardı. Daha tenha ve kimsenin onu rahatsız etmeyeceği, kendisinin de kimseyi rahatsız etmeyeceği bir yer bulması lazımdı.

Çıplak ayaklarına geçirdiği tabanları delik pabuçları ağır birer zincir gibi sürüyerek ve öksürdükçe yırtılır gibi acıyan göğsünü eliyle bastırarak ilerlemeye başladı.

Üç günden beri tamamen açtı ve belki üç aydır doyuncaya kadar yemek yememişti.

Açlık aklına gelince, bir eliyle, adeta okşar gibi karnını yakaladı. Sonra, yer yer çatlamış dudakları gerilerek, yüzünü tebessüme benzeyen korkunç bir ifade kapladı. Karnındaki kıvrandırıcı ağrılar dün akşamdan beri kesilmişti. Şimdi onun yerinde tam bir hissizlik ve biraz da bulantı vardı.

Demiryolu köprüsünün altından geçtikten sonra karanlık bir sokağa daldı. İki tarafta ahşap evler ve sokaklarda tek tük çocuklar ve kediler vardı.

Bazı pencerelerin arkasından kadın bağırışları, küfürler, çocuk ağlamaları geliyordu. Yer yer çirkef çukurlarıyla örtülü olan yolda, birkaç adımda bir durarak ilerledi. Biraz daha... Ondan sonra tenha bir köşe, insansız bir yer herhalde gelecekti. Birkaç takunyalı kız, ellerinde su tenekeleri ile geçerlerken durup ona baktılar. Yürüyüşünü hızlandırmak isteyince bir öksürük nöbetine tutuldu. Göğsünde tel fırçalar dolaşıyormuş gibi kıvranıyordu. Nihayet kapısı kapalı bir evin eşiğine çöküverdi.

Öksürük nöbeti geçtikten sonra, yaşaran gözlerini önüne dikti. Ayaklarının arasında patlıcan ve soğan kabukları ile iki aşık kemiği vardı. Bir aralık bunlar kayboldular ve o, tükenmez bir yolda giden bir adamı durup durup arkasına baktıran bir hisle, bir anda ve hızla, hafızasında geriye doğru kaydı. Memleketinden ayrılalı beş seneyi geçmişti. Çocuk denecek bir yaşta gurbete atılmış, her türlü işe girmiş ve birçok şeyler öğrenmişti. Son senelerde bir küçük fabrikada motörcü yamaklığı yapıyordu, hastalığı orada iken başladı. Daha doğrusu küçükten beri zaman zaman kendisini yoklayan nefes darlığı, bu fabrikanın havasız, küçük motör dairesinde boğucu bir illet haline geldi.

Bir müddet her şeye rağmen dayanmaya çalıştı. Baş aşağı giden bir cereyana bir kere yakasını kaptırdıktan sonra kurtuluş olmadığını seziyordu. Fakat günden güne artan bir halsizlik ve göğsünün içinde zaman zaman diken demetleri gibi dolaşıp gözleri kanlanıncaya kadar onu kıvrandıran öksürük nöbetleri mütemadiyen arttı ve şiddetlendi. Yara haline gelen nefes boruları motör dairesinin rutubetli, boğucu havasını içeri alırken bile sızlamaya başladı.

Bir gün sabahleyin uyandığı zaman, yerinden kımıldayamayacak halde olduğunu gördü. Birkaç gün aç açına yattıktan sonra güç halle doğrulup fabrikaya gidince, onu içeri bile almadılar.

Aylardan beri korktuğu yuvarlanış başladı. Bir hafta kadar cebindeki beş on kuruşu idare etti. Sonra tekrar birkaç gün açlık...

Memleketten gelip şehirde yerleşmiş, oldukça hali vakti yerinde bir dayısı vardı. Onu aradı ve korka korka evin iki kanatlı kapısını çaldı.

Buna birkaç gün için taşlığın bir kenarında yatacak yer verdiler ve önüne birkaç lokma koydular. Fakat burada da dayısının çocuklarından rahat yoktu. En büyüğü on iki yaşında olan bu beş oğlan, bir türlü sebebini anlayamadığı bir zulüm ihtiyacıyla onu canından bezdiriyorlar, uyurken başına su döküyorlar, hatta bazan öksürük nöbetiyle sarsılırken uzun değneklerle suratını ve vücudunu dürtüyorlardı.

Celeplikten epeyce para kazanan ve eve geç vakit gelip erkenden giden dayısı, onun bir kere bile halini sormamıştı. Yanından geçerken anlaşılmaz bir şeyler homurdanıyor ve gözlerini hastanın üzerinde bir an tuttuktan sonra, yoluna devam ediyordu.

Bir sabah, erkenden sokağa çıkıyordu, yeğeninim önünde biraz durdu, sonra:

-Üç haftadır burada yatıyorsun... Bunun sonu yok, git, devletin bir hastanesine başvur...- diyerek yoluna devam etti. Hemen o gün kendisini kapı dışarı ettiler. Akşama kadar birkaç hastane dolaştı ve her birinin kapısından daha yorgun, daha ümitsiz ayrıldı. Bir müddet de hemşerilerine yük oldu. Her biri kendisi kadar fakir olan bu adamlar, ona ellerinden gelen yardımı yapmaya uğraştılar. Bu da birkaç haftadan fazla sürmedi. Yeniden bir dolaşma başladı. Bir türlü bitmeyen ve nereye varacağı belli olmayan bu yolculuklar belki hastalıktan da beterdi. Dolaba koşulmuş bir hayvan gibi aynı caddeden bir günde on beş defa geçtiği oluyordu. Bazan dileniyor, bazan polislerden kaçmak için koşuyor ve tenha bir köşede öksürük hamleleriyle yerlere yuvarlanıyor, bazan da sokaklardan ve mahalle aralarındaki çöp tenekelerinden ekmek parçası ve meyve kabukları toplamaya uğraşıyordu. Hastalığı bu işte bile onun ellerini bağlayan bir engel idi. Çöp yığınlarının başına üşüşen sekiz on yaşlarındaki çocuklar, onu kolayca bir kenara itiyorlar, hatta kendisinin bulduğu bir şeyi bile kolayca elinden alıveriyorlardı. Ekşi ve yapışkan kokular neşreden bu yığınları karıştırırken eline geçen bir kavun kabuğunu, üzerinde birkaç çürük üzüm tanesi bulunan bir salkımı veya henüz içinde yağ bulaşığı görünen bir sardalya kutusunu yırtık gömleğinin altı- na telaş ve korku ile saklıyor, bir köşeye çekilip, etrafında sinekler gibi dolaşan aç çocuklara kaptırmadan, elleri titreyerek yemeye, sıyırmaya çalışıyordu.

Fakat üç günden beri bunu da yapamıyordu. Midesi, kim bilir nasıl bir istiğna ile kendisine gönderilen bu çeşitli maddeleri hemen dışarı yolluyor, hiçbir şey, hatta su bile istemiyordu.

O zaman derhal her şeyi anlar gibi oldu. Bu hal, sonun yaklaştığına alametti. Artık ölmekten başka yapılacak şey kalmamıştı. Bunu gayet sakin karşılıyor, mümkün olduğu kadar sıkıntısız bir şekilde bu dünyayı bırakıp gitmek istiyordu.

Garip bir his, ona, midesinin isyanına rağmen, açlıktan değil, asıl hastalığından, göğsünden öleceğini söylüyordu. Bunun için karnını hemen hemen unutmuş gibiydi. İlk günlerde kaburgalarının aşağısına doğru yayılan ince ince sızılar ve ezilmeler artık tamamen durmuştu. Şimdi sade göğsü, öksürüğü ve halsizliği vardı. Her adımda canının biraz daha azaldığını sanıyor, ağzından kesik darbeler halinde çıkan nefesini, parça parça dışarı fırlayıp havada kaybolan ruhunu görmek ister gibi, sabit bakışlarla araştırıyordu.

Dermansızlığı arttıkça, ölecek tenha bir yer aramak ihtiyacı da çoğaldı. Bir tek korkusu vardı: Kalabalık bir yerde, mesela bir sokak köşesinde düşüverirse, başına üşüşürler, ifade almaya, itip kakalamaya, götürmeye kalkarlar, onu rahat can vermeye bırakmazlardı. Can çekişirken hırpalamaktan ödü kopuyordu. Kendisine herhangi bir şekilde yardım edilip kurtarılabileceği düşüncesi kafasından o kadar uzaktı ve dünyada kendisiyle meşgul olabilecek bir insan bulunabileceği ihtimali ona öyle yabancı idi ki, bu bitip tükenmez yürüyüşte onun kütleşen sinirlerini ne bir ümit, ne bir hiddet kıvılcımı harekete getirebiliyordu. Hayatında yalnızlıktan başka bir şey görmediği için, müthiş yalnızlığının farkında bile değildi. Etrafından gelip geçenlere, herhangi ecnebi bir maddeye, bir duvara, bir ağaca, bir köpeğe bakar gibi düz, alakasız belki biraz çekingen nazarlar fırlatıyordu.

Ölüm ona hiçbir zaman fevkalade bir şey gibi görünmemişti. Etrafında, küçükten beri, en çok gördüğü şey ölümdü. Yalnız ölümün bir şekli vardı ki, düşündükçe tüylerini ürpertiyordu.

Köyde ölen sığırlara, atlara ve diğer hayvanlara, gündüz kargaların ve gece çakalların nasıl üşüştüklerini ve ertesi gün o leşten nasıl birkaç parça kırmızı renkli kemikten ve birkaç tutam kıldan başka bir şey kalmadığını çok görmüştü. Farkında olmadan şimdi onu bu korku avucuna almış bulunuyordu: Kim olduklarını, ne olduklarını bilmediği ve kendisine bir çakal veya bir karga kadar yabancı bulduğu bu adamların ihtimal onu aynı şekilde dideceğini, tanınmaz hale sokacağını sanıyordu.

Oturduğu kapının önunden kalktığı zaman, adamakıllı gece olmuş ve evlerin alt kısımlarını karanlık sarmıştı. Biraz daha yukarılarda, çatılara doğru gitgide açılan bir aydınlık vardı. Birkaç adım attı. Evlerden birinden bir ud sesi, birkaç sokak öteden sarhoş naraları ile köpek havlamaları geliyordu. Başı önunde yürüdü. Karşısına tekrar yüksek bir sur çıktı. Onun kenarını takip ederek on beş yirmi adım daha gidince önü birdenbire açıldı.

Alnından birisi dürtmüş gibi durakladı. Başını kaldırıp ileriye doğru bakınca, önünde, birkaç adım ilerde, alabildiğine uzanan ve ayın ışıkları altında hafif hafif şıpırdayan denizi gördü. Bu gece, harikulade güzel bir geceydi. Her zamankinin iki misli kadar büyük görünen ay, yerinden fırlamış, toprağa ve denize adamakıllı yaklaşmış gibiydi. Duvar harabelerinin ve çöp yığınlarının üzerinde fışkıran arsız nebatlar bir masal bahçesinin çiçekleri gibi nazlı nazlı sallanıyorlardı. Sahili ara sıra yalayan dalgaların ıslattığı yosunlu çakıllar, türlü renk oyunları yapan kıymetli taşlar gibiydi. Her şeyde yarı sarhoş, yarı baygın bir hal vardı. Her şeyden, bu sessizliğe ve baygınlığa rağmen, oluk oluk hayat fışkırıyordu.

Gözlerini bir müddet denize, bir müddet aya dikti ve sonra birdenbire içini bir sızının kapladığını, ölmek istemediğini anladı. İşte burası sessiz ve kimsesizdi. Bir köşeye arkası üstü uzanır ve gözlerini tepedeki soluk yıldızlara dikerek gelecek anı bekleyebilirdi. Buna rağmen, sızlayan göğsünün derin ve hayat dolu bir nefes almak için kabarmak istediğini fark etti. Gözleri yaşarmıştı. Hayatında hiç başına gelmeyen bu hal; ona hayret verdi. Daha fazla düşünmeye vakit kalmadan göğsünü kaplayan bir öksürük onu birkaç dakika kıvrandırdı, giderken de, garip ve o zamana kadar alışmadığı bir hüzün bıraktı. Öleceğine olan kanaati sarsılmamıştı, fakat bu ona yarım bir şey gibi geliyordu. Etrafında bir eksiklik vardı, düşünmeye

çalıştı: Kafasından sis halinde birtakım şekiller geçtiler, kimisini köyüne, kimisini anasına benzetmek istedi, fakat hiçbir şeyi tamamıyla seçemedi. Yavaşça bir taşın üzerine oturdu.

Ne kadar sonra olduğunu pek bilmiyordu, biraz ilerisinde bir cisim harekete geçti. Eskiden beri orada mıydı, yoksa yavaş yavaş mı sokulmuştu? Bunu düşüneyim derken ince bir kadın vücudu ona doğru yaklaştı, bir adım ilerisinde durarak gözlerini erkeğin yüzüne dikti.

Erkek başını kaldırınca her şeyden evvel karşısındakinin gözleriyle karşılaştı. Renkleri belli olmayan, fakat acayip bir ışıkla parlayan bu küçük noktacıklar, vücudu üzerinde ağır ağır dolaşıyorlardı.

Kadın mehtabı arkasına aldığı için, yüzü karanlıkta kalmıştı. Gölgesi erkeğin dizinin yanına düşüyordu. İri elleri incecik kolların ucunda ağır bir cisim gibi sallanıyordu. Çıplak ayaklarında atkıları bağlanmamış ve topukları kırık iskarpinler, sırtında rengi belli olmayan, yalnız göğsü kirden ve lekelerden koyulaşan kısa bir entari vardı.

Kadın bir adım daha attı, erkeğin yanına oturdu ve kaşlarını manalı olmak isteyen bir şekilde kaldırarak yüzünü yanındakine çevirdi.

Erkek, şimdi ay ışığının tamamıyla aydınlattığı bu yüze hayretle baktı.

Bu esmer ve yağlı çehrede çiçek belki en korkunç tahribatını yapmıştı. Derin çukurlar yer yer birleşmişler ve geniş sahaları kaplamışlardı. Dudakları ince ve beyaz iki çizgi halinde geriliyor ve yüzündeki çukurlara birçok da kırışıklar ilave eden yılışık ve yalancı bir gülüş, gözlerinin altına kadar uzanıyordu. Kesik ve yorgun nefes alan ve bulunduğu yerde yıkılıp kalmamak için elleriyle iki tarafını tutan hasta adam, kadının bu gülüşüyle ürperdi. Etrafındaki bütün çirkinliklere, bütün kirlere gümüş bir örtü örten ve her şeyi bir an için güzelleştiren ay, bu çiçekbozuğu yüzü bir kat daha iğrenç yapıyordu... Yalnız bir şey biraz tuhaftı: Yaşının kaç olduğunun tahmin edilmesine imkan olmayan bu kadının koyu siyah gözleri, en genç parıltılarla hareket ediyor ve insanın üzerinde duruyordu. Bunların derinlerinde, yüzdeki korkunç tebessümle tam bir tezat teşkil eden, bir hüzün saklı gibiydi.

Kadın biraz daha sokularak:

-Konuşsana!- dedi ve bunu çatlak bir ses ve apaçık bir köylü şivesiyle söyledi.

O zaman biraz kendine gelmeye çalışan delikanlı, dinlene dinlene:

-Sen nerelisin?- diye sordu.

-N'ideceksin?-

-Hiç!-

-Gel biraz, şöyle gidelim.-

-Ne diye?- Kadın fevkalade bir tabiilikle:

-Burası pek ortalık yer. Gören olur!- dedi.

Bir an için parlamış olan alakası hemen sönen erkek, ters bir omuz silkmesiyle homurdandı:

-Hadi, sen işine gitsene!-

Kadın bu hakareti duymamış gibi güldü. Bacak bacak üstüne atarak, pişkin bir eda ile:

-Meteliksiz misin?- dedi ve sağ elinin baş ve şehadetparmaklarıyla para işareti yaptı.

Erkeğin yüzünde gülümsemeye benzeyen bir ifade dolaştı. Öteki, elini hastanın omuzuna koyarak:

-On beş kuruşun da mı yok?- dedi. Sonra bu miktarın azlığını mazur göstermek ister gibi ilave etti:

-Biz alçakgönüllüyüz...-

Erkek boğuk bir sesle:

-Hadi git be!- dedi ve eliyle şiddetli bir hareket yaptı. Fakat bu, onu derhal eskilerinden daha berbat bir öksürük nöbetinin içine fırlattı. Yerinden hopluyor, iki kat oluyor, dışarı fırlayan gözlerini yardım ister gibi etrafındaki eşyaya çeviriyordu. Kadının orada bulunduğunu unutmuş gibiydi. Belki beş dakika kadar süren bu nöbetten sonra, biraz evvel oturduğu taşın dibine yığılıverdi. Gözleri donuklaşmış, yüzü manasız ve sarkık bir hal almış, dudaklarının kenarında kanlı köpükler belirmişti.

Bu müddet zarfında ayakta ve kararsız bekleyen kadın yavaşça eğildi:

-Amanın- dedi, -sen hastaymışsın ya!-

Genç adamın ifadesiz gözleri bir müddet karşısındakinin üzerinde kaldı, sonra başı yavaşça önüne düştü.

Kadın dizleri üzerine çökerek:

-Neyin var? Ne diye önceden diyivermedin!- diye mırıldandı. -Kalk seni şuraya götüreyim, biraz uzanıp yatarsın!-

Sonra daha yavaş bir sesle ve başını sallayarak ilave etti: -Herhalde açsın da!-

Hasta hiçbir şey söylemeden, çok güç bir iş yapıyormuş gibi, başını doğrulttu. Gözleri karşılaşınca birdenbire yüzünü sükunete benzeyen bir ifade kapladı.

Bir müddet evvel kadının gözlerinde görür gibi olduğu hüzün, şimdi onun esmer ve çiçekbozuğu yüzünü, ince ve renksiz dudaklarını da sarmıştı. Yerinden kımıldamaya çalıştı. Kadın onu kolundan tuttu:

-Uzak değil, şuracıkta!- dedi.

Beş on adım yürüdüler. Önlerine yanmış bir evin dört duvarı geldi. Boş bir delikten ibaret olan kapının iki ayak merdivenini çıkarak içeri girdiler.

Üstü açık olan ve etrafındaki kocaman taş pencerelerden deniz görünen bu duvar harabelerinin bir köşesine, bir metre kadar yükseklikte, bir çuval gerilmişti. Onun altında bir küçük testi, örtüye benzeyen bir paçavra yığını ve bir miktar otun üzerine serilmiş, yer yer yırtık bir keçe vardı. Duvarın taşları arasına sokulmuş bir tahtada ezik bir sepet asılı duruyordu. Kadın hastayı keçenin üzerine arkası üstü yatırdı, sepeti duvardan alarak içinden birkaç kuru ekmek parçası çıkardı ve:

-Ye bakalım!- dedi.

Erkek kaşlarını kaldırdı.

Kadın sordu:

-Kaç günden beri bir şey yemedin?-

Erkek parmaklarıyla üç diye gösterdi.

-Dur öyleyse, sana sıcak bir şey kaynatayım.-

Duvarın mukabil köşesine giderek yongalarla bir ateş yaktı. Kapaksız ve eğri büğrü bir çaydanlıkta biraz su kaynattı. Sonra sepetin içini uzun müddet araştırıp bulduğu üç tane şekeri bu suya atarak karıştırdı ve hazırladığı şekerli sıcak suyu yudum yudum genç adama içirdi.

Göğsünden aşağı yavaşça inen bu kaynar mayi, onun kaburgaları arasındaki yaraları sanki yakıyor ve hiç arkası kesilmeyen batmalar her yudumda bir miktar azalıyordu.

Bunu içtikten sonra yavaşça arkası üstü kaydı, olduğu yere uzandı. Kımıldadıkça altındaki otlar hışırdıyordu.

Kadın bir kenarda duran paçavraları onun başının altına doğru sürdü.

Genç adam bir müddet gözleri kapalı bu halde kaldıktan sonra kendinden geçer gibi oldu, fakat birdenbire göğsünde yanmalar ve gırtlağını

parçalayan öksürüklerle yerinden fırladı. Kadın onun çırpınan kollarını tutmaya çalışıyor, şaşkın gözlerle etrafına bakınıyor ve mütemadiyen:

-Amanın Yarabbi!.. Ne yapsak ki?- diye söyleniyordu.

Sabaha kadar bu şekilde birçok kere nöbetler tekrarladı. Her defasında kadın onun savrulan başını yakalıyor, eliyle terli alnını siliyor, hala ılıklığını muhafaza eden şekerli sudan birkaç yudum içiriyor ve sonra, nöbet geçince, başını yavaşça paçavraların üzerine koyuyordu.

Ay, her şeyi yalancı bir güzelliğe bürüyen örtüsünü sürüyerek garp tarafındaki sırtlara yaklaşıyor ve karşılarındaki dağların tepeleri hafif pembe bir ışığa gömülüyordu.

Genç hasta uzun zamandan beri arka üstü yatarak, gökyüzünde gitgide solan ve hala sallanır gibi kımıldayan yıldızları boş gözlerle seyretmiş ve tekrar boğazına sarılacak bir nöbeti korkuyla beklemişti. Nihayet bu beklemeden usanmış gibi gözlerini yumdu ve müthiş bir yorgunluğun tesiriyle içi geçer gibi oldu.

Fakat bir müddet sonra garip bir hisle kendine geldi. Evvela gözlerini açmayarak bunun ne olduğunu anlamak istedi: Yüzüne kısa aralıklarla damlalar düşüyordu. Hafifçe gözlerini araladı. Bütün vücuduna o zamana kadar bilmediği tatlı bir ürperme yayıldı. Alacakaranlıkta yüzü pek belli olmayan kadın, üzerine eğilmiş, ses çıkarmadan ağlıyor, yalnız ara sıra, göğsünde boğmak istediği bir hıçkırıkla sarsılıyordu.

Genç adam, başının üst tarafında bir insan kalbinin hızla çarptığını duydu. Gözlerini büsbütün açarak yukarıya baktı. Kadının esmer, yağlı ve çiçekbozuğu yüzü ona öpülecek kadar güzel geldi. Bu yüzde, şimdiye kadar hiçbir insanda rastlamadığı bir alakanın izleri, bir kardeş, bir ana, bir sevgili alakasının ifadesi vardı. Hiç tanımadığı, ne olduğunu, kim olduğunu bilmediği bir insanın üzerine eğilerek böyle perişan, böyle acı gözyaşları dökebilen bu kadın ona harikulade bir mahluk gibi görünüyordu.

Gözleri birbirine rastlayınca kadınınkiler gülümser gibi oldu, fakat bunun arkasında yine o her zamanki genç ve mahzun ifade vardı.

Erkek, sebebini anlayamadığı bir gevşekliğe düştüğünü hissetti. Elleriyle kadının kemikli, iri ve sert parmaklarını tuttu, göğsüne doğru çekti. Gözlerini kapayarak, hala yüzüne damlayan sıcak yaşların altında, belki senelerden beri ilk defa olarak, sakin ve tatlı bir uykuya daldı.

Tan Gaz., 16.11.1937

Köstence Güzellik Kraliçesi

Dört seneden beri görmediğim Berlin'e yeni gelmiştim. Kah kerpiç evli kasabalarda, kah kızgın güneşle açık mavi denizin kavuştuğu Akdeniz kıyısındaki şehirlerde oturarak ve bazan da yaşlı bir at sırtında ve fundalıklı yollarda köyden köye giderek geçirdiğim bu dört seneden sonra; Berlin bana eskiden hiç görmediğim bir yer gibi geldi. Alacakaranlıkta indiğim istasyonun merdivenlerinde ayaklarım ve karşıma çıkan büyük bir gazinonun şiddetle aydınlatılmış pencerelerinde gözlerim acemileşti. Eşyamı bir otele bırakır bırakmaz, üstümü bile değiştirmeden, sokağa fırladım, ağır ağır yürümeye başladım.

Fakat etrafımdaki evler üstüme yıkılacak gibi canlandılar; sokaklarda yuvarlanan tramvaylar, otobüsler, telaşlı insanlar hep birden bana doğru koşmaya başladılar. Kaçacak bir yer aradım. Girmek isteyerek koştuğum gazinoların içinden doğru fışkıran kalabalık kokusu ve insan gürültüsü beni geri fırlattı. İçlerine kadar girdiğim yerlerde gene her şeyde o canlanmayı, bana doğru koşuşu görür gibi oldum. Dans edenler benim etrafımda dönüyorlarmış sanıyordum. Tavandaki donuk avizeler yaklaşıp uzaklaşıyordu. Acele ile hesap görerek dışarı fırlarken, garsonlar durup bana bakıyorlardı.

Büyük şehir beni sarmıştı. Onun içinde, uzun zamandır alışık olmadığım midesinde biraz daha kalırsam boğulacaktım. İlk gelen otobüse atlayarak rastgele bir istikamete yollandım. Hava hafif yağmurlu olduğu için, arabanın üst katında kimseler yoktu. Oraya çıktım. Nemli muşamba kanapelere oturdum. Biraz kendime gelir gibi oldum. İnsanlar aşağıda, yaya kaldırımında koşuşmakta devam ediyorlardı. İki taraftaki binalar elektrik reklamlarının arkasına saklanmışlardı. Esmer renkli evlerin pencerelerinden fırlayan ışıklar yolun iki tarafındaki ağaçlara yapışıp kalıyordu. Bu ağaçların başucumda sallanan ve birbiri arkasına geçip giden dallarına elimi uzattım. Yapraklar parmaklarımı ıslattı. Bütün vücuduma bir serinlik yayıldı. O zaman nasıl ateş gibi yandığımı anladım.

Otobüs, gitgide tenhalaşan yollarda, yolun tenhalığı nispetinde hızını artırarak gidiyordu. Muayyen bir hedefim yoktu; yalnız uzaklaşmak, beni birdenbire sarhoş eden, büyük ve canlı bir mahluk gibi pençelerine almak isteyen şehirden kurtularak kendime gelmek istiyordum. Berlin'in merkezinden uzaklaşıp kenar semtlere geldikçe asfalt yollar bitmiş, kaldırım başlamıştı. Araba hafif hafif sarsılarak ilerliyordu. Bir köşe başında durduk. Biletçi gelerek buradan ileri gidilmeyeceğini söyledi. İndim. Etrafıma bakındım. Hiç tanımadığım yerlerdi. Şehrin şimaline doğru geldiğimizi biliyordum, o kadar. İki tarafımda dümdüz cepheli yüksek binalar vardı. Otobüs homurdanarak geri dönerken ben de rastgele yürümeye başladım. Birdenbire kulağıma uzaktan bir müzik sesi geldi.

Bu, Berlin'de her evin herhangi bir penceresinden zaman zaman sokağa dökülen bir piyano, bir ev müziği sesi değildi. Buralarda herhalde, içinde çalgı olan bir gazino bulunmalıydı. İçine girmek için değil, şöyle bir önünden geçmek için gözlerimle araştırdım, o zaman sokağın karşı tarafında ve biraz ileride ışıkları aşağıdan doğru sokağa vuran bir yer gördüm.

Burası bir bodrumdu. Dört ayak merdivenle inildikten sonra alçak bir kapı vardı. O anda kapıldığım bir merakla merdivenleri indim, kapıyı iterek içeri girdim.

Yüzüme içki kokusu ve ıslak bir hava çarptı. Girintili çıkıntılı bir salonun kenarlarına dağıtılmış masalarda kırmızı suratlı adamlar oturuyorlar ve zaman zaman iri bira bardaklarını dikiyorlardı. Bir köşede, yüksekçe bir yerde, dört kişilik bir müzik takımı (bir piyano, bir viyolonsel, bir keman ve bir davul), bu kabil müzikli yerlerin hiç değişmeyen ebedi parçalarını çalıyordu. Kapıya yakın boş bir masaya giderek oturdum. Girerken vestiyere benzer bir şey görmediğim için şapkamı ve elimdeki birkaç gazeteyi bir iskemleye bıraktım. Bir bardak bira getirdiler. Ben de etrafa göz gezdirmeye başladım.

Üzerlerinde mavi damalı örtüler bulunan masalarda, ekserisi işçi kılıklı insanlar oturuyor ve hızlı hızlı konuşuyordu. Müzik ara sıra altmış senelik bir vals çalmaya başlıyor, iriyarı herifler masalarındaki sarhoş kadınlardan

birini alarak zıplamaya başlıyordu. Bu kadınlar, yüzlerinde bir bıkkınlık ve çürüklük ifadesi taşıyarak, ayaklarına basan bu bir gecelik hovardalara gülümsüyorlardı. Danstan sonra, viyolonsel çalan esmer adam, piyano ile beraber sanatını gösterdi. O zaman; pek de acemi olmayan eller, buraların en yüksek müzik seviyesini teşkil eden parçaları birbiri arkasına sundu. Her küçük gazinoda yüzlerce defa çalınan bu eserler: Bu Barkarol, bu Noktürn, bu Macar Rapsodisi ve Karmen... ve bunları çalanların yüzünü kaplayan mühim ifade beni buradan da kaçıracaktı. Fakat bu sırada içeriye garip bir adam girdi.

Kapı evvela hafifçe aralandı ve iki açık mavi göz salonda dolaştı. Sonra korkak adımlarla, küçük, zayıf bir vücut içeri süzüldü. Bakışları oradakileri incitecekmiş gibi, ürkek gözlerini etrafta gezdiriyor, bir yere oturmaya cesaret edemiyordu. Ben yanımdaki iskemleden şapkamı ve gazetelerimi aldım. Bunu görünce yüzünde bir teşekkür dolaştı ve yanıma oturdu.

Yakından oldukça yaşlı gibi duruyordu. Gözlerinin kenarı buruşuklar içindeydi. İncecik boynunda ta ensesine kadar uzanan çizgiler vardı ve kulak memeleri tüylü idi. Gözleri bana ilişince teşekkür etmek ister gibi sırıtıyor ve ince dudaklarının arasından sarı dişleri görünüyordu. Gazinonun iç taraflarına dikilen gözleri bir an parladı. O tarafa baktım. Uzun boylu bir kadın bize doğru geliyordu. Yaklaşınca Almanca selamladı: -Hoş geldin Gravila!- dedi. Sonra anlamadığım bir dilde konuştular. Kadın bir iskemle çekip oturdu ve konuşmasına devam etti. Ara sıra laf bitmiş gibi duruşlarından, muayyen bir mevzu etrafında konuşmadıklarını anlıyordum. Kadının tavrında garip bir melankoli vardı ve bu, onun zaten güzel olan yüzünü büsbütün cazibelendiriyordu. Fakat bu, eski ve metruk şatoların dış manzarasına benzeyen, biraz da ürkütücü bir cazibeydi. Gülüşleri insanda beraber gülmek değil, belki gözleri çevirmek, hatta kaçırmak isteğini uyandırıyordu. Bu gülüşlerin arkasında bir şey saklı gibiydi. Bütün bunlar toplu bir halde, insanı onun mukadderatına bağlamakta gecikmiyordu. Daha şimdiden zor zapt ettiğim bir merakla onun gideceği dakikayı bekliyordum. Hemen yanımdakine sormaya başlayacaktım. Halbuki o, sıska boynunu ileri uzatmış, gözleriyle karşısındaki kadına, mümkün olsa, onu ebediyete kadar bırakmamak ister gibi yapışmıştı. Kadının her sözünü sanki içiyor ve

vücuduna bu sözler şiddetli bir mayi halinde giriyormuş gibi zaman zaman sarsılıyordu.

Biraz sonra kadın do,ğruldu. Elini yanımdakinin omuzuna vurduktan sonra ağır, fakat ahenkli adımlarla uzaklaştı. O zaman erkeğin gözlerinde biraz evvelki tatlı ve yalvaran bakışın yerini alev gibi parlayan bir ihtiras aldı. Ürperdiğimi hissettim. Hayatımda hiçbir erkeğin bir kadına bu kadar isteyerek, bu kadar deli gibi, bu kadar yeis içinde baktığını görmemiştim. Hiçbir şey sormaya cesaret edemedim.

Kadın ileride birkaç yaşlı ve şişman adamın yanına oturdu. Bunların halleri, evlerinden bir gecelik kaçamak yapan orta halli esnaf olduklarını gösteriyordu. Zaman zaman yanlarındaki kadını unutarak birbirleriyle münakaşaya dalıyorlar ve kadın bu sırada uyuklar gibi oluyordu.

Yanımdaki adamın gözleri hala o tarafta idi. Yavaşça, bir şey içmesini teklif ettim.

Hep o teşekkür etmek isteyen bakışı ile beni süzdü:

-Şarap içerim...- dedi.

Garsonu çağırdım. Yanımdakine şarap getirmesini söyledim. Tanır gözlerle ona baktı ve yanılmadımsa gülümser gibi oldu. Bu benim için pek de hoş olmayan bir gülümseme idi. Yanımdaki bir bardak doldurup bir nefeste diktikten sonra zeki bir bakışla:

-Burada beni tanırlar- dedi ve ilave etti: -Gene şarap ısmarlatacak birini buldum diye gülüyor!-

Hayretle baktım.

-Her zaman sizin gibi biri çıkmıyor...- dedi. -Bütün gece bir şey içmeden oturuyorum. Barın sahibi de kızıyor...- Gözlerini buğulamaya başlayan şaraptan biraz daha içerek: -Marina da ısmarlayabilir, fakat sarhoş olmamı hiç istemiyor. Sonra beni eve götürmekte güçlük çekiyor.-

Gözleri tekrar kadına doğru kaydı ve deminki gibi alevleniverdi.

Zamanı geldiğini sanarak:

-Arkadaşınız mıdır?- dedim.

-Evet!- dedi. Fakat bu evette benim anlayamadığım bir şeyler de gizli gibiydi. Yüzüne baktım.

-İkimiz de Romanyalıyız!- dedi. -Altı senedir de beraberiz...-

O zaman alelade bir vaka karşısında kalıvermekten doğan bir inkisara uğradım. Fakat birbirlerine karşı olan hallerini hatırlayınca, bu aleladeliğin arkasında başka şeyler, anlaşılmaz, karanlık birtakım şeyler bulunması lazım geleceğini düşünerek büsbütün meraklandım.

Yanımdaki ikinci şişeye de başlamıştı. Salonu gitgide daha çok sis kaplıyordu. Masalar tenhalaşmış, kadınların yüzüne daha açık bir yorgunluk çökmüştü. Masalarda uyuyup kalmamak için kendilerini sarsıyorlardı. Büfedeki adam da bir kenara oturmuş ve çenesini eline dayayarak düşünceye dalmıştı. Keman bilmem kaç yüzüncü defa Toselli'nin serenadını haykırıyor ve piyanist başını arkaya fırlatarak, bu parçayı ilk defa çaldığı zamanki coşkunluğunu bulmaya çabalıyordu.

İkinci şişeyi de yarılayan adam, elini omuzuma koydu:

-Siz garip bir insansınız!- dedi. -Konuşmuyor, sormuyorsunuz. Fakat öyle bir haliniz var ki, her şeyi anlayabilirsiniz hissini veriyor.-

Eliyle yakasını tuttu, şarap şişesini itti. Bir şey söylemek istiyordu. Masanın üstünde duran elime yapıştı: -Artık dayanamayacağım...- dedi. -Artık dayanamayacağım. Söyleyin bana... Ben ne yapayım?- Elimi çektim. O da toplanır gibi oldu ve önüne baktı. Sonra hafif bir sesle:

-Affediniz... Affediniz. Aman Yarabbi, sizi ne kadar taciz ediyorum...- diye yalvardı.

Kendisini teskin ettim:

-Söyleyiniz- dedim, -sizi alaka ile dinleyeceğim!-

-Ah!.. Alaka ile değil... Beni anlayarak dinleyiniz... Bana acıyınız. Ahhh!..- diye inledi. Sonra birdenbire, mukaddeme filan yapmadan, anlatmaya başladı:

-Sekiz sene evvel... O zaman Bükreş Üniversitesi'nde okuyordum. Dişçi olacaktım. Babam Köstence'de doktordu. Vaziyeti fena değildi. Bana neşeli bir talebe hayatı temin edebiliyordu. Bilmem gittiniz mi, Bükreş, dünyanın en neşeli şehri, Bükreş Üniversitesi dünyanın en neşeli mektebidir... Ben de oranın en neşeli talebesiydim... Belki de en yaramaz talebesi. Kadınların üzerinde de hususi bir nüfuzum vardı. Onları mühimsemeden kendilerine lakayt olmadığımı hissettirmenin usulünü biliyordum. Birçok istasyonları arkasında bırakan bir tren kadar tabiilikle birinden ötekine atlıyordum. Fakat son sınıfta iken küçük bir Besarabyalı kız beni kendine bağlamaya muvaffak olmuştu. Hatta ikimiz aynı pansiyona taşınmıştık. Çok çapkın bir mahluktu. Dünyada kederin ne olduğunu bilmiyordu. Birkaç ay beraber yaşadıktan sonra kış vakansı geldi. Ben Köstence'ye gidecektim. Hiç teessürsüz birbirimizden ayrıldık. On beş gün sonra dönecektim.

Köstence'ye öğle üzeri geldim. Trenden çıkar çıkmaz kalabalık bir alayla karşılaştım. Durup seyrettim. Bir sürü halk arasında, çiçeklerle süslenmiş bir kamyon geçiyor ve bunun içinde beyaz elbiseler giydirilmiş, adeta daha çocuk denebilecek bir genç kız ayakta durup etrafa selamlar veriyordu. Başında hanımellerinden bir taç vardı. Yanımdakilere sordum. 'Köstence Güzellik Kraliçesi!' dediler; ilk kraliçe seçimi bu sene olduğu için, halk pek coşkun ve dün akşamdan beri bütün Köstence ayakta imiş.

Otomobildeki kıza baktım. Yüzü biraz yorgun, biraz şaşkın ve biraz da mesuttu.

Alay geçtikten sonra evime gittim.

O gece kraliçenin şerefine bir balo veriliyordu. Arkadaşlarım muhakkak benim de gelmemi istediler. Yorgun olduğumu filan söyledim, ısrar ettiler.

Biliyor musunuz, bir dakika, hatta bir saniyede verilen veya verilmeyen bir karar, bir tereddüt anı, insanın hayatı üzerinde ne uçsuz bucaksız neticeler doğurabiliyor.

O gün baloya gitmesem, arkadaşlarımın muhakkak fazla şiddetli olmayan ısrarlarını biraz kuvvetle reddetsem, hayatım kim bilir nasıl bir istikamet almış olacaktı.

O akşam baloya gittim. Kalabalıktık. Kraliçe her dansta başka bir gencin kollarında görülüyordu. Birkaç kere yanımdan geçti. Yüzü gündüzki gibi biraz yorgun, biraz şaşkın ve biraz da mesuttu.

Bir aralık büfeye gitmiştim. Arkamdan birisi çekti. Döndüm: Arkadaşlarımdan biri. Yanında kraliçe vardı. Bizi tanıştırdı, sonra: 'Bükreşli üniversite talebesine bir dans bahşetmez misiniz?' dedi. Dönmeye başladım ve ilk olarak o zaman bu kadına dikkatle baktım. Ayaklarım dolaşır gibi ve içimde, uzak sezişlerle, bir şey kırılır gibi oldu. Onun da gözleri bana dikilmişti. Kendimde bir şey söyleyecek kudret bulamadım ve dans bitinceye kadar kendime gelmeye çabaladım. Hiçbir şey konuşmadan ayrıldık.

Fakat ondan sonraki danslarda, isminin Marina olduğunu, bir mağazada satıcılık ederken güzellik kraliçesi seçildiğini ve yarın gene işe başlayacağı için bu iki günlük yorgunluğun kendisini düşündürdüğünü öğrendim.

Bu tatlı, fakat devamsız rüyadan artık uyanmak ister gibi bir hali vardı. Bu hal beni büsbütün ona yaklaştırdı. İhtimal etrafımda bu kadar tabii mahluklar görmüş olmadığım için bu kızın yanı bana ılık ve gürültüsüz bir köşe gibi görünüyordu. Ertesi günlerde de kendisini görmek için söz aldım.

Ne diye uzatmalı bu lafları, efendi!.. Hulasa o geceden sonra onu her gün gördüm. Köstence'de kaldığım on beş gün bir saat gibi geçti. Ah, o on

beş günün hatırasını içimde nasıl bir yerde saklıyorum bilseniz... O günlerde bütün dünyayı bir parmağımla yerinden oynatabileceğimi sanıyordum. O günlerde benim için her şey kabildi. Bütün kainatın ve milyonlarca senelik hayatın hiçbir manası olmasa böyle bir on beş günün bunlara mana verebileceğini düşünüyordum. Sahilde yan yana dolaşıyor ve sadece birbirimize bakışıp gülümsüyorduk. Yalnız rüzgarın dolaştığı ve dalgaların yaladığı plajlarda paltolarımıza bürünerek koşuyor ve birbirimizin soğuktan kızaran yanaklarını öpüyorduk.

Fakat on beş gün çok çabuk geçti. Bükreş'e dönmek zamanı geldi. Ona evlenmeyi vaat etmiştim, fakat bunu aileme açmama ihtimal yoktu. Bir mağazada satıcı olan ve sonra güzellik kraliçeliği gibi, burjuva muhitlerinin aforozuna kafi bir sıfatı üzerinde taşıyan bir kızın lafını evde ağzıma almak bile tehlikeli olurdu.

Mektebi bitirince hemen gelip kendisini alacağımı, o zaman müstakil olacağım için kimseye danışmaya hacet kalmayacağını söyledim. İstasyona gelmesi doğru olmadığı için, bir gün evvelden ayrıldık. O dakika hala gözlerimin önündedir. Belki yarım saat birbirimizi kucakladıktan ve ağlaştıktan sonra, ben uzaklaşırken, arkamdan seslendi. O zamana kadar kendisinden duymadığım ciddi bir sesle:

'Sakın beni bırakma... Ben sonra çok fena olurum Gravila!' dedi.

Ben bu ihtarın dehşetini hiç düşünmedim. Fakat ne bilirdim... Bunun bu kadar şiddetle hakikat olacağını ne bilirdim?..- Gravila biraz durdu. Gözlerini uzaktaki köşede uyuklayan kadına çevirdi ve sonra şarap bardağını yakalayarak sonuna kadar içti. Şarap damlaları tıraşlı çenesinden kirli gömleğine süzülüyordu. Eliyle onları siler gibi yaptıktan sonra devam etti:

-Ben Bükreş'e döndükten sonra birkaç ay mektuplaştık. Onun her mektubu daha ateşlenmiş olarak geliyordu. Fakat ben dünyanın en neşeli şehrinde ve dünyanın en neşeli insanları arasında Köstence Güzellik Kraliçesi'ni icap ettiği kadar çok hatırlayamıyordum. Son mektuplarımdan bunu, hissetmiş olacağını zannediyor ve üzülüyordum. Fakat o hiçbir

şekilde bunu ima edecek bir şey yazmıyordu. Benim mektuplarım gitgide seyrekleşti. Dersler, arkadaşlar beni çok meşgul ediyorlardı ve tekrar aynı pansiyona taşındığımız küçük Besarabyalı, insana göz açtırmıyordu. O da beni unutmaya başladı diyordum. Çünkü, üst üste üç mektubunu cevapsız bıraktıktan sonra o da yazmaz olmuştu. Ben bu macerayı da diğer hatıraların arasına gömdüm. Yalnız, onları hatırlamak bana tatlı bir iş gibi geldiği halde, bunu aklıma getirmekten adeta korkuyordum.

Üniversite bitti. Ben hiç Köstence'ye uğramadan, o sıralarda Bükreş'e gelmiş olan babamın ve annemin gönlünü yaparak, buraya, Almanya'ya geldim. Mesleğimde ilerlemek istiyordum. Neşeli ve hoş günler tekrar başladı ve bir buçuk sene sürdü. Sonra Romanya'ya döndüm. Bir kabine açmak için lazım olan parayı koparmak maksadıyla Köstence'ye gittim. Bu sırada güzellik kraliçesi hakkında korka korka malumat almak istediğim bir arkadaş, onun uzun zaman evvel birdenbire ortadan kaybolduğunu söyledi. Oh, dedim, mukadderat bizim ayrı yollarda yürümemizi istemiş, ne yapalım?

Fakat ne kadar yanılıyormuşum. Ah, efendi, bilseniz ne kadar yanılıyormuşum. Fakat sizi sıkıyorum, değil mi? Affediniz, sonuna geldim... Evet, babamdan bir miktar para alıp Bükreş'e döndüğüm günlerde, birkaç kişi birlikte bir müzikhole gitmiştik. Onu orada, birkaç sarhoş talebenin masasında gördüm. Göğsü bağrı açık ve fitil gibi sarhoştu. Beni uzaktan tanıyamadı. Yanına yaklaşınca gülerek doğruldu. Sonra birdenbire kaşları çatıldı. Sarhoş dimağı birçok hatıraların hücumuna uğruyormuş gibi gözleri bulandı ve beni eliyle göğsümden iterek sallana sallana uzaklaştı; o akşam bir daha salonda görünmedi.

Ben harap bir halde kaldım. Fazla oturamayarak yattığım yere döndüm ve ertesi akşam erkenden aynı müzikhole koştum. Oradaydı, benim geleceğimi biliyormuş gibi, hayret etmeden yanıma yaklaştı. Masama oturdu. Şundan bundan konuştuk. Fakat ne bir kelime ile kendi vaziyetinden, ne de eski günlerden bahsetti. Ben sözü açmak isteyince sert bir tavırla susturdu ve:

'Ben bütün geçen günleri unuttum. Hiçbir şey hatırlamıyorum!' dedi.

Her akşam oraya devama başladım ve her akşam aramızdaki bu manasız konuşmalar tekrarlandı. Benimle bir arkadaş gibi konuşuyor, beraber içiyor, dans ediyor, fakat bir kelimeyle bile eski şeylere dokunmama müsaade etmiyordu.

Tekrar deli gibi ona aşık olduğumu hissettim. Bir uçurumun kenarında ve yuvarlanmak üzere olan bir adam gibi çırpınıyordum. Son bir ümitle kendisine buradan ayrılmasını ve benim yanıma gelmesini söyledim; sadece güldü, acı acı güldü.

O zamandan beri benim için dayanılmaz hayat başladı. Marina bir yerde durmuyor, muhtelif şehirleri, memleketleri dolaşıyordu. Ben de her şeyi bırakarak onunla beraber dolaşmaya başladım. O, buna itiraz etmedi. Hatta benimle alakadar oldu. Bana yardım etti. Fakat başka hiçbir şey... Sanki etten, kemikten ve sinirden yapılmış bir mahluk değildi. Sanki bir mermer, bir kaya yahut bir ölüydü. Ne ağlamalarım, ne kendimi mahvedercesine geçmişi tamire çalışışım fayda vermedi. Altı senedir bu hayat, bu cehennem hayatı devam ediyor. Bu altı senede onun kalbinin bana karşı bir kere bile yumuşadığını görmedim. Demin gördüğünüz gibi, benimle çok alakadar ve dosttur. Fakat o kadar. Bir kere kapadığı kalbini bir daha açmıyor. Dolaştığımız şehirlerde aynı yerlerde, bazan aynı odada kalıyoruz. O, aramızda görünmez, soğuk bir duvar bulundurmasını biliyor. İstiyorum ki, bana kızsın, beni tahkir etsin, beni dövsün. Her şeye razıyım. Hatta beni öldürsün. Yalnız aramızdaki bu kahredici uzaklık bir parça azalsın. Tahammül edemeyeceğimi, bu hayatı daha fazla sürükleyemeyeceğimi sandığım anlar oldu. O zaman her şeye bir son vermek istedim. Fakat bir ümit elimi bağladı. Bazan günlerce ortadan kayboldum. İstedim ki, o benim artık bırakıp gittiğimi sansın ve başka bir erkek bulsun. Bugünlerde onu hep uzaklardan gözetledim. Yanında bir erkek görsem, eve başka bir erkekle girdiğini veya onun başka bir erkeğe gittiğini görsem bir anda kurtulacak, hem onu, hem kendimi öldürerek, bu parçalayıcı azaplara bir son verecektim. Fakat bir kere bile, efendi, onu bir kere bile başka bir erkekle görmedim. Beni asıl berbat eden bu... Onun beni sevdiğini, hala beni sevdiğini, deli gibi beni sevdiğini, benden başkasını asla sevemeyeceğini bilmek... Fakat bir kere olan şeyi artık unutamadığını, sırf bunun için yaşamanın ikimiz için de dünyanın en dayanılmaz işkencesi

olduğunu düşünmek... Ah... bilseniz o beni ne kadar seviyor. Bunu anlıyorum. Siz anlamadınız mı?.. (O da ne kadar azap çekiyor görmüyor musunuz? Ne yapayım efendi, ben ne yapayım?..-

Açık mavi gözlerinden yaşlar boşanıyordu.

İçeride kimseler kalmamış gibiydi. Marina ağır ağır geldi. Hiçbir şey söylemeyen gözlerle beni süzdükten sonra onu omuzlarından tutarak sarstı:

-Kalk Gravila, gene sarhoş oldun. Eve nasıl gideceğiz?..-

Gözleri çivilenmiş gibi, erkeğin ağlamaktan sarsılan başına bakıyor ve anlaşılmaz ışıklarla, gizli bir muhabbete benzeyen bir parıltı ile yanıyordu. Yüzünde bir an onu kucaklıyormuş gibi bir tatlılık belirdi. Fakat hemen silindi. Şimdi bu çehrede demin gördüğüm sarsıcı melankoliden başka bir şey yoktu. Aman Yarabbi, bu kadın ne kadar azap çekiyordu.

Daha fazla duracak ve bu sahneyi seyredecek kudretim kalmadığını hissederek yerimden fırladım. Sudan bir veda ile kendimi dışarı attım. Sabah yaklaşmıştı. Kafama serinlik veren bir sisin içinde yürümeye başladım. Büyük şehir bütün karmaşıklığı, sonsuzluğu içinde sessiz sedasız uyuyor ve koynunda birbirine benzemez milyonlarca insan ve macera saklıyordu. Esmer taş duvarları aşan bir muhayyile için bunun tasavvuru bile korkunçtu. Fakat bir insan kalbi bu şehirden daha karmakarışık, daha uçsuz bucaksız değil miydi?

Ayda Bir, Haziran 1936

-Son-